جونگلو تېببي قاموسى تارماق تومى

ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى

تۆتىنچى جىلد

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى

ۋ

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

ISBN 978-7-5372-4597-5
9 787537 245975 >
定价:180.00元

جۇڭگو تېببىي قامۇسى تارماق تومى

ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى

«جۇڭگو تېببىي قامۇسى» تارماق تومى ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى ئىشخانىسى باشچىلىقىدا تۈزۈلدى

شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر تېبابەتچىلىك ـ دورىگەرلىك تەتقىقات ئورنى تەرىپىدىن نەشرگە تەييارلاندى

يەتتىنچى جىلد

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

图书在版编目(CIP)数据

维吾尔医生药学：维吾尔文/木塔力甫·艾力阿吉等编写. — 乌鲁木齐：新疆人民卫生出版社，2009.8
（中国医学百科全书. 维吾尔医分卷：7）
ISBN 978-7-5372-4597-5

Ⅰ.①维… Ⅱ.①木… Ⅲ. ①维吾尔族—民族医学—生药学—维吾尔语（中国少数民族语言）Ⅳ. ①R291.5

中国版本图书馆CIP数据核字（2009）第146353号

编　　写：艾山·大毛拉，尼米吐拉·艾拜都拉，木塔力甫·艾力阿吉艾米琪
审　　定：伊河山·伊明
责任编辑：易沙克江·马合穆德
责任校对：早热古丽·司地克
装帧设计：艾尼瓦·卡森木
制　　版：阿卜杜艾尼·阿巴斯
出　　版：新疆人民卫生出版社
地　　址：乌鲁木齐市龙泉街196号
网　　址：http://www.xjpsp.com
印　　刷：北京外文印刷厂
发　　行：新疆新华书店
版　　次：2009年8月第1版
印　　次：2011年6月第1次印刷
开　　本：889×1194毫米　1/16开本　26.75　印张　插页4
字　　数：480千字
书　　号：ISBN 978-7-5372-4597-5
印　　数：1—3000
定　　价：180.00元

发行科联系电话：(0991)2823055　邮编：830001

«جۇڭگو تېببىي قامۇسى» تەھرىر ھەيئىتى

مۇدىر ھەيئەت: چىەن شىنجۇڭ

مۇئاۋىن مۇدىر ھەيئەتلەر: خۇاڭ جياسى، لى جۇڭپۇ، گو زىخېڭ، ۋۇ جېپىڭ، تـۇ تۇڭجىـن، شى مېيشىن، جاۋ شۇۋۇ

باش كاتىپ: چىن خەيفېڭ

مۇئاۋىن باش كاتىپلار: شى دىەنباڭ، فېڭ گۇاڭ، جۇ كېۋىن، دەي زىيىڭ

ھەيئەتلەر: (فامىلە خەت سىزىقىنىڭ ئاز ـ كۆپلۈكى بويىچە ئېلىندى) دىڭ جىفىڭ، تۇدېڭسـرىن، مافېيخەي، ۋاڭ يى (ئايـال)، ۋاڭ يۈچۈەن، ۋاڭ شـجىن، ۋاڭ يۇڭـجى، ۋاڭ يۇڭگـۋي، ۋاڭ گۇاڭچىڭ، ۋاڭ شۇشىەن، ۋاڭ جـۋۇ، ۋاڭ گۇەنلـياڭ، ۋاڭ شۆتەي، ۋاڭ شـۇجېن (ئايـال)، ۋاڭ پېڭچېڭ، ۋاڭ دېجىەن، ۋاڭ خەنجاڭ، ماۋ ۋىـنشۇ (ئايـال)، ماۋ شۇبەي، دېـڭ جايدۇڭ، شى مـاۋزەن، شى مېيشىن، لۇ خـۇيلىن، لـۇ جىڭشـۇەن، يې گـۇڭشـاۋ (ئايال، يۇ كـۇن، شى يۈچۈەن، بـەي چىڭيۈەن، كۇاڭ خېلىڭ، فېڭ گۇاڭ (ئايال) لەن شىچۈەن، سى تۇلـياڭ، بى شې، لـۇي بېڭكـۇي، چۇ مىەنيۇ، جۇ چاۋ، جۇ رېنباۋ، جۇ كېۋىن، جۇ يۈخۇي، جۇ خۇڭىيڭ، جۇ جىمىڭ، جۇ لىڭچىڭ، رېن يىڭچيۇ، لىۋ شىجې، لىۋ يۈجىڭ، لىۋ يۈگۇ، مى بەيراڭ، سۇن جۇڭلـياڭ، سۇن رۇيزۇڭ، سـۇ دېلۇڭ، دۇنيەنزۇ، ياڭ يىيا، ياڭ گولياڭ، ياڭ شۇچىڭ، ياڭ مىڭدىڭ، ياڭ ساۋچېن، لى كۇن، لى يۇڭچۈن، لى باۋشى، لى جىڭۋېي، لى جنجى، لـى جاۋتې، لى سـۇڭپۇ، ۋۇجـلى، ۋۇ جىجـۇڭ، ۋۇ جېپىڭ، ۋۇ يىڭكەي، ۋۇ جىڭجىەن، ۋۇ شاۋچىڭ، ۋۇ شيەنجۇڭ، ۋۇ يىگۇ، ۋۇ خېشىڭ، سۇ ۋېيـرەن، يۈخې، سـۇڭ جىڭدەن، جـى فۇيۈەن، جاڭ شـيياڭ، جـاڭ شېشيـەن، جـاڭ لىفـەن، جـاڭ شياۋچيەن، جاڭ چاڭيىڭ، جاڭ زېسىڭ، جاڭ شۆيۇڭ، جاڭ دىـسىڭ، جاڭ يـۆنچاڭ، لۇرۇشـەن، چېن شىن، چېن جۇڭۋېي، چىن مىڭجىن، چېن گوجىن، چېن خەيفىڭ، چېن خاوجۇ، لىن چاۋجى (ئايال)، لىن كېچۈەن، لىن ياگۇ، يۇ جىفېي، شياڭ تيەنيۇ، لـو يۆەنكەي، لـوجىچېـڭ، جى جۇڭپـۇ، ئىسھاقجان مەھمۇد، جۇجىڭخۇاڭ، جۇ مىڭجۈەن (ئايال)، جېڭ لىنفەن، مېڭ جماۋ، جـاۋ بېڭنـەن، جاۋ شۇۋۇ، رۇڭ دۇشەن، خۇچۈنكۇي، خۇ شىمىڭ، جۇڭ شۆلى، جۇڭ خۇيلەن، جۇ زۇڭلىيەن، يۈ كېجۇڭ، شى دىەنباڭ، جياڭ چۈنخۇا، خۇڭ زىـيۈن، شياجـڭيى، گـۇ شۆجى، گۇ سـۇييۆ، چيـەن دې، شۇ شىنجۇڭ، شۇ فېڭيەن، لىڭ خۇيياڭ، گو دې، گو نەيچۈەن، گـو زىخېڭ، گـو بېڭكـۇەن، گو چۈەنچىڭ، گو جېنچيۇ، گو جىڭيۈەن، تاڭ يۇجى، تۇ تۇڭجىن، جۇ فۇتاڭ، تاۋ خېڭلې، خۇاڭ لياڭ (ئايال)، خۇاڭ ۋىندۇڭ، خۇاڭ ياۋشېن، خۇاڭ جياسى، خۇاڭ جىڭشياڭ، خۇاڭ شېنۋۇ، ساۋ جۇڭلياڭ، گەي باۋخۇاڭ، لياڭ جىچۈەن، دۇڭ جـۇن، دۇڭ چېڭلاڭ، جـاڭ يۇتۇ، خەن گـۇۋۇاڭ، چىـڭ جىفـەن، فۇ فېڭيۇڭ، تـۇڭ ئېرچاڭ، زېـڭ شيەنجـيۇ، شې رۇڭ، شى شـاۋۋېن، چيۇ فـازۇ، سەي رۇڭ، سەي چياڭ، سەي خۇڭداۋ، دەي زىيىڭ.

《中国医学百科全书》编辑委员会

主任委员 钱信忠

副主任委员 黄家色 李钟朴 郭子恒 吴阶平 涂通今 石美鑫 赵锡武

秘 书 长 陈海峰

副秘书长 施奠邦 冯光 朱克文 戴自英

委　　员 （以姓氏笔划为序）

丁季峰　土登次仁　马飞海　王懿(女)　王玉川　王世真　王用楫
王永贵　王光清　王叔威　王季午　王冠良　王雪苔　王淑贞(女)
王鹏程　王德鉴　王翰章　毛文书(女)　毛守白　邓家栋　石茂年
石美鑫　卢惠霖　卢静轩　叶恭绍(女)　由　昆　史玉泉　白清云
邝贺龄　冯光(女)　兰锡纯　司徒亮　毕　涉　吕柄奎　曲绵域
朱　潮　朱壬葆　朱克文　朱育惠　朱洪荫　朱既明　朱霖青
任应秋　刘世杰　刘育京　刘毓谷　米伯让　孙忠亮　孙瑞宗
苏德隆　杜念祖　杨医亚　杨国亮　杨树勤　杨铭鼎　杨藻宸
李　昆　李永春　李宝实　李经纬　李振志　李肇特　李聪甫
吴之理　吴执中　吴阶平　吴英恺　吴征鉴　吴绍青　吴成中
吴贻谷　吴桓兴　吴蔚然　余　贺　宋今丹　迟复元　张　祥
张世显　张立藩　张孝骞　张昌颖　张泽生　张学庸　张涤生
张源昌　陆如山　陈　信　陈中伟　陈明进　陈国桢　陈海峰
陈灏珠　林幼稚(女)　林克椿　林雅谷　郁知非　尚天裕　罗元恺
罗致诚　季钟朴　易沙克江　周金黄　周敏君(女)　郑麟藩　孟继懋
赵柄南　赵锡武　荣独山　胡传揆　胡熙明　钟学礼　钟惠澜
侯宗濂　俞克忠　施奠邦　姜春华　洪子云　夏镇夷　顾学箕
顾绥岳　钱　德　徐信忠　徐丰彦　凌惠扬　郭　迪　郭乃春
郭子恒　郭秉宽　郭泉清　郭振球　郭景元　唐由之　涂通今
诸福棠　陶桓乐　黄量(女)　黄文东　黄耀巢　黄家驷　黄祯祥
黄绳武　曹钟梁　盖宝璜　梁植权　董郡　董承琅　蒋豫图
韩　光　程之范　傅丰永　童尔昌　曾宪九　谢荣　谢少文
裘法祖　蔡荣　蔡翘　蔡宏道　戴自英

«جۇڭگو تېببي قامۇسى» تارماق تومى ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى تەھرىر ھەيئىتى

باش مۇھەررىر:

ئىسھاقجان مەھمۇد (شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتى)

مۇئاۋىن باش مۇھەررىرلەر:

ئابدۇرەھىم قادىر ئاسىپ (شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر تېبابەتچىلىك - دورىگەرلىك تەتقىقات ئورنى)

ئابدۇلھەق رەھمىتۇللا (شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى)

باھاۋۇدۇن جامالىدىن (خوتەن ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تېبابەت شىپاخانىسى)

ھەيئەتلەر:

ئەھمەد ھاجى (خوتەن ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تېبابەت شىپاخانىسى)

زۇنۇن قارى (قەشقەر ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر تېبابەت شىپاخانىسى)

ئابدۇلھېمىد يۈسۈپ (شىنجاڭ ئۇيغۇر تېبابەتچىلىكى ئالىي تېخنىكومى)

ھەسەن دامۇللا (كۇچا ناھىيەلىك ئۇيغۇر تېبابەت شىپاخانىسى)

ئىلمىي كاتىپ:

ئابدۇرەھىم قادىر ئاسىپ (شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر تېبابەتچىلىك - دورىگەرلىك تەتقىقات ئورنى)

يەتتىنچى جىلد ئاپتورلىرى: ھەسەن دامۇللا، نېمىتۇللا ئەبەيدۇللا،
مۇتەللىپ ئەلى ھاجى ئەمچى

《中国医学百科全书》

维吾尔医学分卷编委会

主　　编：易沙克江·马合穆德　(新疆维吾尔自治区卫生厅)

副 主 编：阿不都热依木·卡地尔　(新疆维吾尔自治区维吾尔医药研究所)
阿布拉克·热木杜拉　(新疆人民卫生出版社)
巴吾东·加马力丁　(新疆和田地区维吾尔医医院)

编　　委：艾合买提·阿吉　(新疆和田地区维吾尔医医院)
祖农·卡日　(新疆喀什地区维吾尔医医院)
阿不力米提·玉苏甫　(新疆维吾尔医学高等专科学校)
艾山·大毛拉　(新疆库车县维吾尔医医院)

学术秘书：阿不都热依木·卡地尔　(新疆维吾尔自治区维吾尔医药研究所)

第七册编著：

艾山·大毛拉，尼米吐拉·艾拜都拉，木力里甫·艾力阿吉艾米琪

كىرىش سۆز

ئۇيغۇر تېبابىتى ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ئالەم ۋە ئادەمنى بىلىش جەريانىدا بارلىققا كەلگەن ساقلىقنى ساقلاش، كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئېلىش، داۋالاش تەجرىبىلىرىنىڭ يەكۈنىدىن شەكىللەنگەن ئىلمىي سىستېما بولۇپ، 2500 يىلدىن ئارتۇق يازما تارىخقا ئىگە.

سەھىيە مىنىستىرلىقىنىڭ بىر تۇتاش ئورۇنلاشتۇرۇشى، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتىنىڭ تەشكىللىشى بىلەن 1979 - يىلدىن باشلاپ «جۇڭگو تېببىي قامۇسى» نىڭ تارماق تومى «ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى» نى تۈزۈش خىزمىتى باشلانغان ئىدى. قامۇس تۈزۈشكە قاتناشقان مۇتەخەسسىسلەر قامۇس مەزمۇنىنىڭ «يېڭى»، «تولۇق» «ئىخچام» بولۇش تەلىپى ئاساسىدا ئۇزۇن يىللىق داۋالاش تەجرىبىلىرى ۋە قەدىمكى ئەسەرلەرنى مەنبە؛ ئۇنىڭ ھازىرقى زامان تەرەققىياتىنى ئەكس ئەتتۈرۈشنى ۋە كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ بۇ ئاستە پايدىلىنىشىنى مەقسەت؛ ئاممىباب ۋە چۈشىنىشلىك بولۇشنى ئىپادىلەش ئۇسۇلى قىلىپ، ئۇزاق يىل جاپالىق ئىزدىنىش نەتىجىسىدە 1979 - يىلدىن 1995 - يىلىغىچە بولغان مەزگىلدە «ئۇيغۇر تېبابىتى ئاساسىي نەزەرىيەلىرى ئىلمى»، «ئۇيغۇر تېبابىتى بەش ئەزا كېسەللىكلەر ئىلمى»، «ئۇيغۇر تېبابىتى تاشقى (تېرە، سۆڭەك) كېسەللىكلەر ئىلمى»، «ئۇيغۇر تېبابىتى ئىچكى كېسەللىكلەر ئىلمى»، «ئۇيغۇر تېبابىتى ياسالما نۇسخىلىرى ئىلمى» دىن ئىبارەت بەش تومنى تۈزۈپ پۈتتۈردى. بۇ بەش توم قامۇس نەشر قىلىنغان 20 يىلدىن بۇيان ئۇيغۇر تېبابەتچىلىك - دوربىگەرلىك ئىلمىنىڭ تېخنىكا مۇكەممەللىشىشى ھەم دۇنياغا تونۇلۇشىدا ئىجابىي رول ئويناندى.

بۇ قېتىم «جۇڭگو تېببىي قامۇسى» نىڭ تارماق تومى «ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى» نىڭ ئەسلىي ئالاھىدىلىكىنى ساقلاش، نەچچە مىڭ يىللىق ئىلمىي سىناقنىڭ مۇكەممەل نەتىجىلىرىنى قايتا گەۋدىلەندۈرۈش، قامۇس تۈزۈشكە قاتناشقان مۇتەخەسسىسلەر جەمئىيەتنىڭ «ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى»غا بولغان ئېھتىياجىنى

قاندۇرۇشنى نەزەردە تۇتۇپ، « ئۇيغۇر تېببابتى قامۇسى خام دورىلار قىسمى» ۋە «ئۇيغۇر تېببابتى قامۇسى ئايالىلار ـ بالىلار كېسەللىكلىرى قىسمى» نى تۇزۇپ، نەشر قىلىپ تارقاتتۇق.

بىز «ئۇيغۇر تېببابتى قامۇسى» بەش تومىنىڭ ئىككىنچى قېتىم بېسىلىشى ۋە «خام دورىلار قىسمى» بىلەن «ئايالىلار ـ بالىلار كېسەللىكلىرى» دىن ئىبارەت ئىككى جىلدنى تولۇقلاپ نەشر قىلىش جەريانىدا، خىزمەتلىرىمىزنى قىزغىن ۋە ئەتراپلىق قوللاپ بەرگەن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق سەھىيە نازارىتىغا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق جۇڭيى تېببابەتچىلىكى ۋە مىللىي تېببابەتچىلىك ـ دورىگەرلىك ئىدارىسىغا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر تېببابەتچىلىك ـ دورىگەرلىك تەتقىقات ئورنىغا، شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئۇيغۇر تېببابەت ئەسەرلىرىنى رەتلەش ئىشخانىسىغا، شۇنداقلا قامۇسنىڭ تۇزۇلۇشى ئۈچۈن جاپالىق ئەجىر ـ مېھنەت سىڭدۈرگەن ئۇستازلارغا ئالاھىدە رەھمەت ئېيتىمىز.

شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

2011 ـ يىل ئاپرېل

مۇندەرىجە

ئۇيغۇر تېبابىتى دورىگەرلىكى ھەققىدە قىسقىچە چۈشەنچە 1
1. خام دورىلارنىڭ كېلىش مەنبەسى 1
2. خام دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى 2
3. خام دورىلار ئۈنۈمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى 6
4. خام دورىلارنىڭ تەبىئىتىنى بەلگىلەش 7
5. خام دورىلارنىڭ خۇسۇسىيەتكە ئايرىلىشى 9
6. خام دورىلارغا ئورۇنباسار دورا ۋە تۈزەتكۈچى دورا ئىشلىتىش توغرىسىدا ... 9
ئاپتاپپەرەس 11
ئاپپلىسىن پوستى 12
ئاتقۇلاق چۆپى 13
ئاچچىق ئانار 14
ئاچچىق بادام 15
ئاچچىقتاۋۇز 16
ئاچچىق سۆرۈنجان 17
ئاچچىق قۇستە 18
ئادەمگىياھ 19
ئادراسمان چۆپى 20
ئادراسمان ئۇرۇقى 21
ئارپا 22
ئارپىبەدىيان 23
ئارپىبەدىيان يىلتىزى پوستى 24
ئارچا مېۋىسى 25
ئازغان مېۋىسى 26
ئاسارۇن 27
ئاغىچىيۇغۇچ ئۇرۇقى 28
ئاق بەھمەن 29
ئاق پارپا 30
ئاق تۇدەرى 31
ئاق سەندەل 32
ئاقاقىيا 33
ئاق قىچا ئۇرۇقى 34
ئاق لەيلى چۆپى 35
ئاق لەيلىگۈل 36
ئاق لەيلى ئۇرۇقى 37
ئاق مەۋسەل 38
ئاق موم 39
ئاقمۇچ 40
ئاقرقەرھا 41
ئالتۇن ۋاراق 42
ئالقات 43
ئالما 44
ئالوي چۆپى 45
ئالۇچا 46
ئامۇت 47

ئامىلە 48
ئانار پوستى 49
ئانارگۈل 50
ئەپتىمۇن 51
ئەپتىمۇن ئۇرۇقى 52
ئەپيۇن 53
ئەدەس 54
ئەرەب يېلىمى 55
ئەرمۇدۇن ئۇرۇقى 56
ئەفسەنتىن 57
ئەگرىسۇناي 58
ئەڭلىكئوت 59
ئەمەن ئۇرۇقى 60
ئەنبەر 61
ئەنجبار 62
ئەنجۈر 63
ئەنزىرۇت 64
ئەينۈلا 65
بابۇنە 66
بادام مېغىزى 67
بادرەنجبۇيا 68
باقىلە 69
بالادۇر 70
بالەنگو چۆپى 71
بالەنگو ئۇرۇقى 72
بەرەڭگى كابۇلى 73
بەزرۇلبەنجى 74
بەسباسە 75
بەلىلە 76
بوزۇغا 77
بوزىدان 78
بۇغا قېنى 79
بۇغا مۇڭگۈزى 80
بۇقا چۈيىسى 81
بۇيا چۆپى 82
بۇيا ئۇرۇقى 83
بۆكەن مۇڭگۈزى 84
بۆلجۇرگەن 85
بېدە كۆكى 86
بېدە ئۇرۇقى 87
بېھى 88
بېھى ئۇرۇقى 89
بىدمۇشكى 90
بىستىپايەج 91
بىنەپشە 92
پاقىيوپۇرمىقى چۆپى 93
پاقىيوپۇرمىقى ئۇرۇقى 94
پالەك 95
پەرەنجمشكى 96
پەرپىيون 97
پەمدۇر 98
پەنىرمايە 99
پىرسياۋشان 100
پىدىگەن 101
پىستە 102
پىلە غوزىسى 103
پىلە قۇرتى مايىقى 104
پىلپىل 105
پىندۇق 106
پىننە 107
پىياز 108
پىياز ئۇرۇقى 109
تاباشىر 110
تاجگۈل ئۇرۇقى 111

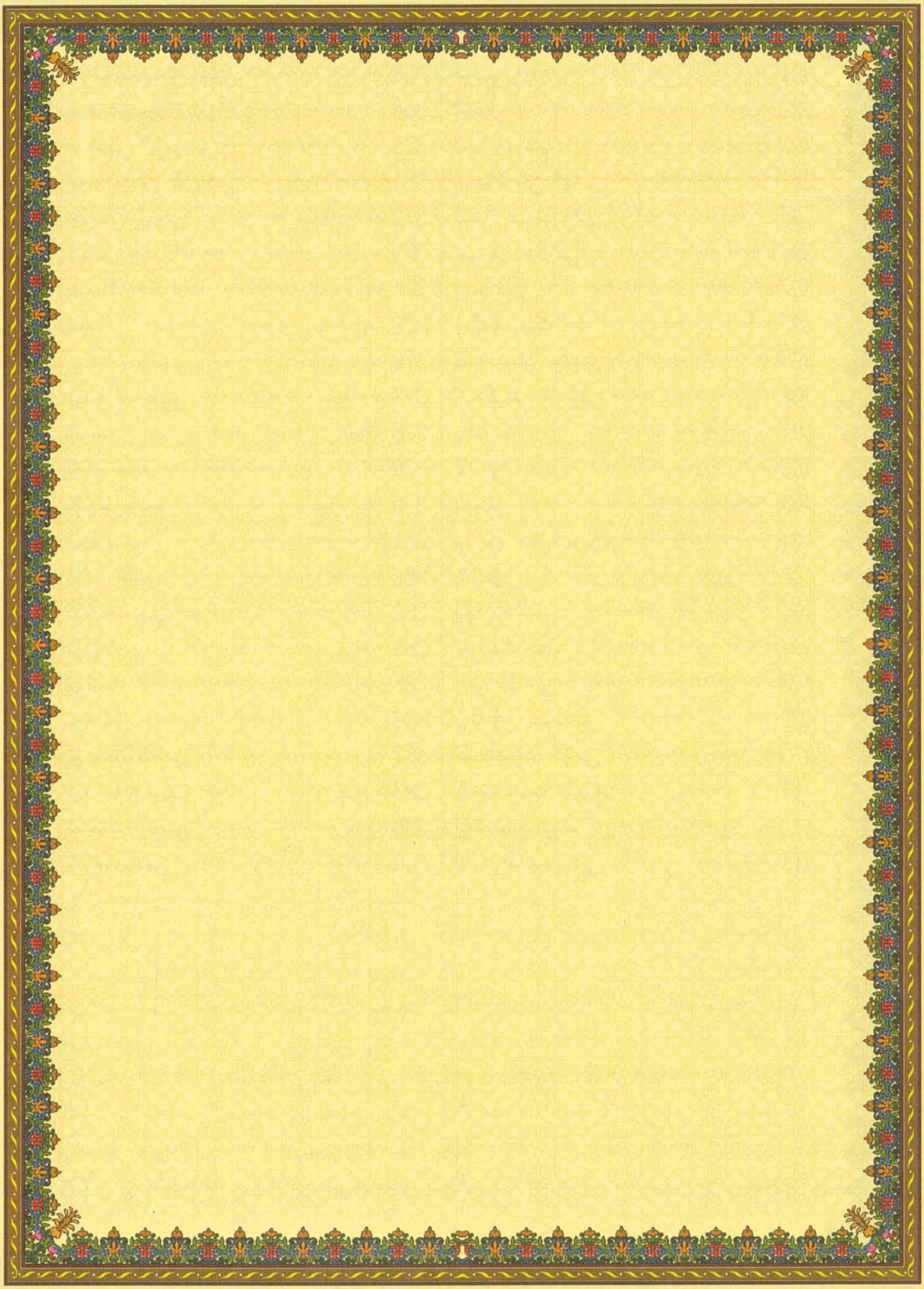
تاشتۇز 112
تاغ پىيىزى 113
تاغ دېنى 114
تاغ كەرەپشسى ئۇرۇقى 115
تاماكا يوپۇرمقى 116
تاۋۇز شاپىقى 117
تەرتىز 118
تەرخەمەك 119
تەكىيە كاۋا 120
تەنكار 121
توخۇ تاشلىقى پوستى 122
توشقانزەدىكى 123
تۇتىيا 124
تۇخۇمەك مېۋىسى 125
تۇرىبۇت 126
تۇرۇپ 127
تۇرۇپ ئۇرۇقى 128
تېرىق 129
جاۋشىر 130
جەرەن گۆشى 131
جۇزبۇۋا 132
جۇۋىنە 133
جۆئىدە 134
جۇپتى بەللۇت 135
جىگدە چېچكى 136
جىگدە مېۋىسى 137
جىگدە ئۇرۇقى مېغىزى 138
جىنتىيانا 139
جىنكېۋىزى چۆپى 140
جىنكېۋىزى ئۇرۇقى 141
چاچ كۆمۈرى 142
چارپاقا 143
چار يىلان 144
چاققاقئوت چۆپى 145
چاققاقئوت ئۇرۇقى 146
چاكاندا 147
چامغۇر ئۇرۇقى 148
چايان 149
چەشمىخۇرۇس 150
چوڭ قەنتەرىيۇن 151
چۆپچىن 152
چۇچۇكبۇيا بەرگى 153
چۇچۇكبۇيا يىلتىزى 154
چۇمۇلە 155
چىگىت مېغىزى 156
چىلاپا 157
چىلان 158
چىلغوزا 159
خوخا 160
خورما 161
خولىنجان 162
خۇنسىياۋشان 163
خېنىگۇل 164
خېنىگۇل ئۇرۇقى 165
خيارشەنبەر 166
دارچىن شېخى 167
دۇرنەج ئەقرەبى 168
رال 169
رەۋەن 170
رەيھان چۆپى 171
رەيھان ئۇرۇقى 172
رۇسۇت 173
رۇمبەدىيان 174
رىگماھى 175

زاراڭزا چېچكى 176
زاراڭزا ئۇرۇقى 177
زاغۇن ئۇرۇقى 178
زەپەر 179
زەرچۆە 180
زەرنەپ 181
زەرنىخ 182
زەمچە 183
زەنجۈىل 184
زەھرەمۆھرە 185
زورەمبات 186
زۇپا 187
زۇمرەت 188
زىرە 189
زىرىق 190
زىغىر چۆپى 191
زىغىر ئۇرۇقى 192
سازاك 193
سالاجىت 194
سامساق 195
سانا 196
سەبرە 197
سەدەپ 198
سەرپىستان 199
سەرتان بەھرى 200
سەرتان نەھرى 201
سەرخىس 202
سەقەنقۇر 203
سەكبىنەج 204
سەنگى جاراھەت 205
سەنكىيا 206
سەۋزە 207
سەۋزە ئۇرۇقى 208
سەئدى كۆفى 209
سوغگۇل 210
سوقمونىيا 211
سۇپارى 212
سۇزاپ چۆپى 213
سۇزاپ ئۇرۇقى 214
سۇگۈپيياز 215
سۇماق 216
سۇمبۇل 217
سۇندۇروس 218
سۆرۈنجان 219
سۆئلەپ مىسرى 220
سۇرمە 221
سېرىق ھېللىلە 222
سېمىزئوت چۆپى 223
سېمىزئوت ئۇرۇقى 224
سىماب 225
سيادان 226
شاپتۇل 227
شاتارى 228
شاتۇت 229
شادىنەج 230
شاقاقۇل 231
شاكال بەدىيان 232
شاھتەررە 233
شاھتەررە چىنى 234
شەترەنجى 235
شور 236
شۇمبۇيا 237
شۇمشا چۆپى 238
شۇمشا ئۇرۇقى 239

شىرخىسىت 240
غاپەس 241
غارىقۇن 242
غۇنچىئۇزۇم 243
قاپاق 244
قاپاق ئۇرۇقى مېغىزى 245
قارا پارپا 246
قارا خەربەق 247
قارا ھېلىلە 248
قار لەيلىسى 249
قارىكۆز بەدىيان 250
قارىموچ 251
قارىئۆرۈك 252
قاشتېشى 253
قاقىلە 254
قانتېپەر 255
قەردانە 256
قەسىۋزەرىرە 257
قەشقەر ئۇپىسى 258
قەلەمپۇر 259
قەمبىل 260
قەنتەرىيۇن 261
قوغۇن 262
قوغۇن ئۇرۇقى 263
قومۇش چۆپى 264
قومۇش يىلتىزى 265
قوۋزاقدارچىن 266
قۇرتئوت 267
قۇشقاچ مېڭىسى 268
قۇلۇلە قېپى 269
قۇندۇز قەھرى 270
قىرغاۋۇل 271
قىزىلبۇغداش 272
قىزىلچا 273
قىزىل چۆپچىن 274
قىزىل سەندەل 275
قىزىل سىر 276
قىزىل قىچا 277
قىزىلگۈل 278
قىزىل ئۇزۇم 279
قىل يوپۇرماقلىق ئەمەن 280
كاتھىندى 281
كاسنە كۆكى 282
كاسنە ئۇرۇقى 283
كاسنە يىلتىزى 284
كافۇر 285
كاكىنەچ 286
كالا ئۆتى 287
كالىيزىرە 288
كاۋا 289
كاۋا ئۇرۇقى 290
كاۋاۋىچىن 291
كەپە يىلتىزى 292
كەپىرەس 293
كەتىرا 294
كەتىراچىنى 295
كەرەپشە چۆپى 296
كەرەپشە ئۇرۇقى 297
كەرەپشە يىلتىزى 298
كەركىدان مۇڭگۈزى 299
كەكرە چۆپى 300
كەكرە ئۇرۇقى 301
كەندىر چۆپى 302
كەندىر ئۇرۇقى 303

کەھرىۋا 304
كۇچۇلا 305
كۇندۇر 306
كۇندۇش 307
كۆپۈكى دەريا 308
كۆك ئامۇت 309
كۆك ئەمەن 310
كۆكتاش 311
كۆك ماش 312
كۆكنار پوستى 313
كۆكنار غوزىسى 314
كۆكنار ئۇرۇقى 315
كۆممقوناق ساقلى 316
كۈدە 317
كۈدە ئۇرۇقى 318
كۈموش ۋاراق 319
كۈنجۈت 320
كشمىش 321
كىلەر 322
كىۋەز چۆپى 323
كىۋەز چىچكى 324
گاۋزىبان 325
گۈگگۈرت 326
گۈلى گاۋزىبان 327
گۈلىيەسمەن 328
گىلاس 329
گىل مەختۇم 330
لاجۇۋەرد 331
لاچىندانە چىنى 332
لەيلىگۈل 333
لەئل 334
لوپنۇر كەندىرى 335
لوك 336
لىمون 337
مارجان 338
ماگنىت تېشى 339
مالكەنگىنى 340
مامكاپ 341
مامىرانچىنى 342
ماھى زەھرەج 343
مەدەستان 344
مەرزەنجۇش 345
مەرۋايىت 346
مەستىكى رۇمى 347
مۇرمەككى 348
موزا 349
مۇقەل 350
نارجىل 351
نارمشكى 352
نەغەزگۈل 353
نەمەكى لاھۇرى 354
نوقۇت 355
نۆشۈدۇر 356
نىلۇپەر 357
نىشاستە 358
ھەببەتۇلخۇزرا 359
ھەببۇلئاس 360
ھەببۇلغار 361
ھەببۇلمۇلۇك 362
ھەببى بىلسان 363
ھەببى زەلەم 364
ھەجرۇلىيەھۇد 365
ھەرە كۆنىكى 366
ھەسەل 367

هەشقىپىچەك چۆپى 368
هەشقىپىچەك ئۇرۇقى 369
هەلىۇن ئۇرۇقى 370
هەمشباھار ئۇرۇقى 371
ھۇممار ئۇرۇقى 372
ھېقىق 373
ھىلك 374
ئوردان 375
ئوسما يلتىزى 376
ئوسۇك چۆپى 377
ئوشەق 378
ئوغرىتىكەن 379
ئۇچقۇن پاقا 380
ئۇد بىلسان 381
ئۇد سەلىب 382
ئۇد ھىندى 383
ئۆرۈك 384
ئۆشنە 385
ئۇجمە 386
ئۇستقۇددۇس 387
ئۇستقۇدىرىيۇن 388
ئېشەك سۈتى 389
ئېشەكىيىلمى 390
ئېگىر 391
ئىپار 392
ئىتئۈزۈمى 393
ئىتياڭقى گۈلى 394
ئىتياڭقى ئۇرۇقى 395
ئىزخىر مەككى 396
ئىسپىغۇل 397
ئىكلىلملىك 398
ئىنەكپىتى چۆپى 399
ئىنەكپىتى ئۇرۇقى 400
ياقۇت 401
ياڭاق مېغىزى 402
يالپۇز 403
يالپۇز جەۋھىرى 404
يانتاق 405
ياۋا كەشمىر 406
يەرلىك توغرىغۇ 407
يەر ياڭقى 408
يۇلغۇن مېۋىسى 409
يۇمغاقسۇت كۆكى 410
يۇمغاقسۇت ئۇرۇقى 411
يۆگىمەچئوت 412
يىلان قاسرىقى 413

ئۇيغۇر تېببابتى دوربگەرلىكى ھەققىدە قىسقىچە چۈشەنچە

ئۇيغۇر تېببابتى دوربگەرلىكى — ئۇيغۇر خەلقىنىڭ كۆپ ئەسىرلىك ئىشلەپچىقىرىش ئەمەلىيىتى، تۇرلۇك ئاغرىق ـ سىلاقلىرىغا قارىتا ئېلىپ بارغان كۈرەشلىرى جەريانىدا ھاسىل قىلغان تەجرىبىلىرىنىڭ ئىلمىي يەكۈنى. ئەجدادلىرىمىز دوربلارنىڭ شپالىق رولى، زىيانلىق تەسىرى، زەھەرلىك ياكى زەھەرسىز ئىكەنلىكىنى كۆرۈش، پۇراش، تېتىش، سۇغا چىلاش، ئوتتا كۆيدۈرۈش قاتارلىق تەكشۈرۈش ئۇسۇللىرى ئارقىلىق بىلگەن. ھايۋانات ۋە ئۆزلىرىگە ئىشلىتىش ئارقىلىق دوربلارنىڭ تەبىئىتى، شپالىق رولى، ئىشلىتىلىشى، ئىشلىتىش ئۇسۇللىرى، ئىشلىتىش مىقدارى، زىيانلىق تەسىرى، تۇزەتكۈچىسى، ئورۇنباسارى قاتارلىق مول دوربگەرلىك بىلىملىرىنى ھەم بىر يۈرۈش داۋالاش تەجرىبىلىرىنى بارلىققا كەلتۈرگەن. دوربلارنى ئىشلىتىش جەريانىدا ئۇيغۇر تېببابەتچىلىك ـ دوربگەرلىك نەزەرىيەسى ۋە دوربلارنى ئەمەلىي ئىشلىتىش بىلىملىرىنى تېخمۇ مۇكەممەللەشتۈرۈپ، تېببابەتچىلىكىمىزنىڭ ئۇزۇلمەي داۋاملىشىشىغا ئاساس سالدى.

1. خام دوربلارنىڭ كېلىش مەنبەسى

خام دوربلار ئۆسۈملۈك، ھايۋانات ۋە مەدەندىن ئىبارەت ئۈچ مەنبەدىن كېلىدۇ.

1. ئۆسۈملۈك تۈرىدىكى دوربلار

ئۇيغۇر تېببابتىدە ئۆسۈملۈك دوربلارنىڭ تۈرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ پۈتۈن چۆپى، غولى، قوۋزىقى، يوپۇرمىقى، شاخلىرى، يىلتىزى، يىلتىز پوستى، گۈل چېچىكى، مېۋىسى، ئۇرۇقى، ئۆسۈملۈك مايلىرى، مېۋە پوستى، يېلىمى، سۈتى، سەقىپ ئېلىنغان ئۇسارىسى، قاينىتىپ ئېلىنغان رۇببىسى قاتارلىق قىسىملىرى دوربغا ئىشلىتىلىدۇ، مەسىلەن: قىزىلگۈل، زەپەر، سەرپىستان، كاسنە ئۇرۇقى، كاسنە يىلتىزى، سەندەل،

ئەپيۇن، ئەنجۇر سۇتى، رۇببىسۇس، بادام يېغى، سازەج، دارچىن، بادرەنجبۇيا قاتارلىقلار. بۇ خىل ئۆسۈملۈك دورىلار خەلق ئارىسىدا «ئوت - چۆپ دورىلار» ياكى «گىياھ دورىلار» دەپ ئاتىلىدۇ.

2. ھايۋانات تۇرىدىكى دورىلار

ھايۋانات تۇرىدىكى دورىلارنىڭ تۇرى ناھايىتى كۆپ، ھايۋانلارنىڭ ھەر خىل ئەزالىرى، ئاجراتمىلىرى ھەتتا پۈتكۈل تېنى دورىلىققا ئىشلىتىلىدۇ، مەسىلەن: ئىپار، ئەنبەر، چايان، يىلان، پەنىرمايە، ئۇلار گۆشى، تۆگە گۆشى، تۆگە سۈتى، بۇقا چۈيىسى، توخۇ تاشلىقى، قۇشقاچ چاكىگىسى، بۇغا مۇكىگۈزى، رىگىماھى، سەقەنقۇر، قوي جىگىرى، بۆرە ئۆتى، پىلە غوزىكى، ئېشەك سۈتى، كالا سۈتى، ئۆچكە سۈتى، قوي سۈتى، جەرەن مۇكىگۈزى، ئۇچقۇن پاقا، يىلان تۇخۇمى، توخۇ تۇخۇمى، بېخ مارجان، قۇلۇلە قېپى، سەدەپ، مەرۋايىت، كىرپە قاتارلىقلار.

3. مەدەن تۇرىدىكى دورىلار

ئۇيغۇر تېبابىتىدە مەدەن مەنبەلىك دورىلارنىڭمۇ تۇرى ناھايىتى كۆپ بولۇپ، ئاساسەن دورىلىققا تەبئىي كان بايلىقلىرى، تەبئىي تۇپراق تەركىبلىك ماددىلار ۋە بىر قىسىم ئېلېمېنت رۇدىلىرى لايىقلاشتۇرۇپ ياكى كۇشتە قىلىپ ئىشلىتىلىدۇ، مەسىلەن: ئالتۇن، كۈمۈش، قوغۇشۇن، كۆكتاش، سەنگى جاراھەت، گىل (سېغىز)، زەرنىخ، سەنكىيا قاتارلىقلار.

2. خام دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

خام دورىلارنىڭ چىقىش مەنبەسى ھەر خىل، ھەربىر خىل مەنبەدىكى دورىلارنىڭ تۇرىمۇ كۆپ، چىقىش ئورنىمۇ ئوخشىمايدىغان بولغاچقا، يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇلىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ. ھەر خىل مەنبەدىن چىقىدىغان دورىلارنى ئۆز ۋاقتىدا، ئۆز پەسلىدە يىغىۋېلىش دورىلارنىڭ ئۈنۈمىگە كاپالەتلىك قىلىشتا ئىنتايىن مۇھىم ئەھمىيەتكە ئىگە.

1. يوپۇرماق، گۈل - چېچەك تۇرىدىكى دورىلارنى يىغىۋېلىش، ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

يوپۇرماق، گۈل - چېچەك تۇرىدىكى دورىلار ئۆزىنىڭ مەخسۇس ئۆسۈپ يېتىلىش ئورۇنلىرىدا ئوبدان يېتىلگەندىن كېيىن، يوپۇرماق، گۈل - چېچەكلىرى پىشىپ ئۆزلۈكىدىن

چۈشۈپ كېتىشتىن، شەكلى، پۇرىقى، رەڭگى، تەمى ئۆزگىرىشتىن ئىلگىرى ھوشيارلىق بىلەن يىغىۋېلىپ، ھەر خىل ئارىلاشما يات ماددىلارنى تازىلاپ، يۇيۇپ تەييارلىنىدۇ.

سايىدا، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان پاكىز ئورۇندا چاڭ - توپىلاردىن ۋە باشقا نەرسىلەرنىڭ ئارىلىشىپ قېلىشىدىن ساقلىنىش بەكمۇ زۆرۈر.

بەزى يوپۇرماق، گۈل ۋە چېچەكلەر بارىكى، ئۇنىڭ قۇۋۇتسىگە ئاپتاپ زەرەر قىلمايدۇ. بۇ خىلدىكى دورىلارنى ئاپتاپتا قويۇپ قۇرۇتسىمۇ بولىدۇ، يەنە بىر قىسمى ئاجىز ئاپتاپتا ياكى سايىدا قۇرۇتۇلىدۇ.

يوپۇرماق، گۈل - چېچەك تۇرىدىكى دورىلارنى ساقلاشتا، دورىلار ئوبدان قۇرۇغاندىن كېيىن، نەملىك ۋە ھۆللۈكتىن خالىي جايدا پاختا رەختتىن تەييارلانغان تاغار ياكى قاپلاردا ساقلاش كېرەك. ئۆتكۈر كۈن نۇرى چۈشىدىغان جايدا ساقلىماسلىق، رەڭگى، پۇرىقى ئۆزگىرىپ كېتىشتىن ئېھتىيات قىلىش كېرەك.

2. ئۇرۇق تۇرىدىكى دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

ئۇرۇق تۇرىدىكى دورىلارنى ئۆسۈملۈكى ئوبدان پىشىپ، دېنى قاتقاندىن كېيىن يىغىۋېلىپ، پۈتۈن چۆپىنى ئورىۋېلىپ سايىدا قۇرۇتۇلىدۇ، نەملىك، ھۆللۈك ئورۇندا قويۇشقا بولمايدۇ. دېنى چوڭ، سىمىز، ياغلىق ۋە ئېغىر بولغىنى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

ئۇرۇق دورىلارنىڭ بىر قىسمى ئاپتاپتا قۇرۇتۇلىدۇ، بىر قىسمى ئاجىز ئاپتاپتا ياكى سايىدا قۇرۇتۇلىدۇ. چۈنكى بەزى ئۇرۇق دورىلارنىڭ دېنى (مېغىزى) ئۆتكۈر كۈن نۇرىدا كۆيۈپ پارلىنىپ، قورۇلۇپ پۈچەك بولۇپ قالىدۇ، شۇڭا ھاۋا ئۆتۈشىدىغان ئاجىز كۈن نۇرىدا قۇرۇتۇلىدۇ.

ئۇرۇق دورىلار ئوبدان قۇرۇغاندىن كېيىن ئىلغاپ، تاسقاپ، ئارىلاشمىلىرىنى ئايرىپ پاكىزلاپ، بوز خالتا ياكى چىپتە تاغارلاردا ساقلىنىدۇ، ھۆللۈك، نەملىك، چاڭ - توزاندىن ساقلاپ، ۋاقتى - ۋاقتىدا ئىشلىك - دېرىزىلەرنى ئېچىپ ھاۋا ئالماشتۇرۇپ، زىياندا ھاشارات، چاشقاندىن ساقلىنىش كېرەك.

3. شاخ - قوۋزاق تۇرىدىكى دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

شاخ - قوۋزاق تۇرىدىكى دورىلار ئۆسۈملۈكى ئوبدان يېتىلگەندىن كېيىن، بولۇپمۇ كۈزدە يوپۇرمىقى سارغىيىپ، شاخ ۋە قوۋزىقى تولۇق پىشقاندىن كېيىن يىغىۋېلىنىدۇ. ئوبدان يېتىلگەن نوتىلارنى كېسىپ، نېپىز توغراپ، سالقىن ئاپتاپتا قۇرۇتۇلىدۇ. قوۋزاقلارنى پارچىلاپ توغراپ، ئاپتاپتا قۇرۇتۇلىدۇ.

ئوبدان قۇرۇغان شاخ ۋە قوۋزاق دورىلارنى بىر يەرگە يىغىپ، ئارىلاشما نەرسىلەرنى

ئىلغۇچتىپ، ئەلگەكتە تاسقاپ، چىپتا تاغار ياكى قاچىلارغا قاچىلاپ، نەملىك ۋە ھۆللۈكتىن خالىي ئورۇندا ساقلىنىدۇ. ساقلاش جەريانىدا پات - پات ئىشلىك - دېرىزىلەرنى ئېچىپ ھاۋا ئالماشتۇرۇپ، قۇرت ياكى مىتە چۈشۈشنىڭ ئالدى ئېلىنىدۇ.

4. يىلتىز تۇرىدىكى دورىلارنى يىغۇۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

يىلتىز تۇرىدىكى دورىلار مېۋىسى ئۇبدان پىشقاندا ياكى كۈزدە يەر ئاستى قىسمىدىن كولاپ ئېلىپ يىغۇۋېلىنىدۇ. بەزى يىلتىز دورىلارنىڭ يىلتىز پوستى دورىلىققا ئىشلىتىلىدىغان بولغاچقا (بەدىيان يىلتىزى پوستى، پوستى بىخ كەبىر، ئانار يىلتىزى پوستى)، يىلتىزىنى كولاپ ئېلىپ، ھۆل ۋاقتىدا يىلتىز پوستىنى سويۇۋېلىپ، چاڭ - توپىلاردىن خالىي جايدا كۈن نۇرىدا قۇرۇتۇلىدۇ.

يىغۇۋېلىنغان يىلتىز دورىلارنى پاكىز يۇيۇپ، سەل قۇرۇتۇپ (قۇرۇتۇشتا ئاپتاپتا قۇرۇتۇلمايدۇ، شامالداتسا بولىدۇ)، نېپىز ياپىلاقلاپ (ئۇزۇنلۇقى 1 ~ 3 سانتىمېتىر ئەتراپىدا)، بورا ياكى خام خەسە ئۈستىدە ئاپتاپتا پات - پات ئۆرۈپ تۇرۇپ، ئاستى - ئۈستى تەكشى قۇرۇتۇلىدۇ.

ئۇبدان قۇرۇغان، يىلتىز دورىلارنى ئىلغاپ پاكىزلاپ، تاسقاپ، چىپتا تاغارلارغا قاچىلاپ ھاۋالىق جايدا ساقلىنىدۇ. پات - پات ھاۋا ئالماشتۇرۇپ، ئۆتكۈر كۈن نۇرىدىن ساقلاپ، قۇرت چۈشۈش ۋە باشقا كېرەكسىز نەرسىلەرنىڭ ئارىلىشىپ قېلىشىدىن ساقلىنىلىدۇ.

5. مېۋە تۇرىدىكى دورىلارنى يىغۇۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

مېۋە تۇرىدىكى دورىلار مېۋىسى ئۇبدان پىشقاندىن كېيىن، تۆكۈلۈپ بولۇشتىن ئىلگىرى دەرەخ ئۈستىدىن يىغۇۋېلىنىدۇ. خام، چالا پىشقانىنى يىغۇۋېلىپ ئىشلىتىشكە توغرا كەلگەندە، پىششىتىن ئىلگىرى يىغۇۋېلىنىدۇ (غورا، غوراپ ئۇزۇم).

يىغۇۋالغاندىن كېيىن، پوستى بىلەن پۈتۈن قۇرۇتىدىغانلىرىنى ئۆز پېتى، پوستىنى ئىشلەتمەيدىغانلىرىنىڭ پوستىنى ئايرىپ، بورا ياكى خام خەسە ئۈستىگە يېيىپ تەكشى قۇرۇتۇلىدۇ. قۇرۇتۇشتا يامغۇر، بوراندىن ۋە چاڭ - توزاندىن ساقلىنىلىدۇ.

ئۇزۇم، قوغۇن، تاۋۇزغا ئوخشاش مېۋىلەر ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان ئۆيدە ئېسىپ ساقلىنىدۇ. قارىئۆرۈك، ئەينۇلا ۋە چىلانغا ئوخشاش مېۋىلەر ياخشى قۇرۇتۇلغاندىن كېيىن ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان ئورۇندا ساقلىنىلىدۇ.

ئالما، نەشپۈت، ئاپېلسىنغا ئوخشاش مېۋىلەرنى دەرىخىدىن ئۈزۈپ، پاكىز سۇرتۈپ (يۇيۇلمايدۇ)، قەغەزدە ئوراپ، يەشىككە قاچىلاپ، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان جايدا بەك ئىسسىق، بەك سوغۇق ھاۋادىن ئېھتىيات قىلىپ ساقلىنىلىدۇ.

6. رۇب ۋە ئۇسارە دورىلارنى يىغىۋېلىش، ساقلاش ئۇسۇللىرى

رۇب ۋە ئۇسارە دورىلارنى يىغىۋېلىشتا رۇب ئېلىشقا مۇۋاپىق كېلىدىغان ئۆسۈملۈك دورىلارنىڭ دورىلىق قىسمىنى يىغىۋېلىپ، ھۆل پېتى يۇيۇپ تازىلاپ، قۇرۇتۇپ، قازانغا سېلىپ بەلگىلىك مىقدارda سۇ قۇيۇپ، سۇس ئوتتا قاينىتىپ، دورا تەمىنى سۇغا چىقىرىپ، پىسەپلىرىنى سۈزۈۋېتىپ، سۇ قىسمىنى يەنە قاينىتىپ، قويۇلدۇرۇپ تەييارلىنىدۇ.

رۇب ۋە ئۇسارە دورىلارنى تېگى كەڭ تەخسىگە ئوخشاش بۇيۇملارغا يېيىلدۇرۇپ، بۇيۇم ئۈستىنى ئەينەك بىلەن يېپىپ كۈن نۇرىدا قويۇپ، سۇ يېكى نەملىكى تولۇق پارلانغۇچە قۇرۇتۇلىدۇ.

رۇب ۋە ئۇسارە دورىلار قەلەيدىن ياسالغان قاچىلار ياكى شىشە قاچىلاردا ساقلىنىدۇ.

7. يېلىم دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

يېلىم دورىلار دەرەخ تېنىنى باش يازدا تىكىپ قويۇپ، 7 ـ، 8 ـ ئايدا يېلىمى ئوبدان پىشىپ قاتقاندا يىغىۋېلىنىدۇ.

يېلىم دورىلار كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان، ھاۋا ئۆتۈشۈپ تۇرىدىغان، نەملىك، ھۆللۈكتىن خالىي جايدا قۇرۇتۇلىدۇ.

يېلىم دورىلار پاكىز خام خالتىلارغا ئېلىپ ئېسىپ ساقلىنىلىدۇ ياكى ئەينەك، قەلەي قاچىلاردا ساقلىنىلىدۇ.

8. ھايۋانات تۇرىدىكى دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

ھايۋانات تۇرىدىكى دورىلار دورىلىق ئەزالىرى ئوبدان يېتىلگەندە تۇتۇپ، ئۆلتۈرۈپ يىغىۋېلىنىدۇ، بەزىلىرى دورىلىق ئەزاسى يېتىلىپ چۈشۈپ كېتىش ئالدىدا كېسىپ ئېلىنىدۇ، بەزىلىرى چۈشۈپ كەتكەندە يىغىۋېلىنىدۇ.

ھايۋانات دورىلارنىڭ بەزىلىرى كۈن نۇرىدا قۇرۇتۇلىدۇ، بەزىلىرى لايقلاشتۇرۇشنىڭ تەلىپى بويىچە قورۇپ، داغلاپ، دورىغا چىلاپ قۇرۇتۇلىدۇ.

ھايۋانات دورىلار نازۇك، ئۇچۇچان، خۇش پۇراق ئەينەك قاچىلاردا ئىپار، ئەنبەر، قۇندۇز قەھرى، مەرۋايىت قاتارلىق قىممەتلىك دورىلار ئېغىزى مەھكەم ئېتىلىدىغان شىشە قاچىلاردا، كۈن نۇرى چۈشمەيدىغان ئورۇندا ساقلىنىدۇ.

9. مەدەن تۇرىدىكى دورىلارنى يىغىۋېلىش ۋە ساقلاش ئۇسۇللىرى

مەدەن تۇرىدىكى دورىلار مەخسۇس كانىلاردىن كۆز پەسلىدە يىغىۋېلىنىپ، يۇيۇپ، قۇرۇتۇپ، ئەينەك قاچىلاردا ساقلىنىدۇ.

3. خام دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

ئۇيغۇر تېبابىتى خام دورىلىرى كېلىش مەنبەسىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا ئاساسەن ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ.

1. يوپۇرماق، گۈل - چېچەك تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

يوپۇرماق ۋە گۈل - چېچەك تۇرىدىكى دورىلارنى ساقلىغاندا ئۇنۇمى ئۇچ ئايدىن بىر يىلغىچە ساقلىنىدۇ. رەڭگى، پۇرىقى، قۇۋۇتى ۋە تەسىرى ئۆزگىرىپ كەتمەيدۇ.

2. مېۋە تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

مېۋە تۇرىدىكى دورىلار تەركىبىدىكى ھۆللۈكنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە، تەبىئىتىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكىگە قاراپ ئۇنۇمى ئۇچ ئايدىن بىر يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

3. مېغىز تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

مېغىز دورىلار سۈپىتىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكىگە، مېيىنىڭ ئاز - كۆپلۈكىگە قاراپ ئۇنۇمى ئالتە ئايدىن بىر يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

4. ئۇرۇق تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

ئۇرۇق دورىلارنىڭ ئۇنۇمى بىر يىلدىن ئىككى يىلغىچە ساقلىنىدۇ، تەركىبىدە ماي ئاز بولغىنى ئۇزۇنراق تۇرىدۇ.

5. ياغ تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

ئۆسۈملۈك ياغلىرىنىڭ ئۇنۇمى 2 ~ 3 يىلغىچە ساقلىنىدۇ. ھايۋان ياغلىرىنىڭ ئۇنۇمى ئۇچ ھەپتىدىن ئالتە ئايغىچە ساقلىنىدۇ.

6. پوستلۇق ۋە قوۋزاق دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

قوۋزاق ۋە پوستلۇق دورىلار سۈپىتىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكىگە قاراپ ئۇنۇمى 1 ~ 3 يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

7. غول دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

غول دورىلارنىڭ ئۇنۇمى 5 ~10 يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

پۈتۈن چۆپى دورا بولىدىغان دورىلارنىڭ ئۇنۇمى ئالتە ئايدىن بىر يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

8. يىلتىز دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

بۇ، ئۆسۈملۈكلەرنىڭ يىلتىزى ۋە يىلتىزسىمان غولىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ خىل دورىلار ساقلاش قائىدىسى بويىچە ساقلانغاندا ئۇنۇمى 1 ~3 يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

9. يىلىم دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

بۇ، ئۆسۈملۈك يىلىمىنى كۆرسىتىدۇ. بۇ خىل دورىلارنىڭ ئۇنۇمى بىر يىلدىن بىر يېرىم يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

10. ئۇسارە ۋە رۇب دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

بۇ خىل دورىلارنىڭ ئۇنۇمى 1 ~2 يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

11. ھايۋاناۋ تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

ھايۋانات تۇرىدىكى دورىلارنى يېغۇېلىش، قۇرۇتۇش، ساقلاش ئۇسۇلى ناھايىتى ياخشى بولغان شارائىتتا، ئۇلارنىڭ دورىلىقلا ئىشلىتىدىغان قىسمىنىڭ ئوخشاش بولماسلىقىغا قاراپ ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ، مەسىلەن: ئىپار، ئەنبەر، قۇندۇز قەھرىگە ئوخشاش دورىلارنىڭ ئۇنۇمى 10 ~ 20 يىلغىچە ساقلىنىدۇ. پەنىرمايىگە ئوخشاش دورىلارنىڭ ئۇنۇمى بىر يىلدىن ئىككى يىلغىچە ساقلىنىدۇ. مۆڭگۈز، تۈياق دورىلارنىڭ ئۇنۇمى ئۇچ يىلدىن بەش يىلغىچە ساقلىنىدۇ.

12. مەدەن تۇرىدىكى دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى

مەدەن دورىلار ئۇنۇمىنىڭ ساقلىنىش مۇددىتى بىر نەچچە ئون يىلدىن بىر نەچچە يۈز يىلغىچە بولىدۇ.

4. خام دورىلارنىڭ تەبىئىتىنى بەلگىلەش

ئەجدادلىرىمىز ئۇزاق مۇددەتلىك تۇرمۇش ئەمەلىيىتى داۋامىدا، دورا ئىشلىتىش ئۇستىدە تەكرار سىناقلارنى ئېلىپ بارغان، كۆزىتىش ئارقىلىق خام دورىلارنىڭ بەدەندە پەيدا قىلغان

هەر خىل ئۆزگىرىشلىرىگە قاراپ خام دورىلارنىڭ تەبىئىتى ۋە خۇسۇسىيىتىنى ئېنىقلاپ چىققان. خام دورىلارنىڭ تەبىئىتىنى بەلگىلەش ئۈچۈن ئۆزلىرى ئىستېمال قىلىپ كۆرۈپ، دەسلەپتە ئىسسىق، سوغۇقتىن ئىبارەت يەككە تەبىئەتكە ئايرىپ، دەسلەپكى نەزىرىيەنى ئوتتۇرىغا قويغان. تۇرمۇش سەۋىيەسىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشى، دورا ئىشلىتىش ئېھتىياجىنىڭ ئېشىپ بېرىشىغا ئاساسەن بەزى دورىلارنىڭ ئارىلاشما مۇرەككەپ تەسىرلەرنى بېرىدىغانلىقى، شۇ تەسىر ئاساسىدا بەزى مۇرەككەپ كېسەللىكلەرگە بولغان ئۇنۇمنىڭ يۇقىرى بولىدىغانلىقىنى بايقاپ، ئۇ دورىلارنى تەكرار - تەكرار سىناق قىلىش ئارقىلىق قۇرۇق ئىسسىق، ھۆل ئىسسىق، قۇرۇق سوغۇق، قاتارلىق تەبىئەتلەرگە ئايرىغىلى بولىدىغانلىقىنى مۇقىملاشتۇرغان. بەزى دورىلارنىڭ رەڭگى، پۇرىقى، تەمى، شۇنداقلا ئېچىلغان گۈلى قاتارلىقلارغا قاراپ تەبىئىتىنى مۇقىملاشتۇرغان.

1. مەلۇم بىر دورىنى ئىستېمال قىلغاندىن كېيىن بەدەننى قىزىتىپ، قانىنى جانلاندۇرۇپ، تومۇر ھەرىكىتىنى تېزلەتكەن بولسا، بۇ ئىسسىق تەبىئەتلىك دورا؛ ئەكسىچە قىزىتما قايتۇرۇپ، تومۇر ھەرىكىتىنى ئاستىلىتىپ، سۈيدۈك مىقدارىنى ئاشۇرسا سوغۇق تەبىئەتلىك دورا.

2. مەلۇم بىر خىل دورىنى ئىستېمال قىلغاندىن كېيىن بەدەننى قىزىتىپ، ئېغىزنى قۇرۇتۇپ، تومۇر ھەرىكىتىنى تېزلىتىپ، قان ئېقىمىنى تېزلەتسە، سۈيدۈك رەڭگىنى سارغۇچ رەڭگە كىرگۈزسە ھەمدە سەپرا خىلتىنىڭ ئالامىتىنى پەيدا قىلسا، قۇرۇق ئىسسىق تەبىئەتلىك دورا.

3. مەلۇم بىر خىل دورىنى ئىستېمال قىلغاندىن كېيىن بەدەننى نورمال قىزىتىپ، ئەسنەش، كېرىلىش پەيدا قىلسا، سۈيدۈك رەڭگىنى قىزغۇچ رەڭگە كىرگۈزسە ھەمدە قان خىلتىنىڭ ئالامىتىنى پەيدا قىلسا، بۇ ھۆل ئىسسىق تەبىئەتلىك دورا.

4. دورىنى ئىستېمال قىلغاندىن كېيىن بەدەننى سوۋۇتۇپ ۋە ئېغىرلاشتۇرۇپ، ھېس - تۇيغۇنى سۇسلاشتۇرۇپ ۋە تۇتۇقلاشتۇرۇپ، سۈيدۈك مىقدارىنى كۆپەيتىپ، سۈيدۈك رەڭگىنى ئاق رەڭگە كىرگۈزسە ھەمدە بەلغەم خىلتىنىڭ ئالامىتىنى پەيدا قىلسا، بۇ ھۆل سوغۇق تەبىئەتلىك دورا.

5. دورىنى ئىستېمال قىلغاندىن كېيىن، بەدەننى سوۋۇتسىمۇ، لېكىن ئېغىزنى قۇرۇتۇپ، ئاشقازاننىڭ كىرىش قىسمىدا سانجىلغاندەك سېزىم پەيدا قىلسا ھەمدە سەۋدا خىلتىنىڭ ئالامىتىنى پەيدا قىلسا، بۇ قۇرۇق سوغۇق تەبىئەتلىك دورا.

ئەجدادلىرىمىز دورىلارنى تەبىئەتكە ئايرىشتىن سىرت يەنە ھەر بىر دورىنىڭ تەبىئىتىنى دەرىجىسىنىمۇ بېكىتكەن.

ئۇيغۇر تېبابىتىدە، بىرىنچى دەرىجىلىك ۋە ئىككىنچى دەرىجىلىك تەبىئەتتىكى دورىلار ئەڭ كۆپ ئىشلىتىلىدۇ، ئۈچىنچى دەرىجىلىك تەبىئەتتىكى دورىلار ئاز ئىشلىتىلىدۇ ياكى ئېھتىيات

بىلەن ئىشلىتىلىدۇ. تۆتىنچى دەرىجىلىك تەبىئەتتىكى دورىلار زەھەرلىك دەپ قارىلىپ، لايىقلاشتۇرۇش ئۆلچىمىدىن ئۆتكەندىن كېيىن، ناھايىتى ئاز مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

5. خام دورىلارنىڭ خۇسۇسىيەتكە ئايرىلىشى

دورىلارنىڭ بەدەندە كۆرسەتكەن تەسىرلىرى ئومۇملاشتۇرۇلۇپ، دورىنىڭ خۇسۇسىيىتى دېيىلىدۇ. ئەجدادلىرىمىز خام دورىلارنى ئۆزلىرى ئىستېمال قىلىش ياكى ھايۋانلارغا سىناق قىلىش ئارقىلىق دورىلارنىڭ ئورگانىزمدا پەيدا قىلغان ھەر خىل ئۆزگىرىشلىرىنى يەكۈنلەپ، دورىلارنى بىر قانچە خۇسۇسىيەتكە ئايرىغان.

6. خام دورىلارغا ئورۇنباسار دورا ۋە تۈزەتكۈچى دورا ئىشلىتىش توغرىسىدا

1. ئورۇنباسار دورا ئىشلىتىش

ئورۇنباسار دورا ئىشلىتىش ــ دورا ئىشلىتىش ۋە ياسالمىلارنى تەييارلاش جەريانىدا مەلۇم بىر خىل دورا تېپىلمىغاندا ياكى داۋالاش ئېھتىياجىدىن چىقالمىغاندا تەبىئىتى، خۇسۇسىيىتى شۇنىڭغا ئوخشىشپ كېتىدىغان باشقا بىر دورىنى شۇ دورىنىڭ ئورنىدا ئىشلىتىشنى كۆرسىتىدۇ.

ئۇيغۇر تېبابىتى دورىگەرلىكىدە ھەرقانداق بىر خام ياكى پىششىق دورىنىڭ ئورۇنباسار دورىسىنى تېپىشقا بولىدۇ. ھەتتا بىر دورىنىڭ بىرقانچە ئورۇنباسار دورىسىنى تېپىشقىمۇ بولىدۇ. لېكىن ئورۇنباسار بولىدىغان دورا چوقۇم تۆۋەندىكى شەرتلەرنىڭ بىرسىنى ھازىرلىغان بولۇشى لازىم.

1. ئورۇنباسار دورا چوقۇم ئەسلىدىكى دورا بىلەن مەنبە جەھەتتىن ئوخشاش بولۇشى، بىر ئائىلە ياكى بىر ئۇرۇقداش، بىر تۈرگە تەۋە بولۇشى كېرەك.

2. ئورۇنباسار دورا بىلەن ئەسلىدىكى دورىنىڭ تەبىئەت خۇسۇسىيىتى ئوخشاش بولۇشى كېرەك.

3. ئورۇنباسار دورا بىلەن ئەسلىي دورىنىڭ ئۇنۇملۇك تەركىبى ئوخشىشىپ كەتكەن دورىلارنى ئۆزئارا ئورۇنباسار قىلىپ تاللاشقا بولىدۇ.

4. ئورۇنباسار قىلىپ تاللايدىغان دورا ئاسان تېپىلىدىغان، باھاسى ئەرزان، ئۇنۇمى ئىشەنچلىك بولۇشى لازىم.

2. تۈزەتكۈچى دورا ئىشلىتىش

ئۇيغۇر تېببابىتىدە بىر دورىنىڭ مەلۇم قوشۇمچە تەسىرىگە نىسبەتەن شۇ تەسىرنى تۈزىتەلەيدىغان تۈزەتكۈچى دورا دېيىلىدۇ.

تۈزەتكۈچى دورا ئىشلىتىشتە تۆۋەندىكى پىرىنسىپلارنى ئاساس قىلىش كېرەك:

1. دورىنىڭ مەلۇم زىيانلىق تەسىرىنى يوقىتالايدىغان، تۆۋەنلىتەلەيدىغان ياكى ئالدىنى ئالىدىغان ئۇنۇملۇك ۋە ئىشەنچلىك دورىنى تاللاپ ئىشلىتىش لازىم.

2. تۈزەتكۈچى قىلىنىپ تاللىنىدىغان دورا شۇ دورىنىڭ ياكى رېتسىپتىنىڭ بارلىق قوشۇمچە تەسىرىنى تۈزىتىش بىلەن بىرگە ئەسلىي دورىنىڭ ياكى رېتسىپتىنىڭ تەسىرىگە قارشى تەسىردە بولماسلىقى، بەلكى تەسىرىنى كۈچەيتىش تەسىرىگە ئىگە بولۇشى لازىم.

3. تۈزەتكۈچى دورا تاللىغاندا ھەربىر قوشۇمچە تەسىرىگە بىردىن تۈزەتكۈچى تاللاش توغرا ئەمەس، پۈتكۈل قوشۇمچە تەسىرىنى تۈزىتەلەيدىغان بىرلا دورىنى تاللاش لازىم.

ئاپتاپپەرەس

باشقا نامى: داۋۇارى شەمسى.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى چوك، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ باشاقسىمان گۈل رېتىدە سېرىق چېچەكلەيدۇ، چېچەكلىگەن ساپىقدا ئۇرۇقى بولىدۇ، ساپىقى دائىم قۇياشقا باقىدۇ. ئاپتاپپەرەس ئۇرۇقى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق ياندۇرىدۇ، مېڭە ۋە جىگەرنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، ئاشقازان، جىگەر ۋە باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، قان بېسىمىنى تۆۋەنلىتىدۇ، سۈت كۆپەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ ئاپتاپپەرەس ئۇرۇقى 35 ~ 70 گرام، ئاپتاپپەرەس يىلتىزى 15 ~ 30 گرام، ئاپتاپپەرەس پورى 4 ~ 12 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاپتاپپەرەسنىڭ گۈلى ھاملىدار ئاياللارغا بېرىلمەيدۇ؛ ئۇرۇقى تالغا ۋە سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ؛ يوپۇرمىقى سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيانلىق؛ يىلتىزىمۇ سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: ئاپتەپپەرەس ئۇرۇقىنىڭ تۈزەتكۈچىسى ھەسەل، ناۋات؛ ئاپتاپپەرەس يىلتىزىنىڭ تۈزەتكۈچىسى ھەسەل، قارىمۇچ.

بەدىلى: ئاپتاپپەرەس گۈلىنىڭ بەدىلى زەپەر، زاراڭزا گۈلى؛ ئۇرۇقىنىڭ بەدىلى سەلخە، زەپەر؛ يوپۇرمىقىنىڭ بەدىلى ئاپتاپپەرەس گۈلى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئاپېلسىن پوستى

باشقا نامى: پوستى نارەنجى، پوستى تۇرۇنجى.

تونۇش: بۇ، سەپرا ئوتلار ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان كىچىك دەرەخ ئاپېلسىن بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ پىشقان مېۋىسى «نارەنجى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. تەمى چۈچۈمەل، خۇش پۇراق، يېرىم شار شەكىللىك كېلىدۇ. بۇ مېۋىنىڭ پوستى «ئاپېلسىن پوستى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىسمى ئورنى: ئېلىمىزنىڭ چاڭجياڭ، جېجياڭ، جياڭشى، خۇنەن، سىچۈەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى خىلتىسىز قۇرۇق ئىسسىق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ، ھەزىم قىلىشنى ياخشىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاشقازان خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، غەيرىي تەبئىي سەپرا خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، غەيرىي تەبئىي سەپرا خىلتىنى تەڭشەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: جىگەرنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: قەنت، قارىمۇچ.

بەدىلى: لىمون پوستى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئاتقۇلاق چۆپى

باشقا نامى: بەرگى قۇ، بوستانى ھۇممار.

تونۇش: بۇ، قامچىئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئاتقۇلاق ئۆسۈملۈكى بولۇپ، ئېگىزلىكى بىر مېتىر كېلىدۇ، غولى تىك، ئىنچىكە بولىدۇ؛ تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرمقىنىڭ سېپى ئۇزۇن، شەكلى تار، ئۇزۇن سوقچاق، گىرۋەكلىرىدە دولقۇنسىمان پۈرمىلىرى بولىدۇ، غولىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى ئىنچىكە، ئۇزۇن، سېپى قىسقا، يوپۇرماق غىلاپى كانايسىمان، پەردىلەشكەن بولىدۇ؛ گۈل رېتى چوڭ، گۈللىرى ئۇششاق بولۇپ، ئالتە تال ئاتىلىقى بولىدۇ، رەڭگى سۇس يېشىل، ئۇرۇق مېۋىسى سوقچاق، توق خۇرما رەڭ، ئۇچ قىرلىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دەريا، كۆل ۋە كۆلچەك بويلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قۇرۇق ئىسسىقنى قايتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قارپ 12 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: بار ۋە بۆرەككە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: شېكەر ۋە بەدىيان.

بەدىلى: پاقىيوپۇرمىقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

ئاچچىق ئانار

باشقا نامى: رۇمانى ھامز، ئانار تۇرۇش.

تونۇش: بۇ، ئانار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمىقى ئۇزۇنچاق يۇمىلاق، گۈلى قىزىل، مېۋىسى قىزىل، پوستى ئىچىدىن قىزىل مارجاندەك دانچىلىرى چىقىدۇ، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئىسسىقتىن بولغان جىگەر ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، خەپەقان ۋە كەيپ قىلىشتىن بولغان مەستلىكنى يوقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ سىقىلغان سۈيىدىن 1 ~ 5 ياشقىچە بولغانلارغا 5 ~ 10 گىرام، 5 ~ 10 ياشقىچە بولغانلارغا 10 ~ 15 گىرام، 10 ~ 15 ياشقىچە بولغانلارغا 15 ~ 20 گىرام، 15 ياشتىن يۇقىرى چوڭلارغا ئەھۋالغا قاراپ 25 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: يۆتەلگە، قورساق ئاغرىقىغا بېرىلمەيدۇ، داۋاملىق يېسە بەدەننىڭ جىگەرنىڭ تارتىش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەنجۈبىل، جويۇز.

بەدىلى: ناخۇش ئانار.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئاچچىق بادام

باشقا نامى: بادام تەلخى، لەۋزىلمۇر.

تونۇش: بۇ، ئازغان ئائىلىسىدىكى يۇپۇرماق تاشلايدىغان بادامغا ئوخشاش دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ مېۋىسى سوقمىچاق، سىلىق، قۇرغاق بولۇپ، ئاسان يېرىلىدۇ؛ ئۇچكىسى سىلىق، چوڭقۇر ئويمانلىرى بولۇپ، مېغىزى ئاچچىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىشتىلارنى ياندۇرىدۇ، چىرايغا جۇلا بېرىدۇ، بەدەن ۋە تېرىنى پارقىرىتىدۇ، قويۇق خىلتىلارنى تازىلايدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ ئۇچ گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاچچىق بادام ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ (زەھەرلىك)؛ يېغى زەھەرسىز.

تۈزەتكۈچىسى: شېكەر، ناۋات، تاتلىق بادام.

بەدىلى: ئاچچىق بادامنىڭ بەدىلى ئاچچىق ئۆرۈك مېغىزى، شاپتۇل مېغىزى؛ يېغىنىڭ بەدىلى بىنەپشە يېغى، قاپاق يېغى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار، قۇرس دورىلار.

ئاچچىقتاۋۇز

باشقا نامى: شەھمەنزەل.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يامشىپ پىلەك تارتىپ ئۆسىدىغان، ئاچچىقتاۋۇزغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۇزۇنلۇقى 5 ~ 10 مېتىر كېلىدۇ؛ تۈگۈنەك يىلتىزى توم، غولى كۆپ شاخلىنىدۇ، يۆگىمەچ يېپىسى يوپۇرماق قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈل كاسسى نەيسىمان، گۈل تاجىسى ئاق، ئۇچى بەشكە پېرىلغان، ھەربىر بۆلەكنىڭ گىرۋەكلىرى يېپىق ئايلىنىپ كەتكەن بولىدۇ، مېۋىسى تۈخۈمسىمان دۈگىلەك كېلىدۇ، پىشقاندا سېرىق رەڭدە بولۇپ، ئۇرۇقىنىڭ سانى كۆپ، ياپىلاق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ گۇچۇڭ، تۇرپان، ئىلى، ماناس، خوتەن قاتارلىق جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، زەھەر يانىدۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە سەۋدا خىلتلىرىنى سۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~3 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆپ ئىشلىتىلسە ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ، ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: نىشاستە، كەتىرا، ئەرەب يېلىمى

بەدىلى: ئابدىمىلىك ياكى باراۋەر مىقداردا قىچا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئاچچىق سۆرۈنجان

باشقا نامى: سۆرۈنجان تەلخى.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك سۆرۈنجان بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ سوقچاق تەڭگىسىمان يىلتىزى «سۆرۈنجان تەلخى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ خىل سۆرۈنجان سامساق چىشىغا ئوخشايدۇ. سىرتقى يۈزى كۈل رەڭگە مايىل سارغۇچ ئاق رەڭلىك ياكى سۇس قوڭۇرغا مايىل سېرىق رەڭلىك. بەزىسىدە ئۇششاق، زىچ، ئۇزۇن سىزىقچىلار كۆرۈنۈپ تۇرىدۇ، ئازراق قاتتىق، ئاسان سۇنىدۇ، سۇندۇرۇلغان يۈزى ئاق ياكى سۇس كۈل رەڭگە مايىل سېرىق رەڭلىك بولىدۇ. شەكلى سامساق چىشىغا ئوخشايدۇ. تەمى ئاچچىق، سەل خۇش پۇراق.

چىقىش ئورنى: ياۋروپا، ئوتتۇرا دېڭىز بويلىرى، قارا دېڭىز بويلىرى ھەم ئافرىقا ئەللىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق توختىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى سۈرىدۇ، يەللەرنى تارقىتىدۇ. سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 مىللىگرام.

زەھەرى: ئاشقازانىنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، زەنجۈبىل

بەدىلى: شەتەرەنجى، تاجىگۈل ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، ھەب دورىلار.

ئاچچىق قۇسته

باشقا نامى: قۇسته تەلخى.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 3 ~ 10 سانتىمېتىر ئۆسىدىغان، كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئاچچىق قۇستىنىڭ يىلتىزى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «ئاچچىق قۇسته» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۈرە تۇرىدىغان غولى يوق، يەرگە يېيىلىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرمىقى كەڭ.

چىقىش ئورنى: بۇ ئەسلىده ھىندىستاننىڭ مەھسۇلاتى ئىدى، ھازىر ئېلىمىزنىڭ شىمالىڭ، يۈننەن، گۈاڭشى، سىچۈەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەم سۈرىيە، ئەرەبستان قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىده قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى، پەي - مۇسكۇللارنى، رەئىس ئەزالارنى، نېرۋا - پەيلەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ، ئاشقازان، جىگەر، بۆرەك، دوۋساق ۋە باھنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلتىنى، ھۆل سوغۇق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ، ئەزالارنى قىزىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قورساقتىكى مەددە قۇرتنى ئۆلتۈرىدۇ، قان تازىلايدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: دوۋساق ۋە ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، گۈلقەنت ئاپتاپى.

بەدىلى: سۆئلەپ مىسرى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

ئادەمگیاھ

باشقا نامی: یەبروُج سەنەم، مېھرىگیاھ.

تونۇش: بۇ، ئاكانتو پاناكس ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئادەمگیاھ بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «رېنسېك» ياكى «ئادەمگیاھ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئېگىزلىكى 50 ~ 60 سانتىمېتر كېلىدۇ، يوپۇرمقى ئەنجۇرنىڭ يوپۇرمقىغا ئوخشايدۇ ۋە ئۇنىڭدىن ئىنچىكە كېلىدۇ، مېۋىسى قىزىل، چوڭلۇقى زەيتۇن چوڭلۇقىدا، گۈلى ئاق، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزىنىڭ بېشى كېسىلمىسە، قۇۋۋەتى 60 يىل تۇرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى بىرى ئەركەك، يەنە بىرى چىشى دەپ ئىككى خىل بولىدۇ. چىشى ئادەمگیاھنىڭ رەڭگى قارىغا مايىلراق بولىدۇ، ئەركەك ئادەمگیاھنى بەزىلەر «موريۇن» دەپ ئاتايدۇ. يوپۇرمقىنىڭ رەڭگى ئاق، سىلىق، يوغان، كەڭ، قىزىلچىنىڭ يوپۇرمقىغا ئوخشايدۇ، يىلتىزى چىشى ئادەمگیاھنىڭ ئىككى باراۋىرىدە كېلىدۇ، ئادەمگیاھنىڭ ياخشىسى سېمىز ھەم چىڭ بولغىنىدۇر.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي شىمال، چاڭبەيشەن ۋە شىنجاڭ رايونلىرىدىن، چاۋشەن، ياپونىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: «تەبىئەت»نى، مېڭە ۋە باھنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، خىلىت ھاسىل قىلىدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، زېھنىي قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، تال ۋە ئۆپكىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۇكنى قۇرۇتىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرامغىچە.

زەرەرى: جىگەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رەۋەن.

بەدىلى: بەزرۇلبەنجى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، مەجۇن دورىلار.

ئادراسمان چۆپى

باشقا نامى: هۆرمىل، بەرگى ئسپەندى.

تونۇش: بۇ، ئوغرىتسكەن ئائىلىسىدىكى ئادراسمانغا ئۇرۇقداش كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، پۈتۈن تېنى سېسىق پۇرايدۇ؛ يىلتىزى توم، ئۇزۇن بولۇپ، غولى تۈۋىدىن تۆت تەرەپكە يېيىلىپ شاخلىنىدۇ، تۆۋەن تەرىپى يەر بېغىرلايدۇ، ئۈستى تەرىپى قىيپاش كۆتۈرۈلۈپ ئۆسىدۇ، غولى يۇمىلاق ۋە قىرلىق بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈپ، نۇرغۇنلىغان ئاچماقلىق يىپسىمان يېرىقچىلارغا بۆلۈنگەن؛ گۈلى ئاق، گۈل تاجسى بەش تال، گۈل كاسا يوپۇرمىقى بەش تال، غوزا مېۋىسى شارسىمان بولۇپ، پۈتۈن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى چۆل - جەزىرىلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئۆپكىنى ياشارتىدۇ، يۆتەلنى توختىتىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، زەھەرنى قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 2 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاجلىقلارنىڭ بېشىنى ئاغرىتىپ، كۆڭلىنى ئېلىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۇبىل ۋە ھەر خىل مېۋە سۈلىرى

بەدىلى: قەردەمانە، سۇزاپ

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرىلار: جەۋھەر ۋە ھورداق دورىلار.

ئادراسمان ئۇرۇقى

باشقا نامى: بەزرۇل هورمىل، توخۇمى ئسپەندى.

تونۇش: بۇ، ئوغرىتىكەن ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، پۈتۈن تېنى سېسىق پۇرايدۇ، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، غوزىسىدا ئۇرۇقى بولىدۇ، ئۇرۇقى ئۇششاق ئۇچ قىرلىق، رەڭگى سۇس جىگەر رەڭ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقى «توخۇمى هورمىل» ياكى «ئادراسمان ئۇرۇقى» ناملىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەر قايسى جايلىرىدىكى چۆل - جەزىرىلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باهنى قۇۋۇتلەيدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، پەي ۋە نېرۋىنى كۈچەيتىدۇ، قورساقتىكى قۇرتنى ئۆلتۈرىدۇ، سۈيدۈك ۋە هەيز راۋانلاشتۇرىدۇ، بەلغەم ۋە يەل هەيدەيدۇ، قويۇق خىلتىلارنى سۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 4 گىرام.

زەھەرى: كۆكۈل ئېلىشىشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەينۇلا، تەمرىهىندى.

بەدىلى: سۇزاپ ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئارپا

باشقا نامى: شېئىر، جەۋ.

تونۇش: بۇ، باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ئارپىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، شەكلى، رەڭگى قاتارلىق جەھەتلەردە خۇددى بۇغدايغا ئوخشاش ئۆسىدۇ ھەم بۇغدايغا ئوخشاش دان تۈتىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمىقى كەڭ ھەم يىپسىمان بولۇپ، دېنىنىڭ شاكىلدا ئۇزۇن قىلتىرىقى بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قورۇيدۇ، تۇتىدۇ، قان ۋە سەپرانىڭ ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: قورساقنى ئېسىدۇ، سوغۇقچان كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ؛ ئۇندۇرمىسى قانىنىڭ ھارارىتىنى پەسلىتىدۇ، شۇڭا بالا ئېمىتىۋاتقان ياكى ھامىلدار ئاياللارنىڭ ئىشلىتىشى مەنئى قىلىنىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئارپىنىڭ تۈزەتكۈچىسى رۇمبەدىيان، گۈلقەنت، شېكەر، ناۋات؛ ئۇندۇرمىسىنىڭ تۈزەتكۈچىسى خام زەنجىۋىل.

بەدىلى: ئارپىنىڭ بەدىلى گۈرۈچ، ئۇندۇرمىسىنىڭ بەدىلى كۆك ماش.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئارپىبەدىيان

باشقا نامى: رازىيانەج، رازىيانە، سونق.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئارپىبەدىيانغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۆسۈملۈك تېنىدىن كۈچلۈك پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ؛ غولى تىك، ئۇستى شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمقى ئۇچ - تۆت قېتىم قايتىلىنىدۇ، گۈلى مۇرەككەپ كۈنلۈكسمان گۈل رېتىدە بولۇپ، رەڭگى سېرىق، ئورۇقى كىچىك بولۇپ، شەكلى بۇغدايغا ئوخشاپ كېتىدۇ. ئۇرۇقى «ئارپىبەدىيان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، يەل ۋە قويۇق خىلىتلارنى تارقىتىدۇ، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، سۈت پەيدا قىلىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، ئىششىق ۋە يەل تارقىتىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

رەزىلى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، ھۆل يۇمغاقسۈت؛ يىلتىز پوستىنىڭ تۈزەتكۈچىسى بىنەپشە، نىلۇپەر.

بەدىلى: كەرەپشە ئۇرۇقى، رۇمبەدىيان، يىلتىز پوستىنىڭ بەدىلى كەرەپشە يىلتىزى پوستى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

ئارپىبەدىيان يىلتىزى پوستى

باشقا نامى: پوستى بىخ بەدىيان.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۆسۈملۈك تېنىدىن كۈچلۈك پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ؛ گۈلى مۇرەككەپ كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە بولۇپ، رەڭگى سېرىق، يىلتىزى ئۇزۇن، رەڭگى ئاق، تەمى بىرئاز قېرىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزىنىڭ پوستى «ئارپىبەدىيان يىلتىزى پوستى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان ۋە ئۈچەينى قۇۋۇشتەك يىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە سەۋدا خىلتلىرىنى پىشۇرىدۇ، ئىششىق ۋە يەل تارقىتىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، تاش پارچىلايدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، نېلۇپەر.

بەدىلى: كەرەپشە يىلتىزى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئارچا مېۋىسى

باشقا نامى: ئۇبھەل.

تونۇش: بۇ، ئارچا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق، دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان، ئارچىغا ئۇرۇقداش دەرەخ ياكى چوڭراق چاتقال بولۇپ، مەززىلىك پۇرىقى بار. ئېگىزلىكى 2 ~ 3 مېتىر كېلىدۇ؛ شاخلىرى ناھايىتى قويۇق، ئۇششاق شاخلىرى ياپىلاق، سىلىق، يېشىل رەڭدە بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى چاچمىسىمان بولۇپ، ئۇششاق شاخلىرىغا زىچ جايلىشىپ نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ گۈلى تاق جىنسلىق، ئۆسۈملۈكى قوش جىنسلىق، ئاتلىق، ئانىلىقى بىر تۈپتە، ئاتلىق گۈلى سېرىق، ئانىلىق گۈلى سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ؛ مېۋىسى شار شەكلىدە ياكى سوقىچاق قىرلىق كېلىدۇ، سىرتقى يۇزىدە ئاق رەڭلىك موم ماددىلىق پاراشوكى بولىدۇ، پىشقاندا يېرىلىدۇ، ئۇرۇقى تۇخۇم شەكلىدە، رەڭگى قوڭۇر كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قانىنى سوۋۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ھۆل ئىسسىقنى ھەيدەيدۇ، نېرۋىنى تىنچلاندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆكرەكنى يېرىكلەشتۈرىدۇ، ھاملىدار ئاياللارغا، ئاشقازان كېسىلى بارلارغا، گال ئاغرىقى بارلارغا بېرىشكە بولمايدۇ، بېرىشكە توغرا كەلسە خولنجان، ھەسەل بىلەن بىرگە بېرىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، تەرخەمەك ئۇرۇقى.

بىرىكمىسى: سۇزاپ يوپۇرمىقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئازغان مېۋىسى

باشقا نامى: ئەۋسەج، ئازغان مونچىقى.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى ئانار دەرىخىگە يېقىن بىر خىل چاتقال ئۆسۈملۈك ئازغاننىڭ پىشقان مېۋىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، مېۋىسى يۇمىلاق، رەڭگى قىزىل، تەمى بىر ئاز قاۋسق كېلىدۇ، پىشقاندا يېغۇېلىنىپ ئاپتاپتا قۇرۇتۇلغان مېۋىسى «ئەۋسەج» ياكى «ئازغان مېۋىسى» ھەم «ئازغان مونچىقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن، شۇنداقلا ئوتتۇرا ئاسىيا، موڭغۇلىيە، رۇسىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مەنىنى تىزگىنلەيدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، سۈيدۈكنىڭ چىتىم سانىنى ئازايتىدۇ، ئىسسىقنى ياندۇرىدۇ، قاننى سوۋۇتىدۇ، ھەيزنى راۋان قىلىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: تۆت گىرامغىچە.

زەھەرى: تالغا قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: ئاغىچىيۇغۇچ

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئاسارۇن

باشقا نامى: مشكى بالا، تېگىر.

تونۇش: بۇ، سېمىزئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئاسارۇننىڭ يىلتىزلىق پۈتۈن چۆپى بولۇپ، يىلتىزى توپا رەڭگە مايىلراق، مايماق، بوغۇملۇق، خۇش پۇراقلىق بولۇپ، «ئاسارۇن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي شىمال ئۆلكىلىرىدىن ۋە ئىران، ئافغانىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مادداىلارنى يۇمشىتىدۇ، تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ. بۆرەك، تال ۋە باشقا ئەزالارنى قۇۋۇەتلەيدۇ، مېڭە ۋە ئاشقازاننى تازىلايدۇ، مېڭىنى قۇۋۇەتلەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 10 گىرامغىچە.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام مېغىزى، سەرپىستان.

بەدىلى: ئېگىر، زەنجىۋىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەجۇن دورىلار.

ئاغچىيۇغۇچ ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى خيار دەشتى.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ئاغچىيۇغۇچقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، قوغۇن - تاۋۇزغا ئوخشاش پېلەك تارتىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرمقى تالنىڭ يوپۇرمقىغا ئوخشاش، شەكلى ئۇزۇنچاق، تەرخەمەككە ئوخشاپ‌راق كېتىدۇ. ئۇستى يىپلىق لەشكە ئوخشاش، رىشتىلىك، ئىچىدىن تاۋۇز ئۇرۇقىدەك قارا ئۇرۇق چىقىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «ئاغچىيۇغۇچ ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: چوڭ تەرەت ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بوۋاسىرنى قۇرۇتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئىككى گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆپ ئىشلىتىلسە قانلىق ئىچ سۈرۈش پەيدا قىلىپ، ئادەمنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يەتكۈزۈپ قويۇشى مۇمكىن.

تۈزەتكۈچىسى: كالا سۈتى، سىرىقماي.

بەدىلى: شەھمەنزەل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئاق بەھمەن

باشقا نامى: بەھمەن سەفىد.

تونۇش: بۇ، قوڭغۇراقسۇللۇكلەر ئائىلىسىگە تەۋە بولغان بەھمەن ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان يىلتىزى بولۇپ، يىلتىزى ئاق، قىزىل ئىككى خىل بولىدۇ. ئۇنىڭ ئېچى توماق كېلىدۇ، قىزىلى بولسا سۇزۇك، ئېغىر، خۇش پۇراق كېلىدۇ، چاينىسا ئازراق شىلىمشىق ۋە ئېغىزنى قورۇش تەسىرى بار، بۇ ئۆسۈملۈك يىلتىزىنىڭ قىزىلى «قىزىل بەھمەن» ياكى «بەھمەن سۇرۇخ»، ئېچى «ئاق بەھمەن» ياكى «بەھمەن سەفىد» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىران ۋە ئەرمەنستاننىڭ تاغلىرىدىن، ئېچى كۆپرەك خۇراسان قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باش، دوۋساق ۋە بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، سەمرىتىدۇ، سېرىقلىقنى يوقىتىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، مەنىي كۆپەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: قان بېسىمنى ئۆرلىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: چىلان، بىنەپشە، بىدەمۇشكى.

بەدىلى: زورەمبات. دۇرنەچ ئەقرەبى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

ئاق پارچا

باشقا نامى: جەدۋال چىنى، ئاق جەدۋال.

تونۇش: بۇ، ئېيىقتاپانلىقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئەسلىي ئۆسۈملۈكى جەدۋال دېيىلىدۇ. ئۇنىڭ ئۇچ خىل تۈرى بار. ① تۈزلۈق جەدۋال: سىرتقى يۈزى كۈل رەڭ، ئاچچىق بولۇپ، تىلنى قورۇيدۇ، پۇراقسىز؛ ② قارا جەدۋال: سىرتقى يۈزى قارامتۇل، مايلىق، پارقىراق، تەمى سۇس، پۇراقسىز؛ ③ ئاق جەدۋال: ھەممە يېرى ئاقۇچ، تەمسىز كېلىدۇ، پۈرىقى سۇس. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «جەدۋارچىنى ياكى ئاق پارچا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ سىچۈەن، سەنشى قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ۋە مۇسكۇلنى چىڭىتىدۇ، «تەبىئەت»نى ۋە ئۇمۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، رەئىس ئەزالارنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، جىنسىي قابىلىيەتنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ھۆللۈكنى يوقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: قاتناتمىسى 3 ~ 10 مىللىگرام.

زەھەرلىكى: زەھەرلىك بولۇپ، پەي - مۇسكۇللارنى تارتىشتۇرۇپ قويىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت، ئارپا سۈيى.

بەدىلى: زورەمبات.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، ھەب دورىلار.

ئاق تۇدەری

باشقا نامی: تۇدری سەپسد.

تونۇش: بۇ، تىزلاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك تۇدەرىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى توپاراڭ ئاقۇچ كەلگىنىنى «ئاق تۇدەری» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى ئاق، قىزىل، سېرىق رەڭلەردە بولىدۇ، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىچكى ئۆلكىلىرىدىن ھەم ئامېرىكا، ئىران قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ، مەنىي ۋە سۈت كۆپەيتىدۇ، سەمرىتىدۇ، ئوزۇقلۇق تولۇقلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 10 ~ 15 گىرام.

زەرەری: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: دارچىن، بەدىيان، لاچىندانە.

بەدىلى: ئاق، قىزىل، سېرىقلىرى بىر - بىرىگە بەدەل قىلىنىدۇ، ئەگەر تېپىلمىسا ئاق بەھمەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

ئاق سەندەل

باشقا نامى: سەندەل سەفىد.

تونۇش: بۇ، سەندەل ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان، ئېگىزلىكى 6 ~ 9 مېتىر كېلىدىغان دەرەخ ئاق سەندەلنىڭ ياغىچىدىن ئىبارەت بولۇپ، خۇش پۇراق، تەمى ئاچچىق، بۇ دەرەخنىڭ قۇرۇتۇپ پارچىلانغان ياغىچى «ئاق سەندەل» ياكى «سەندەل سەفىد» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، رەڭگىگە ئاساسەن ئاق سەندەل، قىزىل سەندەل، سېرىق سەندەل دەپ ئۈچ خىلغا بۆلۈنىدۇ.

جىمقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ خەينەنداۋ ئارىلىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ. ھىندىستان، ئىتالىيە، ھىندونېزىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، خىلىتسىز قۇرۇق ئىسسىق كەيپىياتنى ۋە غەيرىي تەبئىي سەپرا خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يېتكۈزىدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، ھارغىنلىقنى چىقىرىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، قاننى تازىلايدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: باھقا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ناۋات.

بەدىلى: كافۇر، ئۆشنە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئاقاقىيا

باشقا نامى: ئۇسارەببول.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى چاتقان ئۆسۈملۈك «ئەمغىلان»، يەنە بىر ئاتىلىشى «ببول» دېگەن بىر خىل چاتقالسىمان تىكەنلىك دەرەخنىڭ مېۋىسى ۋە يوپۇرمقىنىڭ سقىپ چىقىرىلغان سۈيىدىن قاتقان يۇملاق ياكى دانچە شەكىللىك، قارامتۇل ياكى سۇس سېرىق، يېرىم سۈزۈك ماددا «ئاقاقىيا» نامى بىلەن، بۇ دەرەخنىڭ يېلىمى «سەمغى ئەرەبى» نامى بىلەن دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستان، سۇدان، بېنگال قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قۇرۇتىدۇ، قۇستۇرىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ. بۇرۇن ۋە نەپەس يولىدىن كەلگەن قاننى توختىتىدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 0.5 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ، ئەزالارغا قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى، ھەسەل سۈيى.

بەدىلى: ئەدەس، سەندەل، رۇسۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

ئاق قىچا ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى خەردىل سەفىد، بەزرۇل خەردىل ئەبىەز.

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، قىچىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى شاخلىق، پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنىدە شالاڭ، يىرىك تۈكلەر بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گىرۋەكلىرى پۇرلىشىپ تۇرىدۇ، چوڭقۇر يىرىلغان، تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى چوڭ، سېپى ئۇزۇن، يۇقىرىقى قىسمىدىكى يوپۇرماقلىرى كىچىك، سېپى قىسقا بولىدۇ؛ ئۇمۇمىي گۈل رېتى ئۇچىدا ئۆسىدۇ، گۈلى سېرىق؛ ئۇرۇقى شارسىمان، رەڭگى ئاق، تەمى ئاچچىق. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «ئاق قىچا ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىشتىھانى ئاچىدۇ، سوغۇقنى تارقىتىدۇ، بەلغەم يۇمشىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

كۈزەتكۈچىسى: كاسنە، لىمون سۇيى، ئەينۇلا.

بەدىلى: ھەببى رىشاد، ئادراسمان، زاغۇن ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئاق لەيلى چۆپى

باشقا نامى: بەرگى خىتمى.

تونۇش: بۇ، تۇگمىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، لەيلىگۈلگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى يۇمىلاق، تەمسىز، يوپۇرمقىنىڭ ئارقا تەرىپى يىرىكرەك، گۈلى ئاق. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقىنىڭ رەڭگى ئاقتىن مايىل قارامتۇل، شەكلى يۇمىلاق، بىرئاز ياپىلاقراق، ئوتتۇرىسى چوڭقۇر كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «ئاق لەيلى چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈكنى راۋان قىلىدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، تۇغۇتنى تېزلىتىدۇ، بالا ھەمراھىنى چۈشۈرىدۇ، سۈلۈق ئىششىقنى تارقىتىدۇ، جاراھەتلەرنى ئېغىز ئالدۇرىدۇ، يۇزدىكى دانىخورەكلەرنى يوقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بەدىيان

بەدىلى: ھەمشىباھار چۆپى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

ئاق لەيلىگۈل

باشقا نامى: گۈلخەيرى، لەيلىقازاق.

تونۇش: بۇ، تۈگمىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر خىل ئۆسۈملۈك بولۇپ، خەلقىمىز بۇ ئۆسۈملۈكنى «گۈلخەيرى»، «لەيلىقازاق» دەپ ئاتايدۇ، بۇ ھەمىشباھار ئۆسۈملۈكنىڭ بىر خىلى ھېسابلىنىدۇ، گۈلى ئاق، قىزىل، رەڭگارەڭ بولىدۇ، ئۇنىڭ ئىچىدە دورىغا ھەممىسىدىن ياخشىراقى گۈلى ئاق بولغىنى، گۈلى ئاق بولغىنىنى «ئاق لەيلىگۈل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى، ئۇرۇقى، يوپۇرمىقى ۋە يىلتىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چېقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، كانايىنى سىلىقلاشتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ئارپىبەدىيان.

بەدىلى: ھەمىشباھار گۈلى، بىنەپشە گۈلى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، زىمات دورىلار.

ئاق لەيلى ئۈرۈقى

باشقا نامى: تۇخۇمى خىتمى، بەزرۇل خىتمى.

تونۇش: بۇ، تۇگمىگۈل ئائىلىسىدىكى ھەمىشباھار ئۆسۈملۈكنىڭ يەنە بىر خىلى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈك 1 ~2 مېتىرغىچە ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ، يوپۇرمىقى چوڭ، تۇكلەش، گۈلى ئاق، ئۈرۈقى ياپىلاق بولۇپ، تۇگمىگە ئوخشاپ كېتىدۇ. خەلقىمىز بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۈرۈقىنى «لەيلىقازاق ئۈرۈقى» دەپ ئاتايدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۈرۈقى «تۇخۇمى خىتمى، ئاق لەيلى ئۈرۈقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سۇيدۇكنى راۋان قىلىدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، تۇغۇتنى تېزلىتىدۇ، بالا ھەمراھىنى چۈشۈرىدۇ، سۈلۈق ئىششىقنى تارقىتىدۇ، جاراھەتلەرنى ئېغىز ئالدۇرىدۇ، يۇزدىكى دانىخورەكلەرنى يوقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 8 گىرام.

زەرەرى: ھەزمنى ناچارلاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئارپىبەدىيان، ھەسەل.

بەدىلى: ھەمىشباھار ئۈرۈقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، مەتبۇخ دورىلار.

ئاق مەۋسەل

باشقا نامى: مەۋسەل ئەبيەز، مەۋسەل سەفىد.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئاق مەۋسەلنىڭ تۈگۈنەك يىلتىزىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۆزى ئۇزۇنچاق، يۇمىلاق، قاتتىق، ۋەزنى ئېغىر، تەمى تاتلىق، پۇرىقى سۇس، رەڭگى ئاق سېرىق كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ تۈگۈنەك يىلتىزى ئاق، قارا ئىككى خىل بولۇپ، ئېچى «ئاق مەۋسەل»، قارىسى «قارا مەۋسەل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرى ۋە ھىندىستان، پاكىستان قاتارلىق ئەللەرنىڭ تاغ باغرىدىكى ئورمانلاردا ئۆسىدۇ.

تەمىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: بەل، يۈرەك ۋە بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ. سۈت، مەنىي كۆپەيتىدۇ، قويۇلدۇرىدۇ، سەمرىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 9 ~ 12 گىرام.

زەھەرى: تال ۋە ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىششىق ئەگرىسۈنەي.

بەدىلى: ئاق سەندەل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

ئاق موم

باشقا نامى: شەمئى، موم سەفىد.

تونۇش: بۇ، ھەسەل ھەرسىنىڭ ھەسەل يىغىدىغان كۆنىكىدە بولىدىغان دورا بولۇپ، بۇ ئۇچ خىل بولىدۇ. بىرىنچى خىلى، ھەسەل ھەرىسى قۇسۇپ توپلىغىنى، بۇنىڭ رەڭگى قىزىل، سېرىققا مايىل، يۇمشاق، ياغلىشاڭغۇ، خۇشبۇي بۇنىڭدىن، ھەسەل پۇرىقى كېلىپ تۇرىدۇ؛ ئىككىنچى خىلى، ھەسەل ھەرىلىرى ئورۇن قىلغان يەرلەردە بولۇپ، ئۇنىڭغا ھەسەل قوشمىغىنىدۇر، بۇ ئوتتۇرا دەرىجىلىك ھېسابلىنىدۇ؛ ئۈچىنچى خىلى، بىر خىل قارا رەڭلىك نەرسە بولۇپ، ھەسەل ھەرىلىرى ئۆزىنىڭ كۆنەكلىرىگە سۈركەيدۇ، بۇ خىلى ناچار ھېسابلىنىدۇ. دورىغا ئاساسەن بىرىنچى خىلى ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق ياندۇرىدۇ، پەيلەرنى بوشىتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3~5 گىرام.

زەھەرى: ئىشتىھانى تۇتۇپ، توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: ماش ئۇنى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، مەلھەم دورىلار.

ئاقمۇچ

باشقا نامى: مۇرچ سەفىد.

تونۇش: بۇ، قارىمۇچ ئائىلىسىدىكى ياغاچ غوللۇق پىلەكلىك ئۆسۈملۈك قارىمۇچ مېۋىسىنىڭ پىشقاندىن كېيىن قىزارغان ۋاقتىدا پوستى ئېلىۋېتىلگەن، رەڭگى ئاق قالغان مېۋىسى بولۇپ، شەكلى يۇمىلاق، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى ئۆتكۈر كېلىدۇ، ئۇنىڭ مۇشۇ خىل مېۋىسى «ئاقمۇچ» ياكى «مۇرچ سەفىد» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ خەينەنداۋ، گۇاڭدۇڭ، خېنەن ۋە يۇننەن ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازاننى قۇۋۇتلەپ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، بەلغەم خىلتى ۋە ھۆل سوغۇق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ، بەدەننى قىزىتىپ باھنى، پەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرۇپ زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 4 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بىنەپشە، نېلۇپەر.

بىرىكى: زەنجىۋىل، پىلپىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: مەجۇن دورىلار.

ئاقىرقەرھا

باشقا نامى: ئېقىل قارا.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئاقىر قەرھاغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 60 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يىلتىزى چاچما شەكىللىك بولۇپ، قارامتۇل خورما رەڭدە بولىدۇ، غولى يالغۇز، تىك ئۆسىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى يىپ شەكلىدە بولىدۇ، تۈۋىدىكى يوپۇرماقلىرىنىڭ سېپى بار، غولىدىكى يوپۇرماقلىرىنىڭ سېپى يوق، باشسىمان گۈل رېتى چوڭراق بولۇپ، غولىنىڭ ئۈچىدىن يالغۇز ئۆسۈپ چىقىدۇ ۋە بىرقانچە گۈللىرى كۈنلۈكسىمان تىزىلىپ تۇرىدۇ. ئەتراپتىكى گۈللىرى تىل شەكلىدە، رەڭگى ئاق، ئوتتۇرىدىكى گۈللىرى نەي شەكلىدە، رەڭگى سارغۇچ قوڭۇر كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسىمان غولى «ئاقىرقەرھا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستان، پاكىستان، ئامېرىكا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، مېڭىدىكى ئارتۇق ماددىلارنى تازىلايدۇ، بەلغەم يۇمشىتىدۇ، قىزىتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئەسەبلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقدارda ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: پىلپىل، تاتلىق قۇسته.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

ئالتۇن ۋاراق

باشقا نامى: ۋەرەقى زەھەب، ۋەرەقى تىللا.

تونۇش: بۇ، سىرتى ئالتۇندىن تەكرار قىزدۇرۇپ، ئالاھىدە ئۆزگىچە تېخنىكا ۋە ئۇسۇللار ئارقىلىق سوقۇپ تەييارلانغان قەغەزسىمان نېپىز ھالەتتىكى ياپراقچىدىن ئىبارەت بولۇپ، «ئالتۇن ۋاراق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى سىرتى، پارقىراق، جۇلالىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستان ۋە پاكىستاندىن چىقىدۇ.

تەسىرى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، يۈرەك ۋە جىگەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، بەدەننىڭ تەبئىي ھارارىتىنى ساقلايدۇ، زېھىننى ئۆتكۈر قىلىدۇ، مادداى ئالمىششىنى ياخشىلايدۇ، ئۇنتۇغاقلىقنى يوقىتىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 10 دانە.

زەرەرى: سۈيدۈك يولىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ئىپار، شاھىبەللۇت.

بەدىلى: ئالتۇن، ياقۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر، مۇپەررەھ دورىلار.

ئالقات

باشقا نامى: گوچىرى.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، ياغاچ غوللۇق، ئالقاتقا ئۇرۇقداش، كىچىك چاتقال بولۇپ، ئېگىزلىكى 1 ~ 2 مېتىر كېلىدۇ؛ يىلتىزى تۈۋرۈكسىمان بولۇپ، غولى كۆپ شاخلىنىدۇ، يوپۇرماق قولتۇقىدا قاتتىق تىكەنلىرى بولىدۇ، پوستى ئاقۇچ كۈل رەڭ كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ياكى توپلىشىپ ئۆسىدۇ. مېۋىسى شىرنىلىك، سوقىچاق، كۆپ ئۇرۇقلۇق بولۇپ، پىشقاندا قىزىرىدۇ. مېۋىسى «ئالقات» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئېتىز چەتلىرى، يول بويلىرى ۋە ئېرىق بويلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: پەي، سۆگەكلەرنى چىكىتىدۇ، ئۆپكىنى يۇمشىتىدۇ، يۆتەلنى توختىتىدۇ، جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، ئۆپكىدىكى ئىسسىقنى تارقىتىدۇ، قاننى سوۋۇتىدۇ ۋە توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 12 گرام ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازاننى سوۋۇتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئارپىبەدىيان.

بەدىلى: زىرىق.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئالما

باشقا نامى: تۇپپاھ، سىب.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يوپۇرماق تاشلايدىغان، نەشپۈتكە ئۇرۇقداش دەرەخ، شۇنداقلا مەشھۇر مېۋە بولۇپ، يۇمىلاق، رەڭگى قىزىل، ئاق، كۆرۈنۈشى چىرايلىق، خۇش پۇراق، تەمى تاتلىق، سۇلۇق، ئۈستىدە پوستى بار، ئىچىدە قارا ئۇرۇقلىرى بار، چېچكى ئاق، قىزىل، شاپتۇل چېچكى رەڭدە بولىدۇ. بۇ ئۆچ خىل بولۇپ، بىرىنچىسى تاتلىق، پوستى نېپىز، چوڭ، سۇلۇق؛ ئىككىنچىسى ئاچچىق - چۈچۈك، تەمسز، يوغانلىقى ئوتتۇرا ھال؛ ئۈچىنچىسى تەمى ئاچچىق، كىچىك بولىدۇ.

جىمقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا، بولۇپمۇ تاغلىق رايونلاردا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: تاتلىقىنىڭ ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق، تەمسز ۋە ئاچچىقىنىڭ قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆكۈلگە خۇشلۇق يېتكۈزىدۇ، ئاشقازان، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، سەۋدا خاراكتېرلىك ۋەسۋەسىلىكنى يوقىتىدۇ، قۇرۇق يۆتەلنى تۇگىتىدۇ، سەپرا خاراكتېرلىك ئىچ سۇرۇشنى ياخشىلايدۇ، قۇسۇش ۋە ئۇسسۇزلۇقنى يوقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 60 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆكرەككە زىيان قىلىدۇ، قورساقنى ئېسىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، گۈلقەنت، دارچىن.

بەدىلى: ببھى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئالوي چۆپى

باشقا نامى: بەرگى سەبرە.

تونۇش: بۇ، سامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، گۆشلۈك، سامساق غوللۇق، سەبرىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 10 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى خەنجەرسىمان، گىرۋەكلىرىدە چىشسىمان تىكەنلىرى بولىدۇ، رەڭگى يېشىل، يوپۇرماقلىرى غولىغا زىچراق جايلىشىدۇ؛ گۈل ساپىقى يوپۇرماق ئارىلىرىدىن ئۆسىدۇ، گۈللىرى كۆپ، رەڭگى سېرىق بولۇپ، يۇقىرى قىسمىغا توپلىشىپ ئومۇمىي گۈل رېتىنى هاسىل قىلىدۇ؛ غوزا شەكىللىك مېۋىسى ئۇچ بۇرجەك شەكىلدە بولۇپ، پىشقاندا يېرىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن چۆپى «ئالوي چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەرقايسى جايلىرىدىكى باغ - هويلىلاردا، تەشتەكتە ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئېچ سۇرىدۇ، مەددە چۈشۈرىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، قان تازىلايدۇ. تېرىنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەهۋالغا قاراپ 4 ~ 15 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: شەهمەنزەل، سوقمونىيا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: هەب، زىمات دورىلار.

ئالۇچا

باشقا نامى: ئالۇچە.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، مالىناغا ئۇرۇقداش مېۋىلىك دەرەخ بولۇپ، گۈلى قىزغۇچ، قىزىل كېلىدۇ؛ مېۋىسى يۇمىلاق بولۇپ، پىشقاندا قىزىرىدۇ. يېيىشكە بولىدۇ. بۇ دەرخنىڭ قۇرۇتۇلغان مېۋىسى «ئالۇچا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، قۇرۇق ھۆنى باسىدۇ، قۇسۇشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~5 دانىغىچە ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئۆپكە ۋە ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىخسۇس، پىننە.

بىردىلى: ئەينۇلا، قارىئۆرۈك.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مۇراببا، چىلانما دورىلار.

ئامۇت

باشقا نامى: ئەمرۇد بوستانى.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق چاتقال ئۆسۈملۈك بولۇپ، مېۋىسى قاپاق شەكىللىك، پىشقاندا مېۋە شۆپۈكى سېرىق رەڭگە كىرىدۇ. مېۋىسىنىڭ تەمى سەل قىرتاق تاتلىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ. تېرىنى پارقىرىتىدۇ، يۇمشىتىدۇ، مېڭىگە ھۆللۈك يەتكۈزىدۇ، نەزلىنى يوقىتىدۇ، ئاشقازانىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، يۇرەك ھەرىكىتىنى ياخشىلايدۇ، قان ۋە سەپرا خىلتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 5 دانىغىچە ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازىنى ئاجىزلارغا، سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەنجىۋىل مۇرابباسى، بەدىيان.

بەدىلى: بېھى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مۇراببا، شەربەت دورىلار.

ئامىلە

باشقا نامى: ئامىلەج، ئاملوك.

تونۇش: بۇ، يالمانقۇلاق ئائىلىسىدىكى غازاك تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىكرەك دەرەخ ئامىلە بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ پىشقان مېۋىسى يۇمىلاق، ئۆرۈك چوڭلۇقىدا، تەمى سەل قىرتاق، رەڭگى قارامتۇل، ئىچىدىن ئالتە قىرلىق ئۇچكىسى چىقىدۇ، بۇ دەرخنىڭ قۇرۇتۇلغان مېۋىسى «ئامىلە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق جايلىرىدىن، ھىندىستان، ئىران، مالايشىيا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: رەئىس ئەزالارنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئاشقازاننىڭ تۇتۇش قۇۋۇتىنى ئاشۇرىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، چاچ يىلتىزىنى چىڭىتىدۇ، چاچنى قارايتىدۇ، كۆزنىڭ كۆرۈش قۇۋۇتىنى ئاشۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 11 گىرام.

زەرەرى: تال ۋە ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تال ئۇچۇن سۇمبۇل، ھەسەل؛ ئۇچەي ئۇچۇن تاتلىق بادام يېغى.

بەدىلى: ئىككى ھەسسە كابۇل ھېلىلىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سۇتكە چىلاپ زەھەرسىزلەندۈرۈپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، مەجۇن دورىلار.

ئانار پوستى

باشقا نامى: پوستى رۇمان، پوستى ئانار.

تونۇش: بۇ، ئانار ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، ئانارغا ئۇرۇقداش چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ھەم يۇمىلاق، گۈلى قىزىل رەڭدە؛ مېۋىسى شارسىمان بولۇپ، يۇمىلاق، قىزىل، پوستى ئىچىدىكى قىزىل دانلىرى سۇلۇق، سۇزۇك مارجانغا ئوخشاش پارقىراق. بۇ ئۇچ خىل بولىدۇ. بىرىنچىسى تاتلىق، ئىككىنچىسى ناخۇش (ئاچچىق تاتلىق)، ئۈچىنچىسى ئاچچىق تەمگە ئىگە.

ئۆسۈش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، پەينى چىكىتىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، ئىچ سۈرۈش ۋە قانىشنى توختىتىدۇ، مەنىينى قويۇلدۇرىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، تاماق سىڭدۈرىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، چىش تۈۋىنى چىكىتىدۇ، سۈيدۈك تېمپ كېلىشنى ياخشىلايدۇ، قان كۆپەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: قەۋزىيەت پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، زەنجىۋىل.

بەدىلى: ئانارگۈل، ئانار يىلتىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

ئانارگۈل

باشقا نامى: گۈلنار.

تونۇش: بۇ، ئانار ئائىلىسىدىكى ئانار دەرىخىنىڭ چېچىكىدىن ئىبارەت بولۇپ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن ھەم يۇمىلاق، گۈلى قىزىل، مېۋىسى شارسىمان، تەمى تاتلىق، بۇ دەرەخنىڭ چېچىكى «ئانار چېچىكى» ياكى «گۈلنار» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ ۋە ئۆزبېكىستان، پاكىستان قاتارلىق قوشنا ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئېچ سۇرۇش ۋە قاناشنى توختىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ھەسەل.

بەدىلى: قىزىلگۈل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالىلار: چىلانما، سۇفۇپ دورىلار.

ئەپتىمۇن

باشقا نامى: سېرىق يۆگەي، سېرىق ئوت.

تونۇش: بۇ، يۆگىمەچ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، سېرىقيۆگەيگە ئۇرۇقداش، يۆگىشىپ ئۆسىدىغان تەييارتاپ ئۆسۈملۈك بولۇپ، زىغىر، قىچا قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرگە يۆگىشىپ ئۆسىدۇ. يۇمران، يىپسىمان يۆگىمەچ غول ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «ئەپتىمۇن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئوتلاق ۋە ئېتىزلىقلاردا پۇرچاق، بېدە قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرنىڭ غوللىرىدا تەييارتاپلىق بىلەن ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەپرا، بەلغەم ۋە سەۋدا خىلىتلىرىنى سۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ ۋە بۆرەكنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~ 6 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيانلىق، كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: لاجۇۋەرد، شاھتەررە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، ھەب دورىلار.

ئەپتىمۇن ئۇرۇقى

باشقا نامى: سېرىق ئوت ئۇرۇقى، تۇخۇمى ئەفتىمۇن.

تونۇش: بۇ، يۆگىمەچئوت ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك سېرىقيۆگەي (سېرىق ئوت)نىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت. بۇ ئۆسۈملۈك زىغىر قاتارلىق ئۆسۈملۈكلەرگە يۆگىشىپ ئۆسىدىغان تەييارتاپ ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇرۇقى ياپىلاق شارسىمان ياكى تۇخۇمسىمان بولۇپ، سىرتقى پوستى قىزىل خورما رەڭلىك ياكى سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە كېلىدۇ، تەمى ئازراق ئاچچىق، پۇراقسىز بولىدۇ. ئۇ «ئەپتىمۇن ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرى جۈملىدىن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، باھىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئارتۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئەرەب يېلىمى.

بەدىلى: ئەپتىمۇن، ئەمەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇق قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئەپيۇن

باشقا نامى: لەبەنۇلخەشخاش.

تونۇش: بۇ، ئەپيۇنگۈل ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك كۆكنار غوزىسىنىڭ سىرتقى پوستىنى راسا ۋايىغا يەتكەندە توغرىسىغا ناھايىتى نېپىز تىلىپ قويغاندا، تىلىپ قويغان غوزىدىن ئاستا سىزىپ چىققان ئۇسارىسىنىڭ قېتىشمىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى دەسلەپتە چىققاندا سېرىققا مايىل قارا رەڭدىن كېيىن ئاستا - ئاستا قارامتۇل رەڭگى خورما رەڭدە بولۇپ قالىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۆپلىگەن يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ، ئافغانىستان، ئىران، رۇسىيە، ياپونىيە قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مەست قىلىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، نېرۋىنى تىنچلاندۇرىدۇ، مەنپي تۇتىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە قان توختىتىدۇ، چىرىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى تەڭشەيدۇ، روھىي ھاياۋانىينى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 31 ~ 50 مىللىگرام.

زەھەرى: مىقدارىدىن كۆپ ئىشلەتسە، ھوشسىزلاندۇرۇپ قويىدۇ، دائىم ئىشلەتسە خۇمار قىلىپ قويۇپ، يامان ئاقىۋەتلەرنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەگەر قاتتىق قورساق ئاغرىقى پەيدا قىلسا، ئەمەن سۈيى بىلەن ھەمەل قىلىش ياكى قۇستۇرۇش، ئاشقازاننى يۇيۇش، ھىك يېگۈزۈش كېرەك.

بەدىلى: بەزرۇلبەنجى، قان توختىتىشقا تاباشىر، گىل مەختۇم، كەھرىۋا.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، ھەب دورىلار.

ئەدەس

باشقا نامى: شوخدانە، مەسور.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ئەدەسكە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، پاكار ئۆسىدۇ، يوپۇرمقى تۆت جۈپتىن يەتتە جۈپكىچە بولىدۇ؛ گۈلى يازدا يەسلىدە ئېچىلىدۇ، گۈل تاجى كېپىنەك شەكلىدە كېلىدۇ؛ مېۋىسى قاسراقلىق ۋە ياپىلاق كېلىدۇ؛ ئۇرۇقى بىر - ئىككى تال بولۇپ، شەكلى قوناقتەك، رەڭگى قىزىل بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۇقىرى قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، چىرايغا جۇلا بېرىدۇ، ھارارەتنى پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇزۇندا سىڭىدۇ. قورساقنى ئېسىدۇ، بوۋاسرغا ۋە ئاشقازانغا زىيانلىق.

تۇزەتكۈچىسى: كۈنجۈت يېغى، سېرىقماي، بادام يېغى، ھەسەل قاتارلىقلار.

بەدىلى: ماش، باقلا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئەرەب يېلىمى

باشقا نامى: سەمغى ئەرەبى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى چاتقالسىمان ئۆسۈملۈك «ئەمغىلان ياكى بىبول» دېگەن بىر خىل تىكەنلىك دەرەخ (ئەرەب ئاكاتسىيەسى) دەرىخىنىڭ يېلىمىدىن ئىبارەت بولۇپ، يېلىمنىڭ رەڭگى سېرىققا مايىل ئاق، خۇددى ئۇرۇك يېلىمگە ئوخشاپ كېتىدۇ. بۇ يېلىم «سەمغى ئەرەبى» ياكى «ئەرەب يېلىمى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئافرىقا، سۇدان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەلغەم بوشىتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئاشقازان ۋە ئۆچەيلەرنى قوۋۇۋەتلەيدۇ. زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4～8 گىرام.

زەرەرى: قەۋزىيەت پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئاق سەندەل.

بەدىلى: بادام يېغى، ھەببۇلئاس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، لوئوق دورىلار.

ئەرمۇدۇن ئۇرۇقى

باشقا نامى: لسانۇلئەساپۇر.

تونۇش: بۇ، ئەرمۇدۇن ئائىلىسىدىكى چاتقال ئۆسۈملۈك ئەرمۇدۇن دەرىخىنىڭ ئۇرۇقى بولۇپ، شەكلى خۇددى قۇشقاچ تىلىغا ئوخشاش بولغانلىقتىن قۇشقاچ تىلى دەپمۇ ئاتىلىدۇ، تەمى بىرئاز ئاچچىق، پۇرىقى ئۆتكۈر، ئاچچىق پۇراقلىق بولىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ۋە رايونىمىزنىڭ كۆپلىگەن يەرلىرىدە ئۆستۈرۈلىدۇ، تايلاند، ھىندىستان، ھىندونېزىيە قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىنىڭ ئاخىرىدا قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي - مۇسكۇل، تارىمۇشلارنى چىڭىتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئالىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: بىر ئاجىزلىقى ئۈچۈن يەككە ھالەتتە توققۇز گىرامغىچە بېرىلىدۇ، باشقا يارىدەمچى دورىلار بىلەن بىرىشتە ئالتە گىرامغىچە ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: باشنى ئاغرىتىدۇ، ھۆ پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۈت ئۇرۇقى.

بەدىلى: كاۋاۋىچىن، جوز.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

ئەفسەنتىن

باشقا نامى: مۇردە، ئاچچىق ئەمەن.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئاچچىق ئەمەن بولۇپ، تېنى يېشىل رەڭلىك، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى ئۆتكۈر، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «ئاچچىق ئەمەن» ياكى «ئەفسەنتىن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، مېڭە، جىگەر ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىشتىياق ياندۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 5 گرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئاچچىق ئانار.

بەدىلى: غاپەس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، ھەب دورىلار.

ئەگرىسۇناي

باشقا نامى: خام ئەگرىسۇناي.

تونۇش: بۇ، چۇقا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئەگرىسۇنايغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 25 ~ 40 سانتىمېتىر كېلىدۇ. ئۆسۈملۈك تېنى ئاقۇچ كۈل رەڭ، كونۇسسىمان بولىدۇ، غولى تىك ئۆسىدۇ؛ تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى ئۇچىدىن ئۆسكەن بولۇپ، ئۇمۇمىي گۈل رېتىنى ھاسىل قىلىدۇ. گۈل تاجىسى ئەگرىسۇنايغا ئوخشايدۇ، رەڭگى قىزغۇچ سۆسۈن ياكى ئوچۇق سۆسۈن كېلىدۇ، رەڭلىك سىزىقلىرى بولىدۇ. مېۋىسى تۇخۇم شەكىلدە ياكى تۇخۇمسىمان دۈگىلەك شەكىلدە بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ تازىلانغان ھۆل يىلتىزى «خام ئەگرىسۇناي»، سىركە بىلەن قورۇپ لايىقلاشتۇرۇلغىنى «پىششىق ئەگرىسۇناي» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. يىلتىزى ۋە غولىنى قەلەمچە قىلىپ تىكىش ئارقىلىق كۆپەيتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ماناس، غۇلجا قاتارلىق جايلىرىدا تىكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما قايتۇرىدۇ، قانىنىڭ ئۆتكۈر ھارارىتىنى سوۋۇتىدۇ، ھۆللۈك يەتكۈزىدۇ. تەبىئىي خىلىت ھاسىل قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ ھۆل ئەگرىسۇناي 15 ~ 30 گىرام، خام ئەگرىسۇناي ۋە پىششىق ئەگرىسۇناي 12 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزمىنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە

بەدىلى: رۇمبەدىيان

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سىركىدە قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

ئەڭلىكئوت

باشقا نامى: سۇرخى.

تونۇش: بۇ، ئەڭلىكئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئەڭلىكئوتقا ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 25 ~ 35 سانتىمېتر كېلىدۇ؛ ئۆسۈملۈك تېنىدە يېرىك ئاق تۈكچىلەر بولىدۇ؛ ئادەتتە بىرقانچە يىلتىز يۆگىشىپ، كونۇس شەكلىنى ھاسىل قىلىدۇ. يىلتىزىنىڭ تاشقى پوستى قارامتۇل جىگەر رەڭ، غولى بىر تال، تىك ئۆسىدۇ ياكى تۈۋىدىن ئىككى شاخقا ئايرىلىدۇ؛ تۈۋىدىكى يوپۇرماقلىرى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، رەڭگى سارغۇچ يېشىل قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ، غولىدىكى يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈل رېتى چايان قۇيرۇقسىمان چەكلىك كۈنلۈكسىمان بولۇپ، ئۇچىدا ئۆسىدۇ. گۈل تاجىسى ئۇزۇن كانايسىمان، رەڭگى سۆسۈن ياكى سۇس سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ. مېۋىسى كىچىك، قاتتىق، شەكلى كەڭ تۇخۇمسىمان، رەڭگى سۇس قوڭۇر كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى تاغلىقلارنىڭ كۈنگەي جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەنگە ھۆللۈك يەتكۈزىدۇ، قاننىڭ ئۆتكۈر ھارارىتىنى سوۋۇتىدۇ، ئىششىق يانداۋۇرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، چوڭ تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازان، ئۇچىيى ئاجىزلار ۋە چوڭ تەرىتى سۈيۇق كېلىۋاتقانلار ئىچىشكە بولمايدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان، تاباشىر.

بەدىلى: نېلۇپەر، بىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئەمەن ئۇرۇقى

باشقا نامى: ئاچچىق ئەمەن ئۇرۇقى، تۇخۇمى ئەفسەنتىن.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئەمەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، بىر مېتىر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ؛ غولى تىك، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئالدى يۈزى يېشىل، كەينى ئاقۇچ كۈل رەڭ كېلىدۇ؛ باشسىمان گۈل رېتى قوڭغۇراققا ئوخشاش ساڭگىلاپ تۇرىدۇ، بۇلار تىزىلىپ باشاقسىمان گۈل رېتىنى ھاسىل قىلىدۇ (مېۋە مەزگىلىدە ئومۇمىي گۈل رېتى شەكلىنى ئالىدۇ) گۈلى نەيسىمان، رەڭگى سارغۇچ يېشىل، بىرئاز سۆسۈن سىزىقلىرى بار، مېۋىسى ئورۇق بولۇپ، ئۇششاق، سوقىچاق يۇمىلاق، تەمى قاڭسىق ئاچچىق، ئۇ «ئەمەن ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى يول بويلىرى ۋە دالىلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى سۇرىدۇ، ئۆپكىنى تازىلايدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيز ماڭدۇرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، تەرلىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: شەربىتى رۇمان.

بەدىلى: بابۇنە رۇمى، ئەفسەنتىن رۇمى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ئەنبەر

باشقا نامى: ئەنبەر ئەشھەب.

تونۇش: بۇ، قارا كىت ئائىلىسىدىكى ھايۋانات «ئىسغىرىم ۋىل» ناملىق بىر خىل قارا كىتنىڭ ئۇچەي ئاجراتمىلىرىنىڭ قۇرۇتۇلغان ماددىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ «ئەنبەر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى قوڭۇر رەڭلىك بولۇپ، چۈرۈك ھەم يېنىك. چاينىسا شامىدەك چىشقا چاپلىشىدۇ، تەمى ئاچچىقراق، خۇش پۇراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شەرقىي دېڭىز ۋە جەنۇبىي ئوكيانلاردىن چىقىدۇ ھەم ئامېرىكا، ياپونىيە، بېنگال، ھىندىستان قاتارلىق دۆلەتلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، يۈرەك ۋە باشنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، تەبئىي ھارارەتنى ساقلايدۇ، پەي ـ مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، زېھىننى ئۆتكۈرلەشتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.3 ~ 1 گرام

زەرەرى: جىگەر ۋە ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەرەب يېلىمى، تاباشىر.

بەدىلى: ئىپار، زەپەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سالايە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر، داۋائى دورىلار.

ئەنجبار

باشقا نامى: ئۇگىنەك.

تونۇش: بۇ، قامچىگۇل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، قامچىئوتقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 60 ~ 90 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يىلتىزسمان غولى توم بولۇپ، ئېگىلىپ تۇرىدۇ، غولى يەككە، تىك ئۆسىدۇ؛ تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرمقىنىڭ سېپى ئۇزۇن، يوپۇرماق غلاپى كانايسمان پەردىسى بىلەن غولىنى ئوراپ تۇرىدۇ؛ باشاقسمان گۈل رېتى غولىنىڭ ئۇچىدا يەككە ئۆسىدۇ، شەكلى ئىنچىكە تۈۋرۈك شەكلىدە بولۇپ، گۈلى كىچىك، رەڭگى ئاق ياكى ھال رەڭدە كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسمان غولى «ئەنجبار» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدىكى ياۋا ئوتلار ئارىسىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىچ سۈرۈش ۋە قۇسۇشنى توختىتىدۇ، قانىنى توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: سوغۇق مىزاجلىقلارغا زىيان قىلىدۇ، توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەنجۈبىل، ھەسەل.

بەدىلى: ھەببۇلئاس، خۇنسياۋشان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئەنجۈر

باشقا نامى: ئەنجىر، تىن.

تونۇش: بۇ، ئۇجمە ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ بولۇپ، ئېگىزلىكى ئۇچ مېتىردىن ئاشىدۇ، كۆپ شاخلىنىدۇ، ھۆل يوپۇرماقلىرى سۇنىدۇرۇلسا، ئاق سۈتى چىقىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈللىرى تەتۈر تۇخۇمسىمان ياكى شار شەكىللىك گۈل تېگىگە يوشۇرۇنۇپ، يوشۇرۇن باشلىق گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ. گۈل رېتى قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ، گۈل تېگى تەدرىجىي چوڭىيىپ، تەتۈر تۇخۇم شەكىلدىكى گۆشلۈك يالغان مېۋىگە ئايلىنىدۇ. مېۋىسى خام چېغىدا يېشىل رەڭدە بولۇپ، پىشقاندا سارغۇچ قوڭۇر ياكى سۆسۈن قوڭۇر رەڭگە كىرىدۇ. بۇ مېۋىنىڭ قۇرۇتۇلغىنى «ئەنجۈر، ئەنجۈر قېقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، تالنىڭ خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، ئۇچەينى سىلىقلاشتۇرىدۇ، رېماتىزمنى ياخشىلايدۇ، قان توختىتىدۇ، سۈتنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: جىگەر ۋە ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۆئىتەر، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: باراۋەر مىقداردا چىلغوزا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مۇرابا دورىلار.

ئەنزىرۇت

باشقا نامى: ئەنجىدەك.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك ئەنزىرۇت دەرىخىنىڭ يېلىمى بولۇپ، دانچىسىمان ياكى تالقانسىمان، رەڭگى قىزىلغا مايىل سېرىق، تەمى ئاچچىق بولۇپ، «ئەنزىرۇت» ياكى «گۆشخور» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئۆزبېكستان، تۈركمەنستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، يارىلارنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 3 گرام.

زەھەرى: ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بادام يېغى، كەتىرا، ھەسەل.

بەدىلى: باراۋەر مىقداردا سەبرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، سۇفۇپ، شەربەت دورىلار.

ئەينۇلا

باشقا نامى: ئالۇبۇخارا، ئۇجاس.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، ياغاچ غوللۇق يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ بولۇپ، سورتلىرى كۆپ، سوغۇققا چىداملىق؛ يوپۇرمقى تۇخۇم شەكىللىك؛ باھاردا چېچەكلەيدۇ، گۈلتاجى ياپراقچىسى بەش تال، ئاق، قىزىل، ھال رەڭ قاتارلىق رەڭلەردە بولىدۇ، خۇشبۇي پۇرايدۇ؛ مېۋىسى شار شەكىلدە، رەڭگى يېشىل، پىشقاندا سېرىقتا ئۆزگىرىدۇ، يېگىلى بولىدۇ، تەمى چۈچۈمەل، قۇرۇتۇلغان مېۋىسى «ئەينۇلا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما قايتۇرىدۇ، قان، سەپرا خىلىتلىرىنىڭ ئۆتكۈر ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ، مەددە قۇرت چۈشۈرىدۇ ۋە ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: سوغۇق مىزاج كىشىلەردە يۆتەل پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: چىلان، چۈچۈكبۇيا يىلتىزى.

بەدىلى: باراڭمۇر مىقدارىدا تەمرىھىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرى: شەرىقىي، مۇرابا دورىلار.

بابۇنە

باشقا نامى: بابۇنەج.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، سامان غوللۇق، بابۇنەگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، شاخلىرى كۆپ، ئىنچىكە، يوپۇرمىقى ئۇششاق، گۈلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى گۈللىرى سېرىق، چۆرىسىدىكى گۈللىرى ئاق، خۇشبۇي پۇرايدۇ. سايىدا قۇرۇتۇلغان گۈللىرى «بابۇنە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا، تاغ، جاڭگاللاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، ئىششىق تارقىتىدۇ، مېڭە ۋە پەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 2 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: گالغا، كۆكرەككە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بىنەپشە، نىلۇپەر.

بەدىلى: ئىكلىلمىلىك، ئاق لەيلىگۈلى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، زىمات دورىلار.

بادام مېغزى

باشقا نامى: مېغزى لەۋزى.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، بادامغا ئۇرۇقداش دەرەخ بولۇپ، قوۋزىقى كۈل رەڭ بولىدۇ؛ يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، تۈخۈمسىمان تېمىنە يوپۇرماق سېپىنىڭ تۈۋىدە بەزلىك نۇقتىلار بولىدۇ؛ گۈلى ھال رەڭ ياكى ئاقۇچ رەڭدە بىر - ئىككىدىن بولۇپ ئۆسىدۇ، گۈل تاجى ياپرىقى بەش تال؛ مېۋىسى سوقچاق، سىلىق، قۇرۇق بولۇپ، ئاسان يېرىلىدۇ، ئۇچكىسى سىلىق، چوڭقۇر ئويمانلىرى بولىدۇ. مېغىزى سوقچاق بولۇپ، تەمى تاتلىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدا تېكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، يۆتەل ۋە زىققىنى توختىتىدۇ، مېڭىگە ھۆللۈك يەتكۈزۈپ، نېرۋىنى كۈچلەندۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 12 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ، تەستە سىڭىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى، پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: چىلغوزا مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: لوئوق، سۇفۇپ دورىلار.

بادرەنجبۇيا

باشقا نامى: مۇپەررىھى قۇلۇپ.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، پىننىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، تېنى تۈكلۈك، چاسا غوللۇق بولىدۇ، يوپۇرماقلىرى ئۇدۇل ئۆسىدۇ، گۈلى سۇس سۆسۈن كېلىدۇ ۋە غولىنىڭ ئۇچىغا يېقىنراق بولغان يوپۇرماقلىرىنىڭ ئارىسىدا ئۆسۈپ، كۈنلۈكسمان گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «بادرەنجبۇيا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تىنچلاندۇرىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، مېڭە، يۈرەك ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6~10 گىرامغىچە ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سۆگەك بوغۇملىرىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەرەب يېلىمى.

بەدىلى: گاۋزىبان، ئۇستقۇددۇس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

باقلە

باشقا نامى: باكىلاە.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ياۋا ماشقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، گۈلى ئاق ياكى بىنەپشە رەڭدە كېلىدۇ، ئۇرۇقى ئادەتتە سېرىق بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «باقلە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ھەر خىل ئىششىقلار ۋە ياللۇغلىنىشلىق كېسەللىكلىرىنى داۋالايدۇ. داغ، سەپكۈن، سۈيدۈك توسۇلۇش، ھەيز راۋان بولماسلىقىغا داۋا بولىدۇ.، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، ئۇچەي قۇرتلىرىنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 10 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ھەزمىنى ئېغىرلاشتۇرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: تۇز، سېرىقماي.

بەدىلى: سېرىق ماش.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

بالادۇر

باشقا نامى: بالادۇر ئەسەلى.

تونۇش: بۇ، سىر دەرىخى ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان ئۆسۈملۈك بالادۇر ئۇرۇقدېشىنىڭ مېۋىسى بولۇپ، ياپىلاق، ئۇرۇكنىڭ ئۇچكىسىدەك چوگلۇقتا، خورما رەڭدە، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى ئۆتكۈر زەھەرلىكتۇر.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن ھەمدە پاكىستان، ھىندىستان قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مۇسكۇل ۋە پەيلەرنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، باھنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، تېرىگە رەڭ پەيدا قىلىدۇ، بەدەندىكى زىيادە ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.1 ~ 0.3 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە، شۇنداقلا مېڭە پەردە يالليۇغى، مالىخولىيا قاتارلىق كېسەللەرگە ئىشلىتىلمەيدۇ. ئەگەر مىقدارىنى ئاشۇرۇپ ياكى زەھەرسىزلەندۈرمەي ئىستېمال قىلسا، ئادەمنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كۈنجۈت يېغى، قايماق، ياڭاق مېغىزى.

بەدىلى: كۈچۈلا.

لايىقلاشتۇرۇشى: قىزىتىلغان ئامبۇر بىلەن سىقىپ ئەسەلى (مايسمان شىرىسى)نى ئېلىش ئارقىلىق زەھەرسىزلەندۈرۈپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

بالەنگو چۆپى

باشقا نامى: بەرگى بالەنگو، بەرگى بالا.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، يالپۇزغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، شاخلىرى پارقىراق، رەيهان ئۆسۈملۈكىگە ئوخشايدۇ، چېچىكى ئاقۇچ كۆكىكە مايىل، ئۇرۇقى رەيهانىنىڭكىدىن چوڭراق، خۇشبۇي بولىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «بالەنگو چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، يەڭگىل دەرىجىدە ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3~6 گىرامغىچە ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان، زىرە.

بەدىلى: رەيهان ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، شەربەت دورىلار.

بالەنگو ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى بالەنگو، بەزرۇلبالا.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق يالپۇزغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرماقلىرى رەيھانىنىڭ يوپۇرماقلىرىغا، ئۇرۇقى رەيھانىنىڭ ئۇرۇقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «بالەنگو ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپلىگەن يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆكۈلگە خۇشلۇق يېتكۈزىدۇ، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، يەڭگىل دەرىجىدە ئىچ سۈرۈشنى، مەنىي ئېقىپ كېتىشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۈلبىنەپشە.

بەدىلى: تۇخۇمى رەيھان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

بەرەڭگى كابۇلى

باشقا نامى: باۋبەرەك.

تونۇش: بۇ، تالا ئائىلىسىدىكى ياغاچ غوللۇق كىچىك چاتقال ئۆسۈملۈك بەرەڭگى كابۇلىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇرۇقىنىڭ شەكلى سەل سوقىچاقراق، يۇمىلاق، قارىمۇچتىن سەل كىچىكرەك، سىرتى قارا رەڭلىك، ئىچى ئاق، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ. مۇشۇ ئۇرۇقى «بەرەڭگى كابۇلى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق جايلىرىدىن ھەمدە ھىندىستان، ئافغانىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئۇچەي قۇرتلىرىنى ئۆلتۈرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە سەۋدا خىلتلىرىنى سۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، چىش ئاغرىقىنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: ئۇچەيگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى، ئەرەب يېلىمى، كەتىرا.

بەدىلى: تەڭ مىقداردىكى ئاق ماش، قەمبىل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئىتىرىفىل، ھەب دورىلار.

بەزرۇلبەنجى

باشقا نامى: مىڭدىۋانە، تۇخۇمى بەزرۇلبەنجى.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، پىدىگەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىز ئۆسىدۇ، يوپۇرمقى رەيھانىنىڭ يوپۇرمقىدىن يوغانراق، قېلىن، قارا كۆك رەڭدە، تۈكلۈك بولىدۇ. پۇرىقى بەتبۇي، تەمسىز. گۈلى سۇس ھاۋا رەڭدە، تېنى تۈكلۈك بولۇپ، ئۇرۇقى ئانارنىڭ چۈشۈپ كېتىدىغان يالغان چېچىكىگە ئوخشاش، غوزىنىڭ ئىچىدە تۇرىدۇ، ئۇرۇقى ئۇششاق، ياپىلاقراق، قىزىل، قارا، ئاق رەڭدە بولىدۇ. قىزىلىنىڭ چېچىكى سېرىق رەڭدە، قارىسىنىڭ سۇس ھاۋا رەڭدە، ئېقىنىڭ قارىراق ئاق رەڭدە بولىدۇ. قارا ئۇرۇقلۇقى بىلەن قىزىل ئۇرۇقلۇقى ئانچە ئىشلىتىلمەيدۇ، ئاق ئۇرۇقلۇقى «بەزرۇلبەنجى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنى بۇ يىل تېرىسا، كېلەر يىل ھوسۇل بېرىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: نېرۋىنى تىنچلاندۇرىدۇ، مەست قىلىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، بىھوش قىلىدۇ، قۇرۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 2 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆپ ئىستېمال قىلسا ياكى ئۇزاق مۇددەت ئىشلەتسە، نېرۋا خىزمىتى قالايمىقانلىشىپ، بىمار سارىڭ بولۇپ قالىدۇ. ھەتتا ئۆلۈپ كېتىدۇ.

تاۋەككۈچىسى: قايماق ياكى يېڭى سۈت ئىچۈرۈش، قايتا ـ قايتا قۇستۇرۇش.

بەدىلى: ئەپيۇن، كۆكنار.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، قۇرس دورىلار.

بەسباسە

باشقا نامى: جاۋتەرى.

تونۇش: بۇ، زەنجۇبىل ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان دەرەخنىڭ مېۋىسى جۇزبۇۇننىڭ سىرتقى پوستى بولۇپ، رەڭگى كاۋا چېچىكى رەڭدە قىزغۇچ سېرىق، مايلىشاڭغۇ، پۇرىقى ئۆتكۈر، تەمى ئاچچىق بولۇپ، «بەسباسە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندونېزىيە، مالايشىيا، ھىندىستان، بىرازىلىيە، سىرى لانكا قاتارلىق دۆلەتلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، ئاشقازان، جىگەر، باھىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قىزىتىدۇ، يەڭگىل دەرىجىدە يەلنى ھەيدەيدۇ، تۈتۈش قۇۋۇتىنى كۈچەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 9 گىرام.

زەرەرى: باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۈلبىنەپشە، بىدەمۇشكى.

بەدىلى: جويۇز.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، سۇفۇپ دورىلار.

بەللە

باشقا نامى: بەلىج.

تونۇش: بۇ، چاھار بۇرجەك ئائىلىسىدىكى غازاك تاشلايدىغان ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈك چوك دەرەخ بەللە دەرىخىنىك پىشقان مېۋىسى بولۇپ، ئۆرۈك چوڭلۇقىدا، رەڭگى سېرىق، تەمى قۇرغاق چۈچۈمەل بولۇپ، قۇرۇتۇلغان مېۋىسى «بەللە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىك شەرقىي جەنۇب ئۆلكىلىرىدىن ھەم ۋىيېتنام، تايلاند، ھىندىستان، بېرما، ھىندونېزىيە قاتارلىق دۆلەتلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، ئاشقازان، مېڭە ۋە كۆزنى قۇۋۋەتلەيدۇ. غەيرىي تەبىئىي سەپرا ۋە سەۋدا خىلتلىرىنى سۈرۈپ چىقىرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 9 گىرام.

زەھەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، شېكەر.

بەدىلى: ئامىلە مۇقەششەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئۇكچىسىنى ئېلىۋېتىپ، مايدا قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

بوزۇغا

باشقا نامى: ئايلىشى، بوزبوغا.

تونۇش: بۇ، زەنجۈبىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق كونا يىلتىزلىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بوزۇغىنىڭ يىلتىزسىمان غولى بولۇپ، «ئايلىشى»، «بوزۇغا»، قاتارلىق ناملاردا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەم بېنگال، ئىران قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، مېڭە، يۈرەك، ئاشقازان ۋە باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، قۇسۇشنى توختىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلىدۇ، چىش تۈۋىنى چىڭىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ئەزالارغا قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، بادام مېغىزى.

بەدىلى: زورەمبات، زەنجۈبىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

بوزىدان

باشقا نامى: هندى ئاقىرقەرھا.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك بوزىداننىڭ يىلتىزسىمان غولىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ئىنچىكىرەك كەلگەن بەدىيان يىلتىزىغا ئوخشايدۇ، يىلتىزى قاتتىق، ئۇزۇن، سىرتقا مايىل ئاق، تەمى ئاچچىققا مايىل تاتلىق كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسىمان غولى «بوزىدان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئافغانىستان، ئىران قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ۋە مۇسكۇللارنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، باھىنى قۇۋۇشتۇرىدۇ ۋە قوزغايدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، سۆگەك ۋە ئەسەبلەرنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: ئۇرۇق بېزىگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، قىچا.

بەدىلى: ئاق بەھەمەن.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالار: شەربەت، مەجۇن دورىلار.

بۇغا قېنى

باشقا نامى: دەمۇلئەيل.

تونۇش: بۇ، چىپار بۇغا ۋە قارا تايغان بۇغا قاتارلىقلارنى تۈز سۈيى سېلىنغان قاچىغا بوغۇزلاپ، قېنىنى تۈز سۈيى بىلەن بىرگە سايىدا قويۇپ قۇرۇتۇپ تەييارلانغان قان بولۇپ، تېبابەتتە «بۇغا قېنى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ شەرقىي شىمالى، ئىچكى موڭغۇل، غەربىي شىمال، غەربىي جەنۇب قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەك، دوۋساق ۋە باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ، قان تولۇقلايدۇ، سۈت ۋە مەنىي كۆپەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 4 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە.

بەدىلى: باچكا قېنى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سايىدا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

بۇغا مۇڭگۈزى

باشقا نامى: قاتقان بۇغا مۇڭگۈزى، شاخ گۈزەن.

تونۇش: بۇ، چىپار بۇغا، قارا تايغان بۇغىسى ۋە باشقا تۈردىكى ئەركەك بۇغىلارنىڭ يەنى تولۇق يېتىلگەن بۇغىنىڭ مۇڭگۈزىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ھايۋاننىڭ كېسۈبلىنغان ياكى بۇ ھايۋان ئۆزى تاشلىۋەتكەن قاتتىق مۇڭگۈزى «قاتقان بۇغا مۇڭگۈزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ شەرقىي شىمال، ئىچكى موڭغۇل، غەربىي شىمال، غەربىي جەنۇب قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان توختىتىدۇ، باھىنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، بۆرەكنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 15 ياشتىن چوڭلارغا 4 ~ 8 گىرام بېرىلىدۇ، بالىلارغا بېرىلمەيدۇ.

زەرەرى: كۆپ ئىشلەتسە كۆزنى ئېچىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ھەسەل.

بەدىلى: تۆگىقۇشى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

بۇقا چۈيسى

باشقا نامى: قەزىبى گاۋ، بۇقا چىۋىقى.

تونۇش: بۇ، كالا ئائىلىسىدىكى ھايۋانات كالا ياكى سۇ كالىسى بۇقىلىرىنىڭ قۇرۇتۇلغان زەكىرىدىن ئىبارەت. «بۇقا چۈيسى»، «قەزىبى گاۋ»، «بۇقا چىۋىقى» قاتارلىق نامىلاردا ئاتىلىدۇ. رەڭگى سېرىققا مايىل قوڭۇر ياكى قىزغۇچ قوڭۇر رەڭدە، تېنى بەزلەش، بىر ئاز بەتبۇي پۇرايدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدا بېقىلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھىنى ۋە بۆرەكنى قۇۋۇۋەتلەش، زىيادە ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتۇش خۇسۇسىيىتى بار.

ئىشلىتىش مىقدارى: 30 ~ 60 گىرامغىچە.

زەرەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە.

بەدىلى: سەقەتقۇر، رىگىماھى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ۋە قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

بۇيا چۆپى

باشقا نامى: ئېتىز بۇيىسى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، بېدىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 30 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ پۈتۈن ئۆسۈملۈك تېنىدە قىسقا، يۇمشاق، ئاق تۈكچىلىرى بولىدۇ؛ يىلتىزى تىك، ئىنچىكە، ئۇزۇن، يان يىلتىزلىرى كۆپ بولىدۇ، غولى تىك ئۆسىدۇ، شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئۇرۇقى سارغۇچ تۇخۇم شەكلىدە، تەمى ئىنتايىن قېرىق. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «بۇيا چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى يول ياقىلىرى، ئېتىز قىرلىرى، ئوتلاق ۋە ئېرىق بويلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ چۆپى 4 ~ 6 گىرام.

زەرەرى: باش قېيىش، كۆڭۈل ئىلىشىش، قورساق كۆپۈشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت، ھەسەل.

بەدىلى: ئاچچىق ئۆرۈك مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

بۇيا ئۇرۇقى

باشقا نامى: ئېتىزلىق بۇيىسى ئۇرۇقى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك، ئېتىزلىق ئاچچىق بۇيىسىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، «بۇيا ئۇرۇقى» ياكى «ئېتىزلىق بۇيىسى ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. غولىنىڭ سىرتقى يۈزى كۈل رەڭگە مايىل يېشىل رەڭلىك ياكى سارغۇچ يېشىل رەڭلىك بولىدۇ. يوپۇرمىقى قاتتىقراق بولىدۇ. پوستى قىسمى سارغۇچ يېشىل، ئوتتۇرىسى سۇس سېرىق رەڭلىك، ئۇرۇقى ئۇششاق، سوقىچاق، رەڭگى ئاق، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز جۇملىدىن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يالىلۇغ قايتۇرىدۇ، قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: باش قېيىش، كۆڭۈل ئېلىشىش، قورساق كۆپۈش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت، ھەسەل.

بەدىلى: شاپتۇل مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

بۆكەن مۇڭگۈزى

تونۇش: بۇ، بوۋىدىي ئائىلىسىدىكى ھايۋان بۆكەننىڭ يېتىلگەن ۋاقتىدا كېسىپ ئېلىنىپ قۇرۇتۇپ تەييارلانغان مۇڭگۈزى بولۇپ، ئۆزى قاتتىق، بوغۇم - بوغۇملۇق مۇڭگۈز «بۆكەن مۇڭگۈزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ تاغ - يايلاقلىرىدىن، رۇسىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: باھىنى ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، تارتىشىشنى بوشىتىدۇ، نېرۋىنى قۇۋۇتلەيدۇ، جىگەر خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، قان بېسىمىنى چۈشۈرىدۇ، سۆگەكلەرنى چىڭىتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1.5 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: كۆكۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تەرەنجىبىن، شېكەر.

بەدىلى: بۇغا مۇڭگۈزى، ئۆچكە مۇڭگۈزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

بۆلجۇرگەن

باشقا نامى: ساۋمېي.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، يەر بېغىرلاپ پېلەك تارتىپ ئۆسىدىغان سامان غوللۇق، بۆلجۇرگەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى ئۇچ قۇلاقلىق مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرمقى تۇخۇم شەكلىدە ياكى سوقىچاق بولىدۇ، ئارقا تەرىپى ئاقۇچ، ئوك يۈزى توق يېشىل رەڭدە، پۈرۈلمىلىرى بولىدۇ؛ گۈل تاجى ياپراقچىلىرى بەش تال، رەڭگى ئاق ياكى سارغۇچ ئاق بولىدۇ. گۈل تېگى چوڭىيىپ، شارغا ئوخشاپ كېتىدۇ، پىشقاندا قىزىرىدۇ، تەمى چۈچۈمەل تاتلىق، يېيىشكە بولىدۇ، ئۇستىدە ھەرە ئۇۋۇسىغا ئوخشاش كىچىك ئوقۇرلىرى بولىدۇ، ھەربىر ئوقۇرلىرىدا بىردىن قىزغۇچ قوڭۇر رەڭلىك ئۇرۇق مېۋىسى بولىدۇ. مۇشۇ مېۋىسى «بۆلجۇرگەن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى تاغ باغرىنىڭ زەيلىك ئوتلىقى ۋە ئورمان ئارىسىدىكى بوشلۇقلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ. زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 20 ~ 35 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: تال، ئاشقازىنى ئاجىزلارغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: قارىئۆرۈك.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئاپتاپتا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، چىلانما دورىلار.

بېدە كۆكى

باشقا نامى: بەرگى رەتبە.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، بېدىگە ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، مۇرەككەپ يوپۇرمىقى ئۇچ تال كىچىك يوپۇرماقتىن تۈزۈلىدۇ، كىچىك يوپۇرماقلىرى دۈگىلەك كېلىدۇ؛ گۈلى كېپىنەك شەكلىدە ئېچىلىدۇ، رەڭگى سۆسۈن كېلىدۇ.

خۇسۇسىيىتى: تال ۋە ئاشقازاننى قوۋۇشتۇرىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، تەرەتنى ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى ھەيدەيدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئوتلاقلار، ئېرىق ـ ئۆستەڭ بويلىرى، ئېتىز قىرلىرى قاتارلىق نەم يەرلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل ئىسسىق.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 10 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: قورساقنى ئېسىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە.

بەدىلى: پالەك.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىاسالمىلار: شەربەت، چىلانما دورىلار.

بېدە ئۇرۇقى

باشقا نامى: بەزرۇلرەتبە.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياتما يىلتىزلىق سامان غوللۇق كۆك گۈللۈك بېدە بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يېڭى ۋاقتىتكى كۆكى تۇرمۇشتا «بېدە» دېيىلىپ، ئوتياش ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ، تېبابەتتە ئۇنىڭ ئۇرۇقى «بەزۇلرەتبە» نامى بىلەن دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىچىنى توختىتىدۇ، مەنىي ۋە سۈت پەيدا قىلىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 9 ~ 12 گىرام.

زەرەرى: قورساقنى ئىسسىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىننە.

بەدىلى: پالەك ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرى: مەجۇن دورىلار.

بېھى

باشقا نامى: سەپەرجەل.

تونۇش: بۇ، ئازغان ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، بېھىگە ئوخشاش، چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ بولۇپ، ئېگىزلىكى 3 ~ 6 مېتىر كېلىدۇ. يۇمران شاخچىلىرى تۈتىلىق بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرماق ئارقا يۈزى تۈتىلىق تۈكلەر بىلەن قاپلانغان؛ گۈلى يالغۇز بولۇپ، يۇمران شېخىنىڭ ئۇچىدا ئۆسىدۇ، گۈل تاجى ياپرىقى بەش تال، رەڭگى ئاق ياكى سۇس قىزىل، گۈل ۋە مېۋىسى خۇشبۇي پۇرايدۇ، مېۋىسى نەشپۈتسىمان سېرىق رەڭدە بولۇپ، ئۇرۇقى كۆپ، سىرتىدا يۇمشاق تۈتىلىق تۈكلىرى بولىدۇ. مېۋىسى «بېھى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۇچا، ئاقسۇ، قەشقەر، خوتەن قاتارلىق جايلىرىدا كۆپرەك تېكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆكۈلگە خۇشلۇق يېتكۈزىدۇ، يۈرەك، مېڭە ۋە ئاشقازانىنى قۇۋۋەتلەيدۇ. ئېچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، تالنىڭ خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، ھۆنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 30 ~60 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆپ يېسە يۆتەل، ھېق تۇتۇش، تارتىشىش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: ئالما، ئامۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ، قۇرۇتۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مۇرابا دورىلار.

بېھى ئۇرۇقى

باشقا نامى: بېھىدانە، ھەببى سەپەرجىل.

تونۇش: بۇ، ئازغان ئائىلىسىدىكى ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان مەشھۇر مېۋىلىك دەرەخ بېھىنىڭ ئېچىدىكى ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇچ بۇرجەك شەكىللىك، رەڭگى قارامتۇل قىزىل، تەمسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئۆپكە ـ كانايىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي سەپرا ۋە سەۋدا خىلىتىنى، قۇرۇق ئىسسىق، قۇرۇق سوغۇق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ؛ يالۇغ قايتۇرىدۇ، ھۆللۇك پەيدا قىلىدۇ، قىزىتما پەسەيتىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، تىلنىڭ قۇرغاقلىقىنى پەسەيتىدۇ، ئۇچەينىڭ ئېچىشىشىنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 4 گىرام.

زەرەرى: ھەزمىنى بۇزىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بەدىيان.

بەدىلى: ئىسپىغۇل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: لوئوق، كاشكاپ دورىلار.

بىدىمۇشكى

باشقا نامى: ئىپار سۆگەت چېچكى.

تونۇش: بۇ، تال ـ تېرەكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك ئىپار سۆگىتىنىڭ گۈلى بولۇپ، باش ئەتىياز پەسلىدە سۆگەت چوكان چىقىرىش بىلەن تەڭلا، سۆگەت پوتلىسىغا ئوخشاش پوتلا چىقىرىدۇ، ئۇ «بىدىمۇشكى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، يۈرەكنى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: سوغۇقچان كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، ئەنجۈر مونىكى، ئۇستقۇددۇس.

بەدىلى: قىزىلگۈل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئەرەق دورىلار.

بستىپايەج

باشقا نامى: چىلپايە.

تونۇش: بۇ، چىلپايە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يېپىشما سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بەسفائىجىنىڭ يىلتىزسىمان غولى بولۇپ، شەكلى سىلىندىرسىمان، ئەگرى - بۈگرى، تېنى چۈرۈك، قارامتۇل قوڭۇر رەڭدە، پۈرىقى سۇس، تەمى بىرئاز ئاچچىق. «بىستىپايەج» ياكى «چىلپايە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىققىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن ھەم ئامېرىكا، ياۋروپا، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە سەۋدا خىلتىلىرىنى پىشۇرىدۇ، مېڭە، يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قان تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: ئالاھىدە غىدىقلاش، قوزغىتىش تەسىرى يوق. ئەمما ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ ئۆپكىسىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، سەندەل.

بەدىلى: ئەفتىمۇن، سانا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يېسالملار: مەتبۇخ، مەجۇن دورىلار.

بىنەپشە

باشقا نامى: كوكاش، بىنەپسەج.

تونۇش: بۇ، بىنەپشە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، غولسىز، بىنەپشىگە ئۇرۇقداش كىچىك ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى تەخمىنەن بەش سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى تۈۋىدىن ئۆسكەن، شەكلى ئادەتتە سوقىچاق بولۇپ، ئۇزۇن ساپىقى بار؛ تۈۋىدىن ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى ئارىسىدىن بىرقانچە كىچىك گۈل چىقىپ تۇرىدۇ، ھەربىر گۈل شېخىنىڭ ئۇچىدا بىر تالدىن گۈل ئۆسكەن بولۇپ، رەڭگى كۆكۈچ سۆسۈن كېلىدۇ. پۈتۈن چۆپى «بىنەپشە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى قۇرغاق تاغ باغرىلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، زەھەر تارقىتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، سەپرا ۋە قاننىڭ ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، مېڭىگە ھۆللۈك يەتكۈزىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، كۆكرەكنى سىلىقلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~ 6 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازاننى سوۋۇتۇپ، ھۆللۈكنى ئاشۇرىۋېتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: لاچىندانە، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: نېلۇپەر، قىزىلگۈل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، مەتبۇخ دورىلار.

پاقيوپۇرمقى چۆپى

باشقا نامى: بەرگى ھۇمماز، بەرگى بارىتەك.

تونۇش: بۇ، پاقيوپۇرمقى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، پاقيوپۇرمقىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 10 ~ 50 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمقى تۈۋىدىن ئۆسكەن بولۇپ، ساپىقى ئۇزۇن، شەكلى تۇخۇمسىمان ياكى سوقمچاق، تولۇق گىرۋەكلىك، يوپۇرماق يۈزى يېشىل، ئارقا تەرىپى سۇس يېشىل رەڭدە بولۇپ، ئادەتتە بەشتىن يەتتىگىچە دۇغسىمان تومۇرى بولىدۇ؛ گۈلى كىچىك، شەكلى باشاقسىمان، غوزا مېۋىسى قاپاق ئېچىلغاندەك يېرىلىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى يول ياقىلىرى ۋە ئېرىق بويلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىسسىقنى قايتۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، بەلغەمنى يۇمشىتىدۇ، يۆتەلنى توختىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 20 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئۆپكىگە ۋە تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: پاقيوپۇرمقى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

پاقىيوپۇرمىقى ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى بارىتەك.

تونۇش: بۇ، پاقىيوپۇرمىقى ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك پاقىيوپۇرمىقنىڭ پىشقان ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ئىنتايىن كىچىك، خۇددى سېمىزئوت ئۇرۇقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، بىراق رەڭگى قىزىلغا مايىل خورما رەڭ، تەمسىز، پۇراقسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۆپ قىسىم جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يالىلۇغ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، سەپرا ۋە قان خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، قورۇيدۇ، تۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكە ۋە تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بىرىكمىسى: پاقىيوپۇرمىقى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: دەملىمە، شەربەت دورىلار.

پالەك

باشقا نامى: ئسپاناخ.

تونۇش: بۇ، سۇ ياكى قىقى ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، پالەككە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى سەل ئۇچ بۇرجەك؛ يىلتىزى ئازراق قىزىل كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق توختىتىدۇ، ئىسسىقلىقتىن بولغان تەپلەرنى پەسەيتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 36 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سوغۇقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بادام يېغى، قايماق، قارىمۇچ.

بەدىلى: سېمىزئوت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، قاينىتما دورىلار.

پەرەنجمىشكى

باشقا نامى: بالەنگۇئى خورىد.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك قەلەمپۇر پۇراقلىق رەيھان بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «پەرەنجمىشكى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ، رەيھان ئۆسۈملۈكنىڭ بىر تۈرى بولۇپ، رەيھان ئۆسۈملۈكىدىن ئېگىز ۋە تىكەنلىك، يوپۇرمقى چوڭ - چوڭ بولىدۇ. ئۇنىڭ پۇرىقى ئۆتكۈر بولىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن «قەلەمپۇر بوستانى» دەپ ئاتايدۇ، رەڭگى كۆك سېرىقنىڭ ئارىلىقىدا، ئۇرۇقى زىرە شەكلىدە، رەڭگى قارىئۆرۈككە ئوخشاش، قارامتۇل خورما رەڭ، ئۇچ قىرلىق، يۇمىلاق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىي ئۆلكىلىرى، ئافرىقا، ھىندىستان، ئەرەبستان، برازىلىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە ۋە بۇرۇننىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، يۇمشىتىدۇ، سىلىقلاشتۇرىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ. يۇرەك، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ، كېكەرتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: بەش گىرامغىچە.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: بالەنگو.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

پەرپيون

باشقا نامى: پەرپيۇن.

تونۇش: بۇ، سۈتلۈكئوتلار ئائىلىسىدىكى ئاق رەڭلىك سۈتى بار، ئېگىزلىكى يەتتە مېتىر ئەتراپىدا ئۆسىدىغان، تاقىر چاتقال ياكى دەرەخ ئېۋىغا ئانتىكۇيۇرۇمنىڭ سۈتى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مۇشۇ قاتقان سۈتى «پەرپيون» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ دەرەخنىڭ رەڭگى ئاقۇچ كۈل رەڭ بولۇپ، دۆڭرەك يېرىقلىرى بار. بۇ دەرەخنىڭ قېرىغان كۆچىتى يۇمىلاق تۈۋرۈكسىمان ياكى يۇمىلاق، ئۇچتىن ئالتىغىچە قىرلىرى بولىدۇ، بۇنىڭ سۈتىنى يىغىۋېلىشتا ئۇنىڭ پۈرىقىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىدىن ئېھتىيات قىلىپ ئۇنى يىغىۋالغۇچى يىراقتا تۇرۇپ نەيزە بىلەن ئۆسۈملۈكنىڭ تېنىنى تىلىپ قويسا، سۈت ئېقىپ قاچقا يىغىلىدۇ، ئاندىن قۇرۇتۇپ تەييارلىنىدۇ. بۇ بىر خىل قاتقان يېلىم بولۇپ، ئۆزى يەڭگىل، سېرىققا مايىل پور رەڭ، تەمى ناھايىتى ئۆتكۈر، سۇ ۋە زەيتۇن يېغىدا ئېرىيدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزدىكى گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، يۈننەن، گۈيجۇ، فۇجيەن ۋە ئافرىقا، سۇدان، ھەبەشىستان، فىرانسىيە، ئاۋستىرالىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، كۆيدۈرىدۇ، قىزىتىدۇ، ھەيز راۋانلاشتۇرىدۇ، شىلىمشىق بەلغەمنى سۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2~6 گىرام.

زەھەرى: ئۇچەيگە، قان مىزاج كىشىلەرگە مۇۋاپىق كەلمەيدۇ، بالىياتقۇغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: مۇقەل، رۇببىسۇس، سەمغى ئەرەبى، رەۋغىنى بادام، سۇمبۇل تىب.

بەدىلى: ئىستىسقا ئۇچۇن مازارىيون.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، زىمات دورىلار.

پەمدۇر

باشقا نامى: شوخلا.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، شوخلىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولىدا يۇمشاق تۈكلىرى بولىدۇ؛ گۈلى سېرىق كېلىدۇ؛ شىرنىلىك مېۋە تۈتىدۇ؛ مېۋىسى ياپىلاق ياكى شار شەكلىدە بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىشتىھانى ئاچىدۇ، قەۋزىيەتنى بوشىتىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقدارىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: كاكنەچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەر خىل غىزالىق تاماقلار.

پەنىر مايە

باشقا نامى: ئوغۇز سۈتى.

تونۇش: بۇ، كالا ۋە توشقان ئائىلىسىدىكى بىرقانچە خىل ھايۋانلاردىكى يېڭى تۇغۇلغان بالىسىنىڭ قېرىنىدىن ئېلىنىدىغان ئوغۇز سۈتتىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇيغۇر تېبابىتى كىلاسسىك ئەسەرلىرىدە تولىراق تۆگە تايلىقىنىڭ قېرىنىدىن چىققان ئوغۇز سۈتىنى ئىشلىتىشنى تەكىتلەيدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن ئۆلكىلىرىدىن، بولۇپمۇ شىنجاڭ، چىڭخەي، شىزاڭ ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، بۆرەك، بەل، پەي ۋە يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ؛ سۈت ۋە مەنىي كۆپەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، بۇرۇندىن كەلگەن قانىنى توختىتىدۇ، ئوزۇقلۇق تولۇقلايدۇ، قانىنى قىزىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: بىر گىرامغىچە.

زەرەرى: ئاشقازان ۋە ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، كەتىرا.

بەدىلى: تۆگە سۈتى، ھەسەل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

پىرسىياۋشان

باشقا نامى: شەئرىل ئەرىز، ھېنسراج.

تونۇش: بۇ، پىرسىياۋشان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك پىرسىياۋشان ۋە ئاق گۈللۈك پىرسىياۋشاننىڭ پۈتۈن چۆپى بولۇپ، «پىرسىياۋشان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن، پاكىستان، ھىندىستان ۋە فىلىپپىن قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق ياندۇرىدۇ، يۇمشىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، تازىلايدۇ، ھەيز ۋە سۈيدۈك ھەيدەيدۇ. غەيرىي تەبىئىي بەلغەم، سەۋدا ۋە سەپرا خىلتلىرىنى پىشۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: تالغا زىيان قىلمىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى، گۈلبىنەپشە.

بەدىلى: چۈچۈكبۇيا يىلتىزى، ئەنجۇر قېقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

پىدىگەن

باشقا نامى: بادىنجان.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، پىدىگەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى ئېللىپس شەكىلدە، گۈلى سۆسۈن، مېۋىسى شارسىمان ياكى ئۇزۇنچاق بولۇپ، سۆسۈن رەڭدە، بەزىلىرى ئاق ياكى سۇس يېشىل رەڭدىمۇ بولىدۇ، سىرتقى يۈزى پارقىرايدۇ. ئۇنىڭ مېۋىسى «پىدىگەن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تېپىشتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان كۆپەيتىدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ يىلتىزى 12 ~ 30 گىرام.

زەھەرى: قورساقنى ئېسىدۇ، سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە مۇۋاپىق كەلمەيدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۆش، ياغ.

بەدىلى: پەمىدۇر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەر خىل غىزائى داۋالار، زىمات دورىلار.

پىستە

باشقا نامى: پىستەق.

تونۇش: بۇ، سىر دەرىخى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق، پىستىگە ئۇرۇقداش چوڭ دەرەخ بولۇپ، 10 مېتىرچە ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ؛ يۇمران نوتىلاردا توپلىشىپ ئۆسكەن، كىچىك ياپراقلىرى بىردىن ئۇچكىچە، شەكلى تۇخۇمسىمان، يوپۇرماق تومۇرلىرى تورسىمان ۋە ئېنىق بولىدۇ؛ گۈلى قارامتۇل يېشىل، ئۇچكىلىك مېۋىسى تۇخۇم شەكلىدە ياكى ئۇزۇنراق سوقىچاق، رەڭگى قىزغۇچ سېرىق، مېغىزىنىڭ رەڭگى يېشىل بولىدۇ. مېۋىسى «پىستە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئوتتۇرا ئاسىيا ئەللىرى، سۇرىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەك، مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، جىگەر توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، باھىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، مەنىنى كۆپەيتىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 20 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزىمنى بۇزىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ئارپىبەدىيان، پىننە.

بەدىلى: ياڭاق، بادام.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇق قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

پىلە غوزىسى

باشقا نامى: ئەۋرىشىم.

تونۇش: بۇ، پىلە پەرۋانە ئائىلىسىدىكى ھاشارات پىلە پەرۋانىسىنىڭ ئۆزى توقىغان غوزىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، «ئەۋرىشىم» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جۇملىدىن شىنجاڭنىڭ خوتەن ۋىلايىتىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: خام پىلە غوزىسى بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، يۇرەك ۋە ئۇمۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، جىنسىي ئالاقىنى كۈچەيتىدۇ. ئاغرىق پەسەيتىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، كۆكۈلگە خۇشلۇق كەلتۈرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئاسارۇن.

بەدىلى: يۇيۇلغان، كۈشتە قىلىنغان مەرۋايىت، گاۋزىبان ھىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قىرقىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

پىلە قۇرتى مايىقى

باشقا نامى: پىلە مايىقى.

تونۇش: بۇ، پىلە پەرۋانسى ئائىلىسىدىكى ھاشارات پىلە پەرۋانسى ئۆزى توقۇغان پىلە غوزىسىنىڭ ئىچىدىن چىقىدىغان قۇرتتىن ئىبارەت بولۇپ، «پىلە قۇرتى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن جۈملىدىن شىنجاڭنىڭ خوتەن ۋىلايىتىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەر ۋە ئۆپكىنى قۇۋۇتلەيدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 9 گىرامغىچە.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تەۋزەتكۈچىسى: بەدىيان.

بەدىلى: پىلە قۇرتى قاتمىسى، چىلغوزا.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، زىمات دورىلار.

پىلپىل

باشقا نامى: فىلفىل دەراز.

تونۇش: بۇ، قارىمۇچ ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك پىلپىلنىڭ مېۋە باشقى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پىشاي دەپ قالغان باشقى «پىلپىل»، ئۆسۈملۈك يىلتىزى «پىلپىل مۇيە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇنناندىن، گۇاڭدۇڭ قاتارلىق جايلىرىدا تېرىلىدۇ. ھىندونېزىيە، ۋىيېتنام، فىللىپىن قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى ۋە يەلنى تارقىتىدۇ، باھنى قوزغايدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ، جىگەر، تالنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، قەينى توختىتىدۇ، ئېغىزنى خۇشبۇي قىلىدۇ. مەنىنى كۆپەيتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سەندەل، گۈلاب، سەمغى ئەرەبى.

بەدىلى: ئاقمۇچ، قارىمۇچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

پندۇق

باشقا نامى: تاش ياڭقى، ئورمان ياڭقى.

تونۇش: بۇ، زەرناپ ئائىلىسىدىكى چاتقال ئورمان ياڭقى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ قۇرۇتۇلۇپ شاكىلىدىن ئاجرىتىلغاندىن كېيىنكى مېۋىسىدىن ئىبارەت. مېۋىسى سۇس سارغۇچ خورما رەڭ، شەكلى قاتتىق، تەمى تاتلىق، ئازراق پۇرىقى بار.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن ۋە پاكىستان، ياۋروپا، غەربىي ئاسىيا، رۇسىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىلىك ئاخىرىدا ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۇت ۋە مەنىنى كۆپەيتىدۇ، مېڭە ۋە نېرۋىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، باھنى قۇۋۋەتلەيدۇ، بەدەننى سەمرتىدۇ، پەي - مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، نەپەسنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~12 گىرام.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىننە، قەلەمپۇر.

بەدىلى: ياڭاق، چىلغوزا مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇشى: مېغىزىنى ئېلىپ، ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۇشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

پىننە

باشقا نامى: فوُدىنە.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ياكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، پىننىگە ئوُرۇقداش ئۆسۈملۈك بولوُپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدوُ، خوُشبوُي، غولى تۆت قىرلىق؛ يوپوُرماقلىرى ئوُدوُل ئۆسكەن، توُخوُم شەكلىدە، گۈلى كىچىك، سۇس سۆسۈن رەڭلىك، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «پىننە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدوُ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئوُيغوُر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى زەي سۈيىنى چىقىرىۋېتىش ئوڭاي بولغان قوُملوُق يەرلەردە ئۆسىدوُ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوُرۇق ئىسسىق.

خوُسۇسىيىتى: بەدەننى قىزىتىدوُ، كۆكۈلگە خوُشلوُق يېتكۈزىدوُ، يۇرەكنى قوُۋۇتلەيدوُ. قانىنى سۈيۈلدوُرىدوُ، سوغوُق ماددىلارنى تارقىتىدوُ، كاناي ۋە كۆكرەكتىكى ھۆللۈكنى تازىلايدوُ. باھنى قوُۋۇتلەيدوُ، ئاشقازاننى قوُۋۇتلەيدوُ، ئىشتىھانى ئاچىدوُ ۋە ئاغرىق پەسەيتىدوُ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدوُ.

زەرەرى: يەل پەيدا قىلىدوُ، گالنى قىچىشتوُرىدوُ.

تۇزەتكۈچىسى: كەرەپشە، نېلوُپەر، بىنەپشە.

بەدىلى: يالپوُز، پىلپىل، زىرە.

لايىقلاشتوُروُلوُشى: سايىدا قوُرۇتوُش ئارقىلىق لايىقلاشتوُرۇلىدوُ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، گۈلقەنت دورىلار.

پیاز

باشقا نامی: ئاق فیاز.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، پىيازغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، هەممىگە تونۇشلۇق بولغان پىيازنىڭ يىلتىزسىمان غولى كۈندىلىك تۇرمۇشتا كۆپ ئىشلىتىلىدىغان كۆكتاتلارنىڭ بىرى هېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق ياندۇرىدۇ، هەزمنى ياخشىلايدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ. باهنى قۇۋۇتلەيدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە هەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كېسەلنىڭ ئەهۋالىغا قاراپ 10 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ، مېڭە ۋە بەدەندە يەل پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركە، تۇز، هەسەل، ئانار سۈيى.

بەدىلى: كۈدە.

كۆپ چۈشىدىغان يامالار: مەجۇن، زىمات دورىلار.

پیاز ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى فىياز.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك پىيازنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت. پىياز ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان كۆكتات بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇرۇقى قاپقارا دۈگىلەك، تەمسىز كېلىدۇ، ئۇ «پىياز ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق

خۇسۇسىيىتى: تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، قانىنى جانلاندۇرىدۇ، تېرىگە رەڭ بېرىدۇ، باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 4 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: لىمون سۇيى، سىركە.

بەدىلى: كۈدە ئۇرۇقى، سىيادان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

تاباشىر

باشقا نامى: بىنسلۇجىن.

تونۇش: بۇ، باشاقلىق ئۆسۈملۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈك كۆك بامبۇك قاتارلىقلارنى بامبۇك پارازىت ھەرىلىرى يەپ كاۋاك قىلغاندا، بامبۇك كاۋاك ئارىلىقلىرىدا ساقلانغان سۈيۇقلۇقلارنىڭ ئېقىپ چۈشۈپ، قېتىپ قالغان مونەكلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، «تاباشىر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، يۈننەن، گۇاڭشى قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەم ۋىيېتنام، رۇمانىيە قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆگۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، يۈرەك، جىگەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ. مەنىي تۇتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، قىزىتما ۋە ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: بىلە ۋە ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، چىلان، زەپەر.

بەدىلى: سىمىزئوت، سۇماق، گىل مەختۇم.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

تاجگۈل ئۇرۇقى

تونۇش: بۇ، تاجگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك تاجگۈلنىڭ گۈل تىزمىسىدىن ئېلىنىدىغان ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «تاجگۈل ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەرنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ. قىزىتما پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، تولغاقنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 12 گىرام.

زەرەرى: سوغۇقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، رەيھان ئۇرۇقى.

بەدىلى: سېمىزئوت ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

تاشتۇز

باشقا نامى: ملهى، نەمەك.

تونۇش: بۇ بىر خىل ئاق جىسىم بولۇپ، سۇغا سالسا ئېرىيدۇ، ھالۋىدىن باشقا ھەممە تائاملارغا سېلىنىدۇ، بۇ خىل تۇز خەلق ئارىسىدا «تاشتۇز» نامى بىلەن مەشھۇر بولۇپ، تاشقا ئوخشاش قاتتىق، ئاق، قىزىل رەڭدە كېلىدۇ، كاندىن ۋە بەزىدە تاغلاردىنمۇ چىقىدۇ. بۇنىڭ كانى تاغ بولۇپ، تاغنىڭ يېرىقلىرى ۋە كامارلىرىدىن سۇيۇق ھالەتتە سىرغىپ چىقىدۇ، ئاندىن سوغۇق ھاۋا بىلەن ئۇچرىشىپ تاشتەك قېتىپ قالىدۇ. بۇنىڭ ئاق، سۈزۈك، ساپ بولغىنى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭدىن چىقىدۇ، بولۇپمۇ خوتەن ۋىلايىتى نىيە ناھىيەسىنىڭ تاغلىرىدىن ۋە چىڭخەي ئۆلكىلىرىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەسىرى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى يەل ھەيدەيدۇ، «تەبئەت»نى، ئاشقازان ۋە ئۇچەينى قۇۋۇتلەيدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا زېھىننى قۇۋۇتلەيدۇ، شىلىمشىق بەلغەملەرنى تازىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قورساق ئېسىلىشنى پەسەيتىدۇ، كۆزنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: كۆپ ئىشلەتسە ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ مېڭىسىگە زىيان قىلىدۇ، كۆزنى قاراڭغۇلاشتۇرىدۇ، بەدەننى قېچىشتۇرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەر تۈرلۈك ياغلار، نېلۇپەر.

بەدىلى: نەمەك لاھورى، ئاق تۇز.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىلنامىلار: زىمات، ھەب دورىلار.

تاغ پىيزى

باشقا نامى: ئەنسل، چۆل پىيزى.

تونۇش: بۇ، قىرلىق پىيزەك ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ياۋا پىيازنىڭ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن چۆپىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ زەھەرلىك چۆپ قاتاردا تۇرىدۇ، بۇ پىياز خىلى كۆپ كىتابلاردا «ئەنسل»، «بەسلىلفار» يەنى «چاشقان ئۆلتۈرىدىغان پىياز» ياكى «چۆل پىيزى» دەپ ئاتالغان.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىز ۋە شىزاڭ ئاپتونوم رايونلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: نەپەسنى راۋانلاشتۇرۇپ، يۆتەل توختىتىدۇ. قانىنى جانلاندۇرىدۇ ۋە غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتلىرىنى بەدەن سىرتىغا چىقىرىپ تاشلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كافۇر، ھەسەل.

بەدىلى: زۇپا، ياۋا سامساق.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەتبۇخ دورىلار.

تاغ دېنى

تونۇش: بۇ، ئەييۇن گۈلى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك تاغ دېننىڭ شار شەكىللىك تۈگۈنەك غولىدىن ئىبارەت بولۇپ، «تاغ دېنى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىكى پەس تاغ - دەريا ۋادىلىرىدا، چاتقاللىق، ئورمانلىقلاردا بولىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ، توختاپ ئۇيۇپ قالغان قاننى تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 12 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: جۇۋىنە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

تاغ كەرەپشىسى ئۇرۇقى

باشقا نامى: پەتەر ئاسالىيۇن.

تونۇش: بـۇ، كۈنلۈكسمان گـۈللۈكلـەر ئائىلـسىدىكى كۆپ يـىللىق سـامان غوللـۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۇرۇقى قارا، ئۇزۇنچاق، زىرىگە ئوخشايدۇ، خۇش پۇراق كېلىدۇ،

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ. ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، تېرىگە رەڭ بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 9 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۈت.

بەدىلى: جۇڭنە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇق قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

تاماكا يوپۇرمىقى

باشقا نامى: تەمباكۇ.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غولـلۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، بـۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمىقى «تاماكا يوپۇرمىقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ يـوپۇرمىقى ئىللىپسسىمان، يوپۇرماق ساپىقى قىسقا، پەيسمان بولىدۇ. ئالدى يـۇزى سارغۇچ خورمـا رەڭ، ئارقا يۈزى سۇسراق، پۇرىقى ئۆتكۈر، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تىنچلاندۇرىدۇ، چۈشكۈرتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، قۇرۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، مېڭىدىكى ھۆللۈكلەرنى تازىلايدۇ ۋە مېڭە ئەسەبلىرىنى قوزغىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.25 ~ 0.5 مىللىگىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە، يۈرەككە، مېڭىگە ۋە ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يېڭى سېغىلغان سۈت.

بەدىلى: بېلىق دورىسى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: بۇخۇر، زىمات دورىلار.

تاۋۇز شاپىقى

باشقا نامى: پوستى تەربوز.

تونۇش: بۇ، قاپاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، پىلەك تاشلاپ ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى پەيسمان يېيىلىدۇ؛ گۈلى سۇس سېرىق؛ مېۋىسى چوڭ، شىرنىلىك بولۇپ، شار ياكى ئېللىپس شەكلىدە كېلىدۇ، سۇ مىقدارى كۆپ، تەمى تاتلىق بولىدۇ. ئۇنىڭ مېۋە شاپىقى «تاۋۇز شاپىقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرا ۋە قان خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ، قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قاننى سۈيۈلدۈرىدۇ، بۆرەك ۋە دوۋساقتىكى تاشنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 10 ~ 30 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: چىلغوزا مېغىزى.

بەدىلى: تەرخەمەك، پىرسىياۋشان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

تەرتىز

باشقا نامى: تەرتىز.

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، بېسىلغاققا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، ئېگىزلىكى 50 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈل رېتى ئومۇمىي گۈل رېتى شەكلىدە، گۈل تاجىسى كىرىست شەكلىدە، رەڭگى سۇس قىزغۇچ سۆسۈن كېلىدۇ؛ مېۋە شەكلى سوقىچاق ياپىلاقراق، ئالدىنقى ئۇچى ئويمانراق بولىدۇ؛ ئۇرۇقى ئىككى تال بولۇپ، شەكلى يۇرەككە ئوخشاپراق كېتىدۇ، بېغىر رەڭ كېلىدۇ. ئۇرۇقى «تەرتىز» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىلى قاتارلىق جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: بەلغەم بوشىتىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ. قەۋزىيەتنى بوشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 3 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇچەيگە زىيانلىق.

تۇزەتكۈچىسى: بادام مېغىزى، چىلان.

بەدىلى: تەرەنجىبىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

تەرخەمەك

باشقا نامى: تەررە.

تونۇش: بۇ، قاپاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، تەرخەمەككە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، پىلەك تاشلاپ ئۆسىدۇ، يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى سېرىق، مېۋىسى سىلىندىر شەكلىدە، تىكەنلىك بولۇپ، پىشقاندا سارغىيىدۇ. پىشمىغان كۆك مېۋىسى ئادەتتە كۆكتات قاتارىدا ئىستېمال قىلىنىدۇ. «خاڭگا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرانىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى ۋە ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، چىرايىنى گۈزەللەشتۈرىدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، تاش پارچىلايدۇ ۋە چۈشۈرىدۇ، چوڭ تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقدارda ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ، قورساقنى كۆپتۈرۈپ قويىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئارپىبەدىيان، تۇز، جۇۋىنە، ۋاسالغو.

بەدىلى: قوغۇن سويمىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەر خىل غىزالار ۋە زىمات دورىلار.

تەكىيە كاۋا

باشقا نامى: كەدۇسەبزى.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، كاۋىغا ئۇرۇقداش پىلەك تارتىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولىدا يىپچىلىرى بولۇپ، مېۋىسى شار ياكى سلىندىر شەكلىدە، سىرتقى يۈزىدە تۆشۈكچىلىرى ياكى ئاق پاراشوكلىرى بولىدۇ. ئادەتتە كۆكتات ئورنىدا ئىستېمال قىلىنىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قان توختىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقدارda ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزمنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بەدىلى: كاھۇ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەر خىل غىزالار ۋە زىمات دورىلار.

تەنكار

باشقا نامى: كۇرىسنەگى.

تونۇش: بۇ، زاۋۇتلاردا پىششىقلاپ ئىشلەنگەن رەڭسىز ياكى ئاق رەڭلىك، كىرىستالسىمان، ئەينەكتەك پارقىراق ماددا بولۇپ، ئۇزۇن ساقلانغانلىرى پارقىراقلىقىنى يوقىتىدۇ، دانكار ئەسلىي تۈز كۆللىرىدىكى قاتقان جۇغلانمىلاردا، قۇرغاق رايونلاردىكى تۈزلۇق توپىلاردا ھاسىل بولىدۇ، ئۇنى پىششىقلاپ ئىشلىگەندىن كېيىن «تەنكار» نامىدا دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئۇنىڭ خام ماتېرىيالى ئېلىمىزنىڭ چىڭخەي، شىزاڭ، جياڭشى، سىچۈەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەم شىنجاڭدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، تېرىنى قىزارتىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، چىرىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، جاراسمىلارنى ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 100 ~ 300 مىللىگرام.

زەھەرى: رەئىس ئەزالار خىزمىتىنى تۆۋەنلىتىدۇ، قانىنى كۆيدۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل سۇيى، تۇرۇپ سۇيى، لىمون سۇيى.

بەدىلى: بۆرە ئەرمىنى، شورە قەلەمى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، ھەب دورىلار.

توخۇ تاشلىقى پوستى

باشقا نامى: قانسە.

تونۇش: بۇ، قىرغاۋۇل ئائىلىسىدىكى ھايۋانات ئۆي توخۇسىنىڭ قۇرۇتۇلغان تاشلىق خالتىسىنىڭ ئىچكى پەردىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، توخۇنى ئۆلتۈرگەندىن كېيىن تاشلىق خالتىسىنى ئېلىپ يېرىپ، ئىچكى پەردىسىنى ئىسسىق ھالدا سويۇۋېلىپ، يۇيۇپ ئاپتاپتا قۇرۇتۇپ، «قانسە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن تېپىلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كونا ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئاشقازان ۋە تالنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: بىر گىرام.

زەرەرى: ئۆچەيگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام يېغى.

بەدىلى: ئۆردەك تاشلىقى پوستى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

توشقانزەدىكى

تونۇش: بۇ، شۇمبۇيا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، تەييارتاپ، سامان غوللۇق، توشقانزەدىكىگە ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 15 ~ 80 سانتىمېتىر، غولى ئەتلىك، سېمىز، شەكلى تۈۋرۈكسىمان، رەڭگى قارامتۇل سېرىق كېلىدۇ؛ تەڭگسىمان يوپۇرماقلىرى ئەتلىك، رەڭگى سېرىق ياكى قارامتۇل بولۇپ، خۇددى بېلىق تەڭگسىدەك بىر - بىرىنى يېرىم يېپىپ تىزىلىدۇ، باشاقسىمان گۈل رېتى تۈۋرۈككە ئوخشايدۇ. گۈل تاجىسى قوڭغۇراقسىمان، گۈل تاجى ياپراقلىرى سۆسۈن رەڭلىك، كاناي قىسمى سارغۇچ ئاق رەڭلىك بولىدۇ. غوزا مېۋىسى سوقچاق بولۇپ، ئىككىگە يېرىلىدۇ، ئۇرۇقى كۆپ بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان غولى «توشقانزەدىكى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چېقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى يۇلغۇن ۋە بۆرە تىكەنلىكى يىلتىزلىرىدا تەييارتاپ بولۇپ ئۆسىدۇ.

تەبئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان ئايلىنىشنى ياخشىلايدۇ، ئومۇمىي بەدەن ۋە بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، چوڭ تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: تەسىتە ھەزىم بولىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، زىرە.

بەدىلى: بەھمەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

تۇتىيا

باشقا نامى: تۇتىيا ئەخزەر.

تونۇش: بۇ، مىس بىلەن گۈڭگۇرتنىڭ تىزابىنى ئارىلاشتۇرۇپ ئېرىتىپ تەييارلانغان بىر خىل كۆك، ئاق، سېرىققا مايىل، تۈگمە شەكىللىك مەدەن بولۇپ، ۋەزنى ئېغىر، پۇراقسىز، تەمسىز كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: پاكىستان، ئەرەبىستان قاتارلىق ئەللەردىن كېلىدۇ..

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، ئارتۇق گۆشلەرنى يوقىتىدۇ، بۇزۇق، چىقىرىندى ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، قان تازىلايدۇ، جاراسمىلارنى ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.1 ~ 0.2 گىرام.

زەرەرى: زەھەرلىك بولۇپ، يالغۇز ئىچىدىن ئىچىشكە بولمايدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت، بادام يېغى.

بەدىلى: تاش سۈرمە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ جۈشىدىغان يالالمىلار: زىمات دورىلار.

تۇخۇمەك مېۋىسى

باشقا نامى: تۇخۇمەك.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك تۇخۇمەكنىڭ مېۋىسىدىن ئىبارەت.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان توختىتىدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرامغىچە.

زەرەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئارپىبەدىيان.

بەدىلى: پاقىيوپۇرمىقى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، مەجۇن دورىلار.

تۇربۇت

باشقا نامى: تۇربۇد، نسۇت.

تونۇش: بۇ، يۆگەيلەر ئائىلىسىدىكى پېلەك غوللۇق ئۆسۈملۈك تۇربۇتنىڭ يىلتىزى ۋە تېنىنىڭ ياغاچلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ تېنى بىلەن يىلتىزى «تۇربۇت» دېيىلىدۇ. ئۇنىڭ سىرتقى پوستى ئادەتتە قىزىۋېتىلىدۇ ۋە ئۇنىڭ ئىچكى ياغاچ قىسمىمۇ ئېلىۋېتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن ھەم ھىندىستان، پاكىستان، ياۋروپا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەلغەم، سەۋدا ۋە سەپرا خىلتلىرىنى سۇرىدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ، كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام، پىستە مېغىزى ۋە يېغى، كەتىرا.

بەدىلى: غارىقۇن، جاۋشىر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سىرتقى پوستىنى ئېلىۋېتىش، ئىچىدىكى ياغىچىنى ئايرىۋېتىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب دورىلار.

تۇرۇپ

باشقا نامى: مۇلى.

تونۇش: بۇ، كىرىپست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى سامان غوللۇق، تۇرۇپقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى ئۇزۇنچاق، تۈكلەش بولىدۇ؛ گۈلى ئاق ياكى سۇس سۆسۈن رەڭدە، ئاق يىلتىزى يوغان بولۇپ، سلىندىر ياكى شار شەكلىدە كېلىدۇ؛ پوستىنىڭ رەڭگى، سورتلىرىنىڭ ئوخشىماسلىقىغا قاراپ پەرقلىنىدۇ. يوغان يىلتىزى ئادەتتە كۆكتات ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ سۈيىدىن توققۇز گىرام، تۇرۇپنىڭ ئۆزىدىن 60 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ، باش، گال ۋە چىشلارغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تۇز، ھەسەل، سىركىگە چىلانغان زىرە.

بەدىلى: چامغۇر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەر خىل غىزالار، قەيۋە قىلدۇرغۇچى دورىلار.

تۇرۇپ ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى تۇرۇپ

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان ئۆسۈملۈك ئاق ياكى كۆك تۇرۇپنىڭ قۇرۇتۇلغان پىششىق ئۇرۇقى بولۇپ، پۇرىقى سۇس، تەمى بىرئاز قېرىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قەي قىلدۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، ھەزىمگە ياردەم بېرىدۇ، تاش پارچىلايدۇ، نەپەسنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، چىرايغا جۇلا بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۇماق، بىنەپشە.

بەدىلى: شۇمشا ئۇرۇقى، ئاق قىچا.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

تېرىق

باشقا نامى: ئەرزەن، دەخەن.

تونۇش: بۇ، باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ساماندىن غوللۇق، ئارپىغا ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى يىپسىمان يوپۇرماق، باشىقى سۇس سېرىق بولۇپ، ئاقلىغاندىن كېيىن سېرىق دېنى چىقىدۇ. دېنى ئادەتتە چامغۇر ئوخشىدىن چوڭراق بولۇپ، قاينىتىپ پىشۇرغاندىن كېيىن يېپىشقاق هالەتكە كېلىدۇ. دېنى «تېرىق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىسمى ئۆرنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈك هەيدەيدۇ، بەدەننى قۇرۇتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: قورساقنى ئېسىدۇ، توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: هەسەل، پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: گۈرۈچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پىشۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: هەر خىل غىزالار، مەتبۇخ دورىلار.

جاۋشىر

باشقا نامى: جاۋاشىر.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر قانچە يىلدا بىر قېتىم مېۋە بېرىدىغان ئۆسۈملۈك جاۋشىرنىڭ يېلىمىدىن ئىبارەت بولۇپ، «جاۋشىر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: تۈركىيە، ئىران قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەسىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، نورمالسىز بەلغەم خىلىتىنى سۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، پەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، گۆش ئۇندۇرىدۇ. سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 4 گىرام.

زەھەرى: كۆپ يېسە دوۋساق ۋە بۆرەكتە تاش پەيدا قىلىپ قويىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مۇرمەككى، گۈلبىنەپشە.

بەدىلى: ئەنجۇر، پىننە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: مەتبۇخ، ھەب دورىلار.

جەرەن گۆشى

باشقا نامى: گورخر.

تونۇش: بۇ، بۇغا ئائىلىسىدىكى ھايۋانات جەرەندىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇنىڭ مۇڭگۈزى، گۆشى ۋە يېغى دورا ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ يەردە بىز ئۇنىڭ گۆشىنى سۆزلەپ ئۆتىمىز.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىچكى موڭغۇل، گەنسۇ، جىلىن، شىنجاڭ قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوغۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەك، دوۋساق، بېلە، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ. ھەيز توختىتىدۇ، چاچ چىقىرىدۇ، زەھەر ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 50 ~ 100 گىرام ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ؛ ئۇچەيدە توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كۈنجۈت، بادام، ياڭاق يېغى.

بەدىلى: كىيىك گۆشى.

كۆپ چۈشىدىغان يىلالار: ھەر خىل غىزالار، ئەرەق دورىلار.

جۇزبۇۋا

باشقا نامى: جۇزبۇۋا، جەپەل.

تونۇش: بۇ، جويۇز ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان دەرەخ جويۇزنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى يۇمىلاق، تۇخۇمسىمان شەكىلده، تېنى قاتتىق، رەڭگى سارغۇچ قىزىل ياكى سارغۇچ ئاق رەڭده، تەمى قېرىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ، بۇ ئەسلىده ھىندىستان، مالايشىيا، سىرى لانكا قاتارلىق ئەللەرنىڭ مەھسۇلاتلىرىدىن بىرى ھېسابلىنىدۇ.

تەبئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىده قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي - مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، بۆرەك، ئاشقازان، جىگەر ۋە باھنى، بالياتقۇ، تۇخۇمدانىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، تەبئىي ھارارەتنى ساقلايدۇ، تاماق سىڭدۈرىدۇ، سوغۇقتىن بولغان ئىششقلارنى تارقىتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋان قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۇت، بىنەپشە.

بەدىلى: بەسباسە، سۇمبۇل تىب.

لايىقلاشتۇرۇشى: پوستىنى تولۇق ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

جۇۋنە

باشقا نامى: نانخا.

تونۇش: بۇ، كۆنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، جۇۋنەگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 5.0 ~ 1 مېتىر كېلىدۇ؛ غولى تىك، كۆپ شاخلىق، يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى كىچىك، ئاق مېۋىسى ئورۇق بولۇپ، شەكلى ئۇزۇنچاق تۇخۇمسىمان، رەڭگى قارامتۇل سېرىق كېلىدۇ، قولدا ئەزگەندىن كېيىن، ئۆتكۈر پۇراق كېلىدۇ. ئۇرۇقى «جۇۋنە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، ئىشتىھا ئاچىدۇ، قورساقتىكى قۇرتنى ئۆلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، تارتىشىپ قېلىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلىدۇ، سۈت كۆپەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، تەرلىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، چىرىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۈت ئۇرۇقى، بىنەپشە.

بەدىلى: سىيادان، كەرەپشە ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، سۇفۇپ دورىلار.

جۆئده

باشقا نامى: چاڭگاك.

تونۇش: بۇ، ئۆسۈملۈك ئادەتته ئىككى خىل بولىدۇ، بىر خىلى كىچىكرەك، تاغىنڭكى بولۇپ، ئۇنىڭ رەڭگى ئاق كېلىدۇ، ئۇزۇنلۇقى 20 سانتىمېتىر ئەتراپىدا، يوپۇرماقلىرى ئىنچىكە، يەرگە چاپلىشىپ تۇرىدۇ، يوپۇرماقلىرىنىڭ ئۈستۈنكى تەرىپىدىكى يۈزى تۈكلۈك، يوپۇرماقلىرىنىڭ ئەتراپى ئۇششاق تىكەنلىك، شاخلىرىنىڭ ئۇچلىرىدا گۈمبەزگە ئوخشاش مونچاقلىرى بولىدۇ. ئۇ مونچاقلارنىڭ ئۈستىده چاچقا ئوخشاش ئىنچىكە، ئاق رەڭلىك يىلتىزى بار، مونچاقلار ئۇرۇق بىلەن تولغان بولىدۇ، گۈلى ئاق، بىرئاز سېرىققا مايىل، پۇرىقى كۈچلۈك، بىر ئاز خۇشبۇي، تەمى ئاچچىقراق. ئىككىنچى خىلى يۇرتتا ئۆسىدۇ، بۇنى پارسچە «ئەنبەر سەفىد» دەيدۇ. بۇنىڭ قۇۋۇتى ئاجىزراق بولۇپ، دورىغا تاغىنڭكى ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: سەئۇدى ئەرەبىستان، يەمەن قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەر قايتۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، پۈتۈن بەدەندىكى توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قاننى تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئۈچ گىرامغىچە.

زەرەرى: باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىمۇشكى.

بەدىلى: قەنتەرىيۇن، سەلىخە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، مەجۇن دورىلار.

جۇپتى بەللۇت

باشقا نامى: ھەببۇلغار.

تونۇش: بۇ، كامفورا ئائىلىسىدىكى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىغان ئۆسۈملۈك غار دەرىخى بولۇپ، مېۋىسىنىڭ چوڭلۇقى پىندۇق چوڭلۇقىدا، يۇمىلاق، توق بادام رەڭلىك، مېۋىسىنىڭ پوستى نازۇك، مېغىزى ئىككى پارچە بولۇپ، رەڭگى سېرىق ياغلاش، خۇشبۇي كېلىدۇ. بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى «ھەببۇلغار» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىلگىرى جەنۇبىي ياۋروپا ۋە غەربىي ئاسىيادىن چىقاتتى. ھازىر ئېلىمىزنىڭ دېڭىز بويلىرىدىكى شەھەرلەردە ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ۋە مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرۇپ، قەي قىلدۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، تەمرىھىندى.

بەدىلى: ئاچچىق بادام، سازەج ھىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، قۇرس دورىلار.

جىگدە چىچكى

باشقا نامى: زەھرۇلغەمرا، جىگدە گۈلى.

تونۇش: بۇ، جىگدە ئائىلىسىدىكى چاتقال ئۆسۈملۈك جىگدىنىڭ گۈلىدىن ئىبارەت بولۇپ، گۈلى ۋارونكا شەكىللىك، سىرتقى يۈزى كۈمۈش رەڭ، ئىچى سېرىق، تەمى تاتلىق، خۇش پۇراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، يۈرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۇتلەيدۇ، نېرۋا ۋە پەيلەرنى چىڭىتىدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، باھنى قوزغايدۇ، مەنپي تۈتىدۇ، يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 4 گىرام.

زەرەرى: بالاغەتكە يەتكەن قىزلارغا پۇراتماسلىق كېرەك. ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، نېلۇپەر.

بەدىلى: جىگدە، يانتاق گۈلى

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: گۈلقەنت دورىلار.

جىگدە مېۋىسى

باشقا نامى: خۇبدانە.

تونۇش: بۇ، جىگدە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يوپۇرماق تاشلايدىغان، جىغانغا ئۇرۇقداش دەرەخ بولۇپ، يېڭى نوتىلىرى كۈل رەڭ كېلىدۇ، يوپۇرمىقى تۆمۈر رەڭ، سۆگەت يوپۇرمىقى شەكلىدە بولىدۇ؛ گۈلىنىڭ سىرتى كۈل رەڭ، ئىچى سېرىق كېلىدۇ، پۇرايدۇ؛ ئۇچكىلىك مېۋىسى سوقمچاق بولۇپ، رەڭگى قىزىل ياكى سېرىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، كۆگۈلگە خۇشلۇق يېتكۈزىدۇ، بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، نېرۋىنى تىنچلاندۇرىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، مەنىنى تۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 50 تال ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: يەل پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بەدىيان، زىرە.

بەدىلى: پىندۇق، چىلان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

جىگدە ئۇرۇقى مېغىزى

باشقا نامى: جىگدە مېغىزى.

تونۇش: بۇ، جىگدە ئائىلىسىدىكى چاتقال ياكى كىچىكرەك دەرەخ جىگدە ئۆسۈملۈكىنىڭ ئۇرۇقىنىڭ مېغىزىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكىنىڭ ئۇرۇقىنىڭ ئىچىدىن ئېلىنغان مېغىزى «جىگدە مېغىزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، يۈرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، باھنى قوزغايدۇ، مەنپي تۈتىدۇ، يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 4 گىرام.

زەرەرى: بالاغەتكە يەتكەن قىزلارغا پۈراتماسلىق كېرەك. ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، نېلۇپەر.

بەدىلى: جىگدە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، گۈلقەنت دورىلار.

جنتيانا

باشقا نامى: گىنتيانا، كۆشاد.

تونۇش: بۇ، جنتيانا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 20 ~ 40 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ چاچما يىلتىزلىرى كۆپ بولۇپ، توپلىشىپ ئۆسىدۇ، رەڭگى ئاق سېرىق؛ غولى يەككە، تىك، تۆۋرۈكسىمان، رەڭگى سۆسۈن رەڭدە بولىدۇ؛ يوپۇرمقى ئۇدۇل ئۆسكەن بولۇپ، ساپسىز، تۇخۇم شەكىلدە، رەڭگى كۆكۈچ سۆسۈن؛ مېۋىسى تۇخۇمسىمان، ئۇرۇقى كۆپ بولىدۇ. ئۇنىڭ يىلتىزسىمان غولى «جنتيانا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئالتاي، تارباغاتاي قاتارلىق جايلىرىدا ئېگىز تاغلارنىڭ ئوتلاقلىرى ۋە نەم يەرلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئېچ سۇرۇشنى تۇختىتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئىششىق ۋە يەللەرنى تارقىتىدۇ، قان تازىلايدۇ، نېرۋىنى قوزغىتىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، سۇيدۇك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سوغۇقتىن بولغان ئاغرىقلارنى پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: كۆكرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بادام مېغىزى، كەتىرا.

بەدىلى: ئاسارۇن، بىخ كەبىر، قۇستە، زىراۋەندە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما، مەجۇن دورىلار.

جنكبۇنزى چۆپى

باشقا نامى: بابچى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، جنكبۇنزىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 90 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسكەن، شەكلى كەڭ تۇخۇمسىمان، گىرۋەكلىرى شالاڭ ھەرە چىشلىق بولۇپ، قوشۇمچە يوپۇرماقلىرى جۈپ بولۇپ ئۆسىدۇ، باشاقسىمان گۈل رېتى قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ، گۈلى سۇس سۆسۈن ياكى سېرىق كېلىدۇ، قاسراقلىق مېۋىسى سوقىچاق، ئىچىدە بىر دانە ئۇرۇقى بولىدۇ. پۈتۈن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا، بولۇپمۇ غۇلجىدا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، «تەبىئەت»نى كۈچەيتىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، ئۈچەيدىكى قۇرتلارنى يوقىتىدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، تېرە رەڭ ماددىسىنى جانلاندۇرۇپ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، نورمالسىز بەلغەم خىلىتىنى سۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزمنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە.

بەدىلى: سىيادان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

جنكېۋنزى ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى بابچى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك جنكېۋنزىنىڭ پىشقان مېۋىسىنى سوقۇپ ئايرىۋېلىنغان ئۇرۇقى «جنكېۋنزى ئۇرۇقى» ياكى «تۇخۇمى بابچى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ سىچۈەن، خېنەن، جياڭشى، ئەنخۇي، شىنجاڭ قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، ئۇچەيدىكى قۇرتلارنى يوقىتىدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇەتلەيدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، نورمالسىز بەلغەم خىلىتىنى سۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: قورساقنى ئېسىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: سىيادان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، مەجۇن دورىلار.

چاچ كۆمۈرى

باشقا نامى: بالكى راك.

تونۇش: بۇ، ئادەمنىڭ چېچى بولۇپ، ئۇنى ئالدى بىلەن شولتا سۈيىدە يۇيۇپ، ئارقىسىدىن سۈزۈك سۇ بىلەن چايقاپ تازىلاپ، ئاپتاپتا قۇرۇتۇپ، قازانغا چىگىداپ توشقۇزۇپ، ئۈستىگە يەنە بىر قازانىنى دۈم كۆمتۈرۈپ، كۆمتۈرۈلگەن قازاننىڭ ئۈستىگە بىر ۋاراق ئاق قەغەزنى چاپلاپ، ئىككى قازاننىڭ چاپلىشىپ تۇرىدىغان يېرىنى لاي بىلەن مەھكەم ئېتىپ، قازان ئاستىدىن ئوت قالاپ، قازان ئۈستىگە چاپلىغان ئاق قەغەز كۆيۈپ سېرىق رەڭگە كىرگۈچە قىزىتىپ، قازان سوۋۇغاندىن كېيىن ئاندىن چاچ ئېلىپ ئىشلىتىلىدۇ .

چىقىش ئورنى: ئادەم بار يەرنىڭ ھەممىسىدىن تېپىلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 12 گىرام.

زەرەرى: توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زىرىق، ئالقات.

بەدىلى: قەغەز كۈلى.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، مەجۈن دورىلار.

چارپاقا

باشقا نامى: چارقۇمچاق.

تونۇش: بۇ، پاقا ئائىلىسىدىكى ھايۋانات چار پاقىنىڭ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن تېنىدىن ئىبارەت بولۇپ، «چارپاقا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن يەرلىرىدىن چىقىدۇ ھەمدە چەت ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، قان تازىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ئۆسمىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ. زەھەر قايتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىشتىق يانىدۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، چاچ چىقىرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كېسەللىك ئەھۋالىغا قاراپ 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: مىقدارىدىن ئېشىپ كەتسە ياكى كۆك، سېرىق، قارا رەڭدىكى پاقا ئىستېمال قىلىنىپ قالسا، ئىچكى ئەزا ئىشىش، تېرە رەڭگى بۇزۇلۇش، كۆڭۈل ئېلىشىش، يۈرەك ئاغرىش قاتارلىق ئەھۋاللارنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تۈز، سېرىقچېچەك سۈيى، سىركەنجۈبىل، دارچىن.

بېرىلى: قىزىل قولتۇقلۇق پاقا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىلالار: زىمات دورىلار.

چار يىلان

باشقا نامى: ھەيبى، مار، سانىپ.

تونۇش: بۇ، كۆزەينەكلىك يىلان ئائىلىسىدىكى ھايۋانات كۈمۈش ھالقىلىق چار يىلاننىڭ قۇرۇتۇلغان تېنىدىن ئىبارەت بولۇپ، يىلان تېنىنىڭ دۈمبە قىسمى قارا ياكى قارامتۇل كۈل رەڭ، بىر تال تومپىيىپ چىققان دۈمبە قىرى بار، دۈمبە قاسرىقى 15 قاتار بولۇپ، قاسرىقى ناھايىتى زىچ، ئالتە قىرلىق شەكىلدە كۆرۈنىدۇ. قورساق قاسرىقى ئاقۇچ سېرىق، پۈرىقى بېلىقتەك پۈرايدۇ، تەمى سەل بەتتەم. ئۇ «چار يىلان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇننەن، گۇيجۇ، گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن كۆپرەك چىقىدۇ.

تەبئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى قان تازىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، غەيرىي تەبئىي بەلغەم، سەۋدا خىلتلىرىنى سۈرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىسپازما بوشىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، تېرىنى قىزارتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: مىقداردىن كۆپ ئىستېمال قىلىنسا، مېڭىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ، كۆپ تەرلىتىدۇ. زەھەرلىك.

تۈزەتكۈچىسى: سۇت، تۇخۇم ئېقى، مايلىق شورپا.

بەدىلى: رايونىمىزدىن چىقىدىغان ئوق يىلان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش، سارغايتىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

چاققاقئوت چۆپى

باشقا نامى: ئەنجىرە.

تونۇش: بۇ، چاققاقئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولـلۇق ئۆسۈملۈك كەندىر يوپۇرماقلىق چاققاقئوتنىڭ يەر ئۈستى قىسمى بولۇپ، پۈتۈن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، بۇ ئوت بەدەننىڭ قانداقلا يېرىگە تېگىپ كەتسە قىچىشتۇرۇپ بىئارام قىلىدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ ئېتىزدا هەممە ئوتلارنى چارۋىلار يەپ بولغاندىمۇ بۇ ئوت يالغۇز قېپقالىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغ ـ دالىلىرىدا، يول چېتىدە، يايلاقلاردا، چىمەنلىكلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قوغۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى قىزارتىدۇ ۋە قۇۋۇشۇپ تەلەيدۇ، چۈشكۈرتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، تارتىشىشنى بوشاشتۇرىدۇ، قان ئايلىنىشنى راۋانلاشتۇرىدۇ، زەهەر قايتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 12 گىرام.

زەرەرى: زەهەرلىك، تېرىنى زەخىملەندۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت.

بەدىلى: چاققاقئوت ئۇرۇقى، شەترەنجى.

لايىقلاشتۇرۇشى: زەهەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

چاققاقئوت ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى ئەنجىرە.

تونۇش: بۇ، چاققاقئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولـلۇق ئۆسۈملۈك كەندىر يوپۇرماقلىق چاققاقئوت ۋە تار يوپۇرماقلىق چاققاقئوتنىڭ ئۇرۇقى بولۇپ، بۇ ئىككى خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى تېبابەتتىمىزدە «تۇخۇمى ئەنجىرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغ ـ دالىلىرىدا، يول چېتىدە، يايلاقلاردا، چىمەنلىكلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قويۇق خىلىتلارنى يۇمشىتىدۇ ۋە تارقىتىدۇ، قاتتىق ئىشىشقىلارنى تارقىتىدۇ، سۈيدۈكنى ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، سۈتنى كۆپەيتىدۇ، ئۆپكىنى، ئاشقازاننى تازىلايدۇ، بالىياتقۇ، جىگەر ۋە تالنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئالته گىرام.

زەرەرى: ئۇچەيدە توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سەمغى ئەرەبى، كەتىرا، چىلان.

بەدىلى: قەردمانە، زاغۇن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

چاكاندا

باشقا نامى: ئەمسۇخ.

تونۇش: بۇ، چاكاندا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق تىك ئۆسىدىغان، چاكاندىغا ئۇرۇقداش كىچىك چاتقال بولۇپ، ئېگىزلىكى 30 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يىلتىزى توم ۋە قاتتىق بولىدۇ، غولى چاتاقلاپ ئۆسكەن بولۇپ، رەڭگى كۈل رەڭ يېشىل، بوغۇم ئارىلىقى ئىنچىكە ۋە قىسقا، قۇرۇغاندا سۇندۇرسا ئوتتۇرىسىدىن سارغۇچ جىگەررەڭ ئۇنسىمان ماددا چىقىدۇ، ئۇنىڭ ئېغىزنى قورۇيدىغان تەمى بولىدۇ؛ يوپۇرمقى يىگلەپ تەڭگىسىمان يوپۇرماققا ئايلانغان. گۈلى تاق جىنسلىق بولۇپ، ئانىلىق گۈل رېتى كۆپىنچە بوغۇمدا جۈپ بولۇپ ئۆسىدۇ، شىرنىلىك مېۋىسى قىزىل ۋە ئەتلىك بولىدۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن چۆپى «چاكاندا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پەس تاغ باغرىلىرى ۋە دەريا ۋادىلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يۆتەل توختىتىدۇ، دەم سقىشنى باسىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئەزالارنى كۈچلەندۈرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 12 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ھۆ پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ناۋات.

بەدىلى: خام زەنجۈبىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

چامغۇر ئۇرۇقى

باشقا نامى: شەلغەم.

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غولـلۇق، تۇرۇپقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ تۈگۈنەك يىلتىزى گۆشلۈك بولۇپ، رەڭگى ئاق ياكى قىزىل، شەكلى ياپىلاق، شار شەكلىدە ياكى ئۇزۇنچاق كېلىدۇ؛ تۈگۈنەك يـلتـزى كۆكتات قىلىنىدۇ؛ يوپۇرمقى تار، ئۇزۇن بولۇپ، چوڭ ـ چوڭ كەمـتۈك جايلـرى بولـدۇ؛ گۈلى سېرىق كېلىدۇ، ئۇرۇقى ئۇششاق شارسىمان بولۇپ، رەڭگى قارامتۇل كېلىدۇ.

چـقىش ئورنـى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئـاپتونوم رايـونىنـڭ ھەرقايسـى جايلـىردا تېرىـپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل ئىسسىق.

خۇسـۇسىيـتى: ھەزىمـنى ياخشـلايدۇ، يـەل ھـەيدەيدۇ، ئـىششـىق يـاندۇرىدۇ، يـۆتـەل توختىتىدۇ، بەدەننى قۇۋۇەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ چامغۇر ئۇرۇقى 5 ~ 15 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ، قورساقنى ئېسىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قارىمۇچ.

بەدىلى: سەۋزە، ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

چايان

باشقا نامى: ئەقرەب.

تونۇش: بۇ، ئامبۇرسمان سېرىقئېشەك ئائىلىسىدىكى ھايۋانات چايانىنىڭ قۇرۇتۇلغان تېنىدىن ئىبارەت.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن ۋە خېنەن، شەندۇڭ، لياۋنىڭ قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەر قايتۇرىدۇ، پەي ـ مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ؛ چاچ قۇۋۇشتىلەيدۇ، ئىسپازما بوشىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئۆسمە گۆشنى يوقىتىدۇ، بۆرەك ۋە دوۋساقتىكى تاشلارنى پارچىلايدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كۇشتىسىدىن 5.0 ~3 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: چايان چاققانلارغا ھاك، تۇخۇم بىلەن چېپىلدۇ، ياڭاق مېغىزى، ئەنجۈر، سامساق بەرگى چېپىلدۇ، بېدە ئۇرۇقنى ئېزىپ سىركە بىلەن چېپىلدۇ، ئىچىدىن بۆرە سويمىسى يىلتىزى، ئەمەن، زىراۋەندە قاتارلىقلار مۇۋاپىق مىقداردا ئىستېمال قىلىنىدۇ، كالا يېغى، قوي يېغى ئېرىتىپ چېپىلدۇ، كاسىنە، ئارپا، قاپاق سۈلىرى ۋە قۇرسى كافۇر ئىستېمال قىلىنىدۇ.

بەدىلى: چار يىلان.

لايىقلاشتۇرۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

چەشمىخۇرۇس

باشقا نامى: ئەينەددىك، چەچمى خۇرۇس.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى يۆگەشمە پىلەكلىك ئۆسۈملۈك چەشمىخۇرۇسنىڭ مېۋىسى بولۇپ، پىشقاندا يېغۇبلىنىپ، قۇرۇتۇلغاندىن كېيىن «ئەينەددىك» ياكى «چەشمىخۇرۇس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى قىزىل، كۆپ قىسمى ئاق رەڭدە بولۇپ، خورازنىڭ كۆزىگە ئوخشايدۇ، تەمى قېرىق بولۇپ، پۇرىقى پۇرچاققا ئوخشايدۇ، تولۇق پىتىلگەنلىرى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق يەرلىرىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، تېرىنى قىزارتىدۇ، كۆرۈش كۈچىنى ئاشۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: تەرەنجىبىن، كۆك يۇمغاقسۇت.

بەدىلى: بۇنىڭ قىزىلى بىلەن ئېقى بىر - بىرىگە ئورۇنباسار بولالايدۇ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرى: مەلھەم دورىلار.

چوڭ قەنتەرىيۇن

باشقا نامى: قەنتەرىيۇن كەبىر.

تونۇش: بۇ، جىنتىيانا ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولـلۇق، يالغـان جىنتـيانـاغـا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، تېنى كاھۇنىڭ تېنىگە ئوخشايدۇ. ئېگىزلىكى 60 سانتىمېتىر ئەتراپىدا، شاخـلىرى كۆپ بـولۇپ، بىر كـۆتەكتىـن ئۈنۈپ چـىقىدۇ، شاخـلىرىنـىڭ ئۈچـىدا غۇنچىلىرى بولۇپ، كۆكنارنىڭ غۇنچىسىغا ئوخشايدۇ. ئۇرۇقى زاراڭـزا ئۇرۇقىغـا ئوخشايـدۇ. ئۇرۇقىنىڭ تەمى بىر ئاز تىلىنى كۆيدۈرىدۇ. يـوپۇرمىقى ياڭاقنـىڭ يوپۇرمـىقىغـا ئوخشايـدۇ. يىلتىزىنىڭ رەڭگى قىزىل. تـەمى ئۆتكـۈر، تىلىنى كۆيدۈرىدۇ. بـۇ ئۆسۈملـۈك ئاپتاپ كـۆپ چۈشىدىغان زېمىنلار، تاغلار، دۆڭلىكلەردە كۆپ ئۆسىدۇ، بۇ ئۆسۈمـلۈكنـىڭ پۈتۈن چۆپـى «چوڭ قەنتەرىيۇن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەپسىلى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوغۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۇزۇق ماددىلارنـى تارقىتـىدۇ، جىگـەر ۋە تال توسالغۇلىرىنـى ئاچـىدۇ، چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بەدەننى تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ ئىككى گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سەمغى ئەرەبى، كەتىرا.

بەدىلى: ئەمەن، بابۇنە، تۇربۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، مەتبۇخ دورىلار.

چۆپچىن

باشقا نامى: چۇبچىنى.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى ياماشقۇچى غولسىمان چاتقال ئۆسۈملۈك چۆپچىننىڭ يىلتىزسىمان غولى بولۇپ، تەكشىسىز، ئەگرى - بۈگرى بولىدۇ، رەڭگى قىزىل، ئاق، قارا رەڭلەردە كېلىدۇ، تەمى قېرىق، پۇراقسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ چاڭجىياڭدىن تارتىپ جەنۇبىي رايونلارغىچە بولغان جايلاردىن چىقىدۇ، ياپونىيەدىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ئىششىق يانىدۇرىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، جاراھەت پۈتىتۇرىدۇ، ئارتۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، جاراسىملارنى ئۆلتۈرىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، تەرلىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ، ھەزىمنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قەلەمپۇر، ئانار سۈيى.

بەدىلى: ئۆشبە مەغرىبى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەجۇن دورىلار.

چۇچۇكبۇيا بەرگى

باشقا نامى: ئەسلىي سۇس.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، چۇچۇكبۇيغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 30 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ، پۈتۈن تېنى تۈكلۈك بولىدۇ؛ يىلتىزسىمان غولى تۈۋرۈك شەكلىده يوغان بولۇپ، قوۋزىقى قىزغۇچ قوڭۇر ياكى قارامتۇل قوڭۇر، تەمى تاتلىق بولىدۇ. غولى تىك، تۆۋەن قسمى ياغاچلاشقان بولۇپ، يۇقىرى قسمى كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى كېپىنەكسىمان، رەڭگى سۇس سۆسۈن ياكى قىزغۇچ سۆسۈن بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «چۇچۇكبۇيا بەرگى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى قۇملۇق ۋە ئوتلاقلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، بەلغەم، سەۋدا خىلىتلىرىنى تەڭشەيدۇ، نېرۋا ۋە پەيلەرنى كۈچەيتىدۇ، تالنىڭ خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، يۆتەلنى توختىتىدۇ، زەھەر تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قىزىلگۈل، كەتىرا.

بەدىلى: رۇببىسۇس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

چۇچۇكبۇيا يىلتىزى

باشقا نامى: بىخسۇس.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك چۇچۇكبۇيىنىڭ يىلتىزى ۋە يىلتىزسمان غولىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسمان غولى «بىخسۇس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، خەلق ئارىسىدا «قارابۇيا»، «سېرىق بۇيا» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن ۋە ئىچكى موڭغۇل، گەنسۇ، جياڭشى، سەنشى، لياۋنىڭ، جىلىن، خېيلۇڭجياڭ، خېبەي، چىڭخەي، قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ. ئىچكى موڭغۇلىيەدىن چىقىدىغىنى ئالىي دەرىجىلىك ھېسابلىنىدۇ، يەنە ئافغانىستان، پاكىستان، ئىران قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھۆل سوغۇق كەيپىياتىنى تەڭشەيدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ، نېرۋا ۋە پەيلەرنى كۈچلەندۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: بۆرەك ۋە تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قىزىلگۈل.

بەدىلى: كەتىرا، رۇببىسۇس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىنى ئېلىۋېتىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

چۈمۈله

باشقا نامى: نەملى، مورجە.

تونۇش: بۇ، چۈمۈله ئائىلىسىدىكى ھاشارات قارا چۈمۈلىنىڭ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن تېنىدىن ئىبارەت. بۇ ھەممىگە تونۇش مەشھۇر ھاشاراتلاردىن بولۇپ، بۇ ھاشاراتنىڭ تىرىك تېنى، قۇرۇتۇلغان تېنى ۋە ياغقا چىلانغان قىسمى، تۇخۇمى قاتارلىقلار دورىغا ئىشلىتىلىدۇ .

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز، جۈملىدىن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي، مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئىششىق يانـدۇرىدۇ، باھنـى قۇۋۇەتلەيدۇ، قاننى قىزىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ سىرتىدىن ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: زەھەرلىك، يەپ قالسا قورساقتا سانجىق ھەم بىئاراملىق پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، زىرە.

بەدىلى: چايان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

چىگىت مېغىزى

باشقا نامى: ھەببى قۇتنى، پىنبەدانە.

تونۇش: بۇ، لەيلىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ياكى چاتقال كېۋەزنىڭ ئۇرۇقىدىن ئېلىنىدىغان مېغىزدىن ئىبارەت بولۇپ، «چىگىت مېغىزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مەنىي ۋە سۈت پەيدا قىلىدۇ، باھ ۋە ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: زاراڭزا ئۇرۇقى، كۈنجۈت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

چىلاپا

باشقا نامى: چىلافا، جەلىب.

تونۇش: بۇ، يۆگەيلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يۆگىمەچ غوللۇق ئۆسۈملۈك چۆل كاۋىسىنىڭ قۇرۇتۇلغان تۈگۈنەك يىلتىزىدىن ئىبارەت بولۇپ، «چىلاپا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. كىچىكلىرى ياڭاقتەك، چوڭلىرى تۇخۇمدەك، شار شەكىللىك ياكى تۇخۇمسىمان بولىدۇ، سىرتقى رەڭگى سۆسۈن رەڭگە مايىل كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مېكسىكا ۋە ھىندىستاندا ئۆستۈرۈلىدۇ، يۇقىرىقى بىلەن ئۇرۇقداش بولغان ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، يۈننەن، خەينەنداۋ ئۆلكىلىرىدىن چىقىدىغان «龙爪七» چىلاپا ئۆسۈملۈكى بار بولۇپ، ئۇنۇمى يۇقىرىقىغا ئاساسەن ئوخشاشتۇر.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى سۈرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بەدەندىكى ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: قۇرۇق ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۈلبىنەپشە، قىزىلگۈل.

بەدىلى: رەۋەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، ھەب دورىلار.

چىلان

باشقا نامى: ئۇننىاپ.

تونۇش: بۇ، خوزور ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، چىلانغا ئوخشىغان چاتقال ياكى دەرەخ بولۇپ، يېڭى شاخلىرىدا جۈپ - جۈپ تىكەنلىرى بولىدۇ، يوپۇرمىقى سوزۇنچاقراق تۇخۇم شەكلىدە كېلىدۇ، گۈلى سارغۇچ يېشىل بولىدۇ؛ مېۋىسى ئۇچكىلىك مېۋە بولۇپ، شارسىمان ياكى تۇخۇمسىمان كېلىدۇ، رەڭگى قىزىل، تەمى تاتلىق، ئادەتتە قوروق مېۋە ئورنىدا ئىستېمال قىلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدا كۆپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئي سەپرا خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، سۇرىدۇ، بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، قاننى سۈيۈلدۈرىدۇ، قان تازىلايدۇ. غەيرىي تەبىئي سەۋدا خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 20 ~ 30 تال ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازان ۋە باھقا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان، ھەسەل، قىزىلگۈل ئەرقى.

بەدىلى: سەرپىستان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

چىلغوزا

باشقا نامى: ماي قارغاي مېۋىسى، ھەببە سەنۇبەر.

تونۇش: بۇ، دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان دەرەخ سەنۇبەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك مايلىق قارىغايلىرىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى قىزغۇچ قوڭۇر، ئىچىدىن ئاق رەڭلىك مېغىزى چىقىدۇ، تەمى تاتلىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقىدىن ئېلىنغان مېغىزى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ ئۆلكىلىرىدىن ھەمدە پاكىستان، ئافغانىستان، ياپونىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، سۈت ۋە مەنىي كۆپەيتىدۇ، بەدەننى ۋە ئۆپكىنى قۇۋۇتلەيدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، نەپەسنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، بەلغەمنى چىقىرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 7 ~ 8 گىرام.

زەرەرى: سىڭىشى تەس بولۇپ، ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

دىئۇزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بەدىلى: بادام مېغىزى، پىستە مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇشى: مېغىزىنى پاكىز ئېلىپ ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، لوئۇق دورىلار.

خوخا

باشقا نامى: شۇكائى.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپىدىن ئىبارەت بولۇپ، غولى ئېللىپسىس شەكىللىك، سىرتقى يۈزى سۆسۈنگە مايىل قوڭۇر رەڭ، يوپۇرمىقى يېشىلغا مايىل قوڭۇر رەڭ، گۈلى سۆسۈن رەڭدە، تەمى سەل ئاچچىق، پۇرىقى ئاجىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىغا تارقالغان، يەنە ئىران تاغلىرىدىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئۇرۇقى ۋە يىلتىزى قان توختىتىدۇ، جاراسمىلارنى ئۆلتۈرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گرام.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: بابۇنە.

لايىقلاشتۇرۇشى: سايىدا قۇرۇتۇپ، ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

خورما

باشقا نامى: تەمرە.

تونۇش: بۇ، پالما ئائىلىسىدىكى ھەمىشە كۆكىرىپ تۇرىدىغان دەرەخ خورمىنىڭ مېۋىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى سارغۇچ ياكى بېغىر رەڭ، تەمى تاتلىق، پوستى نېپىز، ئىچىدە بىر تال ئۇرۇقچىسى بولىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئافرىقا، ھىندىستان ۋە ئەرەب ئەللىرىدە ئۆسىدۇ. ھازىر ئىسسىق بەلباغ ئەللىرىدە تېكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ، ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىدىكى ئۆلكىلىرىدىمۇ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئۇزۇقلۇق تولۇقلايدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ، باھنى ۋە ئومۇمىي بەدەننى، يۈرەكنى، ئاشقازانىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، مەنىي پەيدا قىلىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، پەيلەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قان توختىتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 10 ~ 40 گىرام.

زەرەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ، تال، جىگەردە توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ، قورساقنى ئېسىدۇ، قەۋزىيەت قىلىپ قويىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل، ئانار سۈيى، كۈنجۈت يېغى، ئاقلانغان بادام مېغىزى.

بەدىلى: پىشقان ئۆرۈكنىڭ گۈلىسى، ئەنجۈر، ھۆل زەنجۈبىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئۇرۇقىنى ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: لوئوق، مەجۇن دورىلار.

خولنجان

باشقا نامى: كەلىجەن.

تونۇش: بۇ، زەنجۇبىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك خولنجاننىڭ يىلتىزسىمان غولىدىن ئىبارەت بولۇپ، تەمى ئاچچىق، خۇش پۇراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، يۈننەن، تەيۋەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان، بەل، پەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ؛ يەل تارقىتىدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، يۇمشىتىدۇ، ئېغىزنى خۇش پۇراق قىلىدۇ، بەدەندىكى زىيادە ھۆللۇكنى قۇرۇتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تاۋزەتكۈچىسى: كاسنە ئۇرۇقى، بىنەپشە، نېلۇپەر.

بەدىلى: دارچىن، كاۋاۋىچىن.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن ۋە چاي دورىلىرى.

خۇنسیاۋشان

باشقا نامی: خۇنسیاۋشان. دەمل ئىخۆەيىن.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر خىل قىزىل سەندەل دەرىخى دەپ ئاتىلىدىغان دەرەخ خۇنسیاۋشان ئۆسۈملۈكنىڭ يېلىمى بولۇپ، رەڭگى قىزىل، جىگەر رەڭگە مايىل كېلىدۇ، بۇنىڭ ئەڭ ياخشىسى ئۆزى ئېقىپ چىققان ساپ، ياغاچ، توپا، قوۋزاق ئارىلاشمىغان قۇرۇتۇلغىنىدۇر. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مۇشۇ خىلدىكى ئېقىپ چىقىپ، ئۇيۇپ قالغان ماددىسى «خۇنسیاۋشان ھىندى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: سىرى لانكا، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان توختىتىدۇ، يىرىڭلىق جاراھەتنى پۈتتۈرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، ئاشقازان، جىگەر ۋە ئۇچەيلەرنىڭ قىزىقلىقىنى نورمالاشتۇرىدۇ، ئاشقازان، ئۇچەيلەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ، تولغاق، قان ۋە سەپرا خاراكتېرلىك ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، مەقئەتنىڭ يېرىقىنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: شادىنەج مەغسۇل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

خېنىگۈل

باشقا نامى: گولى هېنا.

تونۇش: بۇ، خېنىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، خېنىگۈلگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 30 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ، غولى گۆشلۈك، سىلىق، بوغۇم قىسمى كۆپىنچە قىزىل رەڭلىك بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى ئىنچىكە هەرە چىشسىمان بولىدۇ؛ گۈلى قولتۇقىدىن ئۆسكەن بولۇپ، قىزىل، سۆسۈن، ئاق، سېرىق رەڭلەردە بولىدۇ؛ غوزا مېۋىسى سوقچاق بولۇپ، پىشقاندا ئازراق تېگىپ قويسىلا يېرىلىدۇ. ئۇنىڭ گۈلى «خېنىگۈل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ..

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قانىنى جانلاندۇرىدۇ، هەيزىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، رېماتىزمغا مەنپەئەت قىلىدۇ، تۇرۇپ قالغان قانىنى تارقىتىدۇ، بەلغەمنى بوشىتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەهۋالغا قاراپ 4 ~ 8 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: گال ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بادام مېغىزى، كەتىرا، قاپاق مېغىزى.

بەدىلى: خېنە ئۇرۇقى، ئوسما.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

خېنىگۈل ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى ھېنا.

تونۇش: بۇ، خېنىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك خېنىگۈلنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، «خېنىگۈل ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇرۇقى ياپىلاق تۇخۇم شەكىلدە، رەڭگى سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ۋە شىنجاڭنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ، كۆپىنچە ئائىلىلەردە قورۇلارنى گۈزەللەشتۈرۈش ئۈچۈن تېرىلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، قان ئايلىنىشنى ياخشىلايدۇ، سۆڭەك ئاغرىقىنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئىسپىغۇل.

بەدىلى: چاققاقئوت ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

خيارشەنبەر

باشقا نامى: ئەملىتاس .

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك كوباسا دەرىخىنىڭ مېۋىسى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ شاخلىرى ياكاك دەرىخىنىڭ شاخلىرىغا ئوخشايدۇ، يوپۇرمقى ياكاقنىكىدىن كىچىكرەك، مېۋىسى ئۇزۇن، 30 ~ 60 سانتىمېتىر ئۇزۇنلۇقتا، ئىنچىكە - تومۇلۇقى باش بارماقچىلىك ياكى ئۇنىڭدىن چوڭراق كېلىدۇ، ئوتتۇرىسىدا قاتتىق پەردىسى بولۇپ، ھەر بىر پەردىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئۇيۇپ قالغاندەك چاپلىشاكغۇ يېلىمسىمان شىرىسى بولۇپ، بۇنى «پۇنۇس ئەسلىي» دەپ ئاتايدۇ ھەم ئۇنىڭ بىلەن بىرگە ئازراق ئۇرۇقى بولىدۇ، ئۇيغۇر تېبابىتىدە ئىشلىتىلىدىغىنى ئۇنىڭ «پۇنۇس ئەسلىسى» دەپ ئاتىلىدىغان ئاشۇ قىسمى بولۇپ، ئۇنىڭ ھەممە قىسمى «خيارشەنبەر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، بۇنىڭ تەمى بىر ئاز تاتلىق ۋە بىر ئاز بەتبۇي، بۇنىڭ ياخشىسى قارا، پارقىراق، پوستى نېپىز، قۇۋۇشقاقلىك، ئاچچىق پۇرىقى كۆپرەك بولغان، شېرىن پۇرىقى ئاز بولغىنىدۇر، بۇنىڭ پۇنۇس ئەسلىسىنى ئېلىش ئۈچۈن، ئۆزىنى ئوت بىلەن قىزىتىپ سۇندۇرۇپ، پۇنۇس ئەسلىسى ئاجرىتىپ ئېلىنىپ، ئاندىن بادام يېغى بىلەن ئارىلاشتۇرۇپ ياغلاپ ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىز ۋە چەت ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئۆپكىنى تازىلايدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، غەيرىي تەبىئي خىلىتلارنى تازىلايدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ھەيز ماكدۇرىدۇ، ھامىلە ۋە بالا ھەمراھىنى چۈشۈرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: قورساقنى ئاغرىتىدۇ، كۆكۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى، رۇمبەدىيان، بادام يېغى.

بىدىلى: تۇربۇت، سانا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، مەجۇن دورىلار.

دارچىن شېخى

باشقا نامى: قوۋزاقدارچىن.

تونۇش: بۇ، ئەرمۇدۇن ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىرىپ تۇرىدىغان جۇڭگو دارچىن دەرىخىنىڭ شېخى بولۇپ، پۇرىقى ئۆتكۈر، تەمى تاتلىققا مايىل ئاچچىق، رەڭگى قارامتۇل قىزىل رەڭدە بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ فۇجيەن، گۇاڭشى، گۇاڭدۇڭ، يۈننەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن، ھىندىستان ۋە سىرى لانكا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھۆل سوغۇق كەيپىياتنى، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، پەي - مۇسكۇللارنى ۋە بەدەننى قىزىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: دوۋساقتا قۇرۇقلۇق يەتكۈزۈپ، ھۆللۈكنى كېمەيتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئاسارۇن.

بەدىلى: سەلخە.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چاي دورىلىرى.

دۇرنەج ئەقرەبى

باشقا نامى: دۇرنەج.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك ھىندى دۇرنەجىنىڭ يىلتىرى بولۇپ، شەكلى چايانغا ئوخشايدۇ، پوستى كۈل رەڭ، ئىككى ياكى ئۈچ بوغۇملۇق بولىدۇ، بۇنىڭ ئەڭ ياخشىسى بىرئاز ئاچچىق، خۇشبۇي، قاتتىق، ئىچى ئاق بولغىنىدۇر. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يۇيۇپ تازىلاپ قۇرۇتۇلغان يىلتىزى «دۇرنەج ئەقرەبى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىران، خۇراسان قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ، ھىندىستاندىمۇ مۇشۇ تۈر بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولغان ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇنىڭ قۇۋۇتى خۇراساندىن چىقىدىغىنىدىن تۆۋەن.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەك، پەي، نېرۋا، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ. قىزىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، يەلنى تارقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ھاملىنى ساقلايدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تەمرىھىندى، بىنەپشە.

بەدىلى: زورەمبات.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامانلىقلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

رال

باشقا نامى: شەجەرقەيقەھرى، شەجەر.

تونۇش: بۇ، سەنۇبەر تۆرىدىكى سال (ئېيتىشلارغا قارىغاندا بۇ «سىكدە» دېگەن دەرەخ بولۇپ، بۇ دەرەخ «سال» دەپمۇ ئاتىلىدىكەن) دېگەن دەرەخنىڭ يېلىمى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ يېلىمى «قەيقەھرى» ياكى «رال» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ يېلىم يۇمشاق، بوش بولۇپ، ئاسان ئېزىلىدۇ، ئوت ھارارىتى بىلەن ئېرىيدۇ، قىزىقراق ئاپتاپتىمۇ ئېرىيدۇ، پۇرىقى سېسىق، نېپتكە ئوخشايدۇ، رەڭگى سېرىقتا مايىل، ئېرىتىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ پارچىلىرى بىر ئاز ياپىلاق ئاق سېرىق، بەزىلىرى توپا رەڭ، تەمسىز، ئازراق شىلىمشىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ئىسسىق قۇرۇق

خۇسۇسىيىتى: يەل ۋە ئىششىقلارنى تارقىتىدۇ، جاراھەتلەرنى پۈتتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئۇچ گىرام.

زەرەرى: ئۆپكىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، كۆكنار.

بەدىلى: ئەنزىرۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىلالار: زىمات دورىلار.

رەۋەن

باشقا نامى: بىخ رىباس.

تونۇش: بۇ، قامچىئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، رەۋەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 30 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يىلتىزى توم ۋە چوڭ، سىرتى قارامتۇل جىگەر رەڭدە، ئىچى سېرىق، تۈۋىدىن چىققان يوپۇرماقلىرى توپلىشىپ ئۆسكەن بولۇپ، سېپى ئۇزۇن بولىدۇ. غولىدىن چىققان يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسكەن بولۇپ، كىچىكرەك، شەكلى دۇگلەك، گىرۋىكىدە ئۇششاق كەمتۈكلەر بولىدۇ. قوشۇمچە يوپۇرمىقى جىگەر رەڭدە، سىرتى پەردىلەشكەن بولۇپ، غولىنى ئوراپ تۇرىدۇ؛ گۈل رېتى كونۇسسىمان بولۇپ ئۇچىدا ئۆسىدۇ، دۇگلەك شەكىللىك، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسىمان غولى «رەۋەن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدىكى تاغ جىلغىلىرى، تاغ باغرىلىرى، ئورمان بويىلىرى قاتارلىق سايە، نەم جايلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئي خىلىتلارنى تازىلايدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ. چوڭ تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئۇيۇپ قالغان قانلارنى تارقىتىدۇ، غەلۋىرەكنى ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: تېنى ئاجىزلارغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا، بېھى لوئابى، ئىسپىغۇل.

بەدىلى: قىزىلگۈل، سۇمبۇل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىاسالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

رەيهان چۆپى

باشقا نامى: بەرگى رەيهان، بەرگى شاھ سفرەم.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، تىكەن رەيهانغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، سەل - پەل سۆسۈن كېلىدۇ؛ گۈلى ئاق ياكى قوڭۇر ئارىلاش ئاق كېلىدۇ. غول ۋە يوپۇرماقلىرى خۇشبۇي كېلىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قويۇق يەللەرنى يوقىتىدۇ، قانىنىڭ قويۇقلۇقىنى تەڭشەيدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، يۇمشىتىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق كەلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 7 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركە، سىمىزئوت.

بەدىلى: بادرەنجى بۇيا، بالەنگو.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

رەيهان ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى رەيهان.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، تۇخۇم شەكىللىك، يېپىسچاق بالەنگو ئۇرۇقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى كۈل رەڭگە مايىل قوڭۇر ياكى قارا بولىدۇ، تەمى سۇس، پۇرىقى خۇش پۇراق كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا، ھىندىستان، ئەرەبستان، برازىلىيە قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تېبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، ئىچنى توختىتىدۇ، مەنىي، تۈتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ناۋات، بەدىيان، زەنجۈبىل.

بەدىلى: بادرەنجبۇيا، بالەنگو.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، سۇفۇپ دورىلار.

رۇسۇت

باشقا نامى: ھۇزۇز.

تونۇش: بۇ، زىرىق ئائىلىسىدىكى بىر خىل مېۋىدىن سىقىپ چىقىرىلغان ئۇسارىدىن ئىبارەت بولۇپ، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى سۇس، رەڭگى سېرىققا مايىل قارا، خۇددى رۇببىسۇسقا ئوخشاپ كېتىدۇ.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن چىقىدۇ، يەنە ئامېرىكا، ياۋروپا، نېپال قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تېبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئېغىز بوشلۇقىدىكى ئەزالارنى قۇۋۇتلەيدۇ، قان تازىلايدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، چىش مىلكىنى چىڭىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: مەستىكى، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: فۇپەل، سەندەل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، زىمات دورىلار.

رۇمبەدىيان

باشقا نامى: ئەنسۇن.

تونۇش: بۇ، كۆنلۇكسمان گۇللۇكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، قارىكۆز بەدىيانغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، تېنى چاسا، قىرلىق، ئىنچىكە، يوپۇرمىقىمۇ ئىنچىكە، خۇشبۇي، گۈلى ئاقتا مايىل سېرىق رەڭدە بولىدۇ. ئۇرۇقى ئۇچ بۇرجەكرەك، ئارپىبەدىياندىن كىچىكرەك، تەمى ئاچچىق. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «رۇمبەدىيان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خوتەن، يەكەن قاتارلىق جايلىرىدا كۆپرەك ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھۆل سوغۇق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ. ئاشقازان، ئۇچەينى قۇۋۇشتۇرىدۇ، بەلغەم خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 8 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەردە باش ئاغرىقىنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: ئارپىبەدىيان، سېرىقچېچەك، زىرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

ریگماهی

باشقا نامی: قوم بېلىقى.

تونۇش: بۇ، يۇگۇرۈك كەسلەنچۈك ئائىلىسىدىكى هايۋانات ريگماهىنىڭ تۈز بىلەن تۇزلاپ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن تېنى بولۇپ، تەمى بىرئاز تۇزلۇق. بۇ هايۋاننىڭ دۈمبىسى ئىنتايىن ئۇششاق قارا چېكىتلىك، قورسقى ئاق، خۇددى يىلاننىڭ قورسقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئەرەبستان، تۈركىيە، ئىران قاتارلىق دۆلەتلەردىن چىقىدۇ.

تېبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ماددا ئالمىشىشنى جانلاندۇرىدۇ، باهنى ۋە ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، پەينى ۋە «تەبىئەت»نى قۇۋۋەتلەيدۇ، روهلاندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئۈچ گىرام.

زەرەرى: 15 ياشتىن تۆۋەن بالىلارغا بېرىلمەيدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت.

بەدىلى: سەقەنقۇر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

زاراڭزا چېچكى

باشقا نامى: زەھرۇلقەرتوم، گۈلى قەرتۇم، زاراڭزا گۈلى.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ساماندا غوللۇق ئۆسۈملۈك زاراڭزىنىڭ قۇرۇتۇلغان چېچكى بولۇپ، رەڭگى قىزىل، سېرىق رەڭلەردە بولىدۇ، بەزىلىرى زەپەرگە ئوخشاپ كېتىدۇ. ئالاھىدە پۇراقلىق، تەمى ئاچچىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، چوڭ تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاۋازنى ياخشىلايدۇ، مېڭە، يۈرەك ۋە باھنى قۇۋۋەتلەيدۇ، مەنىي پەيدا قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گرام.

زەرەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، ھەسەل.

بىرىكىشى: ھەببەتۇلخۇزرا.

لايىقلاشتۇرۇشى: سايىدا قۇرۇتۇش ئارقىلىق ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، زىمات دورىلار.

زاراڭزا ئۇرۇقى

باشقا نامى: ھەببۇلقەرتۇم، تۇخۇمى قەرتۇم.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غۇللۇق ئۆسۈملۈك زاراڭزىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، چاينىسا ئازراق ياغ سېزىم بولىدۇ، پۇرىقى يوق، سىرتقى يۈزى ئاق رەڭدە، ئاپتاپپەرەس ئۇرۇقنىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، ئۇرۇقنىڭ ئىچىدىن سىرتى يېشىلغا مايىل، ئىچىدىن ئاق رەڭدە مېغىزى چىقىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھازىر شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل ھەيدەيدۇ، قان تازىلايدۇ، چوڭ تەرەتنى بوشىتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، غەيرىي تەبىئي خىلتلارنى تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 10 ~ 15 گىرامغىچە.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، نېلۇپەر.

بەدىلى: زىغىر ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، سۇفۇپ دورىلار.

زاغۇن ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى جىرجىر.

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك زاغۇننىڭ پىشقان ئۇرۇقى بولۇپ، ئۇرۇقى شار شەكىللىك، سۇس قوڭۇر رەڭلىك، پارقىراق، ئۇيۇل بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «زاغۇن ئۇرۇقى»، يەنى «زاغۇن يېغى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەك، دوۋساق ۋە باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، سۈت ۋە مەنىي كۆپەيتىدۇ. ھەزمنى ياخشىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يەرلىك ئورۇننى قىزارتىدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كاسنە، سېمىزئوت.

بەدىلى: ھەببى رىشاد.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

زەپەر

باشقا نامى: زەپران.

تونۇش: بۇ، چىغىرتماق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك زەپەرنىڭ ئانىلىق بوينىنىڭ يۇقرى قىسمى ۋە ئانىلىق تۇمشۇقىدىن ئىبارەت چېچىكى بولۇپ، قىپقىزىل، قىزىلغا مايىل سېرىق رەڭلەردە بولىدۇ، تەمى بىرئاز ئاچچىق، پۇراقلىق بولۇپ، قاياناق سۇغا سالسا ساپسېرىق تەمى چىقىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىران، ھىندىستان، ئىتالىيە، ئىسپانىيە، ياپونىيە، فرانسىيە، سۇۋېت ئىتتىپاقى قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ. ئىلگىرى زەپەر شىزاڭغا نېپال ۋە ھىندىستان ئارقىلىق كىرىپ، ئىچكىرى ئۆلكىلەردە سېتىلاتتى، ھازىر ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا سۈنئىي تەرىقىسىدە تېرىلىۋاتىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: «تەبىئەت» نى، يۇرەكنى ۋە بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، ھېس - تۇيغۇنى كۈچەيتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلتىدىن بولغان ئوفۇنەتنى يوقىتىدۇ، خىلتىلارنى بۇزۇلۇشتىن ساقلايدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، سۈيدۈكنىڭ كۆپ كېلىشىنى تىزگىنلەيدۇ، تۇتۇش قابىلىيىتىنى ئاشۇرىدۇ، بەل، جىگەر ۋە باشقا ئىچكى ئەزالارنى قۇۋۇتلەيدۇ، نەپەسلىنىشنى ياخشىلايدۇ، بۆرەك ۋە دوۋساقنى تازىلايدۇ، مۇرەككەپ دورىلارنىڭ قۇۋۇتىنى يۇرەككە ۋە باشقا ئەزالارغا يەتكۈزىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: قان بېسىمنى ئۆرلىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل، زىرىق.

بەدىلى: قۇستە، قەلەمپۇر.

لايىقلاشتۇرۇشى: سايىدا قۇرۇتۇش ئارقىلىق ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىلالار: مەجۇن، مۇپەررەھ قاتارلىق دورىلار.

زەرچۇبە

باشقا نامى: زەرچۇبە.

تونۇش: بۇ، زەنجۇبىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك زەرچۇبەنىڭ يىلتىزسىمان غولىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى زورەمباتقا ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى سىرتى قارامتۇل سېرىق، ئىچكى قىسمى ساپسېرىق، تەمى ئاچچىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ سىچۈەن، يۈننەن، فۇجيەن، خۇبېي، گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، تەيۋەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى قان تازىلايدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، مادداىلارنى تارقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يارىلارنى قۇرۇتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، جىگەر، ئاشقازان ۋە پەباھنى قۇۋۇتلەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، تارتىشىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، رەڭگىروينى چىرايلىق قىلىدۇ، پارقىرىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: يۇرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ئوتروج، لىمون.

بەدىلى: ئوردان، جىنكېۋنزى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

زەرنەپ

باشقا نامى: سەرۇتۇركستانى.

تونۇش: بۇ، زەرنەپ ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان دەرەخ شىمالىي زەرنەپ دەرىخىنىڭ يوپۇرمىقىدىن ئىبارەت بولۇپ، چوتكىسىمان شەكىلدە، رەڭگى يېشىل، تەمى ئاچچىق، خۇش پۇراق بولۇپ، ئارچا دەرىخىنىڭ يوپۇرماق شاخلىرىغا ئوخشاپ كېتىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي شىمالىدىكى ئۇچ ئۆلكىدىن چىقىدۇ، يەنە بېنگال، جەنۇبىي ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەر، تال، ئاشقازان، يۇرەكنى قۇۋۇەتلەيدۇ؛ كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، پەي - مۇسكۇللارنى كۈچلەندۈرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قۇرۇتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، زىيادە ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، چىش مىلكىنى چىڭىتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۇت.

بەدىلى: لاچىندانە، دارچىن، كاۋاۋچىن.

لايىقلاشتۇرۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

زەرنىخ

باشقا نامى: زەرنەخ تەبقى، ھەرتال.

تونۇش: بۇ، سۇلفىدلىق بىرىكمە بولغان مېتال ماددا زەرنىختىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇ گۈڭگۈرت پوقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، بۇ بىر خىل كان ماددىسىغا ھىدروگېن سۇلفىد تەسىر قىلىشتىن ھاسىل بولىدۇ. بۇنىڭ توپىسى كۆپ بولغاچقا، ئېغىر ۋە ھۆللۈكى ئارتۇق، گۈڭگۈرت پوقى ماددىسى ئاز، شۇڭا بۇ ئوتتا يانمايدۇ، بۇ بەش خىل بولىدۇ. سېرىق، قىزىل، كۆك، ئاق، قارا. بۇنىڭ ھەممىسىدىن ياخشىراقى ياپىلاق سېرىق رەڭدە كەلگىنى بولۇپ، بۇ خىلدىكىسى ئالتۇنغا ئوخشاش پارقىراق بولىدۇ، بۇ «ۋاراقى زەرنىخ» ياكى «سېرىق زەرنىخ» دەپ ئاتىلىدۇ. زەرنىخنىڭ تۈرلىرى كۆپ بولۇپ، تېبابەتتە ئىشلىتىلىدىغىنى ئاساسەن «سېرىق زەرنىخ»، ئۇنىڭدىن قالسا «قىزىل زەرنىخ» تۇر.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ تاغلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق، قىزىلىنىڭ تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق، قالغان خىلىنىڭ قۇۋۋىتى بۇلاردىنمۇ يۇقىرى.

خۇسۇسىيىتى: ئارتۇق گۆشلەرنى يەپ يوقىتىدۇ، تاز، قوتۇر، گۆشخور چاقىلارنى يوقىتىدۇ، قورساقتىكى تۈرلۈك قۇرتلارنى ئۆلتۈرىدۇ، تۈكلەرنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1.5 گىرامغىچە.

زەھەرلىكى: زەھەرلىك بولۇپ گۆشلەرنى كۆيدۈرىدۇ ۋە ئۆزگەرتىۋېتىدۇ، قارا داغ پەيدا قىلىدۇ، باھانى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سېرىقماي بىلەن سېرىق ھېلىلە.

بەدىلى: سېرىقنىڭ ئورنىغا قىزىل زەرنىخ، ھەر ئىككىسىنىڭ ئورۇنباسارى گۈڭگۈرت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

زەمچە

باشقا نامى: زاج ئەبيەز.

تونۇش: زەمچە ئەسلىي سۈلفىد كىسلاتا تۈرىدىكى رۇدا تېشى بولغان كان ماددىسى بولۇپ، ئۇ كۆپلىگەن خۇسۇسىيەتتە زاكقا ئوخشايدۇ، بىرئاز ئاچچىق، ئەمما ئۇنىڭ ئاچچىقلىقى زاكىنىڭكىدىن تۆۋەن، بۇنىڭ خللىرى كۆپ، ئەمما ئىشلىتىلىدىغىنى تۆت خىل بولىدۇ. بىرىنچى خىلى: ئاق، سۈزۈك، بىرئاز سېرىقلىققا مايىل، بۇنى «شەب يەمەنى» دەپ ئاتايدۇ، بۇ ھەممىسىدىن ياخشىراقى ھېسابلىنىدۇ. ئىككىنچى خىلى: ئاق، سۈزۈك بولۇپ، بۇنىڭدا ئەسلا سېرىقلىق بولمايدۇ، بۇنى «زاج بللۇرى» دەپ ئاتايدۇ، بۇ خىلىنىڭ پارچىلىرىنىڭ بەزىسى تۆت چاسا، بەزىلىرى تومراق، يېرىلاڭغۇ كېلىدۇ. ئۈچىنچى خىلى: يۇمىلاققا مايىل بولىدۇ، بۇنى «زاج مۇدەھرەج» دەپ ئاتايدۇ. تۆتىنچى خىلى: يۇمشاق، سىلىق، تېز سۇنىدىغان، بەتبۇي بولىدۇ، بۇنى «زاجى زەپەر» دەپ ئاتايدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، زەخمىلەرنىڭ قېنىنى توختىتىدۇ، ئارتۇق گۆشلەرنى يوقىتىدۇ، يىرىڭلىق جاراھەتلەرنىڭ قان ۋە يىرىڭلىرىنى يوقىتىدۇ، جاراھەتلەرنى پۈتتۈرىدۇ، مېتاللاردىكى داتنى ئالىدۇ، سۇنى ۋە شارابنى ساپ قىلىدۇ، بەتبۇيلۇقنى يوقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 1 گرام.

زەرەرى: زەھەرلىك بولۇپ، ئۇنىڭدىن ئۈچ گىرام ئىچسە زەھەرلەيدۇ، قاتتىق يۆتەل پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يېڭى سۈت، سېرىقماي، ھەسەل.

بەدىلى: نۆشادۇر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشته قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

زەنجۇبىل

باشقا نامى: ئىدرەك.

تونۇش: بۇ، زەنجۇبىل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك زەنجۇبىلنىڭ يىلتىزسىمان غولى بولۇپ، «زەنجۇبىل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: بۇ ئېلىمىزنىڭ نۇرغۇنلىغان جايلىرىدىن ھەم گىرېتسىيە ۋە ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: نېرۋىلارنى قوزغىتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، يەل يوقىتىدۇ، جىگەرنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى يوقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: گالدا يىرىكلىك پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى، ھەسەل.

بىرىكى: پىلپىل، قارىمۇچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

زەھرەمۆھرە

باشقا نامى: فادزەھرە مەدەنى.

تونۇش: زەھرەمۆھرە ئاز ئۇچرايدىغان بىر خىل مىنېرال بولۇپ، ئۇنىڭ رەڭگى ھەر خىل بولىدۇ، ئۇيغۇر تېبابىتى كىلاسسىك ئەسەرلىرىدە زەھرەمۆھرىنى چىقىش ئورنىغا ئاساسەن بىر قانچىگە بۆلگەن. جۇڭگونىڭ تاغلىرىدىن چىقىدىغىنى ئەڭ ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ، ئۇ باشقا دۆلەتلەردىن چىقىدىغىنىغا قارىغاندا ساپ، سۈپەتلىك كېلىدۇ، «زەھرەمۆھرە» دېگەن زەھەر قايتۇرغۇچى دېگەن مەنىدە بولۇپ، بۇ نام ئۇنىڭ ئەڭ ئاساسلىق رولى بولغان «زەھەر قايتۇرۇش»تىن كەلگەن. زەھرەمۆھرىنىڭ تېنى چۈرۈك، بوش بولۇپ، يېشىل رەڭدىكسى كۆپ ئىشلىتىلىدۇ. تەمسز، پۇراقسز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ پامىر تاغلىرىدىن، بولۇپمۇ ھىندىستانىنىڭ ئوتتۇرا قىسىملىرىدىن ۋە خۇراسان قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەر قايتۇرىدۇ. يۇرەك، مېڭە، جىگەر قاتارلىق رەئىس ئەزالارنى قوۋۇۋەتلەيدۇ. باھنى قوزغايدۇ، ھەر خىل يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، مەنىي تۇتىدۇ، بۆرەك ۋە تالنى قوۋۇۋەتلەيدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ، ئىچكى تەرەپتىن 0.5~1 گىرام.

زەھەرى: قان تومۇرلاردا توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سۇمبۇل، ھەسەل سۇيى.

بەدىلى: زۇمرەت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

زورەمبات

باشقا نامى: كەچور.

تونۇش: بۇ، زەنجۈبۇل ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك زەرچۈۋە، زورەمبات ياكى بوزۇغنىڭ تۈگۈنەك يىلتىزىدىن ئىلغاپ ئېلىنىدىغان، ئۆزى ئۇزۇنچاق، چۈرۈك قىسمىدىن ئىبارەت بولۇپ، «زورەمبات» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ سىچۈەن ئۆلكىسىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، كۆگۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، يۈرەك، مېڭە، ئاشقازاننى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئىشتىهانى ئاچىدۇ، يەل يوقىتىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 4 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىقچان كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە.

بەدىلى: بوزىدان، دۇرنەچ ئەقرەبى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

زۇپا

باشقا نامى: زۇپائى خۇشكى.

تونۇش: بـۇ، كالپۇكـسمان گـۈللۈكلـەر ئائىلـسىدىكى كۆپ يـىللىق سـامان غولـلـۇق ئۆسـۈملۈك بولـۇپ، غولىنـىڭ تۈۋى ياغـاچلاشقان، پـۈتۈن تېنـىدىن خۇش پـۇراق چىقـىپ تۇرىدۇ، غولى تۈۋىدىن شاخلىنىپ يانتۇ ئۆسىدۇ، ئېگىزلىكى 20 ~ 40 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ راۋاج تاپمىغان شېخى ئادەتـتە يوپۇرمـاق قولتۇقـىدىن ئۆسـىدۇ. يوپۇرمـقى سـلىق، ئاددىـي يوپۇرماق بولۇپ، ئۇدۇل ئۆسىدۇ، شەكلى تار يېپسمان كېلىدۇ، يوپۇرماق ئۇچىدا يىڭنىسمان تىكىنى بولىدۇ، ئالدى تەرىپىنىڭ رەڭگى يېشىل، كەينى تـەرىپىنـىڭ رەڭگى سـۇس يېشىل، گۈللىرى زىچ، سانى كۆپ بولۇپ، ئۇچىدا ئۆسىدۇ، گۈل كاسىسى كانايسمان بولۇپ، بەشكە يېرىلغان گۈل تاجىسى قوش كالپۇكسمان، يۇقىرى كالـپۇكى ئـىككىگـە يېرىلـغان، تۆۋەنكى كالـپۇكى ئۇچـكە يېرىـلغان، رەڭگى ھاۋا رەڭ كۆك كېلىدۇ، ئاتـىلىقى تۆت تال بـولـۇپ، ئىككىسى گۈل تاجىسىدىن چىقىپ تۇرىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنـىڭ تاغلىـق جايلىـرىدىكى تـاشلىق تـاغ جىلغىلىرىدا ئۆسىدۇ، ھىندىستاندىنمۇ چىقىدۇ.

تەپسىلى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوغۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەلغـەم بوشىتـىدۇ، ئىشـشىقلارنـى ياندۇرىدۇ، تـەرلىتـىدۇ، يەل ھەيدەيـدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: جىگەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ئاچچىق ئانار، سەرپىستان.

بەدىلى: پىرسىياۋشان، مەرزەنجۇش، سۆئىتەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

زۇمرەت

باشقا نامى: زۇمرەد.

تونۇش: زۇمرەت يېشىل رەڭلىك، سۇزۇك، پارقىراق، ناھايىتى كۆركەم، پۇراقسىز، تەمسىز كەلگەن، ئاز ئۇچرايدىغان قىممەت باھالىق نەپىس مىنېرال بولۇپ، قاتتىق، يەنە كېلىپ يۇقىرى ئېلاستىكلىققا ھەم ئىسسىقلىق ئۆتكۈزۈشچانلىققا ئىگە، دۇنيادا رەڭگى تەكشى، ئارىلاشمىلرى ئاز، سۇزۇك كەلگەن زۇمرەتلەر ئاز ئۇچرايدۇ. شۇڭا بۇ ناھايىتى ئەتىۋارلىق بولۇپ، ئۇيغۇر تېبابىتىدە يېشىل رەڭلىك، سۇزۇك، پارقىراق، جۇلالىق، ساپ بولغىنى ياخشى ھېسابلىنىدۇ ۋە شۇ خىلى ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئالتاي ۋە كۆكتوقاي قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق، ئىككىنچى دەرىجىدە سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەك، مېڭە، جىگەر ۋە بۆرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، كۆزنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ، ئىچكى تەرەپتىن 0.8 ~ 1 گىرام.

زەرەرى: ئۇزۇن ۋاقىت ئىستېمال قىلسا، دوۋساققا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، تەرخەمەك ئۇرۇقى.

بەدىلى: مەرۋايىت، ياقۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، خېمىر دورىلار.

زىرە

باشقا نامى: كۈمۈنى، زىرە كېرمانى.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، زىرىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۆسۈملۈك تېنىدىن كۈچلۈك پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ؛ غولى تىك، ئۇستى شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمقى ئۇچ ـ تۆت قېتىم قايتىلىنىپ، پەيسمان يېرىلىدۇ؛ گۈلى مۇرەككەپ كۈنلۈكسمان گۈل رېتىدە بولۇپ، رەڭگى سېرىق. ئۇرۇقى سوقىچاق، تەمى ئاچچىق، خۇش پۇراق كېلىدۇ. ئۇرۇقى «زىرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازاننى قىزىتىدۇ، جىگەر ۋە ئۇچەينى كۈچلەندۈرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى يوقىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، قاتۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 6 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام مېغىزى.

بەدىلى: ئاقمۇچ، كالىيزىرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چايلىق، مەجۇن دورىلار.

زىرىق

باشقا نامى: زىخ، زەرەشكې.

تونۇش: بۇ، زىرىق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق يوپۇرماق تاشلايدىغان، زىرىققا ئۇرۇقداش چاتقال بولۇپ، ئېگىزلىكى 1.5 ~ 2 مېتىر كېلىدۇ، كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يىلتىزى توم ۋە ئۇزۇن، رەڭگى سېرىق، تەمى ئىنتايىن قېرىق؛ يوپۇرماقلىرى قىسقا، شاخلىرىغا توپلىشىپ ئۆسىدۇ، شەكلى تەتۇر تۇخۇم شەكىللىك بولۇپ، تولۇق گىرۋەكلىك، كىچىك ۋە قىسقا كېلىدۇ، شاخ تۇۋىنىڭ تاشقى تەرىپىدە ئۇچ ئاچىلىق تىكەنى كۆپ، ئوتتۇرىسىدىكى ئۇزۇن، ئىككى تەرىپىدىكىلىرى قىسقا بولىدۇ؛ ئۇمۇمىي گۈل رېتى بولۇپ، گۈلى كىچىك، سېرىق؛ مېۋىسى شىرنىلىك، شار شەكلىدە بولۇپ «زىرىق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى پەس تاغلار، ئورمان بەلۋېغىدىكى دەريا ۋادىلىرى ۋە تاغ باغرىدىكى چاتقاللىقلاردا ئۆسىدۇ.

تەبئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرانى پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنىڭ ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 ~ 25 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سوغۇق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: قەلەمپۇر، دارچىن.

بەدىلى: قىزىلگۈل، ئاق سەندەل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

زىغىر چۆپى

باشقا نامى: تۇخۇمى كاتان، ئىلسى.

تونۇش: بۇ، زىغىر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، زىغىرغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى ئىنچىكە ھەم ئۇزۇن، يوپۇرمقى يىپ شەكلىدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئاچ كۆك، غوزىلىق مېۋە تۇتىدۇ، مېۋىسى شارسىمان بولىدۇ. پۈتۈن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: پۈتكۈل چۆپى قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ھارارەت پەسەيتىدۇ، جاراھەتلەرنى ئېغىز ئالدۇرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، گۆش ئۈندۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 5 ياشقىچە بولغانلارغا 1 ~ 4 گىرام، 5 ~ 10 ياشقىچە بولغانلارغا 5 ~ 8 گىرام، 10 ~ 15 ياشقىچە بولغانلارغا 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆزگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان، يۇمغاقسۈت.

بەدىلى: شۇمشا ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم ۋە ھورداق دورىلار.

زىغىر ئۇرۇقى

باشقا نامى: توخۇمى كەتان.

تونۇش: بۇ، زىغىر ئائىلىسىدىكى ھەممىگە تونۇشلۇق بولغان بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك زىغىرنىڭ پىشىپ قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ياپىلاق، تۇخۇم شەكىللىك، رەڭگى قىزىلغا مايىل قوڭۇر رەڭ، پۇراقسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئۆپكە ۋە كانايىنى قۇۋۇتلەيدۇ، بەلغەم بوشتىپ، يۆتەل پەسەيتىدۇ؛ نەپەسنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بۈزۈق ماددىلارنى تازىلايدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىچنى بوشتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، يىرىڭلىق چاقنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 10 ~ 20 گىرام.

زەھەرى: كۆپ يېسە پەيلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بەدىيان، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: شۇمشا ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ساپلاشتۇرۇپ، قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: لوئوق دورىلار.

سازاك

باشقا نامى: سازاكقۇرت، قىزىل قۇرت.

تونۇش: بۇ، سازاكلار ئائىلىسىدىكى ھايۋانات سازاكقۇرتنىڭ پۈتۈن تېنى بولۇپ، دۈمبە قىسمى كۈل رەڭگە مايىل سۆسۈن رەڭلىك، ئارقا قىسمى سەل سۇس، تۈكلىرى يىرىك، ھالقىسى سەل ئاقۇچ، ئىچكى ئەزالىرىنى ئېلىۋېتىپ قۇرۇتۇلىدۇ، ئۆزى يەڭگىل، چۈرۈك بولۇپ، ئاسان سۇنىدۇ، ئازراق پۇرىقى بار. بۇ قۇرتنىڭ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن تېنى «سازاكقۇرت» ياكى «قىزىل قۇرت» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن ھەم چەت ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قىزىتما چۈشۈرىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازان ھۆللۈكىنى ئاشۇرىۋېتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: چار يىلان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەلھەم دورىلار.

سالاجىت

باشقا نامى: مۇميا.

تونۇش: بۇ، بېنزۇنىن ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 10 ~ 20 مېتىر ئەتراپىدا، يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدىغان غوللۇق دەرەختىن ئېقىپ چىقىپ، مومغا ئوخشاش قاتتىدىغان بىر خىل ماددىدىن ئىبارەت بولۇپ، «سالاجىت» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: لائوس، ۋىيېتنام، تايلاند، سوماتىرا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەر قايتۇرىدۇ، خىلىتلارنىڭ بۇزۇلۇشىنى توسىدۇ، نەپەس يوللىرىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، روھنى كۆتۈرىدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، مەنىي ۋە سۈيدۈكنى تۇتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، سۈيدۈك يوللىرىدىكى تاشنى ئېزىپ چىقىرىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ ۋە بارلىق ئەزالار روھىغا قۇۋۇەت بېرىدۇ، كۆكۈلنى كۆتۈرىدۇ، ئايالارنىڭ خۇن كېسەللىكلىرىنى داۋالايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 8 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەينۇلا، قارىئۆرۈك.

بەدىلى: كۈندۇر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالالمىلار: ھەب، مەجۇن دورىلار.

سامساق

باشقا نامى: سوم.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، گۈلسامساققا ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، گۈلى ئاققا مايىل سۆسۈن، يوپۇرمقى بىلەن گۈل ئوقى يۇمران ۋاقتىدا كۆكتات قىلىنىدۇ؛ يەر ئاستى غولى ئاچچىق بولۇپ، قوزغاتقۇچى پۇراققا ئىگە.

جىسمىنى ئۆزگىرىشى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قوۋۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تەرلىتىدۇ، قانىنى تازىلايدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، تەشەننۇجنى بوشىتىدۇ، يارىلارنى تازىلايدۇ ۋە پۈتتۈرىدۇ، ئاشقازاننى قوۋۇۋەتلەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 12 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆپ يېسە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ، قانىنى كۆيدۈرىدۇ، كۆزنى ئاغرىتىدۇ، بوۋاسىرغا ۋە خانازىرغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇقىرىقىدەك ئەھۋال كۆرۈلسە، ئۇنى توسۇش ئۈچۈن سۇ ياكى تۇز بىلەن قاينىتىپ، ئۈستىگە قاپاق يېغى ياكى بادام يېغى، يۇمغاقسۈت ئۇرۇقى، سىركەنجىۋىل، ئانار سۈيى قوشۇپ بېرىلىدۇ.

بەدىلى: تاغ پىيىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

سانا

باشقا نامى: سانائى مەككى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كىچىك چاتقال ئۆسۈملۈك، پوپۇرماقلىق سانا ياكى ئۇچلۇق يوپۇرماقلىق سانا ئۆسۈملۈكىنىڭ يوپۇرمىقى بولۇپ، «سانا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: بۇنىڭ بىرىنچى خىلى ئەرەبىستان، ئافرىقىنىڭ شەرقى، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ. ئىككىنچى خىلى ئېلىمىزنىڭ گۇاڭجۇ، خەينەنداۋ، يۈننەن قاتارلىق جايلىرىدا تىكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرا ۋە كۆيگەن بەلغەمنى سۈرىدۇ، مېڭىنى تازىلايدۇ، بەدەننىڭ ھەممە يەرلىرىدىكى چىقىرىندى ماددىلارنى تازىلايدۇ. تېرىنى پارقىرىتىدۇ، رەئىس ئەزالارنى كۈچلەندۈرىدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: قورساقنى غولدۇرلىتىدۇ، كۆڭۈلنى ئېلەشتۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى، قىزىلگۈل، تۇز.

بەدىلى: تۇربۇت، سېرىق ھېلىلە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

سەبرە

باشقا نامى: ئالوي شىرىسى.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئىككى خىل سەبرە (ئادەتتە بۇ ئۆسۈملۈك «ئالوي گۈلى» دېگەن نام بىلەن مەشھۇر) يوپۇرمىقىنىڭ سىقىپ چىقىرىپ قاتۇرۇلغان شىرنىسى بولۇپ، «سەبرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، سەبرىنىڭ يۇيۇلغىنى يۇيۇلمىغىنىدىن كۈچلۈك، شۇڭا ئۇنى ئىشلىتىشتە ئىمكان بار يۇيۇپ ئىشلىتىش لازىم.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇب تەرىپىدە ئاز مىقداردا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ. بۇ ئەسلىي شىمالىي ئافرىقىنىڭ مەھسۇلاتى، ھازىر جەنۇبىي ئامېرىكا، غەربىي ھىندى تاقىم ئاراللىرى، ئافرىقىنىڭ جەنۇبىي تەرەپلىرىدە كەڭ كۆلەمدە تېرىپ ئۆستۈرۈلمەكتە.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل ھەيدەيدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، ئىچنى سۈرىدۇ، ئاشقازان، جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، ھەيز ماڭدۇرىدۇ، سۈيدۈك كەلتۈرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، جاراھەتلەرنى تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 5 گرام.

زەھەرى: ئادەتتە بۇۋاسىرغا زىيان قىلىدۇ، ئاشقازان، ئۇچەي ۋە جىگەرنى زەئىپلەشتۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئۇچەي كېسىلى ئۇچۇن كەتىرا، ئاشقازان ۋە جىگەر كېسىلى ئۇچۇن قىزىلگۈل، مەقئەت كېسىلى ئۇچۇن مۇقەل، گۈل يېغى، بىنەپشە يېغى ياكى ئۆچكە يېغى قوشۇپ بېرىش، ئەمما زىيانلىق كېسەللىكلەرگە ئىمكان بار ئىشلەتمەسلىك كېرەك.

بەدىلى: شەھەنزەل، سوقمونىيا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، ھەب دورىلار.

سەدەپ

باشقا نامى: گوشت ماھى.

تونۇش: بۇ، مەرۋايىت قۇلۇلسى ئائىلىسىدىكى ھايۋانات مەرۋايىت، مارتسن ئۇنچە قۇلۇلسى ۋە سەدەپ قۇلۇلسى قاتارلىق بىر قانچە خىل سەدەپ قۇلۇلسىنىڭ پوستلاق قاپلىق مەرۋايىت قەۋىتىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئادەتتە «سەدەپ» نامىدا دوربغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ دېڭىز بويلىرى رايونلىرىدىن، ئەرەب دېڭىز بويلىرىدىن ۋە سەيلۇندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ۋە نېرۋىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، بەلغەمنى سۇرىدۇ، سۇيدۇك ھەيدەيدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كۇشتىسىدىن 1 ~ 3 گرام.

زەرەرى: ئۇستىدىكى قارا پوستىنى قىرىۋەتمەي ئىشلەتسە، تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۇچىسى: ھەسەل، ئوغرىتىكەن.

بەدىلى: مەرۋايىت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۇشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر دورىلار.

سەرپستان

باشقا نامى: سىپستان، لەسۇرە.

تونۇش: بۇ، بوتا كۆز ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك سەرپستان دەرىخىنىڭ مېۋىسى بولۇپ، «سەرپستان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇنىڭ مېۋىسى يۇمىلاق شەكىللىك، ئۇزۇنلۇقى بىر بارماقتىن يېرىم بارماققىچە، سارغۇچ جىگەر رەڭدە كېلىدۇ، پىشقاندا قارا رەڭگە يېقىنلىشىدۇ، قۇرۇتۇلغان رەڭگى قارا بولىدۇ، ئىچىدە ئۇرۇقى بولۇپ، ئۇرۇقى ئېتىگە چاپلىشىپ تۇرىدۇ، بۇنىڭ ئېتى شىرنىلىك، تاتلىق ۋە پارقىراق بولۇپ، بۇنىڭ ئوبدان پىشقان ۋە يېڭى بولغىنى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن ۋە ھىندىستان، سىرى لانكا، بەھرەين قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا ۋە سەپرا خىلتىلىرىنى تەڭشەيدۇ، پىشۇرىدۇ. كاناي ۋە كۆكرەكنى سىلىقلاشتۇرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، سەپرا ۋە قانىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 10 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازان ھۆللۈكىنى ئاشۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان.

بەدىلى: ئاق لەيلى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

سەرتان بەھری

باشقا نامی: دېڭىز چاينى.

تونۇش: بۇ، شورلۇق دېڭىزلاردا ياشايدىغان، بېشى چايانغا ئوخشايدىغان بىر خىل سۇ جانىۋىرنىڭ پۈتۈن تېنى بولۇپ، ئىككى خىل بولىدۇ. بىرى، داۋاملىق دەريادا تۇرسا ئۆزى يۈمشاق تۇرىدۇ، دەريادىن چىقىرىلغاندىن كېيىن ھاۋا بىلەن ئۇچرىشىش بىلەنلا تاشتەك قاتىدۇ، ئاق، يۈمشاق كېلىدۇ. ئۇنىڭ يەنە بىرى، بەك ئاق، قاتتىق كېلىدۇ، شەكلى ئايالار قۇلىقىغا سالىدىغان زىرىگە ئوخشاپ كېتىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندى دېڭىزىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قابىز، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سىرتقى تەرەپتىن مۇزاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ، ئەمما ئىچكى تەرەپتىن كۆپ ئىشلىتىلمەيدۇ، ئەگەر ئىشلىتىلسە ئادەمنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يېتىدۇ.

زەرەرى: زەھەرلىك. ئاشقازان ۋە ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سۈت، ھەسەل سۈيى.

بەدىلى: گىل ئەرمىنى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، قۇرس دورىلار.

سەرتان نەھرى

باشقا نامى: سۇ چايىنى.

تونۇش: بۇ، ئېرىق - ئۆستەكلەردە ياشايدىغان بىر خىل سۇ جانۋارى بولۇپ، بېشى چايانغا ئوخشايدۇ، شۇنىڭ ئۈچۈن بۇ جانۋار «سۇ چايىنى» دېيىلىدۇ. بۇنىڭ ئەڭ ياخشىسى چىشسى بولۇپ، بۇنىڭ بەلگىسى شۇكى، ئۇنىڭ بەدىنىگە يېڭىنىسى سانجىپ كۆرسە، ئەگەر ئاق سۇ چىقسا، چىشى ھېسابلىنىدۇ، ئەگەر سۇ چىقمىسا، ئەركىكى ھېسابلىنىدۇ، بۇنىڭ چوڭ ئۆستەڭ ۋە سۇيى تاتلىق دەريالاردا بولغىنى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ دەريالىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، غىزا بولىدۇ، بەدەنگە ھۆللۈك يەتكۈزىدۇ، سەمرىتىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، مەستلىكنى كېسىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كېسەلنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ 1 ~ 12 گرام.

زەرەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گىل مەختۇم.

بەدىلى: سەدەپ قۇلۇلسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، زىمات دورىلار.

سەرخىس

باشقا نامى قەرقىس.

تونۇش: بۇ، سەرخىس ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، سەرخىسكە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 60 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، ئۇستىدە قوڭۇر پەردىلەشكەن تەڭگىچىلەر بولىدۇ، يوپۇرماق كىچىك ياپراقچىلىرىدا ئۇششاق ھەرە چىشلىرى بار، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسىمان قىزىلغا مايىل يىلتىز غولى «سەرخىس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدىكى كۈن چۈشمەيدىغان نەم تاغ باغرى، دەريا ۋادىسى ۋە ئورمانلىقلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مەددە قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، ھارارەتنى پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 12 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۆپكىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: شۇاق، كەتىرا.

بەدىلى: قەمبىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

سەقەنقۇر

باشقا نامى: خەيما.

تونۇش: بۇ، سەقەنقۇر ئائىلىسىدىكى ھايۋانات سەقەنقۇرنىڭ پۈتۈن تېنى بولۇپ، يېرىم ئايسىمان بولىدۇ. پۈتۈن تېنىدە توغرىسىغا كەتكەن 11 دانە بوغۇمى بولىدۇ. بېشى ئاتنىڭ بېشىغا ئوخشايدۇ، رەڭگى كۈل رەڭ، تىرىك ۋاقتىتا سارغۇچ، تەمى تۇزلۇق، غەيرىي پۇراقلىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ دېڭىز بويلىرىدىكى رايونلاردىن، شۇنىڭدەك مىسىر، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باش، بۆرەك، مۇسكۇل ۋە پەيلەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ. ئاغرىق پەسەيتىدۇ، جىنسىي ئالاقىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، جىنسىي ئىنتىلىشنى كۈچەيتىدۇ، بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3~5 گىرام.

زەھەرى: كۆرۈش قۇۋۋىتىگە تەسىر يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: بۇقا چۈيىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، مەجۇن دورىلار.

سەكبىنەج

باشقا نامى: سەك، كەندەل.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى سەكبىنەج دەرىخىنىڭ ياغلىق يېلىمىدىن ئېلىنغان يېلىمسمان دورىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى سېرىق، پەرپىيونغا ئوخشاپ كېتىدۇ، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى يېقىمسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىران، ھىندىستان تاغلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، غەيرىي تەبىئي بەلغەم خىلىتىنى تازىلايدۇ، قىزىتىدۇ، يۇمشىتىدۇ، پارقىرىتىدۇ، يەل ۋە ئىششىقنى تارقىتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، غەيرىي تەبىئي بەلغەم خىلىتىنى تازىلايدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: ئىچكى ئەزادىكى ئىسسىقتىن بولغان ئىششقلارغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام يېغى.

بەدىلى: قارىغاي يېلىمى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، زىمات دورىلار.

سەنگی جاراھەت

باشقا نامی: جاراھەت تېشی.

تونۇش: بۇ، چۆل ـ باياۋانلاردىن چىقىدىغان ئاقۇچ پور رەڭ ياكى يېشىلغا مايىل كەلگەن كاللەك، ياپىلاق شەكىللىك تاش بولۇپ، ئۇنى تۇتسا سوپۇندەك مايلىشاڭغۇ سېزىم بېرىدۇ، ئۇۋلىسا ئاسانلا تالقانغا ئايلىنىدۇ، سۇدا ياخشى ئېرىمەيدۇ، بۇ تاش «سەنگى جاراھەت» ياكى «جاراھەت تېشى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ .

چىقىش ئورنى: ئەرەبستاننىڭ باياۋانلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئىچنى قاتۇرىدۇ، قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: زەھەرلىك، دوۋساقتا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان، ئوغرىتىكەن، ئىتئۈزۈمى.

بەدىلى: خۇنسياۋشان، شادىنەج.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرلىك بولۇپ، كۆيدۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

سەنكيا

باشقا نامى: مۇردار سەنگى.

تونۇش: بۇ، ئوكسدلار تۇرىدىكى كان ماددىسى ئارسېنولىد رۇدىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، ھازىر يەنە ئارسېنوپېرىت ۋە زەرنىخ قاتارلىقلار تەركىبىدە ئارسېنولىد تۇتقان رۇدىلاردىنمۇ تەييارلىنىدۇ. بۇنىڭ ناھايىتى ئاز قىسمىلىرى تەبىئىي ئارسېنولىد رۇدىلىرىدىن تاللاپ ئېلىنىدۇ، كۆپ قىسمى ھەر خىل يېڭى تېخنىكا ئارقىلىق ئىش قوشۇپ تەييارلىنىدۇ. سەنكيا ئاق ۋە قىزىل دەپ ئىككى خىل بولىدۇ، ئۇيغۇر تېبابىتىدە ئاق سەنكيا كۆپ ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جياڭشى، خۇنەن، گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ۋە چەت ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى تازىلايدۇ، تۇتقاقلىق كېسەللىكلىرىنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ ۋە يەللەرنى تارقىتىدۇ، زەخمنى پۈتتۈرىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 60 ~ 80 مىللىگرام.

زەھەرلىكى: زەھەرلىك، بىر يېرىم گىرام ئېچىسە، ئادەمنى ئۆلتۈرىدۇ، ئېچىكى ئەزالارنى كۆيدۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىماب يېگەن كىشىلەرگە قىلىندىغان چارىلەر بىلەن چارە قىلىنىدۇ ھەم كاتھىندى، سېرىقماي، نىشاستىلەرگە ئارىلاشتۇرۇپ بېرىلىدۇ.

بەدىلى: ئېقىغا قىزىلى بەدەل بولالايدۇ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرلىك بولۇپ، كۆشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

سەۋزە

باشقا نامى: گەزەر.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، سەۋزىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى پەيسمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، گۈلى ئاق، مېۋىسى ئۇزۇن ھەم يۇمىلاق. يىلتىزى ئۇزۇن ھەم كونۇس شەكلىدە بولۇپ، گۆشلۈك، قىزغۇچ ياكى سېرىق رەڭدە كېلىدۇ. تۇرلىرى كۆپ بولۇپ، ئادەتتە كۆكتات ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆكۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، مەنىي كۆپەيتىدۇ، ئىچنى يۇمشىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 100 ~ 200 گرام.

زەھەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۆش.

بەدىلى: چامغۇر.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مۇرابا دورىلار.

سەۋزە ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى گەزەر.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسىمان گۈللەكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك سەۋزە بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «گەزەر» ياكى «زەردەك»، ئۇرۇقى «تۇخۇمى گەزەر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدا جۈملىدىن شىنجاڭنىڭ ھەممە يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى ۋە بەدەننى قۇۋۇەتلەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، تاش پارچىلايدۇ ۋە چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئۇچ گىرام.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىننە.

بەدىلى: رۇمبەدىيان، تاغ سەۋزىسىنىڭ ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

سەئدی كۇفی

باشقا نامی: سەئدی ھندی.

تونۇش: بۇ، قىياقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئۇزۇن قىياقنىڭ يىلتىزسىمان تۈگۈنەك غولى بولۇپ، تۈكلۈك، خۇش پۇراق، تەمى بىر ئاز ئاچچىق بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزسىمان تۈگۈنەك غولى «سەئدی كۇفی» ياكى «سەئدی ھندی» نامدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مىسىر، ئەرەبستان، ھىندىستان، جۇڭگو قاتارلىق دۆلەتلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەر، ئاشقازان، نېرۋا ۋە پەينى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، يەل ياندۇرىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 5 گىرامغىچە.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، ھەسەل.

بەدىلى: سۇمبۇل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

سوغگۈل

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، سوغگۈلگە ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 20 ~ 50 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يەر ئاستىدا تەڭگسىمان غولى بولىدۇ، شەكلى يۇمىلاق، تۈخۈمسىمان؛ پوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، بەزىلىرىنىڭ يۇقرى قىسمىدىكى يوپۇرماقلىرى ئۇدۇل ئۆسىدۇ، سېپى بولمايدۇ، تۆۋەنكى قىسمىنىڭ يوپۇرماقلىرى كەڭ سوقىچاق بولىدۇ، يۇقىرىقى قىسمىنىڭ يوپۇرماقلىرى تار، يىپسىمان بولىدۇ، يوپۇرماق ئۇچى يۆگەشمەيدۇ؛ گۈلى ئۇچىدا ئۆسىدۇ، رەڭگى سېرىق ياكى ئاق يېشىل بولىدۇ؛ مېۋىسى غوزا مېۋە، ئۇزۇنچاق دۇگىلەك، ئالتە قاناتلىق بولىدۇ. ئۇنىڭ پۈتۈن چۆپى «سوغگۈل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىكى تاغ باغرى ۋە قۇملۇق، توپلىقلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ھارارەت پەسەيتىدۇ، ئۆپكىنى تازىلايدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 12 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزمنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەنجىۋىل.

بەدىلى: بىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: تالقان دورىلار.

سوقمونيا

باشقا نامى: مەھمۇدى.

تونۇش: بۇ، يۆگەيلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق پىلەكلىك سامان غوللۇق، تاغلاردا ۋە تاشلىقلاردا ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك بىلىمسىمان يۆگەينىڭ قۇرۇتۇلغان سۈتىدىن ئىبارەت بولۇپ، «سوقمونيا» ياكى «مەھمۇدى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ شەكلى ھەشقىپچەككە ئوخشايدۇ، ئۇزۇنلۇقى ئىككى مېتىردىن ئارتۇقراق، يەر بېغىرلاپ پىلەك سوزۇپ ئۆسۈپ چىقىدۇ، شاخلىرىنىڭ ئۈستىدە چاپلىشاقغۇ ھۆللۈك بولىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى ۋە تېنىنى تىلىپ قويسا، سۈتى ئېقىپ چىقىپ قېتىپ سوقمونيا بولىدۇ، ئۇنىڭ رەڭگى سېرىق، ئاسان ئۇۋۇلىدۇ، سۇغا سالسا سۈتىتەك ئاق بولىدۇ، تىلنى ئېچىشتۇرىدۇ، بۇنداق بولمىغىنى ساختا ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: تۈركىيە، شام، سۈرىيە، پەلەستىن، ئىراق قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۆچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئىششىق ۋە يەل تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، غەيرىي تەبىئي سەۋدا، بەلغەم ۋە سەپرا خىلىتلىرىنى تازىلايدۇ، ئەزالارنىڭ پائالىيىتىنى كۈچەيتىدۇ، قورساقتىكى ئۆلۈك ھاملىنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.1 ~ 0.7 گىرام.

زەھەرى: قورساقتا ئاغرىق پەيدا قىلىدۇ، كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ، ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە، يۈرىكى ئاجىز كىشىلەرگە ۋە بالىلارغا بېرىلمەيدۇ ھەم ئۆزىنى يەككە ھالەتتە سۈرگە ئورنىدا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قىزىلگۈل سۈيى، رۇمبەدىيان، تۇخۇم سېرىقى.

بەدىلى: سەبرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، ھەب دورىلار.

سۇپارى

باشقا نامى: فۇپەل.

تونۇش: بۇ، پالما ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان، ئېگىزلىكى 8 ~ 15 مېتىرغىچە ئۆسىدىغان پالما دەرىخى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى «فۇپەل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسىنىڭ تەمى قېرىق، ئاچچىقراق، رەڭگى قىزغۇچ بېغىرەڭ، پۇرىقى سۇس، شەكلى شارسىمان، تېنى قاتتىق، چوڭلۇقى جويۇزنىڭ چوڭلۇقىدەك، بەزىسى يۇمىلاق، بەزىسى ياپىلاق بولىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇننەن، گۇاڭدۇڭ، فۇجيەن، تەيۋەن قاتارلىق جايلىرىدىن ھەمدە ھىندىستان، شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا ۋە جەنۇبىي دېڭىز تاقىم ئاراللىرى قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مەددە قۇرت چۈشۈرىدۇ، قۇرۇتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، مەنىي تۆتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، چىش ملىكىنى چىكىتىدۇ، چىش تۈۋىدىن كەلگەن قاننى توختىتىدۇ، يۇرەك ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇەتلەيدۇ، تەر توختىتىدۇ، ئېغىزنى خۇشبۇي قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: تۆت گىرامغىچە ئەملىي ئەھۋالغا قاراپ بېرىلىدۇ.

زەھەرى: ئۇچەي توسۇلۇشلارغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام مېغىزى.

بەدىلى: ئاقسەندەل، بەرەڭگى كابۇلى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرى: سۇفۇپ، ھەب دورىلار.

سۇزاپ چۆپى

باشقا نامى: بەرگى تىتىلى.

تونۇش: بۇ، سۇزاپ ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، سەپرا ئوتقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسۈپ، پەيسمان يېرىلىدۇ، يېرىلغان يايراقچىلىرى سوقچاق كېلىدۇ. گۈلى سېرىق، غوزىلىق مېۋە تۈتىدۇ. پۇتۇن تېنى خۇشبۇي پۇرايدۇ. پۇتۇن چۆپى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خوتەن، يېڭىسار، قەشقەر قاتارلىق جايلىرىدا كۆپرەك تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئەقىلنى زىيادە قىلىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قۇرۇتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، تېرىنى غىدىقلايدۇ، قىزارتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆزگە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: سۆئىتەر، پىننە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

سۇزاپ ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى تىتىلى.

تونۇش: بۇ، سۇزاپ ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك سۇزاپ بولۇپ، ئۇنىڭ پۈتۈن چۆپى «سۇزاپ»، ئۇنىڭ ئۇرۇقى «تۇخۇمى سۇزاپ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئېگىزلىكى بىر مېتىرغا يېتىدۇ، ناھايىتى پۇراقلىق كېلىدۇ. پۈتۈن كۆچىتى تۈكسىز، يوپۇرمىقى ئۇششاق ۋە يۇمىلاق، كۈنلۈكسىمان گۈل تىزمىسى ئەگ ئۇچىدا ياكى قولتۇقىدا ئۆسىدۇ، گۈلىنىڭ رەڭگى سېرىق، ئۇرۇقى 5 ~ 4 دانە بولۇپ پىشقاندا يېرىلىدۇ.

جىمقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىي قىسىم رايونلىرى، شىنجاڭنىڭ تاغلىرى ۋە باغلىرى، ھىندىستان، پاكىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ھەزمىنى ياخشىلايدۇ، پەي، نېرىپلارنى قۇۋۇتلەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، تېرىنى قىزارتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سىركە، زىخ.

بەدىلى: پىننە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

سۇڭپياز

باشقا نامى: فىيازدەراز.

تونۇش: بۇ، گۈلساماساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، پىيازغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 20 ~ 50 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمقى يۇمىلاق كانايسىمان كەلكىلىك بولۇپ، ئوتتۇرىسى كاۋاك كېلىدۇ. غولى يۇمىلاق ھەم تۈۋرۈك شەكىلدە بولۇپ، گۈلى كىچىك ئېچىلىدۇ، ئۇرۇقى قارا. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئاق غولى «سۇڭپياز» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ماددا ئالمىشىشنى ياخشىلاپ، بۇزۇق چىقىرىندى ماددىلارنى تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 3 تال ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سۇڭپيازنى ھەسەل ۋە ئەگرىسۇناي بىلەن قوشۇپ ئىستېمال قىلىشقا بولمايدۇ. چۈنكى كۆكۈلنى ئېلەشتۈرۈپ قەي قىلدۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئارپىبەدىيان

بەدىلى: سامساق.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتىلما دورىلار.

سۇماق

باشقا نامى: هىندىستان زىرىقى.

تونۇش: بۇ، سىر دەرىخى ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 6 ~ 8 مېتىر كېلىدىغان كىچىك دەرەخ ياكى چاتقال دەرەخنىڭ پىشاي دەپ قالغان قۇرۇق مېۋىسى بولۇپ، شەكلى ياپىلاققا مايىل يۇمىلاق، رەڭگى خورما رەڭ ياكى قىزىل، مايلىشاڭغۇ، تەمى چۈچۈمەلگە مايىل ئاچچىق كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: پاكىستان، ئىران، تۈركىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي قان ۋە سەپرا خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكنى پەسەيتىدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، ئاشقازانغا قۇۋۋەت بېرىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ، قۇسۇشنى توختىتىدۇ، سۈيدۈكنى ئازايتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىقتىن بولغان جىگەر ئاجىزلىقى ۋە ئاشقازان سوۋۇپ كەتكەنلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى، بەدىيان، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: زىرىق، سىركە، ئاقاقىيا.

لايىقلاشتۇرۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، قۇرس دورىلار.

سۇمبۇل

باشقا نامى: سۇمبۇل چىنى.

تونۇش: بۇ، سۇمبۇل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولـلۇق، سۇمبـۇلغا ئۇرۇقـداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 25 ~ 35 سانتىمېتىر ئەتراپىدا بولىدۇ؛ چاچما يىلتىزى كـۆپ، غولى تىك، غولىدا ئۇزۇن سىزىقچىلىرى بار؛ بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ غولى ۋە يىلتـىزى «سۇمبـۇل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئۇنىڭ رەڭگى قارا، سېرىققا مايىل، خۇشبۇي، ئۆتكۈر پۇراقلىق.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى تاغ باغـرى، ئورمـان ئەتراپى، ئـوتلاق ۋە دەريا ۋادىلـىرىدا ئۆسـىدۇ. پاكـىستان، ھـىندىسـتان قاتارلـىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوغۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يـەل تارقتـىدۇ، توسالـغۇلارنى ئاچـىدۇ، بۇزۇق مـاددىـلارنى تازىـلايـدۇ، چىرايىنى سۈزۈكلەشتۈرىدۇ، پەي، نېرۋىلارنى كۈچەيتىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ. يۇرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~ 5 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئىسپىغۇل.

بەدىلى: سۇمبۇل ھىندى ياكى ئاسارۇن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مۇپەررەھ دورىلار.

سۇندۇرۇس

باشقا نامى: ئەسرەنجى.

تونۇش: بۇ، ئارچا ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان دەرەخ ياكى چاتقال قارا ئارچا دەرىخى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ يېلىمى «سۇندۇرۇس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ قىزغۇچ پارقىراق يېلىم بولۇپ، خۇددى كەھرىۋاغا ئوخشايدۇ، تەمى ئاچچىق، ئۇنى كۆيدۈرسە ھىڭنىڭ پۇرىقىدەك سېسىق پۇراق كېلىدۇ.

جىققىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي جۇڭگو، جياڭسۇ قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ، ئىككىنچى خىلى ھىندىستاندىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەر خىل سۇيۇقلۇق ۋە بەلغەمنى يوقىتىدۇ، ئىچكى - تاشقى ئەزالاردىن كەلگەن قاننى توختىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئۇچ گىرامغىچە.

زەھەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سەمغى ئەرەبى.

بەدىلى: كەھرىۋا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم ۋە سۇفۇپ دورىلار.

سۆرۈنجان

باشقا نامى: سۆرۈنجان هىلۇ.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، نەغەزگۈلىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يەر ئاستىدا تۇخۇمسىمان تەڭگىچە غولى بولىدۇ. كۈزدە گۈلى ئېچىلىپ، كېپىنكى يىلى يوپۇرماق چىقىرىدۇ. سۆرۈنجان ئادەتتە ھەر خىل بولىدۇ.

بىرىنچى خىلى: ئىچى ۋە تېشى ئاق، تەمى تاتلىق بولۇپ «تاتلىق سۆرۈنجان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئىككىنچى خىلى: ئىچى ۋە تېشى سارغۇچ، رەڭگى تۈتۈق، بىرئاز قىزىلغا مايىل. ئۈچىنچى خىلى: ئىچى ۋە تېشى قارامتۇل، تېشى بەكرەك تۈتۈق، تەمى ئاچچىق بولىدۇ. ئەڭ ياخشىسى بىرىنچى خىلىتۇر، ئىككىنچى خىلىنىڭ بىرئاز زەھىرى بار، شۇڭا ئىككىنچى ۋە ئۈچىنچى خىلى سىرتىدىن ئىشلىتىلىدۇ. ئىچىدىن ئىشلەتسە، زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدا ئۆسىدۇ، ھازىر ئۇيغۇر تېبابىتىدە مىسىردىن كەلگىنى كۆپرەك ئىشلىتىلمۇاتىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق توختىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى سۈرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، پەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 2 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزمنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: شەتەرەنجى، مۇقەل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات دورىلار.

سۆئلەپ مسری

باشقا نامی: خۇسسیەتۇسۆئلەپ.

تونۇش: بۇ، تۈلكە مایبقی ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك سۆئلەپ بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ یەر ئاستىدىكى یىلتىزسىمان تۈگۈنەك غولی «سۆئلەپ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ یىلتىزنىڭ رەڭگی ئاق، سۈزۈك، سۆرۈنجاندىن كېچىكرەك، تەمی تاتلىق ھەم چاپلاشقاق، ئازراق ئۆتكۈر پۇراقلىق بولۇپ، پۇرىقی مەنىسىنىڭ پۇرىقىغا ئوخشایدۇ. بۇ بىرنەچچە خىل بولىدۇ. بىر قىسمىنىڭ دانسی كەپتەر تۇخۇمىدەك بىر - بىرىگە یېقىن، ھەربىرىدە ئۇزۇن، ئۇششاق یىپی بار، شۇ یىپتىن ئۆسىدۇ ھەمدە یىپىنىڭ ئاخىرىدا كېچىك دانسی بولىدۇ، یەنە بىر خىلی ئالدىنقىسىغا قارىغاندا چوڭراق، یەرگە یېیىلغان، یۇمشاق بولۇپ، بۇنىڭدا ئۇچ دانە مونەكچە بار، ئۇچىنچی خىلىنىڭ تېنی قىزىل، ئىچی ئاق، چاپلىشاڭغۇ، تاتلىق، بۇنىڭ ئۇنىدىغان جایی تاغلاردا، ھۆل یەرلەردە، تولىراق رۇمدا، مىسىردا بولىدۇ، ئەمما رۇمنىڭكی یاخشىراق ھېسابلىنىدۇ. مۇشۇ خىل ئۆسۈملۈكنىڭ یىلتىزسىمان تۈگۈنەك غولی «خۇسسیەتۇسۆئلەپ»، «سۆئلەپ مسری» یاكی «تۈلكە مایبقی» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنی: یاۋروپا، یاپونیە، ھىندىستان، نېپال، رۇسیە، مىسر، ئىتالیە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتی: بىرىنچی دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسیىتی: بۆرەك، دوۋساق، بەل ۋە ئومۇمىي بەدەننی قۇۋۇتلەیدۇ. سۈت ۋە مەنىي پەیدا قىلىدۇ، بەدەننی سەمرتتىدۇ، ئاغرىق پەسەیتىدۇ، ساپ قان پەیدا قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەری: ئاشقازانغا زیان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسی: بەدیان، پىننە، نەمەك ھىندی.

بەدىلی: بوزىدان، شاقاقۇل.

لایىقلاشتۇرۇلۇشی: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لایىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان یاسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

سۇرمە

باشقا نامى: سۇرمە ئەسلىي.

تونۇش: بۇ بىر خىل پارقىراق، ياپىلاق مەدەن جىنستىكى تاش بولۇپ، ۋەزنى ئېغىر، پارچىلىغاندا ھەر خىل شەكىلدىكى دانچىلارغا بۆلۈنۈپ، ئوخشاش بولمىغان پارقىراق نۇرلۇق شەكىلنى ھاسىل قىلىدۇ. تومۇرلىرى ۋە دۇغلىرى يوق، يات ماددىلار ئارىلاشمىغان، ئېزىلگەندە قارىغا مايىل، ئەزاغا سۇركىگەندە قارا رەڭ چىقمايدىغان بولسا، ساپ سۇرمە ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىران، مىسىر ۋە باشقا ئەللەردىن ھەم ئېلىمىزنىڭ تاغلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆزنى مۇھاپىزەت قىلىدۇ ۋە روشەنلەشتۈرىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، يىرىڭ تازىلايدۇ، ھەرقايسى ئەزادىن كېلىدىغان قانلارنى توختىتىدۇ، جاراھەتلەرنى تازىلايدۇ، ئارتۇق گۆشنى يوقىتىدۇ، يارا جاراھىتىنى پۈتتۈرىدۇ، قاش، كىرپىكنى ئۆستۈرىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، باش ئاغرىقنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كىسەللىك ئەھۋالىغا قاراپ سىرتقى تەرەپتىن 1~10 گىرامغىچە.

زەھەرى: ئۆپكىگە ۋە بوغۇملارغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، مەستىكى، ھەسەل.

بەدىلى: كۆيدۈرۈلگەن قارا قوغۇشۇن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇنۇن دورىلار.

سېرىق هېلىله

باشقا نامى: هېلىله زەرد.

تونۇش: بۇ، چاھار بۇرجەك ئائىلىسىدىكى ياغاچ غوللۇق، 20 ~ 30 مېتىر ئېگىزلىكتە ئۆسىدىغان، يوپۇرماق تاشلايدىغان هېلىله ئۆسۈملۈكىنىڭ تازا يېتىلىپ پىشقاندا يىغىلىپ قۇرۇتۇلغان مېۋىسى بولۇپ، بۇ «هېلىله زەرد» ياكى «سېرىق هېلىله» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇنناندىن، گۇاڭشى ۋە ھىندىستان، پاكىستان، ئافغانىستان، مالايشىيا، ۋىيېتنام، كامبۇدژا قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، كۆز ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى سۈرىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: ئۇچەيگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى، مەستىكى.

بەدىلى: قارا هېلىله، سېرىق ئوت ئۇرۇقى، ئەفسەنتىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: مەتبۇخ، ئىترىفىل دورىلار.

سېمىزئوت چۆپى

باشقا نامى: خىرپە.

تونۇش: بۇ، سېمىزئوت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، سېمىزئوتقا ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، پۈتۈن تېنى گۆشلۈك، ئۇزۇۋالغاندىن كېيىن قۇرۇتماق بەكمۇ تەس؛ غولى يۇمىلاق، يانتۇ ياتقان، شاخلىق، ئۇستى تەرىپى قارامتۇل قىزىل، ئارقا تەرىپى سۇس يېشىل؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ياكى ئۇدۇل ئۆسىدۇ، گۆشلۈك، سېمىز كېلىدۇ، ئۇچى سەل ئويمان، تولۇق گىرۋەكلىك بولۇپ، شەكلى ئاتىنىڭ چىشىغا ئوخشايدۇ؛ گۈلى سېرىق، مېۋىسى غوزا مېۋە، شەكلى كۇنۇسقا ئوخشايدۇ، قاپاقى ئېچىلغاندەك يېرىلىدۇ؛ ئۇرۇقى كۆپ، ئۇششاق، قوڭۇر رەڭدە بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئېتىزلىق، يول بويلىرى ۋە كۆكتاتلىقلاردا ئۆسىدۇ.

تېبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ھارارەتنى پەسەيتىدۇ، زەھەر تارقىتىدۇ، ئىششىق يانداۋىردۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 16 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: بۇنى كۆپ يېسە چىش ئاغرىقىنى پەيدا قىلىدۇ، باھنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ، كۆزگە قارا ئاغۇلۇق پەيدا قىلىدۇ، سوغۇقتىن بولغان تال ۋە ئاشقازان كېسىلىنى ئېغىرلاشتۇرۇۋېتىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: يالپۇز، پىنىە، مەستىكى.

بىرىلى: كاھۇ ئۇرۇقى، كاۋا ئۇرۇقى، ئىسپىغۇل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

سېمىزئوت ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى خرپە.

تونۇش: بۇ، سېمىزئوت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك سېمىزئوتتىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يۇيۇپ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن چۆپى «خرپە»، ئۇرۇقى «تۇخۇمى خرپە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى سىلىق، تۈكسىز، ياتما ياكى سىڭايان، تۈۋىدىن شاخلاپ تۆت ئەتراپقا يېيىلىدۇ. ئۇرۇقى كۆپ، رەڭگى قارامتۇل قوڭۇر رەڭلىك بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، قان تازىلايدۇ، ئۇسسۇزلۇق پەسەيتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ھەيز توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازانغا، سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان، ھەسەل، پىننە.

بەدىلى: ئىسپىغۇل، سېمىزئوت، كاھۇ ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، سۇفۇپ دورىلار.

سىماب

باشقا نامى: زەيبەق، پارە.

تۇنۇش: بۇ، تاغلاردىن قىزىۋېلىنىدىغان مەدەن جىنسلىق دورا بولۇپ، ۋەزنى ئېغىر ئاقۇچ، كۈمۈش رەڭ، ئازراق پارقىرايدىغان ھەرىكەتچان سۇيۇق مېتالدىن ئىبارەت.

چىقىش ئورنى: گۈيجۇ، گۇاڭدۇڭ، يۈننەن، خۇبېي، سىچۈەن ئۆلكىلىرىدىن ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ھۆل، ئىككىنچى دەرىجىدە سوغۇق.

خۇسۇسىيتى: قان تازىلايدۇ، جاراسىم ئۆلتۈرىدۇ، چاچنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، كېسەللىككە قارشى تۇرۇش كۈچىنى ئاشۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، پەيلەرنى چىڭىتىدۇ، ئاشقازانىنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، باھنى قۇۋۇشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: زەھەرلىك، سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ، ئىچكى تەرەپتىن 0.01 ~ 0.05 گىرامغىچە باشقا دورىلار بىلەن قوشۇپ ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: زەھەرلىك، بۆرەككە، ئېغىز بوشلۇقىدىكى شىللىق پەردىلەرگە، چىشقا ۋە پەيلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سۈت، شورپا، ياغ، ھەر خىل مۇرابا ۋە شەربەتلەر.

بەدىلى: كۈشتە قىلىنغان قوغۇشۇن.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئالاھىدە ئۇسۇللار ئارقىلىق كۈشتە قىلىپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، مەلھەم دورىلار.

سيادان

باشقا نامى: شۇنىز، كۈلۈنجى.

تونۇش: بۇ، ئېيىقتاپان ئائىلىسىدىكى بىر ـ ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، سىيادانغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، ئېگىزلىكى 30 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ، كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈلى شېخىنىڭ ئۇچىدا يالغۇز ئۆسىدۇ، رەڭگى ئاق ياكى كۆك؛ غوزا مېۋىسى ئىستاكان شەكلىدە بولىدۇ، پىشقاندا ئۇچى يېرىلىدۇ؛ ئۇرۇقى كۆپ، قارا رەڭدە بولۇپ، «سيادان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىگە رەڭ بېرىدۇ. سوغۇق يەلنى تارقىتىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~ 6 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە ۋە بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كۈنجۈت.

بەدىلى: قىچا، رۇمبەدىيان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، مەجۇن دورىلار.

شاپتوُل

باشقا نامى: ئارۇ، شاپتالۇ.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق يوپۇرماق تاشلايدىغان مېۋىلىك دەرەخ بولۇپ، شاخلىرى سىلىق، يوپۇرمقى ئۇزۇن ھەم ئېللىپىس شەكىلىدە، گۈلى ھال رەڭ ۋە تاق ھالەتتە ئۆسىدۇ. مېۋىسى سەل - پەل شار شەكىلىدە بولۇپ، يۈزىدە قىسقا تۈكلىرى بولىدۇ، تەمى تاتلىق، سورتى كۆپ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەپسىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: تەبىئەتنى يۇمشىتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، مېڭىنى سوۋۇتىدۇ، تەپلەرنى پەسەيتىدۇ، قان ۋە سەپرانىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، بەل، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: بەلغەم مىزاج كىشىلەرنىڭ پەي - مۇسكۇللىرىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل ۋە زەنجۈبىل مۇرابباسى.

بەدىلى: ئۆرۈك.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مۇراببا، شەربەت دورىلار.

شاتارى

باشقا نامى: زەپەر خېمكى.

تونۇش: بۇ، دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان شاتارى دەرىخىنىڭ مېۋىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ئازگال مۇنجىقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، بەزىلىرى ئۇنىڭدىن بىرئاز چوڭراق رەڭگى ساپسېرىق، سىرتى قىزىلغا مايىل سېرىق، ئۇنىڭ مېۋىسى «زەپەر خېمكى» ياكى «شاتارى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ تەيۋەننى ئۆز ئىچىگە ئالغان شەرقىي جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق يانداۋۇرىدۇ، جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، غەيرىي تەبىئىي سەپرا خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، خۇشلۇق كەلتۈرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي قان خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، ئۆت يوللىرىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يالليۇغ قايتۇرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: تال زەئىپلەشكەن، ئىچى سۇرگەن كىشىلەرگە بېرىش چەكلىنىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: تاباشىر، كەتىرا.

بەدىلى: ئالقات، زىرىق.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چايىلىق، سوفۇپ دورىلار.

شاتۇت

باشقا نامى: شاھتۇت.

تونۇش: بۇ، ئۇجمە ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، شاتۇتقا ئۇرۇقداش دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمقى كىچىكرەك، سەل - پەل قاربراق، قالغان يېرى ئۇجمگە ئوخشايدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، سەپرانى پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆكرەك، ئۆپكە ۋە پەي كېسەللىكلىرىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: ئەينۇلا، كاكىنەچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

شادىنەج

باشقا نامى: تۇر تېشى.

تونۇش: بۇ، ماش ياكى نوقۇت چوكۇلۇقدەكى يۇمىلاق ياكى ياپىلاق، رەڭگى قىزىل، سېرىق كۈل رەڭ، قارىغا مايىل، كۆكنارىنەڭ رەڭگىدە ياكى ئالىيېشىل ھەر خىل رەڭدە بولىدىغان، بىر خىل تاش بولۇپ، بۇنىڭ ئەڭ ياخشىسى ماش شەكىلدە، رەڭگى قىزىل كەلگىنىدۇر. مۇشۇنداق كەلگىنى «شادىنەج مىسرى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئەڭ ناچىرى كۈل رەڭدە كەلگىنى بولۇپ، بۇ «شادىنەج ھىندى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا شادىنەجنىڭ قان توختىتىش خۇسۇسىيىتى كۈچلۈك بولغاچقا، «قان توختىتىش تېشى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ، بۇ يەنە كۆپىنچە تۇر تېغىدىن چىقىدىغان بولغاچقا، «تۇر تېشى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئەرەبىستان ۋە ھىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قابىز، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت ۋە يارىنى پۈتتۈرىدۇ. پەي ۋە مۇسكۇللارنى قۇۋۇەتلەيدۇ، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: دوۋساق، ئاشقازان ۋە ئۈچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەرەب يېلىمى، كەتىرا، زىرىقنىڭ سقىلغان سۈيى.

بەدىلى: كۆيدۈرۈلگەن ماگنىت تېشى، خۇنسياۋشان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، سۇفۇپ دورىلار.

شاقاقۇل

باشقا نامى: شاقاقۇل مسرى.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، يىلتىزسىمان غولى گۆشلۈك كېلىدۇ. يوپۇرمقى ئېللىپىس شەكلىدە بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئاقۇچ، قوڭغۇراق شەكلىدە، تۆۋەنگە ساڭگىلاپ تۇرىدۇ، شىرنىلىك مېۋىسى شار شەكلىدە بولۇپ، پىشقاندا قارىيىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىتىلىزسىمان غولى «شاقاقۇل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، مەنىنى كۆپەيتىدۇ ۋە قويۇلدۇرىدۇ، سۈت كۆپەيتىدۇ. توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەمنى تازىلايدۇ، نېرۋىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئاشقازان ۋە يۈرەكنى قىزىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~15 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۆپكىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، كەتىرا.

بەدىلى: بوزىدان، ھەببى سەنۇبەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، ھالۋا دورىلار.

شاكال بەدىيان

باشقا نامى: بەدىيان چىنى، تاشاك.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان، ئېگىزلىكى 10 ~ 14 مېتىرغىچە ئۆسىدىغان چاتقال دەرەخ بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ ئۇرۇقى «بەدىيان چىنى» «تاشاك» ياكى «شاكال بەدىيان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

ئۆسۈش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۈاڭدۇڭ، گۈاڭشى، يۈننەن، تەيۋەن، گۈيجۇ، فۇجيەن قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: باش ئاغرىقنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قۇرۇتۇلغان شاكال بەدىيان.

بەدىلى: بەسباسە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما، چايلىق دورىلار.

شاهتەررە

باشقا نامى: شاهتەرەج ھىندى.

تونۇش: بۇ بىر خىل ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان پۈتۈن چۆپى «شاهتەررە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرماقلىرى كىچىك، گۈلبىنەپشە رەڭلىك ۋە ئۇششاق بولۇپ، پۈتۈن چۆپى قارىغا مايىل يېشىل، تەمى ئاچچىق بولىدۇ. كۆپىنچە بۇغداي ۋە نوقۇت ئېتىزلىرىدا ئۆزلۈكىدىن ئۇنۇپ قالىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي سەپرا، سەۋدا، بەلغەم خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كاسنە سۈيى.

بەدىلى: ھېلىلە، سانا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

شاهتەررە چىنى

باشقا نامى: يەر باغرىئوت، يالمانقۇلاق.

تونۇش: بۇ، سۈتلۈكئوتلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك يالمانقۇلاق بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى، يوپۇرمىقى ئادەتتە ئۈۋۈلۈپ تۇرىدۇ. ساقلىرى ئىللىپسىس شەكىللىك. ئالدى يۈزى يېشىل، ئارقا يۈزى سۇس يېشىل رەڭدە بولىدۇ. يوپۇرماق ساپىقى قىسقا كېلىدۇ. «شاھتەررە چىنى»، «يەر باغرىئوت» ياكى «يالمانقۇلاق» قاتارلىق ناملاردا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى غەيرىي تەبئىي سەپرا، سەۋدا، بەلغەم خىلتلىرىنى پىشۇرىدۇ، قاننى سۈيۈلدۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قان تازىلايدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، چىش مىلىكىنى چىڭىتىدۇ، غەيرىي تەبئىي خىلتلارنى سۈرىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: سانا، ھېلىلە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

شەتەرەنجى

باشقا نامى: شەترەنجى

تونۇش: بۇ، شەترەنجى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك شەترەنجىنىڭ يىلتىزسىمان غولى ۋە غول قىسمىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ئوردانغا ئوخشايدۇ، رەڭگى يېشىل، تەمى ئاچچىق، ئۆزى سەل - پەل خۇش پۇراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي جەنۇبىدىن ھەمدە ھىندىستان، سۇرىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، تېرىلەرنى قىزارتىدۇ، غىدىقلايدۇ، پەي - مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، باھنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى سۈرىدۇ، ئاۋازنى ساپ قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 10 گرام.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەرەب يېلىمى، مەستىكى.

بەدىلى: سىيادان، ئاترىلال.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەجۇن دورىلار.

شور

باشقا نامى: شوره قەلىمى.

تونۇش: بۇ، تەبئىي ناتىرىي سۇلفدنى پىششقلاپ ئىشلەشتىن ھاسىل بولغان كىرىستال ماددا گىلائۇبىر تۇزى بولۇپ، «سۇسىز شور» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. سۇزۇك، چۇرۇك بولغانلىقى ئۈچۈن «تازىلانغان شور» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قورۇيدۇ، تۇتىدۇ، ئىچىنى توختىتىدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، يۇمشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: پىيزەك بىلەن قوشۇپ ئىشلىتىشكە ۋە ھاملىدار ئاياللارغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: چىلغوزا مېغىزى.

بىدىلى: يۇمغاقسۇت ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشته قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، سۇفۇپ دورىلار.

شۇمبۇيا

باشقا نامى: بۇيا.

تونۇش: بۇ، شۇمبۇيا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، شۇمبۇيىغا ئۇرۇقداش تەييارتاپ ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 10 ~ 50 سانتىمېتىر، غولى سارغۇچ قوڭۇر رەڭدە كېلىدۇ؛ يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسكەن، شەكلى تەڭگىسىمان، رەڭگى قارامتۇل سېرىق بولىدۇ؛ گۈل رېتى باشاقسىمان، گۈلى كالپۇكسىمان، رەڭگى سۇس سۆسۈن كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «شۇمبۇيا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى قۇملۇق توپا، چاتقاللىقلاردىكى سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكلەر، قوغۇنلۇق ۋە ھەر خىل ئەمەنلەرنىڭ يىلتىزلىرىدا تەييارتاپ بولۇپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ، پەي ۋە مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 8 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۇت، سېمىزئوت.

بەدىلى: دارچىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

شۇمشا چۆپى

باشقا نامى: ھۆلبە.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، شۇمشىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ غوللىرى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، پۈتۈن تېنىدىن خۇش پۇراق چىقىپ تۇرىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسكەن، ئۇچ قۇلاقلىق مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى تەتۇر تۇخۇم شەكلىدە، تولۇق گىرۋەكلىك ياكى دولقۇنسىمان ھەرە چىشلىق بولىدۇ؛ گۈلى بىر ـ ئىككىدىن بولۇپ قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ، سېپى بولمايدۇ، دەسلەپ ئېچىلغاندا رەڭگى ئاق بولىدۇ، كېيىنچە تەدرىجىي ئاچ سېرىق رەڭگە ئۆزگىرىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «شۇمشا چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 8 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: باش ئاغرىق پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پالەك.

بىرىلى: چامغۇر، زىغىر ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

شۇمشا ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى ھۆلبە.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 40 ~ 80 سانتىمېتىر ئەتراپىدا ئۆسىدىغان بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ھۆلبەنىڭ پىشقاندىن كېيىن قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقى «تۇخۇمى ھۆلبە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرى، بولۇپمۇ ئاپتونوم رايونىمىزدىن كۆپرەك چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەلغەمنى بوشىتىپ يۆتەل پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيز راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىپ تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پالەك.

بەدىلى: چامغۇر ئۇرۇقى، زىغىر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: لوئوق، مەتبۇخ دورىلار.

شرخست

باشقا نامی: هەرلالۇ.

تونۇش: بۇ، ئېگىزلىكى ئالتە مېتر ئەتراپىدا ئۆسىدىغان كىبرو ۋە كىشور دەيدىغان دەرەخنىڭ شاخلىرىدىن سىزىپ چىقىپ، شەبنەمگە ئوخشاش قاتىدىغان بىر خىل يېلىمسىمان دورا بولۇپ، رەڭگى قىزىلغا مايىل سارغۇچ، بەزىلىرى قارىغا مايىل سارغۇچ، تەمى تاتلىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: خۇراسان، ھىرات، ئىران ۋە رۇم قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا، بەلغەم ۋە سەپرا خىلىتىنى سۇرىدۇ، چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، جىگەر، ئاشقازان ۋە ئۇچەينى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئاشقازان، جىگەر ۋە يۇرەكنىڭ ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، جىگەردىكى ئىششىقنى يانداۋىرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، كۆكرەك يىرىكلىكنى يوقىتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، نەپەس راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 7 ~ 12 گىرام.

زەھەرى: مەنىنى سۇيۇلدۇرۇۋېتىدۇ، مەنىي بالدۇر يۇرۇپ كېتىش ۋە قورساق كورىكراشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بادام يېغى، ئارپىبەدىيان، قىزىلگۈل ئەرقى.

بەدىلى: تەرەنجىبىن.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، مەجۇن دورىلار.

غاپەس

باشقا نامى: ئاچچىق بىنەپشە.

تونۇش: بۇ، ئازغان ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 50 ~ 120 سانتىمېتىر ئەتراپىدا ئۆسىدىغان، كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك غاپەس ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى بولۇپ، «غاپەس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمىقى كۈل رەڭگە مايىل يېشىل رەڭلىك بولۇپ، پۈرۈلگەن، گۈلى ئۇزۇن، تار، ئىنچىكە، رەڭگى نىل رەڭلىك بولىدۇ، ئۇنىڭ ئۇسارىسى قەدىمكى نۇسخىلادا ئىشلىتىلگەن بولسىمۇ، ئەمما ئۇنىڭ ئۇسارىسىنى تەييارلاش ناھايىتى قىيىن بولغاچقا، يېقىندىن بېرى گۈلى ئىشلىتىلمۇاتىدۇ، پۈتۈن چۆپىنىڭ ئازراق پۇرىقى بار، تەمى ئاچچىق، رەڭگى نىل كۆك.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرى ھەم ئىران، چاۋشىيەن، كەشمىر قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۇزۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، تەرلىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قان تازىلايدۇ، جۇلا بېرىدۇ، جىگەر ۋە تالنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ. سۈت ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: تال ۋە ئۇچەيگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى، كەتىرا.

بەدىلى: ئاسارۇن، ئەمەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، مەتبۇخ دورىلار.

غارىقۇن

باشقا نامى: ماشمان.

تونۇش: بۇ، كۆپ تۆشۈكلۈك زەمبۇرۇغلار ئائىلىسىدىكى چاتقال ئۆسۈملۈك غارىقۇن دەرىخىنىڭ پورلىرىدىن ھاسىل بولغان قاتمۇقات تۆشۈكلۈك زەمبۇرۇغنىڭ باكتېرىيە تېنىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ئات تۇۋىقىسىمان، رەڭگى ئاق، تەمى بىرئاز ئاچچىق، پۇرىقى ئۆتكۈر، ۋەزنى يەڭگىل كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن ھەم جەنۇبىي ياۋروپادىكى دۆلەتلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەپرا، سەۋدا ۋە بەلغەم خىلتىلىرىنى سۈرىدۇ، ئۆپكە - كانايىنى قۇۋۇتلەپ، ئۇنىڭدىكى بۇزۇق ماددىلارنى تازىلايدۇ، قاتتىق ئىششقلارنى يۇمشىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ھەر تۈرلۈك قۇلۇنجىنى يوقىتىدۇ، جىگەر ۋە بۆرەكنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، سۈرگۈچى دورىلارنىڭ تەسىرىنى كۈچەيتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 1 گىرام.

زەھەرى: گال بوغۇلۇش، كۆڭۈل ئېلىشىش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يېڭى سۈت، بادام مېغىزى.

بەدىلى: شەھمەنزەل، تۇربۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: بۇ دورىنى سوقۇشقا بولمايدۇ، قىل ياكى سىم ئەلگەكتىن سۈرۈش ئارقىلىق يۇمشاق قىسىملىرىنى ئۆتكۈزۈپ، دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، قاتتىق تىرناقىقا ئوخشاش زەھەرلىك قىسمىنى ئايرىۋېتىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، شەربەت دورىلار.

غۇنچىئۈزۈم

باشقا نامى: تاغ ئۈزۈمى.

تونۇش: بۇ، ئۈزۈم ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق، ئۈزۈمگە ئۇرۇقداش پىلەك تارتىپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك بولۇپ، پىلىكى بىر مېتىردىن ئۇچ مېتىرغىچە كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئالقانسىمان يېرىلىدۇ؛ گۈل رېتى كونۇس شەكىللىك بولۇپ، يوپۇرماقنىڭ ئۇدۇلىدا ئۆسىدۇ، گۈلى سۇس يېشىل. مېۋىسى كىچىك شىرنىلىك مېۋە بولۇپ، «غۇنچىئۈزۈم» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تۇرپان، پىچان، خوتەن قاتارلىق جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى تازىلايدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قىزىلنى سىرتقا تەپكۈزىدۇ، زەھەر تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 ~ 70 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆپ ئىشلەتسە ئىچنى سۈرىدۇ، گېمورويىنى قوزغايدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تاباشىر.

بەدىلى: كۆك ئۈزۈم.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

قاپاق

باشقا نامى: كەدۇ.

تونۇش: بۇ، كاۋا ـ قاپاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، قاپاققا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى يەر بېغىرلاپ، يوپۇرمىقى يۇمرەك شەكلىدە نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى ئاق، مېۋىسىنىڭ ئوتتۇرىسى ئىنچىكە بولۇپ، ئىككى دانە شارنى ئۇلاپ قويغاندەك كۆرۈنىدۇ، سىرتى سىلىق كېلىدۇ. بۇ «قاپاق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

بىرىنچى خىلى كاۋا ئورنىدا سەيگە ئىشلىتىلىدۇ. ئىككىنچى خىلى ئاچچىق قاپاق بولۇپ، دورىغا ۋە باشقا ئىشلارغا ئىشلىتىلىدۇ،

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، ھارارەتنى پەسەيتىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، بەدەندىكى سېرىقلىقنى يوقىتىدۇ، ئىسسىقتىن بولغان تەپلەرنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: سوغۇق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ پەي ـ مۇسكۇللىرىغا زىيانلىق، خام قاپاق ئاش-قازانغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: قاپاق ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالالمىلار: مەلھەم، قاينىتما دورىلار.

قاپاق ئۇرۇقى مېغىزى

باشقا نامى: تۇخۇمى كەدۇ.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك قاپاقنىڭ ئۇرۇقى بولۇپ، ئۇنىڭ مېغىزى «قاپاق ئۇرۇقى مېغىزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ رەڭگى ئاق، ياپيلاق، ئۇزۇنچاق شەكىللىك بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى غەيرىي تەبىئىي سەۋدا ۋە سەپرا خىلىتىنى، قۇرۇق ئىسسىق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ، قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇق پەسەيتىدۇ، ئۇنىڭدىن باشقا سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: بەلغەم مىزاج كىشىلەرنىڭ پەي ـ مۇسكۇللىرىغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ناۋات.

بەدىلى: قاپاق.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەتبۇخ دورىلار.

قارا پارپا

باشقا نامى: جەدۋار ھندى.

تونۇش: بۇ، ئېيقتاپان ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ھندى جەدۋارىنىڭ يىلتىزى ۋە ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇرۇقى يۇمۇلاق شەكىللىك، چوڭلۇقى قول بارمىقچىلىك، ۋەزنى ئېغىر، ئازراق قاتتىق، تەمى ئاچچىق - چۈچۈك، سىرتى قارا، سىرتقى يۈزى قوتۇر بولىدۇ. ئەسلىي ئۆسۈملۈكىنىڭ يىلتىزى «جەدۋار ھندى» ۋە «قارا پارپا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: بۇ ئەسلىدە ياۋروپا ۋە نېپال قاتارلىق ئەللەردىن چىقاتتى، ھازىر ئېلىمىزدە ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي - مۇسكۇللارنى، «تەبىئەت»نى، بالىياتقۇنى ۋە تۇخۇمدانىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ. نېرۋىنى قۇۋۋەتلەيدۇ ۋە تىنچلاندۇرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، يۇرەك، جىگەر ۋە باھنى قۇۋۋەتلەيدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يالليۇغ قايتۇرىدۇ، قىزىتما پەسەيتىدۇ. سۈيدۈك ھەيدەپ، تاشلارنى پارچىلاپ چىقىرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 1.5 گرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يېڭى سۇت، ئارپا سۈيى.

بەدىلى: زورەمبات.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب ۋە مەجۇن دورىلار.

قارا خەربەق

باشقا نامى: خەربەق سيلھ.

تونۇش: بۇ، ئېيقتاپان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك خەربەقنىڭ يىلتىزى بولۇپ، رەڭگى قارا، بوغۇملۇق، ئوتتۇرىسى كاۋاك، تولىسى يۇمىلاق، ئىنچىكە كېلىدۇ، يوپۇرمقى چىنارنىڭ يوپۇرمقىغا ئوخشايدۇ، ئەمما ئۇنىڭدىن كىچىكرەك، تېنى قىسقا، گۈلى ئاقۇچ قىزىلغا مايىل، بۇغداي بېشىغا ئوخشايدۇ، مېۋىسى زاراڭزىنىڭ دانىسىغا ئوخشايدۇ، يىلتىزىنىڭ تەمى ئاچچىق. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىز قىسمى تېبابەتتە «قارا خەربەق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ سىچۈەن، جياڭشى، گەنسۇ قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەم ئوتتۇرا ۋە جەنۇبىي ياۋروپادىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى قۇۋۇشتۇرىدۇ، قەي قىلدۇرىدۇ، كۆچلۈك دەرىجىدىكى سۇرگە دورىسى بولۇپ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلتىنى سۇرىدۇ، سۇيدۇك ھەيدەيدۇ، قۇرت ئۆلتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، تېرە رەڭ ماددىسىنى ئەسلىگە كەلتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.2 ~ 0.7 گىرام.

زەھەرى: بۇنى ئىشلىتىش مىقدارىدىن ئاشۇرۇپ يېسە، ئادەمنى ئۆلتۇرىدۇ. ئادەتتە بۇنىڭ سەككىز گىرامى بىر ئادەمنى ئۆلتۇرۇپ قويىدۇ. ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە ۋە بۆرەككە زىيان قىلىدۇ، بەدىنى ئاجىزلارغا ۋە ھامىلدارلارغا بېرىلمەيدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا، يالپۇز.

بەدىلى: دۇفۇ، تاغ كەرەپشىسى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

قارا هېلىله

باشقا نامى: هېلىله سىياھ، ھەلىلەج ئەسۆەد.

تونۇش: بۇ، چاھار بۇرجەك ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك ھېلىلىنىڭ قۇرۇتۇلغان مېۋىسى بولۇپ، سىرتى ھېلىلىدىن كىچىك، ئىچىدە ئۇرۇقى يوق، رەڭگى قارا، قاتتىق بولىدۇ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «قارا ھېلىله» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: يۇنانەن، گۇاڭشى، ھىندىستان، پاكىستان، ئافغانىستان، مالايشيا، ۋېيېتنام، قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەسىرى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، ئۇچەي ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، غەيرىي تەبئىي سەۋدا ۋە سەپرا خىلتىنى سۈرىدۇ، قاننى تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەھەرى: جىگەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بادام يېغى.

بەدىلى: بەللە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سىرتىقماي ياكى بادام مېيى بىلەن قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

قار لەيلىسى

باشقا نامى: شۆلىەنخوا.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك قار لەيلىسىنىڭ پۈتۈن چۆپىدىن ئىبارەت بولۇپ، قارلىق تاغلارنىڭ ئەڭ يۇقىرى قىسىملىرىدىكى ئادەم چىقىش تەس بولغان قىرلىدا ئۆسىدىغان، گۈلى ئاق، چۆپى يېشىلغا مايىل ئاقۇچ، ئۆزگىچە خۇش پۇراققا ئىگە ئۇيغۇر تېبابىتى دورىسى.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزدىكى قارلىق تاغلاردىن ھەم رۇسىيە، موڭغۇلىيە قاتارلىق جايلاردىكى قارلىق تاغلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يالليۇغ قايتۇرىدۇ، بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ، پەي - نېرۋىلارنى قۇۋۇتلەيدۇ، بالىياتقۇ، تۇخۇمداننى كۈچەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: ھامىلدار ئاياللارغا بېرىلمەيدۇ، مىقدارى ئېشىپ كەتسە تەرلىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئانارگۈل.

بەدىلى: زاراڭزا چېچىكى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سايىغا ئېسىپ، قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قۇرس، دەملىمە دورىلار.

قارىكۆز بەدىيان

باشقا نامى: تۇخۇمى شىبىت، سېرىقچېچەك.

تونۇش: بۇ، كۆنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، سېرىقچېچەككە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، ئۇچى كۆپ شاخلىق بولۇپ، خۇددى ئارپىبەدىيانغا ئوخشاپ كېتىدۇ. گۈل رېتى كۆنلۈكسمان بولۇپ، غولىنىڭ ئۇچىغا جايلاشقان. ئۇرۇقى ئارپىبەدىياندىن كىچىكرەك، بىرئاز يېپىلاق، ئۇزۇنچاق كېلىدۇ، پۇرىقى ئۆتكۈر بولۇپ، «سېرىقچېچەك ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ خوتەن، قەشقەر قاتارلىق جايلىرىدا كۆپ تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق يانىدۇرىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، زەھەر تارقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، سۈيدۈك يوللىرىدىكى تاشلارنى پارچىلاپ چىقىرىدۇ. ئاشقازان ۋە تالنىڭ خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: مېڭىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۇبىل، بادام مېغىزى.

بىدىلى: قارىكۆز بەدىيانىنىڭ ھۆل ۋە قۇرۇق مايىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىللار: زىمات دورىلار.

قارىمۇچ

باشقا نامى: مۇرچ سيلە، فىلفىل سيلە.

تونۇش: بۇ، قارىمۇچ ئائىلىسىدىكى ئۆزۈنلۇقى بەش مېتىر ئەتراپىدا ئۆسىدىغان ياغاچ غوللۇق، كۆپ يىللىق پېلەكلىك ئۆسۈملۈك قارىمۇچ بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان مېۋىسى «قارىمۇچ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: بۇ ئەسلىدە شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيادىن چىقاتتى، ھازىر ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، خەينەن، فۇجيەن، تەيۋەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىنمۇ چىقىدۇ.

تەبئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىلىك ئاخىرىدا قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەزمىنى ياخشىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، پەي ۋە مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، چىرايىنى پارقىرىتىدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۇكنى قۇرۇتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، يۇرەكنى قوزغىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: بىر گىرامغىچە.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ، كۆكرەك ۋە گالغا يىرىكلىك يەتكۈزىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بىنەپشە يېغى، قاپاق يېغى.

بەدىلى: ئاقمۇچ، زەنجىۋىل، پىلپىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

قارىئۆرۈك

باشقا نامى: ئالۇبالۇ، كىلاش.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى، ئەينۈلاغا ئۇرۇقداش چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ-نىڭ مېۋىسى بولۇپ، كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى تەتۈر تۇخۇمسىمان ياكى سوقىچاق، گىرۋەكلىرى ھەرە چىشسىمان كېلىدۇ؛ گۈلى ئاق، مېۋىسى سوقىچاق، رەڭگى قارامتۇل سۆ-سۈن، ئۇچكسى كىچىكرەك، تەمى چۈچۈمەل بولۇپ، مېۋىسى «قارىئۆرۈك» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا، بولۇپمۇ قەشقەر، خوتەن قاتارلىق جايلاردا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: چوڭ تەرەتنى بوشىتىدۇ، قان ۋە سەپرانىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: مېغە، ئاشقازان كېسىلى بارلار ۋە سوغۇق مىزاجلىقلارغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: گۈلقەنت، مەستىكى، كۈندۇر، مائۇلھەسەل.

بەدىلى: ئۆز ۋەزنى بىلەن باراۋەر مىقدارda تەمرىھىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

قاشتېشى

باشقا نامى: يېشىب، سەجرەليەشب.

تونۇش: بۇ، ھەممىزگە تونۇشلۇق بولغان سۈزۈك ياكى يېرىم سۈزۈك پارقىرايدىغان تاش بولۇپ، كۆك، ئاق، سېرىق، يېشىل قاتارلىق ھەر خىل رەڭلەردە بولۇپ ناھايىتى كۆركەم، ئۆزى قاتتىق، ۋەزنى ئېغىر. بۇ قاشتېشى دەريا، تاغ، ساي ۋە قۇم دۆۋىلىرىدىن يىغىۋېلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئەك ياخشىسى شىنجاڭنىڭ خوتەن شەھىرىدىكى يورۇڭقاش دەرياسىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۈرەك، مېڭە، جىگەر، تال، بۆرەك، ئاشقازان قاتارلىق ئەزالارنى قۇۋۋەتلەيدۇ. كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: كۇشته قىلماي ئىشلەتسە، دوۋساققا تاش پەيدا قىلىدۇ ۋە ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل

بەدىلى: ياقۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشته قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامانلار: مۇپەررىھ ۋە خېمىر دورىلار.

قاقىلە

باشقا نامى: ئەلالىچى كىبار.

تونۇش: بۇ، زەنجۈبىل ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 2 ~ 3 مېتىرغىچە ئۆسىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈك ئىككى خىل بولىدۇ. ئۇنىڭ بىر خىلى چوڭراق كېلىدۇ. بۇ ئادەتتە «چوڭ قاقىلە» دېيىلىدۇ، يەنە بىرى كىچىكرەك كېلىدۇ. بۇ «كىچىك قاقىلە» دېيىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «قاقىلە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. پۇراقلىق، تەمى ئاچچىق قىرتاق، رەڭگى جىگەر رەڭ ياكى قوڭۇرغا مايىل كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇننەن، گۇيجۇ، گۇاڭشى قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەمدە ھىندىستان، نېپال قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان، ئۇچەينى قۇۋۇشقاقتىلەيدۇ، تاماق سىڭدۈرىدۇ، كېكىرتىدۇ، قورساقتىكى يەلنى تارقىتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: ئۇچەيگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: لاچىندانە، كاۋاۋىچىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

قانتېپەر

باشقا نامى: تۇرسۇلداق، سۇغۇر سېرىقئوتى.

تونۇش: بۇ، قوڭغۇراقگۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، قانتېپەرگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 50 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ، سېسىق پۇرايدۇ؛ يىلتىزى توم، شەكلى موكىغا ئوخشايدۇ، يۇقىرى ئۇچىدا ھالقىلىق سىزىقلىرى بولىدۇ. گۈلى شېخىنىڭ ئۇچىدىن ياكى يۇقىرى قىسمىدىكى يوپۇرماق قولتۇقىدىن ئۆسۈپ چىقىدۇ، شەكلى قوڭغۇراقسىمان، رەڭگى ئاقۇچ كۆك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «قانتېپەر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى تاغ جىلغىلىرى ۋە تاغ باغرىدىكى ئورمانلىقلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تال ۋە ئاشقازانىنى قۇۋۇتلەيدۇ، قانىنى جانلاندۇرىدۇ، تەبىئىي خىلىت ھاسىل قىلىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 10 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاجلىقلارنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: چىلان.

بەدىلى: ئادەمگىياھ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

قەردمانە

باشقا نامى: قەردمانا، تۇخۇمى نەخرە.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق ئۆسۈملۈك ياۋا زىرە بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى، يەنى ئۇرۇقى «قەردمانە» ياكى «ياۋا زىرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇنىڭ گۈلى ۋە ئۇرۇقى زىرە ئورۇقىغا ئوخشايدۇ، گۈلى كۆككە مايىل ئاق، ئۇششاق چېچىلاڭغۇ بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «قەردمانە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغ، چۆللەردە باغ ۋە ئېتىز - ئېرىق بويلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قىزىتىدۇ، تېرىنى قىزارتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلتلىرىنى تازىلايدۇ، ئەزالارنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىقلاردا باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ئاق سەندەل، بىدىمۇشكى.

بەدىلى: زىرە، سىيادان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

قەسبۇزەربىرە

باشقا نامى: چەرائىتە

تونۇش: بۇ، جىنتىيانا ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى بولۇپ، شەكلى شەترەنجىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى يېشىل، ئازراق ئوسما پۇرىقى بار، تەمى ئاچچىق بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «قەسبۇزەربىرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شەرقىي شىمالىي جۇڭگو، خېنەن، شەندۇڭ ۋە ھىمالايا ۋادىسى، كەشمىر، نېپال قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يالىلۇغ قايتۇرىدۇ، جاراسمىلارغا قارشى تۇرىدۇ، يۇمشىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قىزىتمىنى قايتۇرىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گرام.

زەھەرى: بەل ئومۇرتقىلىرىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، كەتىرا.

بەدىلى: ئەپتىمۇن، سەرسىبىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پاكىز قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەتبۇخ دورىلار.

قەشقەر ئۇپىسى

باشقا نامى: سەفداپ كاشغەرى.

تونۇش: بۇ قەلەي، قوغۇشۇن، تۇتىيا قاتارلىق مەدەن جىنسلىق دورىلارنى ئايرىم - ئايرىم كۇشتە قىلىپ، رەڭگى ۋە سۇغۇپى ئۆلچەمگە يەتكەندە ھەممىسىنى يۇمشاق سالايە قىلىپ ئارىلاشتۇرۇش ئارقىلىق تەييارلىنىدۇ، تەييارلانغان قىسمى دورىگەرلىك قائىدىسى بويىچە يۇيۇپ، سوقۇپ ئىشلىتىلىدۇ. يۇمشاق، ئۇپىدەك بولىدۇ، ۋەزنى ئېغىر، ئاق رەڭلىك كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئۆز ۋاقتىدا رايونىمىزدىكى ئۇيغۇر تېۋىپلار تەييارلاپ جايلارغا تارقىتىپ كەلگەن. ھازىرقى زامانداا سانائەت يولى بىلەنمۇ تەييارلىنىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەتنى قۇرۇتىدۇ ۋە گۆش ئۇنىدۇرىدۇ، چىرىگەن گۆشلەرنى يوقتىدۇ، يارا يۇزىنى تازىلايدۇ، ئارتۇق ھۆللۇكنى قۇرۇتىدۇ، يۇمشىتىدۇ، كۆيۈكنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ سىرتىدىن ئىككى گىرام.

زەھەرى: گالغا زىيانلىق، ئارتۇق ئىشلەتسە ئادەمنىڭ ھاياتىغا خەۋپ يەتكۈزىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ياغلىق شورپا، قايماق.

بەدىلى: مەدەستان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۇشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

قەلەمپۇر

باشقا نامى: لوك، قەرنەپىل.

تونۇش: بۇ ئەرمۇدۇن ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان قەلەمپۇر دەرىخى مېۋىسىنىڭ غۇنچىسى بولۇپ، شەكلى مىخقا ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى قىزىلغا مايىل قارا خورما رەڭدە، تەمى ئاچچىق، مەززىلىك، خۇش پۇراق كېلىدۇ. بۇ دەرەخنىڭ غۇنچىسى «قەلەمپۇر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، خەينەنداۋ قاتارلىق ئىسسىق بەلباغ ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان ۋە ئۇچەينى قۇۋۇتلەيدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، تېرىنى قىزارتىدۇ، قاننى قىزىتىدۇ، خۇشبۇي قىلىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، كۆكۈلنى خۇش قىلىدۇ، يۇرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ، بۆرەك ۋە ئۇچەيلىرىگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سەمغى ئەرەبى.

بىرىكمىسى: دارچىن، بەسباسە، جۇزبۇۋا.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: جاۋارىش، مۇپەررىھ دورىلار.

قەمبىل

باشقا نامى: كەمبىلا، كەمبىل.

تونۇش: بۇ، تاشيارغان ئائىلىسىدىكى كامالا دەپ ئاتىلىدىغان بىر خىل دەرەخنىڭ مېۋىسى ئۇستىگە يىغىلىپ قالغان تۈت شەكىللىك قۇمدەك نىپاراشوكسىمان دورا بولۇپ، رەڭگى قارىغا مايىل قىزىل كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدىن ھەم يەمەننىڭ باياۋان چۆل - جەزىرىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئۇچەيدىكى ئۇششاق قۇرت ۋە مەددىلەرنى چۈشۈرىدۇ، قان تازىلايدۇ، يالليۇغ قايتۇرىدۇ، تېرىنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، شىلىمشىق ھۆللۈكلەرنى ۋە غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى سۈرىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يىرىڭلىق جاراھەتلەرنى قۇرۇتىدۇ، جاراھەتنىڭ ئېغىزىنى پۈتتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەرەرى: ئاشقازان - ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، مەستىكى، بەدىيان.

بەدىلى: بەرەڭگى كابۇلى، تۇربۇت.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئىترىفىل، ھەب دورىلار.

قەنتەرىيۇن

باشقا نامى: قەنتەرىيۇن سەغىر، قۇرام ياپچىقى.

تونۇش: بۇ، چىنىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك قەنتەرىيۇننىڭ پۈتۈن چۆپىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى ئاقۇچ كۈل رەڭ، پۇرىقى ئۆتكۈر، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ـ مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى سۈرىدۇ ۋە تازىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گرام.

زەرەرى: ئۈچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سەمغى ئەرەبى، كەتىرا.

بەدىلى: ئەمەن، بابۇنە، تۇربۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، يۇيۇلما دورىلار.

قوغۇن

باشقا نامى: خەربوزە.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، تاۋۇزغا ئۇرۇقداش پىلەكلىك ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى ئۇستىدە يۇمشاق تۈكچىلىرى بولىدۇ. يوپۇرمقى دۈگىلەك، تۇخۇم شەكلىدە ياكى بۆرەك شەكلىدە، گۈلى سېرىق كېلىدۇ. مېۋىسى ئۇزۇن ئېللىپس شەكلىدىكى شىرنىلىك مېۋە بولۇپ، يۈزى سىلىق، تەمى تاتلىق، خۇش پۇراق كېلىدۇ. تۈرى كۆپ بولۇپ، مېۋە ئورنىدا ئىستېمال قىلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، بەدەنگە ئوزۇق بولىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، تەرەت يۇمشىتىدۇ، مېڭە ۋە بەدەندە ھۆللۈك پەيدا قىلىدۇ، تېرىنى سىلىقلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆپ يېسە ئىچنى سۈرۈۋېتىدۇ، شېكەر كېسىلى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل، ئانار سۈيى.

بەدىلى: تەرخەمەك.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

قوغۇن ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى خەربوزە.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق پەيدا قىلىدىغان ياكى يەر بېغىرلىغۇچى سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك قوغۇنىنىڭ مېۋىسى، ئېتى «خەربوزە»، ئۇرۇقى «تۇخۇمى خەربوزە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ ھەم ھىندىستان قاتارلىق ئىسسىق بەلباغ ئەللىرىدىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەر توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، بۆرەك، دوۋساق ۋە ئۇچەينى تازىلايدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، مەنىي كۆپەيتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، بىنەپشە.

بەدىلى: چىلغوزا مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

قومۇش چۆپى

باشقا نامى: ئەسلۇل قەسەب.

تونۇش: بۇ، باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، تىك ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈك بولۇپ، يىلتىزسىمان غولى تۇغرىسىغا ئۆسىدۇ؛ بوغۇملۇق بولۇپ، بوغۇملىرىدا بىخلىرى بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، يۇپۇرمىقىنىڭ ئۇچى ئۇچلۇق، يوپۇرماق غىلاپى غولىنى ئوراپ تۇرىدۇ؛ كونۇسسىمان گۈل رېتى ئۇچىدا ئۆسكەن بولۇپ، سۈپۈرگىگە ئوخشايدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «قومۇش چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى سازلىق، ئېرىق بويلىرى ۋە كۆللەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: خىلتىلارنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، قۇسۇشنى توختىتىدۇ، تېرىنى جۇلالىق قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 15 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: نەپەس يوللىرى كېسەللىكلىرىگە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، پىندۇق.

ھەمراھى: قىزىلگۈل، بابۇنە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

قومۇش يىلتىزى

باشقا نامى: بىخ ئەسلۇلقەسەب.

تونۇش: بۇ، باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك قومۇش بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ھۆل ياكى قۇرۇتۇلغان يىلتىزسىمان غولى «قومۇش يىلتىزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ياپىلاق، سىلىندىر شەكىللىك، سىرتقى يۈزى سارغۇچ ئاق رەڭلىك، پارقىراق، سىرتقى پوستى بوش بولۇپ، ئاسان چۈشۈپ كېتىدۇ، بوغۇملىرى ھالقىسىمان، كەسمە يۈزى سارغۇچ ئاق رەڭلىك، ئوتتۇرىسى كاۋاك، تەمى تاتلىق، پۇراقسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئۆتنى قۇۋۇتلەيدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، غەيرىي تەبىئىي سەپرا خىلىتىنى ۋە قۇرۇق ئىسسىق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ. قۇسۇشنى توختىتىدۇ، جۇلا بېرىدۇ، ھەزىمگە ياردەم بېرىدۇ، قان تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 7 ~ 12 گىرام.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، پىندۇق مېغىزى.

بەدىلى: قىزىلگۈل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتىما دورىلار.

قوۋزاقدارچىن

باشقا نامى: دارچىنى، سەلىخە.

تونۇش: بۇ، كافۇر ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان جۇڭگو دارچىن دەرىخىنىڭ قۇرۇتۇلغان قوۋزىقى ياكى شېخىنىڭ قۇرۇتۇلغان قوۋزىقىدىن ئىبارەت بولۇپ، پۇرىقى ئۆتكۈر، تەمى ئاچچىق، قارامتۇل قىزىل رەڭدە، بۇ دەرەخنىڭ قوۋزىقى «دارچىن» ياكى «سەلىخە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ فۇجيەن، گۇاڭشى، گۇاڭدۇڭ، يۈننەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن، ھىندىستان ۋە سىرى لانكا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھۆل سوغۇق كەيپىياتنى ۋە غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، سېسىق پۇراقنى يوقىتىدۇ، يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا ئاشقازاننى قۇۋۋەتلەيدۇ، پەي ـ مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: بۆرەك، دوۋساقنا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئاسارۇن.

بەدىلى: شاخ دارچىن

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چايلىق دورىلار.

قۇرتئوت

باشقا نامى: قىشتا قۇرت يازدا ئوت.

تونۇش: بۇ، ئېچىتقۇچى زەمبۇرۇغلار ئائىلىسىدىكى بىر خىل زەمبۇرۇغدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى خورما رەڭ، شەكلى ماي قەلەمگە ئوخشاش تومۇقتا بولۇپ، بوغۇم - بوغۇم هالەتتە، تەمى سەل ئاچچىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى، ئالتاي تاغلىرىدىن كۆپرەك چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە هۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: «تەبىئەت» نى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئۆسمىگە قارشى تۇرىدۇ، ئۆپكە ۋە بۆرەك خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، يىلىكنى تولۇقلايدۇ، بەدەننى قۇۋۇەتلەيدۇ، قان توختىتىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، باهنى قۇۋۇەتلەيدۇ، مەنىنى تۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 12 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تاۋزەتكۈچىسى: پىننە، دارچىن.

بەدىلى: شاقاقۇل، چۇچۇكبۇيا يىلتىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قائىدە بويىچە قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

قوُشقاچ مېڭىسى

باشقا نامى: مېغىزى ئوُسبوُۋ.

تونوُش: بوُ ھەممىگە تونوُش بولغان مەشھوُر قوُش ئاق قوُشقاچنىڭ باش سوڭىكى ئىچىدىكى مېڭە قېتىقىنى ھەسەلگە ئارىلاشتوُرۇپ ساقلاپ «قوُشقاچ مېڭىسى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدوُ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن تېپىلىدوُ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوُرۇق ئىسسىق.

خوُسوُسىيىتى: مېڭىنى قوُۋۇەتلەپ، بەدەننى قىزىتىدوُ، سەمرىتىدوُ، باھنى قوزغايدوُ، مەنىينى كوُپەيتىدوُ، ئىچ سوُرۇشنى توختىتىدوُ، بوُرەكنى قوُۋۇەتلەيدوُ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھوُالغا قاراپ 5 ~ 10 دانىغچە بېرىلىدوُ.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدوُ.

تاوُزەتكوُچىسى: ئانار، غورا سوُيى.

بەدىلى: كەپتەر مېڭىسى.

لايىقلاشتوُروُلوُشى: قوُرۇتوُش ياكى ھەسەلگە ئارىلاشتوُرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتوُرۇلىدوُ.

كوُپ چوُشىدىغان يىلالار: مەجوُن دورىلار.

قۇلۇله قېپى

باشقا نامى: قۇلۇله قېپى، دېڭىز قۇلۇلسى.

تونۇش: بۇ، سەدەپ قۇلۇلسى ئائىلىسىدىكى دېڭىز قۇلۇلسىنىڭ تاشقى قېپىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ قاپ كىلىنكىدا «قۇلۇله قېپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى ئاقۇچ، پارقىراق، پۇراقسىز كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، لياۋنىڭ قاتارلىق جايلاردىكى دېڭىزلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىده قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەرنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، جىگەرنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، قان توختىتىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: تال ۋە ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: زىرە، بەدىيان

بىدىلى: سەدەپ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

قۇندۇز قەھرى

باشقا نامى: جۇندەبىدەستۇر.

تونۇش: بۇ، قۇندۇزلار ئائىلىسىدىكى ھايۋانات ياۋروپا قامسى ياكى كانادا چوڭ قامسىنىڭ پۇراقلىق ئۇرۇق خالتىسىنىڭ ئاجرالمىسى بولۇپ، بۇ ھايۋانىنىڭ مۇشۇ پۇراقلىق ئۇرۇق خالتا ئاجرالمىسى «قۇندۇز قەھرى» ياكى «جۇندەبىدەستۇر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى قىزىلغا مايىل قوڭۇر، تەمى ئاچچىق، خۇش پۇراق، بىرئاز بەزلەشرەك كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ياۋروپا قىتئەسىدىكى ئەللەردىن كۆپرەك چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە، يۈرەك، باش ۋە پەيلەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، ئىسپازما بوشىتىدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ، پەيلەرنى چىڭىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ھەيز ۋە سۈيدۇكنى راۋان قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 1 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بىنەپشە شەربىتى، ئەرقى گۈل.

بەدىلى: ئىپار، ئەنبەر، زەپەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سالايە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

قىرغاۋۇل

باشقا نامى: لۇۋا، تەدرىج.

تونۇش: بۇ، قىرغاۋۇل ئائىلىسىدىكى قۇش قىرغاۋۇلنىڭ گۆشى ياكى پۈتۈن تېنى «قىرغاۋۇل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ قۇشنىڭ مېڭىسى، گۆشى ۋە جىگىرى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇزۇنلۇقى تەخمىنەن 90 سانتىمېتىر كېلىدۇ، ئەركەك ۋە چىشى بولىدۇ، بۇلارنىڭ رەڭگى ھەر خىل، ئەركىكىنىڭ رەڭگى چىرايلىق، چىشسىنىڭ بەدەن شەكلى كىچىكرەك، قۇيرۇقى قىسقىراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ تاغ - باياۋانلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: پەي - مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، ساپ قان پەيدا قىلىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئىچى تىتىلداش، چېچىلاڭغۇلۇقنى توڭگىتىدۇ، تېرىدىكى داغلارنى چۈشۈرىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 30 ~ 60 گىرام بېرىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل.

بىرىكمىسى: كۆك كەپتەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: گۆشىنى پاكىزلاش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مائۇللاھى ۋە ئەرەق دورىلار.

قىزىلبۇغداش

باشقا نامى: بەقىلە يەمانىيە

تونۇش: بۇ قامچىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك قىزىلبۇغداشنىڭ پۈتۈن چۆپى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمىقى قىزىلغا مايىل يېشىل، غول قىسمى قارىغا مايىل قىزىل بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەر قايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قۇرۇق سوغۇق كەيپىياتنى ۋە غەيرىي تەبىئىي سەۋدا خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، ئۇسسوزلۇقنى پەسەيتىدۇ، قانلىق ۋە ئادەتتىكى ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، قاننى قويۇلدۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: قورساقتا يەل پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تۇرۇپ ئۇرۇقى، شۇمشا ئۇرۇقى.

بەدىلى: تاتلىق ئانار.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

قىزىلچا

باشقا نامى: سەلەق، چەقەندەر.

تونۇش: بۇ، لويلا ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غولىلۇق ئۆسۈملۈك، قىزىلچىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، سېپى ئۇزۇن، گۈلى كىچىك، رەڭگى يېشىل، شەكلى يۇمىلاق ۋە ئۇزۇنچاق، تەمى تاتلىق؛ يىلتىزىنىڭ رەڭگى قىزىل ياكى سارغۇچ ئاق رەڭلىك، تەمى تاتلىق، پۇراقلىق بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «قىزىلچا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، پەينى چىكىتىدۇ، بالە ۋە ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 30 ~ 40 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆپ ئىستېمال قىلسا ئىشتىھانى كېمەيتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەينۇلا، تەمرىھىندى.

بەدىلى: چامغۇر، سەۋزە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات ۋە شەربەت دورىلار.

قىزىل چۆپچىن

باشقا نامى: چۆبچىنى سۇرۇخ.

تونۇش: بۇ، قامچىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، تاجىگۈلگە ئۇرۇقداش ياماشقۇچى چاتقال بولۇپ، غولى تۈۋرۈكسىمان ياكى ئەگرى - بۈگرى، شەكلى ئېللىپس شەكلىدە، تۈخۈمسىمان يېڭنە ياكى يېڭنە شەكىللىك بولىدۇ، يىلتىزى قىزىل، تەمى بىر ئاز تاتلىق، ئۇزۇنلۇقى 20 سانتىمېتىر، تومۇقى ئۇچ سانتىمېتىر ئەتراپىدا بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «چۆپچىن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن تاغلىرىدىن چىقىدۇ، يېقىندىن بويان بىر قىسىم يېزىلارنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدىغان بولدى.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يالليۇغ قايتۇرىدۇ، قان تازىلاپ، زەھەرنى قايتۇرىدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئارتۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، تەرلىتىدۇ، سۈيۇلدۇرىدۇ ۋە تازىلايدۇ، خۇشلۇق كەلتۈرىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، رەئىس ئەزالار، ئاشقازان ۋە باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 9 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەر ۋە كېچىك بالىلاردا باش قېيىشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئانار سۈيى، يۇمغاقسۈت ئۇرۇقى.

بەدىلى: ئۆشبە مەغرىبى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

قىزىل سەندەل

باشقا نامى: سەندەل سۇرۇخ.

تونۇش: بۇ، سەندەل ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 15 ~ 25 مېتىرغىچە كېلىدىغان دەرەخ قىزىل سەندەل بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ قۇرۇتۇپ پارچىلانغان ياغچى «قىزىل سەندەل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ياغاچنىڭ، ئىچى - تېشى قىزىل، ئۇزۇن ساقلانغانلىرىنىڭ رەڭگى ئۆڭۈپ تۈتۈق بولۇپ قالىدۇ، تەمى قېرىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇننەن، گۇاڭدۇڭ قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن ھەم ھىندىستان، سىرىلانكا، فىللىپىن قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق، ئىككىنچى دەرىجىدە سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، خىلتسىز قۇرۇق ئىسسىق كەيپىياتنى، غەيرىي تەبىئىي قان ۋە سەپرا خىلتىنى تەڭشەيدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، قان تازىلايدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: باھقا ۋە ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ناۋات.

بەدىلى: كافۇر، ئاق سەندەل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر ۋە مەتبۇخ دورىلار.

قىزىل سىر

باشقا نامى: شىگگىرىنى.

تونۇش: بۇ، گۈگگۈرت ماددىلىرى تۈرىدىكى كان رۇدىسى شىگگىرىپ بولۇپ، بۇ رۇدىنىڭ تازىلانغاندىن كېيىنكى قىسمى «شىگگىرىنى» ياكى «قىزىل سىر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىي ئۆلكىلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، قان توختىتىدۇ، زەخىم پۈتتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 گىرام.

زەھەرى: زەھەرلىك بولۇپ، كۈشتە قىلمايى ئىشلەتسە زەھەرلەيدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كالا سۈتى، سىرىقچېچەك قاتارلىقلارنى ئىچكۈزۈش ئارقىلىق قۇستۇرۇلىدۇ.

بەدىلى: شادىنەج مەغسۇل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ ۋە ھەب دورىلار.

قىزىل قىچا

باشقا نامى: خەردىل ئەھمەر.

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، تاغ قىچىسىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، رەڭگى يېشىل ياكى سۆسۈن، يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئۇرۇقى چامغۇر ئۇرۇقىغا ئوخشاش، رەڭگى قىزىل، تەمى ئاچچىق بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «قىزىل قىچا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇرۇقىدىن ماي تارتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى قىزارتىدۇ، بەدەننى قىزىتىدۇ، ئاشقازان، جىگەر ۋە مېڭىنى كۈچلەندۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 9 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: گالنى قورۇتۇپ، ئۇسسۇزلۇق پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تەمرىھىندى.

بەدىلى: زاغۇن ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

قىزىلگۈل

باشقا نامى: گۈلسۇرۇخ.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يوپۇرماق تاشلايدىغان، دولانگە ئۇرۇقداش چاتقال بولۇپ، ئېگىزلىكى 1.5 ~ 2 مېتىر كېلىدۇ؛ غولى تىك، كۆپ شاخلىنىدۇ. شاخلىرىدا ئۈچ قىرلىق ياپىلاق تىكەنلىرى بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ. گۈلى يالغۇز ياكى توپلىشىپ ئۆسىدۇ، گۈل كاسىسى بەش تال، گۈل تېجى چەينەكسىمان ياكى يۇمىلاقراق، گۈلى بېغىر رەڭ قىزىل ياكى ئاق بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى «قىزىلگۈل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆكۈلنى ئاچىدۇ، رەئىس ئەزالار، ئومۇمىي بەدەن، ئاشقازان ۋە ئۇچەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 8 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆپ ئىشلەتسە جىنسىي قابىلىيەتنى تۆۋەنلىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، ھەببى زەلەم.

بەدىلى: گۈلبىنەپشە، مەرزەنجۇش.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سايىدا قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما ۋە گۈلقەنت دورىلار.

قىزىل ئۈزۈم

باشقا نامى: مەۋىز مۇنەققى.

تونۇش: بۇ، ئۈزۈم ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك قىزىل ئۈزۈمنىڭ مېۋىسى، بۇ مېۋىنىڭ ئۆسۈملۈك تېنى قارامتۇل سېرىق، تولغىماچ، پېلەك ئۈزارتىپ ئۆسىدىغان دەرەخ بولۇپ، ئۇنىڭ يوپۇرمىقى تېرەكنىڭ يوپۇرمىقىغا ئوخشايدۇ. ئۇششاق، ئاقۇچ چېچەكلەيدۇ، غۇزمەك بىر ساپتا بىر تال مېۋە بېرىدۇ، مېۋىسى سۇلۇق، تاتلىق، پوستى ئىنچىدە ئۇرۇقى بار، مېۋە شەكلى يۇمىلاق، بەزىلىرى ئۈزۈنچاق، رەڭگى قىزىل كېلىدۇ. بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى «قىزىل ئۈزۈم» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاساسلىقى قان كۆپەيتىدۇ، غەيرىي تەبئىي سەۋدا خىلتىلىرىنى پىشۇرىدۇ. ساپ قان پەيدا قىلىدۇ، قاننى تازىلايدۇ ۋە جانلاندۇرىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، ئىچىنى بوشىتىدۇ، تېرىلەرنى سىلىقلاشتۇرىدۇ، مەركىزىي نېرۋا سىستېمىسىنى كۈچەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: قۇرۇقى 15 ~ 30 گىرام.

زەھەرى: ئۈچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: غۇنچىئۈزۈم.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

قىل يوپۇرماقلىق ئەمەن

باشقا نامى: بەرەنجاسپ.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئەمەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 100 سانتىمېتر كېلىدۇ؛ يۇمران مايىسسى توپلىشىپ، كاللەك بولۇپ ئۆسىدۇ، غول يوپۇرماقلىرىنى ئۇششاق ئاق تۈكلەر قاپلىغان بولۇپ، ئۆسۈملۈكنىڭ ئۆسۈشى بىلەن تۈكلەر تەدرىجىي چۈشۈپ كېتىدۇ؛ شېخىنىڭ يۇقىرى قىسمىدىكى يوپۇرماقلىرىنىڭ سېپى بولمايدۇ، شەكلى يىپسىمان كېلىدۇ؛ گۈل رېتى باشسىمان، رەڭگى سۆسۈن ياكى يېشىل بولۇپ، زىچ توپلىشىپ كونۇسسىمان شەكلىنى ئالىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى تاغ باغرىلىرى، دالا، ئېتىز ۋە يول ياقىلىرىدىكى تاشلىق يەرلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ھۆللۈكنى تارقىتىدۇ، سېرىقلىقنى قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 16 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: باش قېيىشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تاتلىق ئانار سۈيى.

بەدىلى: بابۇنە، ئەفسەنتىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

كاتهندى

باشقا نامى: كېتى هندى، كات.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى «كەبىر» دەپ ئاتىلىدىغان ئىنتايىن چوڭ بىر دەرەخنىڭ يېلىمى ياكى كاتهندىنىڭ قۇرۇتۇلغان ئۇسارىسىدۇر. شەكلى ئوخشاش ئەمەس، سىرتقى يۈزى قارامتۇل بېغىر رەڭدە، تەمى قېرىق، سېسىق پۇرىقى يوق.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇنناڭ ئۆلكىسىدىن ھەمدە ھىندىستان، بېرما، سىرى لانكا، ھىندونېزىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، قان توختىتىدۇ، چىش ملىكلىرىنى چىڭىتىدۇ، قۇرۇتىدۇ، مەددە قۇرتىنى ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: بۆرەك ۋە دوۋساق تاش كېسەللىكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئىپار، ئەنبەر.

بەدىلى: موزا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ جۈشىدىغان ياسالمىلار: سەپىمە، سۇفۇپ دورىلار.

كاسنه كۆكى

باشقا نامى: كاسنه سەبزى.

تونۇش: بـۇ، مۇرەككەپ گـۈللۈكلـەر ئائىلـسـدىكى كۆپ يـىللىق سامان غوللـۇق، كاسنەگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 50 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ غولى تىك، ئوتتۇرىسى كاۋاك، كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى سوقىچاق تېمىنە شەكلىدە، گىرۋىكى رەتسىز، دولقۇنسىمان چىشلىق بولىدۇ، يوپۇرماقلىرى غولىنىڭ تـۈۋىدىن باشلاپ شاخىنىڭ ئۇچىغىچە بارغانسىرى كىچىكلەپ، ئاخىرى يوقلىدۇ؛ گۈلى قولتۇقىدىن ئۆسكەن بولۇپ، ھاۋا رەڭ كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «كاسنە كۆكى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئېتىزلىقلار، يول بويلىرى، ئوتلاق ۋە جىلغىلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سۈيگۈچ.

خۇسۇسىيىتى: ماددىلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قان تازىلايدۇ، سەپرانىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: يۆتەل پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئاقشىكەر، بىنەپشە شەربىتى.

بەدىلى: ئاق لەيلى، ھەمشىباھار.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئەرقى كاسنە، دىنار شەربىتى.

كاسنه ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى كاسنه.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 50 ~ 100 سانتىمېتىرغىچە ئۆسىدىغان كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك كاسنه بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يوپۇرمقى سوقىچاق، ئۇستىده ئۇششاق تۈكچىلىرى بار، ئۇرۇقى سوقىچاق، توپا رەڭده بولۇپ، «كاسنه ئۇرۇقى»، «تۇخۇمى كاسنه» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ هەممه جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرا ۋە قانىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك هەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: كۆڭۈل ئېلىشىش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: كاسنه كۆكى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئەرەق، مەتبۇخ دورىلار

كاسنه يلتزى

باشقا نامى: ئەسلىل ھىندىبا، بىخ كاسنه.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك كاسنەنىڭ يلتزى بولۇپ، «كاسنه يلتزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى ئاقۇچ سېرىق رەڭدە، يلتز ئەتراپىدا كىچىك، يېپىنچا شەكىللىك بۇرۇتلىرى بار، پۇرىقى سۇس، تەمسىز بولىدۇ.

جىسمى ئۆرنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما قايتۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، جىگەرنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەنجۈبىل.

بەدىلى: كاسنه ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەتبۇخ دورىلار.

كافۇر

باشقا نامى: كافۇر.

تونۇش: بۇ، كامفورا ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان كامفورا دەرىخىدىن ئېلىپ، ئالاھىدە يۇقىرى تېخنىكىلىق ئۇسۇللار ئارقىلىق ئايرىپ ئېلىنغان جەۋھەردىن ئىبارەت بولۇپ، تەمى قېرىق، ئېغىزغا سالسا سوغۇق سېزىم بېرىپ شامالدىتىدۇ، پۇرىقى ئۆتكۈر بولىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ شەرقىي، جەنۇبىي ئۆلكىلىرى ۋە ھىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يالۇغ قايتۇرىدۇ، كۆكۈلنى خۇش قىلىدۇ، يۈرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، سوۋۇتىدۇ، ئارام بېرىدۇ، تارتىشىشنى بوشىتىدۇ، قوزغىتىدۇ، تەرلىتىدۇ، يەرلىك ئورۇننى مەست قىلىدۇ ۋە يەڭگىل دەرىجىدە چېرىشكە قارشى تۇرىدۇ، ئىچىنى توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 125 ~ 500 مىللىگرام.

زەرەرى: سوغۇق مىزاجلىقلارغا زىيان قىلىدۇ، ھەزمنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ، چاچلارنىڭ ئاقىرىشىغا سەۋەب بولىدۇ، بۆرەك ۋە دوۋساقتا تاش پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ئىپار، ئەنبەر، قۇندۇز قەھرى.

بەدىلى: تاباشىر، ئاق سەندەل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئازراقلا ئىسسىقتا ئۇچراشسا ئېرىپ سۇيۇقلۇقتا ئايلىنىدۇ، سۇيۇقلۇقتا ئايلاندۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قۇرس، ھەب، مەلھەم دورىلار.

كاكنەچ

باشقا نامى: خىتاي شوخلىسى.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، كاكنەچكە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ، غولى يەككە ـ يېگانە ھالدا تىك ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ، دائىم ئىككى يوپۇرماق بىرلىكتە ئۆسىدۇ. شەكلى كەڭ تۇخۇمسىمان، تولۇق گىرۋەكلىك؛ گۈلى ئاق رەڭدە بولۇپ، يوپۇرماق قولتۇقىدىن يالغۇز ئۆسىدۇ، گۈل كاسىسى يېشىل، قوڭغۇراقسىمان بولۇپ، مېۋىسىنىڭ زورىيىشىغا ئەگىشىپ ئۆسىدۇ، پىشقان چاغدا قىزىرىپ، خۇددى پانۇستەك كۆپۈپ تۇرىدۇ؛ شىرنىلىك مېۋىسى گۈل كاسىسىغا ئورۇلۇپ تۇرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «كاكنەچ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى يول بويلىرى ۋە ئېتىز قىرلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ياللۇغ قايتۇرىدۇ، ئۆتكۈر خىلتىلارنى تەڭشەيدۇ، يۇمشىتىدۇ، ھارارەتنى پەسەيتىدۇ، زەھەرنى يانداۋرىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئەزالارنى بوشاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۈلقەنت، ئاقىرقەرھا.

بەدىلى: ئىتئۈزۈمى، چۆپچىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قۇرس دورىلار.

كالا ئۆتى

باشقا نامى: مەراره تۇلبەقەر.

تونۇش: بۇ، كالا ئائىلىسىدىكى هايۋانات كالىنىڭ ئۆتىدىن ئىبارەت بولۇپ، كالا سويغاندا يىغىۋېلىپ، سايه جايدا قويۇپ قۇرۇتۇلىدۇ، قۇرۇتۇلغانلىرى يېشىلغا مايىل قوڭۇر، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى سېسىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىز ۋە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەممه جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: زەهەر قايتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراهەت ۋە يارىنى پۈتتۈرىدۇ، مەنىي كۆپەيتىدۇ، مەنىي تۇتىدۇ، ئۆت ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۇرىدۇ، گال بوغۇلۇشنى ياخشىلايدۇ، قان تازىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.1~0.3 گرام.

زەرەرى: باشنى قايدۇرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: هەسەل.

بەدىلى: زەهرەمۆهره.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلهەم دورىلار.

كالىيزىره

باشقا نامى: ھۇماما.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، زاراڭزىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 120 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى بىرئاز ئۇزۇن، ئەتراپلىرى چىشلىق؛ گۈلىنىڭ رەڭگى كاسنە گۈلىنىڭ رەڭگىگە ئوخشاش كۆك، ئۇرۇقمۇ كاسنەنىڭ ئۇرۇقىغا ئوخشايدۇ، مېۋىسى كۈنۈس شەكىللا تەمى ئاچچىق پۇراقلىق بولۇپ، مېۋىسى «كالىزىرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىسمى ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەلغەمنى سۈرىدۇ، مەددە قۇرت چۈشۈرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ. تېرىگە رەڭ بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 2 ~ 5 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۆپكىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تاغ يالپۇزى.

بەدىلى: زىرە، رۇم بەدىيان، ئارپىبەدىيان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ ۋە مەجۇن دورىلار.

كاۋا

باشقا نامى: كەدۇ.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق، پىلەك تاشلاپ ئۆسىدىغان، سامان غوللۇق، كاۋىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولىنىڭ توغرا كەسمە يۈزى بەش بۇرجەك شەكىلدە، گۈلى سېرىق كېلىدۇ. ئۇنىڭ مانتا كاۋىسى، تونۇر كاۋىسى ۋە سەي كاۋىسى قاتارلىق كۆپ خىل تۈرلىرى بولۇپ، مېۋىسىنىڭ شەكلىمۇ ھەر خىل بولىدۇ. ئادەتتە ھەممىسى ئىستېمال قىلىنىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «كاۋا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

خۇسۇسىيىتى: مەددە قۇرت چۈشۈرىدۇ، تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، سۈت پەيدا قىلىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ھاملىنى ئاسرايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 30 ~ 60 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: سوغۇق مىزاجلىقلاردا باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: قارىمۇچ، پىلپىل.

بەدىلى: پىدىگەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: كۆكتات ئورنىدا ئىستېمال قىلىنىدۇ.

كاۋا ئۇرۇقى

باشقا نامى: بەزرۇلقەلئى، تۇخۇمى كەدۇ.

تونۇش: بۇ، كاۋا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق پىلەك تارتىپ ئۆسىدىغان، سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك كاۋىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ياپىلاق، ئېللىپس شەكىللىك، سىرتقى يۈزى سارغۇچ، ئاق رەڭلىك، ئۇنىڭ ئىچىدىن ئۆزىنىڭ شەكلىگە ئوخشاش ھالەتتە مېغىزى چىقىدۇ، مېغىزنىڭ رەڭگى يېشىلغا مايىل سارغۇچ بولۇپ، دورىغا ئاساسەن ئۇنىڭ مېغىزى ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەمىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەر خىل مەددە قۇرتلارنى چۈشۈرىدۇ، سۈت پەيدا قىلىدۇ، جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، سۈيدۈكنى راۋان قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 10 ~ 15 گىرامغىچە.

زەرەرى: قورساقنى ئېسىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زىرە، نانخا.

بەدىلى: بەرەڭگى كابۇلى.

لايىقلاشتۇرۇشى: مېغىزىنى پاكىز ئېلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: ھەب، مەجۇن دورىلار.

كاۋاۋېچىن

باشقا نامى: كابابەخەندان.

تونۇش: بۇ، سۇزاپ ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 3 ~ 7 مېتىر ئۆسىدىغان چاتقال ياكى كىچىك ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈك كاۋاۋېچىن بولۇپ، مېۋىسىنىڭ كۆپىنچىسى يەككە ئۆسكەن بولۇپ، تېشى قىزىل رەڭدە، كۆپ سانىدا تارقاق سۆگەلسىمان كۆتۈرۈلۈپ چىققان ماي نۇقتىلىرى بار، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى كۈچلۈك كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «كابابەخەندان» ياكى «كاۋاۋېچىن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن ھەمدە ھىندىستان، ياۋروپا قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئېغىزنى خۇشبۇي قىلىدۇ، چاچنى قۇۋۇەتلەيدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئېغىزنى خۇشبۇي قىلىدۇ، چاچ تۈۋىنى چىڭىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: دوۋساققا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: نېلۇپەر، مەستىكى، ئاق سەندەل.

لايىقلاشتۇرۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

بەدىلى: ئاقىرقارھا.

كەپە يىلتىزى

باشقا نامى: كەبىر دەرىخى يىلتىزى.

تونۇش: بۇ، كەپە ئائىلىسىدىكى يەردە يېتىپ پېلەكسىمان ئۆسىدىغان كۆپ يىللىق يېرىم چاتقال ئۆسۈملۈك كەپە بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «كەپە يىلتىزى»، ئۇرۇقى «كەپە ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: قۇرغاق قۇملۇق ۋە شېغىللىق، پەس تاغ باغرىلىرىدا ئۆسىدۇ؛ ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: تېرىنى زەخىملەندۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۈل يېغى.

بەدىلى: قىچا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

كەپرەس

باشقا نامى: كوفرەس.

تونۇش: بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا سماب، گىل ئەرمىنى، ئاق زاك، تاشتۇز قاتارلىقلارنىڭ ھەربىرىدىن 12 گىرامدىن ئېلىپ، ھەممىسىنى بىرلەشتۈرۈپ يۇمشاق سالايە قىلىپ، سۇ بىلەن قايتا يۇمشاق سالايە قىلىپ يۇغۇرۇپ، كىچىك ـ كىچىك توقاچ ياساپ قۇرۇتۇلىدۇ، ئۇنىڭدىن كېيىن ھەر خىل لوئابلار بىلەن سۇۋالغان ساپال قاچىنىڭ تېگىگە تۇز سېلىپ، ئۈستىگە توقىچاقلارنى سېلىپ، ئۇنىڭ ئىچىنى گۈل ۋە جەۋزىماسلىنىڭ شىرنىسى بىلەن سۇۋاپ، ئاۋۋالقى قاچىنىڭ ئۈستىگە دۇم قويۇپ، ئاندىن ھەر ئىككى قاچىنىڭ ئۈستىدىن گىل ھېكمەت قىلىپ قۇرۇتۇپ، ئوچ كېچە ـ كۈندۈز ئەتراپىدا كالا تېزىكى بىلەن ئوت يېقىپ سوۋۇغاندا ئېلىنىدۇ، قاچىنىڭ تېگى ۋە ئەتراپىغا ئويۇغان نەرسە «كەپرەس» بولىدۇ. ھازىر زامانىۋى ئۇسۇل بىلەن تەييارلانغان كەپرەس ئىشلىتىلىدۇ. كەپرەس ياپىلاقسىمان كىرىستال بولۇپ، خۇددى قار ئۇچقۇنىغا ئوخشايدۇ. كۈمۈشتەك پارقىراق كېلىدۇ. ئاسان ئۇۋۇلىدۇ ھەمدە ئاق رەڭلىك تالقانغا ئايلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: سمابتىن ئۈيغۇر تېۋىپلىرى تەييارلايدۇ.

تەبىئىتى: ئوچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق (زەھەرلىك).

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى قۇۋۇشتىلەيدۇ، سۈيدۈك يولىدىكى تاشلارنى پارچىلايدۇ، قان تازىلايدۇ، قۇرۇتىدۇ، ئېرىتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، باھنى قۇۋۇشتىلەيدۇ، مەنىي تۈتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0. 01 ~ 0. 02 گىرام.

زەھەرى: زەھەرلىك بولۇپ رەئىس ئەزالارغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كالا سۈتى، شورپىلىق تاماق، كەتىرا.

بەدىلى: كۈشتە قىلىنغان سماب.

لايىقلاشتۇرۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

كەترا

باشقا نامى: كەترا گۈنبدى، سەمغى پەتىدە.

تۈزۈلۈشى: بۇ، كەربيا دەپ ئاتىلىدىغان ناھايىتى چوڭ تىكەنلىك دەرەخنىڭ يېلىمى بولۇپ، ئەگرى - بۈگرى مۇڭگۈزسمان، يېرىم سۈزۈك ياكى سۈس سارغۇچ، تەمسىز، پۇراقسىز يېلىمدىن ئىبارەت بولۇپ، «كەترا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ھىندىستان، ئىران، تۈركىيە، گىرېتسىيە، سۈرىيە قاتارلىق جايلىرىدىكى تاغ ئورمانلىق، چاتقاللىقلاردا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇەتلەيدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، ئەت ئۇندۇرىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئۆپكە، تال ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بەدىلى: سەمغى ئەرەبى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: لوئوق دورىلار.

كەتىراچىنى

باشقا نامى: كەتىرا.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى 50 ~ 80 سانتىمېتىر ئۆسىدىغان، كۆپ يىللىق سامان غولىلۇق ئۆسۈملۈك شىنجاڭ كەتىراسى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «كەتىراچىنى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى يۇمران قىلىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، گۆش ئۈندۈرىدۇ، سۈيدۈك راۋانلاشتۇرىدۇ، تەرلەشنى توختىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 8 ~ 15 گىرام.

زەرەرى: ئۇچەيدە توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى.

بەدىلى: كەتىرا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتىما دورىلار.

كەرەپشە چۆپى

باشقا نامى: بەرگى كەرەپشە.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، كەرەپشىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى پەيسمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، يوپۇرماق سېپى توم ۋە چوڭ بولۇپ، رەڭگى سېرىق ۋە يېشىل كېلىدۇ؛ گۈلى ئاق، مېۋىسى كىچىك سوقچاق بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «كەرەپشە چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 7 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھامىلدار ئاياللار، ئىسسىق مىزاج كىشىلەر ۋە سەرئى كېسەللىكلىرىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان، مەستىكى.

بەدىلى: جۇۋىنە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

كەرەپشە ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى كەرەپشە.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك كەرەپشىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، ئۇرۇقى كىچىك، جۇۋىنەگە ئوخشايدۇ، كۈچلۈك پۇراقلىق، رەڭگى قوڭۇرغا مايىل سارغۇچ كۆك رەڭدە كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلىدۇ. توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ. يەل تارقىتىدۇ، تاماق سىڭدۈرىدۇ. ھەزىمگە ياردەم بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئىككى گىرام.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام مېغىزى.

بەدىلى: نانخا، زىرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

كەرەپشە يىلتىزى

باشقا نامى: بىخ كەرەپشە.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك كەرەپشىنىڭ يىلتىزىدىن ئىبارەت بولۇپ، سىلىندىرسىمان شەكىلدە، رەڭگى قارامتۇل قىزىلغا مايىل، تەمى ئاچچىق، بىر ئاز پۇراقلىق، قاتتىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 10 گىرامغىچە.

زەرەرى: باشنى قايدۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: كەرەپشە ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت ۋە مەتبۇخ دورىلار.

كەركىدان مۇڭگۈزى

باشقا نامى: قەرنىل ھەربىن.

تونۇش: بۇ، قۇرۇقلۇقتا ياشايدىغان چوڭ ھايۋانات تۈرلىرىدىن بىرى بولغان كەركىدان ئائىلىسىدىكى ھايۋانات بىر قانچە خىل كەركىدانىنىڭ مۇڭگۈزىدىن ئىبارەت. بۇ مۇڭگۈزلەر كونۇس شەكىللىك بولۇپ، تۈۋىدىن چىققانسېرى تەدرىجىي ئىنچىكىلەيدۇ، سىرتقى يۈزى قارا رەڭلىك، ئاستى تەرىپىنىڭ ئەتراپىدا ھەرە چىشسىمان چىشلىرى بولىدۇ، خۇش پۇراق، تەمى ئاچچىق ئەمەس.

جىقىش ئورنى: ھىندىستان ۋە ئافرىقىدىن كۆپرەك چىقىدۇ.

تىرىشچانلىقى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوغۇلدۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتۈرىدۇ، تۇغۇتنى ئاسانلاشتۇرىدۇ، مىزاجنى تەڭشەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ بېرىلىدۇ، ئىچىدىن 3 ~ 7 گىرامغىچە.

زەھەرى: باش ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئاق سەندەل.

بەدىلى: بۇغا مۇڭگۈزى

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: تالقان ۋە سۇفۇپ دورىلار.

كەكرە چۆپى

باشقا نامى: كەمادەريوس.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، كەكرىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى تەخمىنەن 50 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، باشسىمان گۈل رېتى شاخلىرىنىڭ ئۇچىدە يەككە ئۆسىدۇ، ئۇمۇمىي ئورنۇچى يوپۇرماقلىرىنىڭ سانى كۆپ، بىرنەچچە قەۋەت بولۇپ تىزىلىدۇ، گىرۋەكلىرى پەردىلىشىدۇ، شەكلى بېلىق تەڭگىلىرىگە ئوخشايدۇ، گۈلى سۇس بېغىر رەڭ كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «كەكرە»، «بەرگى كەكرە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دالا، يول بويلىرى قاتارلىق بىرقەدەر قۇرغاق يەرلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ، زەھەر تارقىتىدۇ، ھارارەتنى پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا

بەدىلى: غاپەس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، مەجۇن دورىلار.

كەكرە ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى كامادەريوس.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك كەكرىنىڭ قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقى بولۇپ، شەكلى تۇخۇم شەكىللىك، خۇددى كۈنجۈتكە ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى سارغۇچ ئاق، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: يول بويلىرى ۋە قۇرغاق يەرلەردە ئۆسىدۇ. شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بىنەپشە.

بەدىلى: تەرخەمەك ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، مەلھەم دورىلار.

كەندىر چۆپى

باشقا نامى: بەرگى قەنەب.

تونۇش: بۇ، ئۇجمە ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، كەندىرگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، تاق جىنسلىق، تاتلىق؛ ئانىلىقى ئايرىم، يوپۇرمقى ئالقانسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ، كىچىك يوپۇرماقلىرى تېمىنە شەكىللىك، گۈلى سۇس يېشىل، تالالىرىدىن ئارغامچا ئېشىشكە بولىدۇ، ئۇرۇقىدىن ياغ تارتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق پەسەيتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، كۆكۈلنى خۇش قىلىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، مەنىي تۇتىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، مەست قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 12 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: مېڭىگە ۋە نېرۋا ئاجىزلىقىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قايماق، ھەسەل

بەدىلى: كۈنجۈت، پىستە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىلالمار: زىمات، قاينىتما دورىلار.

كەندىر ئۇرۇقى

باشقا نامى: بەڭ، بەزۇرۇلقەنەب.

تونۇش: بۇ، ئۇجمە ئائىلىسىدىكى ئېگىزلىكى 1 ~ 3 مېتىر ئۆسىدىغان، بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك كەندىر بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «بەڭ» ياكى «بەزۇرۇلقەنەب» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق پەسەيتىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، مەنىي تۆتىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، مەست قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئۇچ گىرام.

زەھەرى: كۆپ ئىشلىتىپ ئادەتلەنسە، ئۇيقۇنى قاچۇرىدۇ، مېڭە خىزمىتىنى قالايمىقانلاشتۇرىدۇ، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاجىزلاشتۇرۇۋېتىدۇ، مالىخوليا ۋە ساراڭلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قايماق، سۈت، سىركەنجۈبىل، ھەسەل.

بەدىلى: كۈنجۈت، ئىتياڭقى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مەجۇن دورىلار.

كەھرىۋا

باشقا نامى: كەھرىبا.

تونۇش: بۇ، پىناتسىيە دەيدىغان بىر خىل چوڭ دەرەخنىڭ يېپىلمى بولۇپ، بۇ دەرەخ ئەرەبچىدە «خۇز» دېيىلىدۇ، ناھايىتى سوغۇق جايلاردا ئۆسىدۇ، مۇشۇ دەرەختىن سىزىپ چىققاندىن كېيىنكى يېپىلمىنى يەرگە بىر يىلدىن ئارتۇقراق كۆمۈپ قويۇش ئارقىسىدا بۇ دەرەخنىڭ يېپىلمى تاشقا ئوخشاش قاتتىدۇ، بەزىدە تامغان بۇ يېپىلمغا سامان، ئۇششاق تاش ۋە ھاشاراتلار ئارىلىشىپ قېلىشمۇ مۇمكىن. مۇشۇ قېتىشما «كەھرىۋا» ياكى «قەھرىۋا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. كەھرىۋانىڭ دەرىخى ئىككى خىل بولىدۇ، بىرى رۇمى يەنى (ياۋروپانىڭكى)، يەنى بىرى «نېپتى» دۇر، بۇنىڭ ياخشىراقى «رۇمى» بولۇپ، قاتتىق، سۇزۇك، پارقىرىما، تىللا رەڭگىدە سېرىق بولىدۇ، ئوتقا سالسا ئۇزۇنىدا ئېرىيدۇ، ئەگەر بۇنى قولغا سۇركىسە قىزىپ، ئۇنىڭدىن لىمون سۇيىنىڭ پۇرىقى كېلىدۇ، ئۇششاق سامانلارنى تارتىدۇ، پاختا ۋە يىپنىمۇ تارتىدۇ، بۇ يېپلمنى كەھرىۋا يەنى سامانىنى تارتقۇچى دەپ ئاتاشنىڭ سەۋەبىمۇ شۇ بولسا كېرەك.

چىقىش ئورنى: ئېپلمىزدىكى گۇاڭشى، خېنەن، لياۋنىڭ ۋە سابىق سوۋېت ئىتتىپاقى، بېرما، بۇلغاريە، ئىسپانىيە، گېرمانىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، بارلىق ئەزالارنىڭ ئىچكى ۋە سىرتقى قاناشلىرىدا قانىنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئىككى گىرام.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە.

بەدىلى: سۇندۇرۇس.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: سالايە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قۇرس، زىمات دورىلار.

كۈچۈلا

باشقا نامى: ئازاراقى.

تونۇش: بۇ، كۈچۈلا ئائىلىسىدىكى ياغاچ غوللۇق ئۆسۈملۈك كۈچۈلانىڭ پىشقاندىن كېيىن قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى تۈگمىگە ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى ئاقۇچ توپا رەڭدە، ئۈستىدە ناھايىتى نېپىز بىر قات تۈكلەش تىۋىتلىرى بار، تەمى ناھايىتى ئاچچىق، زەھەرلىك، پۇرىقى سۇس بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىلىمىزنىڭ يۇنناندىن ئۆلكىسىدىن ھەم ھىندىستان، مالايشىيا، سىنگاپور، تايلاند، ۋىيېتنام قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەينى قۇۋۇشەتلەيدۇ ۋە پەي بىلەن گۆشلەرنى چىكىتىدۇ، مەنىي تۇتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، مەركىزي نېرۋا سىستېمىسىنى ۋە يۈرەكنى قوزغىتىدۇ، باھنى قۇۋۇشەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: يالغۇز ئىشلىتىلمەيدۇ، مەجۇن ياكى سۇفۇپ تەييارلاپ، بىر قېتىمدا 0.2 گىرامدىن ئاشۇرماي بېرىلىدۇ، باللارغا بېرىلمەيدۇ.

زەھەرى: بۇ دورىنى كۆرسەتمىدىن ئارتۇق ئىستېمال قىلسا، پەيلەرنى ۋە پۈتۈن بەدەننى تارتىشتۇرۇپ قويۇشى، ھەتتا ھاياتقا خەۋپ كەلتۈرۈپ قويۇشى مۇمكىن.

تۈزەتكۈچىسى: بادام يېغى، سۈت.

بەدىلى: بالادۇرئەسەلى.

لايىقىلاشتۇرۇشى: بۇ دورا زەھەرلىك بولغانلىقى ئۈچۈن ئۇنى قائىدە بويىچە زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، ھەب دورىلار.

كۇندۇر

باشقا نامى: كۇندۇرۇس.

تونۇش: بۇ، زەيتۇن دەرىخى ئائىلىسىدىكى كىچىك دەرەخ كارتېرى كۇندۇر دەرىخىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ يېلىمى «كۇندۇر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئىمپورت قىلىنغان كۇندۇر ئادەتتە سۇمالى كۇندۇرى ۋە ئېفىيوپىيە كۇندۇرىدىن ئىبارەت بولۇپ، سۇمالى كۇندۇرى ئۇزۇن، يۇمىلاق، دانچە ياكى بىر - بىرىگە يېپىشىپ كەتكەن مونەكلەردىن ئىبارەت. سىرتقى يۈزى ئاق ۋە سۇس سېرىق رەڭلىك، تەمى سەل ئاچچىق، ئالاھىدە خۇش پۇراق كېلىدۇ. ئېفىيوپىيە كۇندۇرىنىڭ سىرتقى يۈزى تەكشى بولمايدۇ، ئۇششاق دانچىسمان شەكىلدە بولۇپ، سۇس سارغۇچ ئاق رەڭلىك ياكى سۇس سارغۇچ يېشىل رەڭلىك بولىدۇ، تەمى ئاچچىقراق، لىموندەك پۇرىقى بار.

چىقىش ئورنى: ئېفىيوپىيە، سۇدان، جەنۇبىي ئەرەبستان، سۇمالى قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق

خۇسۇسىيىتى: ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى ۋە ھۆل سوغۇق كەيپىياتىنى تەڭشەيدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، پارقىرىتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: كۆپ ئىشلەتسە ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: تەمرىھىندى، نىلۇپەر.

بەدىلى: مەستىكى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىاسالمىلار: تالقان ۋە مەجۇن دورىلار.

كۈندۈش

باشقا نامى: بىخ گاۋزىبان، كىندىش.

تونۇش: بۇ، بوتا كۆز ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك ھىندىستان گاۋزىبانىنىڭ يىلتىزىدىن ئىبارەت بولۇپ، شەكلى ئاچچىق قۇستىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، سىرتقى قارىغا مايىل، ئىچى سېرىققا مايىل، پۇرىقى ناھايىتى ئۆتكۈر كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن ھەم ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ۋە مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، چۈشكۈرتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلىتىنى سۈرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، كۆرۈش كۈچىنى ئاشۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئەزالار سېزىمىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.3 ~ 0.5 گىرام .

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ، كۆكۈلنى ئېلىشتۇرۇپ بىئارام قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، يىگى سېغىلغان سۈت.

بەدىلى: ئاچچىق قۇسته.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: بۇخۇر، مەلھەم دورىلار.

كۆپۈكى دەريا

باشقا نامى: كەپكى دەريا، سەمەندەرجاگ.

تونۇش: بۇ، سېپىيە ئائىلىسىدىكى ھايۋانات سېپىللا سىياھبېلىقى ياكى سېپىللا سىياھبېلىقنىڭ ئىچكى قېپى بولۇپ، بۇ بېلىقنىڭ گۆشى، قېپى ۋە قارا خالتىسىدىكى قارا سۇيۇقلۇقى «كۆپۈكى دەريا» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ دېڭىز بويلىرى رايونلىرى ۋە چەت ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان كىسلاتاسىنى چەكلەيدۇ، كۆگۈل ئېلىشىشنى پەسەيتىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت قۇرۇتىدۇ، كۆز ياشانغىراشنى ئازايتىدۇ، يىرىڭلىق زەخمنى پۈتتۈرىدۇ، تىراخوما دانچىلىرىنى يوقىتىدۇ، ئاق خۇننى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ ئۇيقۇسىنى قاچۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قاپاق مېغىزى يېغى.

بەدىلى: كاتېھىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

كۆك ئامۇت

باشقا نامى: ئەمرۇت بوستانى.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى، ئالۇچىغا ئۇرۇقداش يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخنىڭ بىر خىل سورتى بولۇپ، غولى ئېگىز ۋە ئەگرىرەك ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى سوزۇنچاق، مېۋىسىنىڭ ساپاق تەرىپى ۋە تۇمشۇق تەرىپى سوزۇنچاق، ئوتتۇرىسى قورساقلىق كېلىدۇ. پوستى قېلىن، ئەسلىي رەڭگى سارغۇچ يېشىل ياكى ئاچ يېشىل بولىدۇ، ساقلىغاندىن كېيىن سارغىيىدۇ، گۆشى يۇمشاق، سۇلۇق، تەمى چۈچۈمەلرەك، شىرنىلىك كېلىدۇ. 9 ـ ئاينىڭ ئوتتۇرىلىرىدىن باشلاپ پىشىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، قورساقنى ئاچۇرىدۇ، قان ۋە سەپرانىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، كېرەكسىز گازلارنىڭ مېڭىگە ئۆرلىشىنى توسىدۇ، ساپ قان پەيدا قىلىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، تەپنى ۋە ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سوغۇق مىزاجلىق كىشىلەرنىڭ ئاشقازىنىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەنجىۋىل.

بەدىلى: نەشپۈت.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىلالار: شەربەت دورىلار.

كۆك ئەمەن

باشقا نامى: بوۋى مادەريان.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، ئەمەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 0.4 ~ 1.2 مېتر كېلىدۇ؛ غولى تىك، شاخلىرى كۆپ؛ يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئىككى - ئۈچ قايتىلىنىپ پەيسمان يېرىلغان. ھەربىر يېرىقچە يوپۇرماقلىرى ئۇزۇن تۇخۇمسمان ياكى كەڭرەك يىپسمان بولىدۇ؛ گۈل رېتى باشسمان، گۈلى يېرىم شار شەكىلدە، دىيامېترى 4 ~ 6 مىللىمېتىرغىچە كېلىدۇ، رەڭگى سېرىق، ئۆتكۈر پۇرىقى بار. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «كۆك ئەمەن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دالىلار، تاغ باغرى، يول بويلىرى، ئېرىق ياقىلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەرنى قايتۇرىدۇ، سوغۇقتىن بولغان قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، قاننى تازىلايدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 1 ~ 3 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، زىرە.

بەدىلى: مودەن يىلتىزى پوستى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

كۆكتاش

باشقا نامى: دانه پەرەڭ.

تونۇش: بۇ، سۇلفات كىسلاتا تۇزلىرى تۇرىدىكى كان ماددىسى كۆكتاشنىڭ كىرىستال رۇدسى ياكى سۇنئىي ياسالما بولۇپ، تەركىبىده سۇ تۇتقان مىس سۇلفات كىسلاتاسىدۇر. مىس كانلىرىدىن قېزىپ ئېلىپ، كۆك رەڭلىك ۋە سۇزۇكلىرى تاللۇېلىنىدۇ، بۇ رۇدىنىڭ تازىلاپ ئېلىنغان ماددىسى ياكى سۇنئىي ياسالغىنى «كۆكتاش» ياكى «دانه پەرەڭ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۆلچەمسز كاللەك شەكىللىك كىرىستال جىسىم، رەڭگى قېنىق كۆك ياكى سۇس كۆك، يېرىم سۇزۇك بولىدۇ، ئەينەكتەك پارقىرايدۇ، ئۆزى چۈرۈك بولۇپ، ئاسان ئېزىلىدۇ، تەمى قېرىق، پۇراقسز بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇننەن، شەنشى، گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تېبىئىتى: تۇتىنچى دەرىجىده قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەت قۇرۇتىدۇ، بۇزۇق گۆشنى تازىلايدۇ. غەيرىي تەبىئىي بەلغەم خىلتىنى تەڭشەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: زەھەرلىك، سىرتتىن مۇئاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سىرتتىن ئىشلىتىلىدۇ، مىقدارىدىن ئېشىپ كەتسە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: قايماق، سۈت، تۇخۇم ئېقى، شورپا.

بەدىلى: مەدەستان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات دورىلار.

كۆك ماش

باشقا نامى: مۇنگ، ماش.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ياۋا ماشقا ئۇرۇقداش، تىك ياكى سەل يۆگىمەچ ئۆسۈملۈك بولۇپ، دېنى ماشتىن يوغان، سىرىق پۇرچاقتىن سەل كىچىكرەك، رەڭگى ئاق، سىرىق ۋە قارا بولىدۇ. قوشۇمچە يىمەكلىكلەر ئورنىدا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، سەپرانىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قىزىتما پەسەيتىدۇ، ئەزالارنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 50 ~ 70 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سوغۇق مىزاج كىشىلەردە باش قېيىشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زىرە، قەلەمپۇر، دارچىن، قارىمۇچ، زەنجىۋىل.

بەدىلى: باقلا، ماش، نوقۇت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: پوستىدىن ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالار: قاينىتما دورىلار.

كۆكنار پوستى

باشقا نامى: پوستى خەشخاش.

تونۇش: بۇ، ئەپيۇنگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك كۆكنارنىڭ پىشقان غوزىسىنىڭ قۇرۇتۇلغان پوستى بولۇپ، رەڭگى ئاق سېرىقتا مايىل، خۇددى كېۋەز غوزىسىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، ئۆزى بىر ئاز قاتتىق ھەم چۈرۈك، ياغاچلىق كېلىدۇ. كۆكنار غوزىسىنىڭ ئىچىدىكى ئۇرۇقلىرىنى ئايرىۋېتىلگەندىن كېيىنكى پوستى «كۆكنار پوستى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدا تېرىسا ئۆنىدۇ، ھازىر بولۇپمۇ ئافغانىستان، ھىندىستان، ئىران، تۈركىيە، بۇلغارىيە قاتارلىق جايلاردىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مەست قىلىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 12 گىرام.

زەھەرى: مېڭىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان، ھەسەل، مەستىكى.

بەدىلى: ياۋا ئوسۇك چۆپى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، لوئوق دورىلار.

كۆكنار غوزىسى

باشقا نامى: خەشخاش.

تونۇش: بۇ، ئەپيۇنگۈل ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، ئەپيۇنگۈلگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى ئۇزۇنچاق يۇمىلاق شەكىلده، گۈلى قىزىل، ھال ياكى ئاق رەڭلىك بولىدۇ؛ مېۋىسى شار شەكلىده بولۇپ، تېخى پىشمىغان ۋاقتىدا پوستىنى تىلىپ قويسا، ئەپيۇن ئىشلەشكە بولىدىغان بىر خىل شىرنە ئېقىپ چىقىدۇ. پىشقان غوزىسى «كۆكنار غوزىسى» ياكى «خەشخاش» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مەست قىلىدۇ، ئۇخلىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، مېڭىنى قۇۋۇەتلەيدۇ، كۆكرەكنى يۇمشىتىدۇ، مەنىنى كۆپەيتىدۇ ۋە تۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام، .

زەھەرى: مېڭىگە زىيانلىق.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، مەستىكى.

بەدىلى: ياۋا كاھۇ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، لوئوق دورىلار.

كۆكنار ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى خەشخاش سەفىد.

تونۇش: بۇ، ئەپيۇنگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق كۆكنارنىڭ پىشقان غوزا مېۋىسىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت. قۇرۇتۇلغان ئۇرۇقى ناھايىتى ئۇششاق، رەڭگى ئاق ياكى قارا بولىدۇ، ئاق رەڭدىكى ئۇرۇقى «ئاق كۆكنار ئۇرۇقى» ياكى «ئاق خەشخاش ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇنىڭ سىرتقى يۈزىدە تورسىمان سىزىقچىلار بار، تەمى بىر ئاز ئاچچىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ بەلگىلەنگەن جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ، يەنە ھىندىستان، ئىران، تۈركىيە، بۇلغارىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سۈت ۋە مەنىنى كۆپەيتىدۇ، بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، مەست قىلىدۇ، ئۇخلىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ. مېڭە، جىگەر، بۆرەك ۋە بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، ساپ قان پەيدا قىلىدۇ، سەمرىتىدۇ، كۆكرەكنى يۇمشىتىدۇ، مەنىنى تۈتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: باھنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ، ھارارەتنى پەسلىتىدۇ، شۇڭا بالا ئېمىتىۋاتقان ياكى ھاملىدار ئاياللارنىڭ ئىشلىتىشى مەنئى قىلىنىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، بادام مېغىزى.

بەدىلى: كاھۇ ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرىلار: شەربەت، مەجۇن دورىلار.

كۆممقوناق ساقلى

باشقا نامى: قوناق ساقلى.

تونۇش: بۇ، باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، كۆممقوناققا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى 2 ~ 3 مېتىر ئەتراپىدا ئۆسىدۇ. يوپۇرمىقى ئۇزۇن ھەم چوڭ، گۈلى تاق جىنسلىق، ئاتىلىق ـ ئانىلىقى بىر تۈپتە بولىدۇ. دېنى سېرىق پۇرچاقنىكىدىن سەل چوڭراق بولۇپ، مۇھىم ئاشلىقلاردىن بىرى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تېبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئۆت يولىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، قان بېسىمنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 ~ 30 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: سوغۇق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كۆممقوناق يىلتىزى، كەرەپشە. ئىپار، زەپەر.

بەدىلى: ئىپار، زەپەر. كۆممقوناق يىلتىزى، كەرەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، چايلىق دورىلار.

كۈده

باشقا نامى: كۇرراس، گەندىنا.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، شاقاقۇلغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى ئىنچىكە، ئۇزۇن ھەم ياپىلاق، گۈلى ئاق، ئادەتتىكى كۆكتاتلارنىڭ بىرى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىچنى يۇمشىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئىششىق يانداۋرىدۇ، جىگەر ۋە بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 18 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: تەسىر سىڭىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۇت، ھۆل كاسىنە

بەدىلى: پىياز.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، زىمات دورىلار.

كۆده ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى كەندىنا، تۇخۇمى كۇررااس.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك كۆده بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ھۆل يوپۇرمىقى «كۇررااس»، ئۇرۇقى «تۇخۇمى كۇررااس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىده قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىچىنى يۇمشىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 18 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرگە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، نېلۇپەر.

بەدىلى: كۆده، پىياز ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

كۆمۈش ۋاراق

باشقا نامى: ۋەرەقى نۇقرە.

تونۇش: بۇ، تەبىئىي كۆمۈشنى ئالاھىدە ئۇسۇللار بىلەن سوقۇپ تەييارلانغان، قەغەزدەك نېپىز ھالەتتىكى پارچىسى بولۇپ، بۇ مەدەننىڭ قەغەزگە يالتىلغان نېپىز پارچىلىرى «كۆمۈش ۋاراق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى كۆمۈش رەڭلىك، يەڭگىل، پارقىراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە چەت ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 دانە.

زەرەرى: ئۇچەيدە قۇرۇقلۇق پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ھەسەل، بادام مېغىزى.

بەدىلى: كۆمۈشنىڭ داغمال سۈيى ياكى كۆمۈش كۇشتىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر، مۇپپەررىھ دورىلار.

كۈنجۈت

باشقا نامى: سىم سىم.

تونۇش: بۇ، كۈنجۈت ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، كۈنجۈتكە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، تۆۋەنكى قىسمى يۇمىلاق، ئۈستۈنكى قىسمى ئادەتتە تۆت قىرلىق كېلىدۇ. يوپۇرمىقىدا تۈكچىلىرى بولىدۇ، گۈلى ئاق، غوزا مېۋىسىنىڭ قىرلىرى بار، يوپۇرمىقى كىچىك ھەم ياپىلاق، مېۋىسى ئاق، قارا، سېرىق، قوڭۇر قاتارلىق ئوخشىمىغان رەڭلەردە بولىدۇ. ئادەتتە ئېقى دورىغا كۆپ ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى سەمرىتىدۇ، سۈت ۋە مەنىنى كۆپەيتىدۇ، باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، بۇۋاسىر قېنىنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ھەزمنى بۇزىدۇ ياكى تەستە ھەزىم بولىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىياز سۈيى

بىرىكى: بادام مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما، مەجۇن دورىلار.

كشمش

باشقا نامى: قىشمىش، سايىك ئۈزۈم.

تونۇش: بۇ، ئۈزۈم ئائىلىسىدىكى پىلەك غوللۇق دەرەخ ئۈزۈمتالنىڭ مېۋىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، قۇرۇتۇلغان مېۋىسى ئېللىپسىس شەكىللىك، رەڭگى كۆك، تەمى تاتلىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن، بولۇپمۇ خوتەن، تۇرپان، قەشقەر قاتارلىق جايلاردىن كۆپرەك چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەپرا خىلىتىنى سۇرىدۇ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، يۇرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، ئۇچەينى يۇمشىتىدۇ، كۆكرەكنى بوشىتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 7 ~ 12 گىرام.

زەررە: سوغۇق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: مۇناقى ئۈزۈم.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: مەتبۇخ، شەربەت دورىلار.

كېلەر

باشقا نامى: سوسمار.

تونۇش: بۇ، پاتمىچۇق ئائىلىسىدىكى ھايۋانات كېلەر بولۇپ، بۇ ھايۋاننىڭ ئىچكى ئەزالىرى ئېلىۋېتىلگەندىن كېيىنكى قۇرۇتۇلغان تېنى «كېلەر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بېشى چوڭ، ياپىلاق، ئۈزۈن، كۆزى چوڭ ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن، دۈمبىسى قارامتۇل كۈل رەڭ ياكى كۈمۈش رەڭ، ئۆزى قاتتىق، ئازراق سېسىق پۇرايدۇ، تەمى ئاچچىقراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، يۈننەن، شىنجاڭدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل ھەيدەيدۇ، ئۆپكە- كانايىنى قۇۋۇەتلەيدۇ، باھىنى قۇۋۇەتلەيدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، زىققىنى پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: يالپۇز، كاسنە، كاھۇ ئۇرۇقى.

بەدىلى: تاغلىق جايلار، چۆل - جەزىرىلەردە ياشايدىغان كېلەر.

لايىقلاشتۇرۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم ۋە سۇفۇپ دورىلار.

كېۋەز چۆپى

باشقا نامى: بەرگى مشتۇلغول.

تونۇش: بۇ، لەيلىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، كېۋەزگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، گۈلى ئاچ سېرىق، مېۋىسىنىڭ شەكلى ياڭاققا ئوخشايدۇ، ئىچىدە ئاق رەڭلىك تالا (پاختا) بىلەن قوڭۇر رەڭلىك ئۇرۇقى (چىگىتى) بولىدۇ. تالاسى توقۇمىچىلىق سانائىتىنىڭ مۇھىم خام ئەشياسى ھېسابلىنىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «كېۋەز چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، سۈت كۆپەيتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، قان توختىتىدۇ، بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ، يۆتەل ۋە دەم سقىشنى توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 20 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: بەدىنى ئاجىز كىشىلەرگە زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، قارىمۇچ.

بەدىلى: ئەينۇلا، ئامىلە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

كېۋەز چېچكى

باشقا نامى: زۆھرۇلقۇتنى.

تونۇش: بۇ، لەيلىگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ياكى چاتقال كېۋەز غوزىلاشتىن ئىلگىرى ئېچىلغان چېچىكى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى «كېۋەز چېچكى» ياكى «زۆھرۇلقۇتنى»، ئۇرۇقى «پەنپەدانە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: كۆپلىگەن رايونلىرى، بولۇپمۇ شىنجاڭنىڭ ھەممە يەرلىرىدە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ، ھىندىستان، مىسىر قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: نېرۋىنى تىنچلاندۇرىدۇ، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: پەرەنجىمىشكى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

گاۋزىبان

باشقا نامى: لسانۇسسۇر.

تونۇش: بۇ، بوتا كۆز ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، گاۋزىبانغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ پۈتۈن تېنى قاتتىق توكچىلەر بىلەن قاپلانغان؛ يىلتىزى كونۇس شەكلىدە قارامتۇل قوڭۇر، غولى تىك ئۆسىدۇ؛ يوپۇرمقى ئۇزۇن سوقىچاق ياكى تەتۈر تۇخۇم شەكلىدە بولىدۇ. تۈۋىدە ئۆسكەن يوپۇرماقلىرىنىڭ سېپى ئۇزۇن بولىدۇ؛ غولىدا ئۆسكەن يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، يوپۇرماق ئالقىنى كىچىك بولىدۇ؛ ئۇمۇمىي گۈل رېتى ئۇچىدا ئۆسىدۇ، گۈلىنىڭ رەڭگى كۆكۈچ سۆسۈن، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «گاۋزىبان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى تاغلىق دەريا ۋادىلىرى ۋە چىمەنلىكلەردە ئۆسىدۇ، پاكىستان، ھىندىستانلاردىنمۇ كېلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما قايتۇرىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، ئۆپكىنى سىلىقلاشتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيانلىق.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بەدىلى: گۈلى گاۋزىبان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

گۈڭگۈرت

باشقا نامى: كىبرىت.

تونۇش: بۇ، تەبىئىي ئېلېمېنت تۈرىدىكى مەدەن گۈڭگۈرت بولۇپ، قېزىپ ئېلىنغاندىن كېيىن قىزىتىش ئارقىلىق ئارىلاشمىلىرى ئايرىۋېتىلىپ، تازىلانغان ساپ ماددىسى «ساپ گۈڭگۈرت» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ رەڭسىز كاللەك بولۇپ، چوڭ ـ كىچىكلىكى بىر خىل ئەمەس، رەڭگى سارغۇچ، سۇس قوڭۇر رەڭلىك بولىدۇ، پارقىراق ياكى يېرىم پارقىراق كېلىدۇ، يەڭگىل، چۈرۈك بولۇپ ئاسان ئۇۋۇلىدۇ، بەتتەم، ئالاھىدە غەيرىي پۇرىقى بار.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ، ئىچكى موڭغۇل، يۇننەن، سىچۈەن، شەنشى، گۇاڭدۇڭ، خېنەن، خۇنەن، جياڭسۇ قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يالليۇغ قايتۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قىزىتىدۇ، تېرىنى قۇرۇتىدۇ، يۇمشىتىدۇ، قان تازىلايدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، جاراسىم ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 .0~0.5 گىرام.

زەھەرلىرى: زەھەرلىك، مېڭە ۋە ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كەتىرا، يېڭى سېغىلغان سۈت، بىنەپشە.

بەدىلى: زاغۇن يېغى، قەمبىل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قىزىتىش ئارقىلىق زەھەرسىزلەندۈرۈپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، مەلھەم، ھەب دورىلار.

گۈلى گاۋزىبان

باشقا نامى: زۆھروللسا نۇسسۇر.

تونۇش: بۇ، بوتا كۆز ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك ھىندى گاۋزىبانىنىڭ گۈلى بولۇپ، تولۇق ئېچىلىغاندا گۈلىنى يىغىۋېلىپ، گۈلى ئايرىم قۇرۇتۇلىدۇ، گۈلى كۆكۈچ سۆسۈن رەڭلىك، ئۇزۇنچاقراق، خۇش پۇراق بولىدۇ، خۇددى ھەمشىباھار گۈلىگە ئوخشايدۇ. ئۇنى بەزىلەر گاۋزىبانىنىڭ گۈلى ئەمەس، باشقا بىر خىل ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى، دەپ قارايدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستان، پاكىستان ۋە جۇڭگودىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، غەيرىي تەبىئىي سەۋدا ۋە بەلغەم خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، كۆڭۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، روھنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گرام.

زەرەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئاق سەندەل.

بەدىلى: گاۋزىبان ھىندى، پىلە غوزىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مۇپەررەھ، مەتبۇخ دورىلار.

گۈلیەسمەن

باشقا نامی: گۈلسمەن.

تونۇش: بۇ، تاجگۈل ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، گۈلیەسمەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، غولى تىك، ئېگىزلىكى 30 ~ 50 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ پۈتۈن تېنى كۈمۈش رەڭ، يۇمشاق تۈكچىلەر ئوراپ تۇرىدۇ؛ يوپۇرمقى ئۇدۇل ئۆسىدۇ، شەكلى سوقمچاق ياكى ئۇزۇنراق سوقمچاق، گىرۋىكى تولۇق، ئۇچى بىراقلا ئۇچلىنىپ، قىسقا تىكەن ھاسىل قىلىدۇ؛ گۈلىنىڭ رەڭگى قىزغۇچ سۆسۈن كېلىدۇ؛ مېۋىسى كىچىك، ياپىلاقراق، دۈگىلەك شەكىلدە بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى «گۈلیەسمەن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، جىگەرنىڭ ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، سۇيدۇك ھەيدەيدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان.

بەدىلى: زىرىق، ئالقات.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

گىلاس

باشقا نامى: قىرا سىيلە.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق ياغاچ غوللۇق يوپۇرماق تاشلايدىغان، نەشپۈتكە ئوخشاش دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمىقى سوقچاق، گۈلى ئاق ياكى سۇس قىزغۇچ ئاق، مېۋىسى شار شەكىللىك، رەڭگى قىزىل، چۈچۈمەل تاتلىق، ئادەتتە مېۋىسى ئىستېمال قىلىنىدۇ ھەم دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: تاتلىق گىلاس ھۆل ئىسسىق، چۈچۈمەل گىلاس قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆكرەكنى بوشىتىدۇ، ئىچنى يۇمشىتىدۇ، بۆرەك ۋە دوۋساقتىكى تاشنى چۈشۈرىدۇ، سەپرا ۋە قاننىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى پەسەيتىدۇ، ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ماددىلارنى توتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 2 ~ 3 تال ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازاننىڭ ھۆللۈكىنى كۆپەيتىۋېتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قارىمۇچ ۋە توزلۇق تائاملار.

بەدىلى: ئەينۇلا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: قاينىتما دورىلار.

گىل مەختۇم

باشقا نامى: تىنول مەختۇم، قىزىللاي.

تونۇش: مەختۇم سېغىزى ياكى لېيى سۇس قىزىل، تەمسىز، پۇراقسىز، ئادەتتە پىششىقلاپ ئىشلەنگىنى تۇگمە شەكلىدە كېلىدۇ، بۇ سېغىز «گىل مەختۇم، تىنول مەختۇم، قىزىل لاي» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ لاينى كاھىنلار تاپقانلىقى ئۈچۈن «كاھىن لېيى» دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستان، پاكىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، تۇتىدۇ، قۇرۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، يۇقۇملۇق كېسەللىكلەرنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ، ئىچكى تەرەپتىن 1 ~ 3 گىرام ئىستېمال قىلىنىدۇ.

زەرەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ، توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، قىزىلگۈل، بادام يېغى.

بەدىلى: گىل ئەرمىنى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، زىمات دورىلار.

لاجۇۋەرد

باشقا نامى: لاجۇۋەرد مەغسۇل.

تونۇش: لاجۇۋەرد سۇزۇك، پارقىراق، قىممەت باھالىق مىنېرال بولۇپ، ئادەتتە ئۇ تللا رەڭ، بىنەپشە رەڭ ۋە نىل رەڭلەردە بولىدۇ. بۇ مىنېرال ماددىسىدىكى ئۇيغۇر تېبابىتىدە كۆپ ئىشلىتىلىدىغىنى سۇزۇك، پارقىراق، كۆكىكە مايىل بىنەپشە رەڭ كەلگىنى، يۇقىرىقىدەك خۇسۇسىيەتتە بولمىغانلىرى سۇنئىي لاجۇۋەرد بولۇپ، ئۇنى ئۇيغۇر تېبابىتىدە دورىغا ئىشلەتمەيدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇبى ئۆلكىلىرى ھەم قەشقەرنىڭ تاغلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا ۋە بەلغەم خىلتىنى سۇرىدۇ، مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، غەم ـ ئەندىشىنى يوقىتىدۇ، قويۇق گازلارنى يوقىتىدۇ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ. يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ھەيز ۋە سۇيدۇكنى راۋانلاشتۇرىدۇ. كۆزنى روشەنلەشتۇرىدۇ، داغ، سەپكۈن يوقىتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2~4 گىرام.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى، ھۇماما، كەتىرا، ھەسەل.

بەدىلى: ئۆز ۋەزنى بىلەن تەڭ ھەجرۇل ئەرمىنى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۇشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، زىمات دورىلار.

لاچندانه چنی

باشقا نامی: ئەلالچی چنی.

تونۇش: بۇ، زەنجۈبىل ئائىلىسىدىكى چاتقال ئۆسۈملۈك لاچندانه دەرىخىنىڭ مېۋىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، رەڭگى ئاققا مايىل سارغۇچ، يوملاق، تەمى ئاچچىق، ئىچىدىن 6 ~ 7 تال ئۇرۇقى چىقىدۇ.

چىقىش ئورنى: جۇڭگونىڭ ئىسسىق بەلباغ رايونلىرىدىن چىقىدۇ.

تېبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىنىڭ ئاخىرىدا قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئاشقازان ۋە جىگەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئېغىزنىڭ بەتبۇيلۇقنى يوقىتىدۇ ئىشتىهانى ئاچىدۇ، يەل تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~10 گىرامغىچە.

زەرەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: لاچندانه هىندى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

لەيلىگۈل

تونۇش: بۇ، لەيلىگۈل ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق ياكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، لەيلىگۈلگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، تەخمىنەن ئۈچ مېتىر ئېگىزلىكتە ئۆسىدۇ، غولى تىك، شېخى ئاز بولىدۇ؛ يىلتىزى يوغان، سېمىز، تۈۋرۈكسىمان، ئەتلىك كېلىدۇ؛ يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، سېپى بار، شەكلى يۇمرەكسىمان ياكى تۇخۇمسىمان، يوپۇرماق يۈزى يىرىك، گىرۋەكلىرى ھەرە چىشسىمان بولىدۇ؛ گۈلى قىزىل، ئاق، سۆسۈن قاتارلىق رەڭلەردە بولۇپ، قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ؛ غوزا شەكىللىك مېۋىسى يالپاق شار شەكلىدە بولۇپ، گۈل كاسىسىغا يۆگىلىپ تۇرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى «لەيلىگۈل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەر قايتۇرىدۇ، يىرىڭلارنى چىقىرىدۇ، چوڭ ـ كىچىك تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: يۈرەك ئاجىزلىقىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گاۋزىبان

بەدىلى: پىرسىياۋشان

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: چىلانما دورىلار.

لەئل

باشقا نامى: لەئلى يەمەنى.

تونۇش: لەئل قىزىل ياقۇتقا ئوخشايدىغان، لېكىن رەڭگى ئۇنىڭدىن سۇسراق، بىنەپشە رەڭ ياكى جىگەر رەڭگە مايىل، ياقۇتقا قارىغاندا يۇمشاقراق، سۇزۇك، پارقىراق، ناھايىتى ئەتىۋارلىق مىنېرال ماددا بولۇپ، ھازىر لەئلى ئاپتونوم رايونىمىزدىنمۇ چىقىدىغانلىقى، ئۇنىڭ رەڭگى ۋە سۈپىتىنىڭ ناھايىتى ياخشى ئىكەنلىكى ھەققىدە مەلۇماتلار بار.

چىقىش ئورنى: ھىندىستان ھەم ئاپتونوم رايونىمىزدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۈرەك، مېڭە ۋە نېرۋىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ. كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.15 ~ 0.5 گىرام.

زەھەرى: لايىقلاشتۇرۇش ياخشى بولمىسا، ئەزالاردا توسۇلۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەرەب يېلىمى، كەتىرا.

بەدىلى: مەرۋايىت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر، مۇپپەررەھ دورىلار.

لوپنۇر كەندىرى

تونۇش: بۇ، سۆگەتگۈل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولـلۇق ئۆسۈملۈك لوپنـۇر كەندىرى بـولۇپ، بۇ ئـۆسـۈملۈكـنـىڭ پۈتـۈن چـۆپى «لوپـنـۇر كەندىـرى» نـامىدا دورىـغـا ئىشلىتىلىدۇ، پۈتۈن چۆپىدە شىلىمشىق ئاق سۈتى بار، غولى تىك سىلىق بولىدۇ، مېۋىسىنىڭ ئىچىدە قارامتۇل سېرىق رەڭلىك ئۇرۇقلىرى بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىگە تارقالغان بولۇپ، لوپنۇر كۆلى ئەتراپىدا ئەڭ كۆپ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قـىزىتمـا پەسەيتـىدۇ، يەل تارقـىتىدۇ، جـىگەر ھارارىـتىنى پـەسەيتـىدۇ، كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، سۈيدۈك راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 12 گىرام، قاينىق سۇغا دەملەپ چاي ئـورنىدا ئـىچىلـىدۇ، قاينىتىشقا بولمايدۇ.

زەھەرى: سوغۇقچان كىشىلەردە باش قېيىشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بەدىيان.

بەدىلى: سەپرائوت يىلتىزى.

لايىقلاشتۇرۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، چىلانما دورىلار.

لوك

باشقا نامى: لاك مەغسۇل.

تونۇش: بۇ، لاكسفىرا ئائىلىسىدىكى ھاشارات شپىلاق قۇرتىنىڭ ئاجراتمىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، چۆل - جەزىرىلەردىكى توغراق قاتارلىق دەرەخ شاخلىرىنىڭ ئۈستىدە، شەبنەم چۈشمىسى شەكىلدە چۈشۈپ قالغان يېلىمسىمان ھالەتتىكى قىزىلغا مايىل قارا رەڭدىكى يېلىم دەرىخىدۇر.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تەكلىماكان، ئىلىمىزنىڭ يۇنىنەن قاتارلىق ئۆلكىلىرى ھەمدە تايلاند، ھىندونېزىيە، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قوغۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، مايلارنى ئېرىتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلتلارنى تازىلايدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۇكنى قۇرۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 10 گىرام.

زەھەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: مەستىكى.

بەدىلى: رەۋەن، ئاسارۇن.

لايىقلاشتۇرۇشى: يۇيۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

لىمون

باشقا نامى: لىمو.

تونۇش: بۇ، پالما ئائىلىسىدىكى توپلىشىپ ئۆسىدىغان چاتقال ئۆسۈملۈكنىڭ پىشقان مېۋىسىدىن ئىبارەت، ئۇنىڭ مېۋىسى يۇمىلاق ئېللىپىس شەكىلده، رەڭگى سېرىق، تەمى ئاچچىق چۈچۈمەل كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىي قىسمىدىكى ئۆلكىلەردىن، ھىندىستان، پاكىستان، ئەرەبىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: خىلىتسىز قۇرۇق ئىسسىق كەيپىياتنى تەڭشەيدۇ، يۇرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، سەپرا خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكنى پەسەيتىدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى تازىلايدۇ، ئۇسسۇزلۇق پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3~10 گىرامغىچە.

زەرەرى: سوغۇق مىزاجلىق كىشىلەرگە، نېرۋا ۋە پەي كېسەللىكلىرىگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، ناۋات.

بەدىلى: ئاپېلسىن، كافۇر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

مارجان

باشقا نامى: مارجان ئەسلىي.

تونۇش: بۇ، گورگىندا ئائىلىسىدىكى ھايۋانات قىزىل رەڭلىك مارجان قۇرتىدىن ئاجرىلىپ چىققاندىن كېيىنكى ھاك ماددىلىق ئىسكىلىت بولۇپ، بۇ خىل قىزىل قۇرتنىڭ ئىسكىلىتى يەنى سۆڭەكلىرى «مارجان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئادەتتە كېسىپ تاياقسىمان قىلىپ قويۇلىدۇ، ئۆزى قاتتىق، خۇددى فارفۇر خىشقا ئوخشايدۇ، ئاسان سۇنمايدۇ، پۇرىقى ۋە تەمى يوق.

چىقىش ئورنى: تەيۋەن ۋە جەنۇبىي دېڭىز رايونى ئەتراپلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يۈرەك، مېڭە، جىگەر ۋە ئاشقازاننى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ، كۆكۈلنى ئاچىدۇ، ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، قان توختىتىدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 3 گرام.

زەرەرى: بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: كەھرىۋا، خۇنسىياۋشان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، مۇپەررەھ دورىلار.

ماگنىت تېشى

باشقا نامى: ھەجرەلمىقناتىس.

تونۇش: بۇ، ئوكسىدلانغان ماددا تۆۋىدىكى ماگنىتلىق تۆمۈر رۇدىسىنىڭ تېشى بولۇپ، شەكلى ھەر خىل، قىرلىق، سىرتقى يۈزى قارا رەڭلىك بولۇپ، پارقىرىمايدۇ، بۇ خىل ماگنىتلىق تۆمۈر رۇدىسى «ماگنىت تېشى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جياڭسۇ، شەندۇڭ، لياۋنىڭ، گۇاڭدۇڭ قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تاش پارچىلايدۇ، مېڭە، جىگەر ۋە ئۆپكىنى قۇۋۇەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلتلارنى تازىلايدۇ، قان توختىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، جاراھەت ئېغىزلىرىنى پۈتتۈرىدۇ، ئاق خۇن ۋە ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، جىگەر ۋە تالنى قۇۋۇەتلەيدۇ، تۇغۇتنى ئاسانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كۇشتە قىلىنغاندىن كېيىن 0.5 ~ 1 گىرامغىچە.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بىدىلى: ھەجرۇلىيەھۇد.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

مالكەنگىنى

باشقا نامى: مالىكەنكىنى.

تونۇش: بۇ، جىنچاتقىلى ئائىلىسىدىكى پېلەكسىمان چاتقال ئۆسۈملۈك مالكەنگىنى بولۇپ، ئادەتتە مېۋىسى يۇمىلاق بولۇپ، قۇرۇغاندا ئىچىدىن ئۇرۇقى چىقىدۇ، بۇ ئۇرۇق توخۇم شەكىللىك، ئۇششاق، خورما رەڭ، تەمى بىرئاز ئاچچىق بولۇپ، ئۇرۇقى «مالكەنگىنى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: يۇنناندىن، گۇاڭشى، گۇاڭدۇڭ، تەيۋەن ۋە ھىندىستانىنىڭ تاغلىق رايونلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي، نېرۋا ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاشقازان ۋە باھىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 1 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىق كىشىلەرگە، بالىلارغا ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كالا سۈتى، قىزىلگۈل.

بەدىلى: قەلەمپۇر يېغى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، سۇفۇپ دورىلار.

مامكاپ

باشقا نامى: كاككۇكگۈلى، كاپ ـ كاپ، سۈت ئوتى.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، مامكاپقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۇزۇلگەن جايىدىن ئاق سۈت چىقىدۇ؛ تۈۋىدىكى يوپۇرماقلىرى توپلىشىپ ئۆسكەن، گىرۋەكسىمان يېرىقچىلار بولىدۇ؛ گۈل رېتى يەككە ھالدا ئۆچىدا ئۆسىدۇ، گۈلى سېرىق، مېۋىسى ئورۇق، شەكلى ئۇزۇنچاق يۇمىلاق، رەڭگى قوڭۇر، مېۋىسىدە ئاق رەڭلىك تاج تۈكلىرى بولۇپ، كىچىك كۈنلۈككە ئوخشايدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «مامكاپ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئېتىزلىق، يول بويلىرى، ئېرىق ـ ئۆستەڭ بويلىرى ۋە دالىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: سوغۇقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: بىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

مامرانچنى

باشقا نامى: مامران.

تونۇش: بۇ، ئېيىقتاپان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك مامرانچنى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ قۇرۇتۇلغان يىلتىزسىمان غولى «مامرانچنى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىزاڭ، خۇبېي، خۇنەن، شەنشى، سىچۈەن، ھىندىستان ۋە ياپونىيە قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: جاراسىملارنى ئۆلتۈرىدۇ، قان تازىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، يەل تارقتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئىككى گىرامغىچە.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاجلىقلاردا باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قىزىلگۈل.

بەدىلى: زەرچىۋە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: قۇرس ۋە مەتبۇخ دورىلار.

ماهى زەھرەج

باشقا نامى: بېلىق دورىسى.

تونۇش: بۇ، يۇمىلاق زىراۋەندە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يۆگىمەچ يىلاغچ غوللۇق ئۆسۈملۈك ھىندى يۇمىلاق زىراۋەندىسى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى يەنى ئۇرۇقى «بېلىق دورىسى» ياكى «ماهى زەھرەج» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ھىندىستان، بېرما، مالايشىيا قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە قويۇق خىلىتلارنى سۈرۈپ تازىلايدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~3 گىرام.

زەرەرى: ئۇچەي يالليۇغلىنىش ھەتتا قاناشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، كىراخمال (نىشاستە).

بەدىلى: سەبرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما، سۇفۇپ دورىلار.

مەدەستان

باشقا نامى: مۇردارسەنگى.

تونۇش: بۇ، تازىلانمىغان قوغۇشۇن ئوكسىد بولۇپ، كۆپرەك قوغۇشۇن ۋە قەلەيدىن ياسىلىدۇ، كۈمۈشتىن تەييارلانغىنىنىڭ رەڭگى بىنەپشە رەڭ، قوغۇشۇندىن ياسالغىنىنىڭ رەڭگى سارغۇچ بولىدۇ، ئالتۇندىن ياسالغىنىنىڭ رەڭگى قىزىل بولىدۇ، بۇنىڭ يېخشراقى ساپ، رەڭگى سېرىق، پارقىراق، ئېغىر كەلگىنىدۇر.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ خۇنەن، چاڭشا، جياڭسۇ قاتارلىق جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، بۇزۇق گۆشلەرنى يوقىتىدۇ، يېڭى گۆش ئۈندۈرىدۇ، جاراھەت ۋە زەخمىلەرنى پۈتتۈرىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئۇچەيدىكى قۇرتنى ئۆلتۈرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، قان تازىلايدۇ، يالليۇغ قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىچكى تەرەپتىن ئىشلەتسە سەللا ئېھتىيات قىلمىسا، ئادەمنى ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ. ئۇنىڭ ئىككى گىرامى ئادەمنى ئۆلتۈرىدۇ. سۈيدۈكنى توختىتىدۇ، قورساقنى ئېسىدۇ، نەپەسنى توختىتىدۇ، تىلنى تارتىشتۇرۇپ قويىدۇ، گالنى بوغىدۇ، ھەتتا ئۇچەينى تېشىۋېتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: زەھەرلىنىش ئەھۋاللىرى كۆرۈلسە، قۇستۇرۇش، كىلىزما قىلىش چارىلىرى قوللىنىلىدۇ.

بەدىلى: كۈمۈش كۇشتىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش، كۇشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

مەرزەنجۇش

باشقا نامى: جەمبىل، كېيىكئوتى.

تونۇش: بـۇ، كالپۇكسمان گـۈللۈكلـەر ئائىلـسىدىـكى كۆپ يـىللىق سـامان غوللـۇق، مەرزەنجۇشقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 10 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ غولـى تۆت قىرلىق بولۇپ، پۈتۈن تېـنى خۇشبـۇي پۈرايدۇ، يۇقـرىقى قـسىمـدىكى يوپـۇرماقلـرى ئۇدۇل ئۆسىدۇ، تۆۋەن قـسىمـدىكى يوپـۇرماقلـرى ئادەتتە ئـايلانما ئـۆسىدۇ؛ يوپـۇرماقنـىڭ شەكلى تۇخۇمسىمان شالاڭ تۈكلۈك بولىدۇ، يوپۇرمقىنىڭ ئۇزۇنلۇقى 1 ~ 3 سانتـىمېتىـر، كەڭلىكى 0.4 ~ 0.8 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ گۈل رېتى مۇرەككەپ كونۇسسىمان، رەڭگى ھاۋا رەڭ سۆسۈن كېلـىدۇ، بۇ ئۆسۈمـلۈكنـىڭ پۈتۈن چـۆپـى «مەرزەنجـۇش» نـامىدا دورىـغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغـۇر ئـاپتونـوم رايـونىنـىڭ تاغلـىق جايلـىرىدىكى تـاغ ئېتەكلىرىنىڭ يايلاقلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خـۇسۇسىيـىتى: يـۆتـەل توختـىتىدۇ، دەم سـىقىشـنى باسـىدۇ، سـۈيدۈك ۋە ھەيـزنـى راۋانلاشتۇرىدۇ. توسالغۇلارنـى ئاچىدۇ، مېڭە ۋە يۈرەكـنى قۇۋۋەتلـەيدۇ، ئارتۇق ھـۆللۈكنـى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ ئۆپكىسىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركە.

بەدىلى: تاغ يالپۇزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرىلار: قاينىتىما دورىلار.

مەرۋايىت

باشقا نامى: مۇتى لۆئلۇ.

تونۇش: مەرۋايىت سەدەپنىڭ ئىچىدىن چىقىدۇ، بۇنىڭ بەزىسى چوڭ، بەزىسى كىچىك بولۇپ، كىچىكى كۆكنار ئۇرۇقىدىنمۇ ئۇششاقراق، چوڭى قۇشقاچ تۇخۇمىدىنمۇ چوڭراق، بەزىسى كەپتەر تۇخۇمىدەك بولىدۇ، لېكىن بۇ خىلدىكسى بەك ئاز ئۇچرايدۇ، بەزىسى 12 گىرام چوڭلۇقتا بولىدۇ، بۇنىڭ ياخشىسى ئاق، ساپ، پارقىراق، يۇمىلاق، سىلىق بولغىنىدۇر، بۇ خىلدىكسى بەھەيىن، ھورمۇز، ئومان قاتارلىق ئورۇنلاردىن چىقىدۇ، ئادەتتە مەرۋايىت ئۇچ خىل بولىدۇ، بىرىنچىسى سېرىق، ئىككىنچىسى قارا، ئۇچىنچىسى تۇتۇق بولۇپ، بەك پارقىراق، جۇلالىلىق، بەك چوڭمۇ، بەك كىچىكمۇ بولمىغىنى دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ غەربىي جەنۇبىي دېڭىز بويلىرىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلنى ئاچىدۇ، ئەزالار خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، ئىچكى ئەزالارنى قۇۋۇتلەيدۇ، نېرۋىنى قۇۋۇتلەيدۇ، رەئىس ئەزالارنى قۇۋۇتلەيدۇ، قان توختىتىدۇ، كۆرۈش قۇۋۋىتىنى ئاشۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: دوۋساققا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، كەتىرا.

بەدىلى: سەدەپ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قىزدۇرۇش ئارقىلىق سارغايتىپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

مەستكى رۇمى

باشقا نامى: ئەلەك رۇمى.

تونۇش: بۇ، سىر دەرىخى ئائىلىسىدىكى دائىم كۆكىرىپ تۇرىدىغان چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ ياۋا پىستە دەرىخىنىڭ دېۋىرقاي يېپلىمى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ يېپلىمى «مەستكى» ياكى «مەستكى رۇمى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: تۈركىيە، قىبرىس ئارىلى، مىسىر، سۈرىيە، تۇنىس ۋە ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، بەدەننى، رەئىس ئەزالارنى ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئېغىزنى خۇشبۇي قىلىدۇ، ھەزىمنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 4 گىرامغىچە.

زەرەرى: دوۋساقنى زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۇت ئۇرۇقى، سىركە.

بەدىلى: كۈندۈر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، جاۋارىش دورىلار.

مۇرمەككى

باشقا نامى: مۇر، مۇرساپ.

تونۇش: بۇ، زەيتۇن دەرىخى ئائىلىسىدىكى چاتقال ياكى كىچىك دەرەخ مۇرمەككى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ يېلىمى «مۇرمەككى»، نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: سۇمالى، ئېفىيوپىيە، ئەرەبستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىچىنى قاتۇرىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇەتلەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋان قىلىدۇ، بەلغەم چىقىرىدۇ، مىزاجنى تەڭشەيدۇ ۋە ئارتۇق ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بەدىلى: تەرياقى ئەربەئە، خۇنسىياۋشان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، سۇفۇپ دورىلار.

موزا

باشقا نامى: ئەپەس، مازۇ سەبزى.

تونۇش: بۇ، قاسراقلىقلار ئائىلىسىدىكى چاتقال ياكى يوپۇرماق تاشلايدىغان ئۆسۈملۈك موزا دەرىخىنىڭ يۇمران شاخلىرى ئۇستىدە قۇرۇپ قالغان قۇرت قاپارتقۇلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، موزا ھەرىسىنىڭ لىچىنكىلىرى موزا دەرىخىنىڭ يۇمران شېخى ياكى يوپۇرماقلىرى ئۇستىدە پارازىتلىق ياشاپ ھاسىل بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مۇشۇ خىل قۇرت قاپارتقۇسى «موزا»، «ئەپەس»، «مازۇسەبزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: تۈركىيە، ئىران، ئەرەبىستان، ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يارا پۈتتۈرىدۇ، بۇزۇق ھۆللۈكلەرنى تۈتىدۇ، قان توختىتىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: كۆكرەك ۋە ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ئەرەب يېلىمى.

بەدىلى: ئانار پوستى، يۇلغۇن مېۋىسى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات دورىلار.

مۇقەل

باشقا نامى: مۇقەل ئەزراق.

تونۇش: بۇ، زەيتۇن دەرىخى ئائىلىسىدىكى كىچىكرەك دەرەخ مۇقەلنىڭ سوزۇلۇشچان يېلىمى بولۇپ، بۇ بىر قانچە خىل بولىدۇ، رەڭگى قىزغۇچ سېرىق، تەمى ئاچچىق بولغىنى «مۇقەل ئەزراق»، رەڭگى سېرىققا مايىل بولغىنى «مۇقەللىيۇھۇد»، قارىغا مايىل، سىلىق بولغىنى «مۇقالي» دېيىلىدۇ. ساپ، پارقىرايدىغان، چاپلاشقاق، يۇمشاق، خۇش پۇراقلىق، رەڭگى قىزغۇچ سېرىق، تەمى ئاچچىق بولغىنى ياخشىسىدۇر، ئەگەر بۇ خىل مۇقەلنى ئوتقا سالسا، پاختىنىڭ پۇرىقى كېلىدۇ، سۇدا تېز ئېرىيدۇ. قانچە كونىرىغانسېرى شۇنچە ئاچچىقلىشىپ بارىدۇ. بۇ دەرەخنىڭ يېلىمى «مۇقەل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىتالىيە، يەمەن، ئۇمان دېڭىز بويلىرى ۋە ھىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، يۇمشىتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، پەي ۋە نېرۋىلارنى قۇۋۇتلەيدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: ئۆپكە ۋە بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تەۋزەتكۈچىسى: كەتىرا، زەپەر.

بەدىلى: مۇرمەككى، سەبرە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم ۋە ھەب دورىلار.

نارجىل

باشقا نامى: ناريەل.

تونۇش: بۇ، پالما ئائىلىسىدىكى دائىم يېشىرىپ تۇرىدىغان بىر خىل نارجىل دەرىخى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ مېۋە ئىچكى پوستى، سۈتى ۋە تۆرەلمە سۈتى قاتارلىقلار دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئۇنىڭ شاپىقى «نارجىل» نامىدا، ئۇنىڭ مېيى «نارجىل يېغى» «رەۋغەنى نارجىل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ خەينەنداۋ، يۈننەن، تەيۋەن ئۆلكىلىرىدىن ھەم ھىندىستان، ۋىيېتنام، ۋە باشقا ئىسسىق بەلباغ دېگىز بويلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ھۆل نارجىلنىڭ مېغىزى بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق، قۇرۇقىنىڭ ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننىڭ تەبئىي ھارارىتىنى كۆچەيتىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، ياخشى قان پەيدا قىلىدۇ، ئېغىزنى خۇشبۇي قىلىدۇ، مەنىي پەيدا قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ، تەستە سىڭىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: شېكەر، ناۋات، تاۋۇز.

بەدىلى: ياڭاق مېغىزى، پىستە مېغىزى، چىلغوزا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن ۋە دورىلار.

نارمشكى

باشقا نامى: ناگىكىر.

تونۇش: بۇ، گۈتتىفىرا ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان نارمىشك دەرىخى گۈللىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى چېچەكسىمان خۇش پۇراقلىق ماددىسىدىن ئىبارەت.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ يۇنناندىن ئۆلكىسىدىن ھەمدە ياۋروپا، ھىندىستان، پاكىستان، بىرما قاتارلىق جايلاردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆڭۈلنى خۇشال قىلىدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، نېرۋىنى ياخشىلايدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: ئۆتكە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، كاسنە.

بىرىكىشى: زىرە، پەرەنجىمشكى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۇشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، جاۋارىش دورىلار.

نەغەزگۈل

باشقا نامى: نەرگىس.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، نەغەزگۈلگە ئوروقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 70 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ تۈگۈنەك يىلتىزى كۆپ، شەكلى ئۇرچۇققا ئوخشايدۇ، غولى يالغۇز، سىلىق ۋە قاتتىق؛ يوپۇرمىقى كۆپىنچە توپلىشىپ ئۆسىدۇ، شەكلى يىپسىمان بولۇپ، دۇغسىمان ئېگىلىپ تۇرىدۇ؛ گۈل رېتى چەكلىك كۈنلۈكسىمان بولۇپ، ئۇچىدا ئۆسىدۇ، گۈلى ئالتۇن رەڭدە بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى «نەغەزگۈل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ياللۇغ قايتۇرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قاقىلە، پىننە.

بەدىلى: چىغىرتماق يىلتىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

نەمەكى لاھوٚرى

باشقا نامى: لاھوٚر تۇزى.

تونۇش: بۇ، تاغدىن چقىدىغان جىسىم بولۇپ، سۇغا سالسا ئېرىيدۇ، ھالۇىدىن باشقا ھەممە تائاملارغا سېلىندۇ، بۇ نەرسە خەلق ئارىسىدا «ئاش تۇزى» نامى بىلەن مەشھۇر بولۇپ، تاشقا ئوخشاش قاتتىق كېلىدۇ، كاندىن ۋە بەزىدە تاغلاردىنمۇ چقىدۇ. بۇنىڭ كانى تاغ بولۇپ، تاغنىڭ يېرىقلىرى ۋە كامارلىرىدىن سۇيۇق ھالدا سىزىپ چقىدۇ، ئاندىن سوغۇق ھاۋا بىلەن ئۇچرىشىپ تاشتەك قېتىپ قالىدۇ، بۇنىڭ، ئاق، سۇزۇك، قاتتىق بولغىنى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىز شىنجاڭدىن چىقىدۇ، بولۇپمۇ پاكىستانىنىڭ لاھوٚر شەھەر ئەتراپىدىكى تاغلاردىن چىققىنى ئەڭ ياخشىسى ھېسابلانغاچقا، لاھوٚر نامى بىلەن ئاتالغان.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زېھىننى قۇۋۇەتلەيدۇ، شىلىمشىق بەلغەملەرنى تازىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، قورساق ئېسىلشىنى پەسەيتىدۇ، كۆزنى روشەن قىلىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: توققۇز گىرام.

زەرەرى: بۆرەك، يۇرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: قىزىلگۈل، سۇمبۇل.

بەدىلى: ئاش تۇزى

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۇشىدىغان ياسالمىلار: ھەب ۋە چىلانما دورىلار.

نوقۇت

باشقا نامى: چىنى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ياكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، كۆك ماشقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق؛ كىچىك يوپۇرمقى تۇخۇمسىمان؛ گۈلى ئاق ياكى سۇس بېغرىرەڭ؛ مېۋىسى چوكا مېۋە؛ ئۇرۇقى سەل شار شەكلىدە. يۇمران چوكا مېۋىسىنى ۋە ئۇرۇقىنى ئىستېمال قىلىشقا بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: يەل پەيدا قىلىدۇ، تەستە ھەزىم بولىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: زىرە، گۈلقەنت.

بەدىلى: پۇرچاق، ماش.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھالۋا دورىلار.

نۆشادۇر

باشقا نامى: نۇشادىر.

تونۇش: بۇ، تەركىبىدە ئاممونىي خلورىد تۇتقان، ئاق رەڭلىك ياكى كۇل رەڭلىك سۇزۇك كىرىستال كان تېشىدىن ئىبارەت. بولۇپ، ئادەتتە دانچىسمان كېلىدۇ، يەنە شەكلى ھەر خىل، پارقىراق كېلىدۇ، تەمى قېرىق ھەم ئاچچىق، سۇدا ئاسان ئېرىيدۇ، ئاق رەڭلىك، پارقىراق، تەركىبىدە ئازىلاشما كان ماددىلىرى بولمىغانلىرى ياخشىلىرى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ چىڭخەي، گۇاڭدۇڭ، گەنسۇ، سىچۇەن، شىنجاڭ قاتارلىق ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلاردىن چىقىدۇ. يەنە ھىندىستان، لىۋىيە قاتارلىق ئەللەردىنمۇ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تېرىنى قىزارتىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى تازىلايدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، ئاشقازان ۋە ئۇچەينى قۇۋۇەتلەيدۇ، سەپرانى تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 گرام.

زەرەرى: ئۇچ گىرامدىن ئېشىپ كەتسە، ئادەمنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سۇت، سېرىقماي.

بەدىلى: توغرىغۇ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، شەربەت دورىلار.

نېلۇپەر

باشقا نامى: كەرنەك بىلمائ.

تونۇش: بۇ، نېلۇپەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، نېلۇپەرگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، سۇدا ئۆسىدۇ. يوپۇرمقىنىڭ ھەجمى چوڭ، شەكلى سوقىچاق، رەڭگى يېشىل بولىدۇ. يوپۇرماق ساپىقى ئىنچىكە، ئۇزۇن بولۇپ، يىلتىز غولىدىن ئۆسۈپ چىقىدۇ. گۈلى ئاق ئېچىلىدۇ. غۇنچىسىنىڭ پۇرىقى خۇش پۇراق بولىدۇ. يىلتىز غولى تۇم، قىسقا، رەڭگى قارامتۇل قىزىل كېلىدۇ. سىرتىدا ئىنچىكە شاخچە يىلتىزلىرى بار. ئۇرۇقىنىڭ تەمى تاتلىق، تۆرەلمە بىخىنىڭ تەمى قېرىق، گۈلى ۋە غۇنچىسىنىڭ تەمى ئاچچىق بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ قەشقەر، خوتەن، ئاقسۇ قاتارلىق جايلىرىدىكى تېبىز كۆلچەك ۋە كۆللەردە ئۆسىدۇ، تېرىپمۇ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇرۇقى ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق؛ گۈلى ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۇرەك ۋە جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، قىزىتما قايتۇرۇپ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدۇ، تالىنىڭ خىزمىتىنى ياخشىلايدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، مەنىنى تىزگىنلەيدۇ، قان بېسىمنى تۆۋەنلىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ نېلۇپەر يىلتىزسىمان غول بوغۇمى 12 ~ 20 گىرام، قالغانلىرى 6 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: باھقا ۋە دوۋساققا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ناۋات.

بەدىلى: بىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

نىشاستە

باشقا نامى: كراخمال، نىشاستەئى گەندۇم.

تونۇش: بۇ، باشاقلىق ئۆسۈملۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك بۇغداي چىلانمىسىنىڭ تېگىگە ئولتۇرۇپ قاتقان دۇغدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ قۇرۇتۇلغاندىن كېيىن «نىشاستە» ياكى «كىراخمال» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ياپىلاق، ئۆلچەمسىز ۋە ھەر خىل چوڭلۇقتىكى پارچىلار بولۇپ، رەڭگى ئاق، تەمسىز كېلىدۇ، يېڭى ئىشلەنگىنى ئاق رەڭلىك بولۇپ، بۇزۇلۇپ قالمىغىنى ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئۇيغۇر تېۋىپلىرى بۇغدايدىن تەييارلايدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق قايتۇرىدۇ، ئۆپكە، كاناي ۋە مېڭىنى قۇۋۇتلەيدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، داغنى يوقتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 12 گرام.

زەھەرى: تەستە ھەزىم بولىدۇ، كۆپ ئىشلەتسە مەنىنى كېمەيتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قەلەمپۇر، كەرەپشە.

بەدىلى: تۇگمەن توزۇندىسى، يۇيۇلغان گۈرۈچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالالار: سۇفۇپ، لوئوق دورىلار.

ھەببەتۇلخۇزرا

باشقا نامى:

تونۇش: بۇ، ھىندىستاندا بولىدىغان، يوپۇرمىقى ئۇزۇن، مېۋىسى خۇش پۇراق چوڭ دەرەخ بەتەم دەرىخىنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ دەرەخلىك ئۇرۇقى بەئەينى سۇماقتا ئوخشاپ كېتىدۇ، چاقسا ئىچىدىن مېغىزى چىقىدۇ، مېغىزى يېشىل رەڭلىك، تاتلىق ۋە تەملىك بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ھىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: سۈت ۋە مەنىنى كۆپەيتىدۇ، بۆرەك ۋە باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، كۆكۈلنى ئاچىدۇ، بەدەننى ۋە بۆرەكنى قۇۋۇتلەيدۇ، تاش پارچىلايدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئاۋازنى ساپلاشتۇرىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گرام.

زەرەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بىنەپشە، سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: ئاچچىق بادام مېغىزى، ياڭاق.

لايىقلاشتۇرۇشى: مېغىزىنى ئايرىپ ئېلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

ھەببۇلئاس

باشقا نامى: توخۇمى مۇرد

تونۇش: بۇ، مىرتا ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان چاتقال ئاس دەرىخىنىڭ پىشاي دەپ قالغان مېۋىسى بولۇپ، ئۇچىدىن كىچىك - كىچىك ئۇرۇقچىلار چىقىدۇ. تەمى ئازراق ئاچچىق، تىلنى قورۇيدۇ.

جىقىش ئورنى: ھىندىستان، مالايشيا، سىرى لانكا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ، ئېلىمىزدە ئاز مىقداردا ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق، بىرىنچى دەرىجىدە سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: جاراھەت پۈتۈرىدۇ، تەر ۋە قاننى توختىتىدۇ، تۈتىدۇ، يۇرەك ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىچ سۇرۇشنى توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، چاچ يىلتىزىنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: باش ئاغرىقى ۋە ئۇيقۇسىزلىق پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: گۈلبىنەپشە.

بەدىلى: ئاقاقىيا، رۇسۇت.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، قۇرس دورىلار.

ھەببۇلغار

باشقا نامى: جۇپتى بەللۇت.

تونۇش: بۇ، كامفورا ئائىلىسىدىكى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرىدىغان ئۆسۈملۈك غار دەرىخىنىڭ مېۋىسىدىن ئىبارەت بولۇپ، مېۋىسىنىڭ چوڭلۇقى پىنسۇق چوڭلۇقىدا، سەل سوقچاقراق توق بادام رەڭلىك، مېۋىسىنىڭ پوستى نازۇك، خوشبۇي كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئىلگىرى جەنۇبىي ياۋروپا ۋە غەربىي ئاسىيادىن چىقاتتى، ھازىر ئېلىمىزنىڭ دېڭىز بويىلىرىدىكى شەھەرلەردە ئۈستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي ـ مۇسكۇللارنى چىڭىتىدۇ، ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، قەي قىلدۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، مەستىكى.

بەدىلى: ئاچچىق بادام، سازەج.

لايىقلاشتۇرۇشى: مېغىزىنى ئايرىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالار: ھەب، شەربەت دورىلار.

ھەببۇلمۇلۇك

باشقا نامى: ھەببى سالاتىن، دەندە

تونۇش: بۇ، يالمانقۇلاق ئائىلىسىدىكى بىر خىل دەرەخنىڭ ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، «ھەببۇلمۇلۇك»، «دەندە» قاتارلىق ناملاردا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. مېۋىسى تۇخۇم شەكىللىك ياكى ئېللىپس شەكىللىك، ئۇچ قىرلىق، سىرتقى يۈزى كۇل رەڭ ياكى سېرىق رەڭلىك، مېۋىسى ئىچىدىن 3 ~ 4 تالغىچە ئۇرۇقى چىقىدۇ. مېۋىسىنىڭ تەمى ئاچچىق بولۇپ زەھەرلىك، ئېغىزغا سېلىشقا بولمايدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ فۇجيەن، تەيۋەن، خۇنەن، خۇبېي، گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، يۈننەن، گۈيجۇ قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن، ھىندىستان، بېنگال، بېرما، سىرى لانكا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مەددە قۇرتلارنى چۈشۈرىدۇ، غەيرىي تەبئىي بەلغەم، سەۋدا ۋە كۆيگەن قويۇق خىلتلارنى سۇرۇپ چىقىرىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئىششىق ۋە يەللەرنى تارقىتىدۇ، قەي قىلدۇرىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، قان ئايلىنىشنى تېزلىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 62 ~ 125 مىللىگرام.

زەھەرى: زەھەرلىك بولۇپ، زەھەرسىزلەندۈرمەي ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كافۇر.

بەدىلى: ئابدىمىلىك ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىاسالمىلار: زىمات ۋە ھەب دورىلار.

هەببى بىلسان

باشقا نامى: هەببى بىلسان.

تونۇش: بۇ، زەيتۇن دەرىخى ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك بىلسان دەرىخىنىڭ مېۋىسى بولۇپ، تۇخۇمسىمان شەكىلدە، قوتۇرغا مايىل، تەمى بىرئاز ئاچچىق، پۇرىقى سۇس. بۇ دەرەخنىڭ ياغچى «ئۇد بىلسان» مېۋىسى، «هەببى بىلسان»؛ يېغى «رەۋغنى بىلسان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مىسىر، سۈرىيە قاتارلىق ئەرەب ئەللىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، جىگەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، قاننى جانلاندۇرىدۇ، مېڭىنى تازىلايدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، نېرۋىنى قوزغىتىدۇ، ھەزمنى ياخشىلايدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: سەلىخە، ئۇد بىلسان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

هەببى زەلەم

باشقا نامى: هەببى زەلەم مسرى.

تونۇش: بۇ مسر قاتارلىق ئەللەردە ئۆسىدىغان بىر خىل ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى بولۇپ، «هەببى زەلەم» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. بۇ ئۇرۇق نوقۇتتىن چوڭراق، ياپىلاقراق، سىرتقى پوستى قارامتۇل كۆك، ياغلىشاڭغۇ، ئىچى ئاق، خۇش پۇراق، تاتلىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مسىر قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە هۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قوزغايدۇ، مەنىي پەيدا قىلىدۇ، بەدەننى سەمرىتىدۇ، بۆرەك ۋە جىگەرنى كۈچلەندۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 6 ~ 12 گىرام.

زەرەرى: توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: هەببەتۇلخۇزرا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ ۋە مەجۇن دورىلار.

ھەجرۇلىيەھۇد

باشقا نامى: يەھۇد تېشى، سەگگى يەھۇت.

تونۇش: بۇ، قەدىمكى ھايۋاناتلارنىڭ تاشقا ئايلانغان قالدۇقلىرىدىن ئىبارەت بولۇپ، كولاپ ئېلىپ باشقا تاشلارنى چىقىرىۋېتىپ يۇيۇپ، يىغىۋېلىپ «ھەجرۇلىيەھۇد» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. چوڭلىرى پاختەك تۇخۇمدەك، كىچىكلىرى قۇشقاچ تۇخۇمدەك كېلىدۇ. سەل سوزۇنچاق بولۇپ، كۆپلىگەن سىزىقچىلار بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئىئوردانىيەنىڭ تاغلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تاش پارچىلايدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئۇششاق تاشلارنى چۈشۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: جىگەرگە زىيان قىلىدۇ.

تەۋزەتكۈچىسى: كالا سۈتى.

بەدىلى: سەنگى سەرمائى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۇشته قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

هەرە كۆنىكى

باشقا نامى: هەرە ئوۋسى.

تونۇش: بۇ، هەممگە تونۇش بولغان چوڭ سېرىق هەرە ياكى سېرىق هەرىنىڭ ئۇۋسى بولۇپ، شەكلى يۇمىلاق، تۆشۈك - تۆشۈك، رەڭگى ئاقۇچ كۇل رەڭ كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: پىشايۋانلاردا، تام تۆشۈكلىرىدە، ئېگىز ئوتلاقلاردا، تاشلارنىڭ ئارىلىرىدا بولىدۇ. شىنجاڭنىڭ هەممە يەرلىرىدىن تېپىلىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ، زەهەر قايتۇرىدۇ، قۇرتلارنى ئۆلتۈرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، قان تازىلايدۇ، باهنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قارا پارپا، سۈت.

بەدىلى: هەسەل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، زىمات دورىلار.

ھەسەل

باشقا نامى: ئەسەل، شەھەد.

تونۇش: بۇ، ھەسەل ھەرىسى ئائىلىسىدىكى ھايۋانات ھەسەل ھەرىسى ئىشلەپچىقارغان ھەسەل قەنتىدىن ئىبارەت بولۇپ، «بال» ياكى «ھەسەل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. قويۇق شىرنىلىك، ئاق رەڭلىك ۋە سۇس سېرىق رەڭلىك ياكى ئاپېلسىن رەڭلىك ۋە كەھرىۋا رەڭلىك بولىدۇ، يېرىم سۇزۇك، پارقىراق كېلىدۇ، تەمى تاتلىق، خۇشبۇي پۇرايدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: يېڭىسى سېرىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق، ئازراق تۇرۇپ قالغىنى ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بالە ۋە جىگەرنى قۇۋۇەتلەيدۇ، قان كۆپەيتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، پەي ۋە نېرۋىلارنى، قۇۋۇەتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، يۆتەل توختىتىدۇ، نەپەسنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئىچىنى يۇمشىتىدۇ، ھەزىمگە ياردەم بېرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، قان بېسىمنى تۆۋەنلىتىدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 40 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى ۋە ئۇسسۇزلۇق پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ئانار سۇيى، لىمون سۇيى، سىركە.

بەدىلى: ئۇزۇم قىيامى، قاينىتىلغان خورما.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت ۋە مەجۇن دورىلار.

هەشقىپىچەك چۆپى

باشقا نامى: كاناي گۈلى، بەرگى نىل.

تونۇش: بۇ، يۆگىمەچ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق يۆگىمەچلىشىپ ئۆسىدىغان، هەشقىپىچەككە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، پىلىكىنىك ئۇزۇنلۇقى ئۇچ مېتىرغا يېتىدۇ. پۈتۈن ئۆسۈملۈكنى ئاق، ئۇزۇن تۈكچىلەر قاپلاپ تۇرىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ئومۇمىي گۈل سېپى قولتۇقىدىن ئۆسكەن، گۈل سېپىنىك ئۇچىدا بىردىن بەشكىچە گۈلى ئۆسىدۇ، گۈل تاجىسى كانايسىمان بولۇپ، رەڭگى ئادەتتە كۆكۈچ سۆسۈن ۋە ئاق رەڭدە بولىدۇ. غوزا مېۋىسى شار شەكلىدە، ئۇرۇقى تۈخۈمسىمان قىرلىق، قارا ياكى ئاق رەڭلىك، سىلىق، تۈكسىز بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىك پۈتۈن چۆپى «هەشقىپىچەك چۆپى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ هەرقايسى جايلىرىدىكى كۈنگەي يەرلەردە تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق، ئۇچىنچى دەرىجىدە ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا، بەلغەم خىلتلىرىنى سۈرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەهۋالغا قاراپ 4 ~ 8 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇچەي ۋە پەيلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ناۋات، مېۋە سۈلىرى.

بەدىلى: سۇزاپ ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ دورىلار.

ھەشقىپىچەك ئۇرۇقى

باشقا نامى: ھەببۇ نىل.

تونۇش: بۇ، يۆگىمەچ ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق چىرمىشىپ ئۆسىدىغان سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ھەشقىپىچەك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «ھەببى نىل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇرۇقى تۇخۇم شەكىللىك، سىرتقى كۆرۈنۈشى كۈل رەڭگە مايىل قارا رەڭلىك ياكى سۇس سارغۇچ ئاق رەڭلىك بولىدۇ. ئۇرۇق پوستى قاتتىق كېلىدۇ، تەمى سەل ئاچچىق، پۇراقسىز بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا، ۋە بەلغەم خىلىتىنى سۈرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى تەڭشەيدۇ، تېرىگە جۇلا بېرىدۇ، تەرەتنى يۇمشىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: ئىككى گىرامدىن ئارتۇق يېسە، قورساقنى ئاغرىتىدۇ. ھەددىدىن ئارتۇق ئىچىنى سۈرۈۋېتىدۇ، پەيلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ناۋات، مېۋە سۈيى.

بەدىلى: سۇزاپ ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ھەب، زىمات دورىلار.

هەلیۇن ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى هەلیۇن.

تونۇش: بۇ، گۈلسامساق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك مەرچۇبە دەرىخىنىڭ ئۇرۇقى بولۇپ، قىزىلغا مايىل قارا رەڭلىك، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ جەنۇبىي رايونلىرىدىن ھەمدە ھىندىستان ۋە ئىران قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۆرەك، دوۋساق، بەل، يۈرەك ۋە پەيلەرنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، سۈت ۋە مەنىي كۆپەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: تۇدەرى، شاقاقۇل.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن دورىلار.

هەمشىباھار ئۇرۇقى

باشقا نامى: بەزرۇلخۇبىياز، توخۇمى خۇبىياز.

تونۇش: بۇ، لەيلىگۈل ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈك داۋاملىق كۆكىرىپ تۇرغانلىقى ئۈچۈن «هەمشىباھار» دەپ ئاتالغان. ئۇرۇقىنىڭ شەكلى گىردەسمان بولۇپ، غىلاپلىق، رەڭگى ئاقۇچ، تەمى قېرىق، پۇرىقى سۇس كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ هەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە هۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق ياندۇرىدۇ، ياللۇغ قايتۇرىدۇ، يۇمشىتىدۇ، قىزىتما پەسەيتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك هەيدەيدۇ، جىگەر ۋە تالنىڭ توسالغۇسىنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، ئىچ سۇرۇشنى ۋە قاننى توختىتىدۇ، ئۆپكىنى تازىلايدۇ، ئۇچەينى تازىلايدۇ، ئۇچەي قۇرتلىرىنى ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4~12 گىرام.

زەھەرى: ئاشقازان هۆللۈكىنى ئاشۇرۇۋېتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، قاقىلە.

بەدىلى: ئاق لەيلى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: لوئوق دورىلار.

هۇممان ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى قىيمىقۇ، ئاتقۇلاق ئۇرۇقى.

تونۇش: بۇ، قامچىئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئاتقۇلاق ئۆسۈملۈكى بولۇپ، ئۇنىڭ ئۇرۇقى «هۇممان ئۇرۇقى»، «ئاتقۇلاق ئۇرۇقى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئۇرۇقىنىڭ شەكلى رەيهان ئۇرۇقىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى خورما رەڭ، ئۇچ بۇرجەك كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدىن هەم هىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە هۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرا، قان خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى ۋە ئوفۇنەتلىرىنى پەسەيتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: سۈيىدىن 20 ~ 25 مىللىلىتر.

زەھەرى: ئۆپكە ۋە تالغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: هەسەل.

بەدىلى: پاقىيوپوڭمىقى ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئەرەق، شەربەت دورىلار.

هېقىق

باشقا نامى: ئەقىق ئەسلىي.

تونۇش: بۇ بىر خىل كىۋارتىس تۈرىدىكى مەدەندىن ئىبارەت بولۇپ، سۈزۈك، پارقىراق، رەڭگى سېرىققا مايىل قىزىل بولىدۇ، تەمى بىمەززە تېتىيدۇ.

چىقىش ئورنى: يەمەن كانلىرىدىن ۋە باشقا مەملىكەتلەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يۈرەك ۋە مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قان توختىتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، كۆرۈش كۈچىنى ئاشۇرىدۇ، چىش مىلكىنى چىڭىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 1.5 گىرام.

زەھەرى: زەھەرلىك، بۆرەككە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، ھەسەل.

بەدىلى: بېخ مارجان، قاشتېشى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يامالار: خېمىر، سۇفۇپ دورىلار.

ھىك

باشقا نامى: ھىلتىت.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ھىكغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ سۈتكە ئوخشاش يېلىمى «ھىك» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. پۇرىقى ئالاھىدە سېسىق، تەمى ئاچچىق، رەڭگى كۈل رەڭگە مايىل ئاق رەڭلىك بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى چۆل - باياۋان ۋە قاقاس تاغلاردا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، مەددە قۇرت چۈشۈرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 0.5 ~ 0.8 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: يەل پەيدا قىلىدۇ، مېڭە ۋە جىگەرگە زىيان قىلىدۇ، ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە مۇ زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەرەب يېلىمى، ئاچچىق ئانار، تاتلىق ئانار، رۇمبەدىيان، بىنەپشە، ئالما سۈيى، سەندەل شەربىتى.

بەدىلى: جاۋشىر، ئەنجۈدان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: تالقان دورىلار.

ئوردان

باشقا نامى: رويان.

تونۇش: بۇ، رويان ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولىلۇق ياماشقۇچى پېلەكلىك ئۆسۈملۈك ئوردان ۋە پاۋروپا ئوردانى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى ۋە يىلتىزسىمان غولى «ئوردان» نامدا، بەزىدە «رويان» نامدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ سەنشى، جيالگشى، ئەنخۇي، خېنەن، شىنجاڭ قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن، ياۋروپا، ئوتتۇرا دېڭىز، ھىندىستان، پاكىستان، رۇسىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بالھ، پەي، نېرىۋا، بالىياتقۇ قاتارلىقلارنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ. جىگەر ۋە تالىنىڭ توسالغۇلىرىنى ئاچىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: دوۋساقا زىيان قىلىدۇ ھەم كۆپ ئىشلەتسە سۈيدۈكتە قان كەلتۈرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: دارچىن، كاۋاۋېچىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، سۇفۇپ دورىلار.

ئوسما يلتىزى

باشقا نامى: ئەسلىل كەتەم، نىلكاجەر.

تونۇش: بۇ، كىرىست گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى ئىككى يىللىق سامان غوللۇق، ئوسمىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 30 ~ 80 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ يىلتىزى ئۇزۇن، سىرتقى پوستى كۈل رەڭ سېرىق، غولى تىك بولۇپ، ئۈستىدە ئاق ئۈپىلىرى بار؛ يوپۇرماقلىرى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، تۈۋىدىكى يوپۇرماقلىرى چوڭراق بولۇپ، ساپىقى بار، يوپۇرماق شەكلى سوقمىچاق، ئومۇمىي گۈل رېتى ئۇچىدا ياكى قولتۇقىدا ئۆسىدۇ، گۈلى كىچىك، سېرىق، كىرىست شەكىلدە تىزىلغان، مۇڭگۈزسىمان مېۋىسى ئۇزۇن، سوقمىچاق، ياپىلاق تىكەنلىرى بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىلتىزى «ئوسما يىلتىزى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى يۇمشاق، مۇنبەت، قۇمساڭغۇ توپىلىقتا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يالليۇغ قايتۇرىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئىچنى قاتۇرىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، قىزىتمىنى پەسەيتىدۇ، زەھەرنى قايتۇرىدۇ، قاننى سوۋۇتىدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 10 ~ 15 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بەدىلى: گۈلبىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

ئوسۇلۇڭ چۆپى

باشقا نامى: كاھۇ.

تونۇش: بۇ، مۇرەككەپ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق ياكى ئىككى يىللىق، سامان غوللۇق، خوخغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى ئۇزۇن، سوقىچاق، گۈلى باشاقسىمان، گۈل رېتىدە رەڭگى سېرىق، غولى ۋە يوپۇرمىقى «كاھۇ» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ، ئۇلار ئادەتتە كۆكتات ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قان ۋە سەپرا خىلىتلىرىنىڭ ھارارىتىنى پەسەيتىدۇ، قانىنى تازىلايدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدۇ، ئۇيقۇ كەلتۈرىدۇ، چوڭ ـ كىچىك تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، ئىسپازما قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 15 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: باھقا زىيان قىلىدۇ، ئۇنتۇغاقلىق پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەرەپشە، يالپۇز.

بەدىلى: سېمىزئوتنىڭ سۈيى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، شەربەت دورىلار.

ئوشەق

باشقا نامى: ئەشجى، ئوشەق.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك تەرسۇس ناملىق دەرەخنىڭ يېلىمى بولۇپ «ئوشەق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ئالاھىدە پۇراقلىق، تەمى ئاچچىق بولىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئىران، تۈركىيە، ئافغانىستان، رۇسىيە قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يەل تارقىتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە سەۋدا خىلىتلىرىنى سۈرىدۇ، بۇزۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، ئىچىنى يۇمشىتىدۇ ۋە سۈرىدۇ، پارقىرىتىدۇ، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، قورساقتىكى قۇرتنى ئۆلتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.5 ~ 2 گىرام.

زەرەرى: بۆرەك ۋە ئاشقازان كېسەللىكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركە، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: جاۋشىر، سەكبىنەج.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، زىمات دورىلار.

ئوغرىتىكەن

باشقا نامى: چاھار مىخ، چاھار پاي ئاسمانى.

تونۇش: بۇ، ئوغرىتىكەن ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك بولۇپ، كۆپ شاخلىنىدۇ. يەر بېغىرلاپ ئۆسىدۇ، ئۇزۇنلۇقى 30 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ، پۈتۈن تېنىدە ئاق، يۇمشاق تۈكلەر بولىدۇ؛ گۈلى سېرىق، قولتۇقىدىن يالغۇز ئۆسىدۇ، مېۋىسى پىشقاندىن كېيىن يېرىلىدۇ ۋە ھەربىر مېۋىدە بىر جۈپتىن ئۇزۇن ۋە قىسقا تىكەنلىرى بولىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «ئوغرىتىكەن» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دەريا بويلىرى، دالا ۋە قوم دۆڭلىرىدە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تاش پارچىلايدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، قاننى راۋانلاشتۇرىدۇ، قىچىشىشنى باسىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 6 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: باشنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بادام ۋە كۈنجۈت يېغى.

بەدىلى: ئوغرىتىكەن يىلتىزى ۋە يوپۇرمىقى، پىدىگەن ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

ئۇچقۇن پاقا

باشقا نامى: زەبدەئ، مندەك.

تونۇش: بۇ، پاقا ئائىلىسىگە تەۋە بولغان مەشھۇر سۇ ھايۋىنى ئۇچقۇن پاقىنىڭ پۈتۈن تېنى بولۇپ، ئۆزى كىچىك، رەڭگى قارامتۇل، قول ۋە دۈمبىلىرى قىزىل رەڭلىك، پۈرىقى بېلىق پۈرىقىدا، تەمى بىمەززە.

چىقىش ئورنى: ئىلى ۋادىسىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تىرىشتى: بىرىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: قان تازىلايدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم، سەپرا ۋە سەۋدا خىلىتىنى تەڭشەيدۇ، باھ ۋە بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، يەل تارقىتىدۇ، جاراھەتلەرنى قۇرۇتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 2 گىرام.

زەھەرى: سىرتىدىن ئىشلەتسە تېرىنىڭ رەڭگىنى ئۆزگەرتىپ قويىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سىركە، سىرىقچىچەك سۈيى.

بەدىلى: ئاق يەر يىلنىي.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىاسالمىلار: مەجۇن، سوفۇپ دورىلار.

ئۇد بىلسان

باشقا نامى: بىلسان ياغىچى.

تونۇش: بۇ، زەيتۇن دەرىخى ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك بىلسان دەرىخىنىڭ ياغىچى بولۇپ، «ئۇد بىلسان» نامى بىلەن دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. ياغىچى سىلىق، خۇش پۇراق، ئېغىر، ئەنبەر رەڭلىك كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مىسىر، سۇرىيە قاتارلىق ئەرەب ئەللىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، جىگەر، مېڭە ۋە ئومۇمىي بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، ھۆللۈكلەرنى قۇرۇتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 2 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: ئۇچەيگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، بادام يېغى.

بەدىلى: بوزىدان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، سۇفۇپ دورىلار.

ئۇد سەلىب

باشقا نامى: فادانىيا.

تونۇش: بۇ، ئېيىقتاپانلىقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك سېسىق مودەنگۈلنىڭ يىلتىزسىمان غولى بولۇپ «ئۇد بىلسان» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى قارامتۇلغا مايىل خورما رەڭ، چوڭ - كىچىكلىكى كىچىكرەك بوزبۇغىغا ئوخشاپ كېتىدۇ، تەمى دەسلەپ تاتلىق، كېيىن ئاچچىق، خۇش پۇراقلىق ھەم غەيرىي پۇراقلىق كېلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدىن موڭغۇلىيەدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي سەۋدا خىلىتىنى پىشۇرىدۇ، يۇرەك، مېڭىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، ئارتۇق ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، پارقىرىتىدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، پەيلەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ھامىلدار ئاياللارغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچى: گۈلقەنت، مائۇلھەسەل.

بەدىلى: بىستىپايەج.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، شەربەت دورىلار.

ئۇد هندى

باشقا نامى: هندى ياغىچى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى دائىم ياشىرىپ تۇرىدىغان چوڭ دەرەخ هىندىستان ئۇد دەرىخى بولۇپ، بۇ دەرەخنىڭ قارامتۇل، جىگەر رەڭلىك ياغىچى «ئۇد هىندى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ، گۇاڭشى، تەيۋەن قاتارلىق ئۆلكىلىرىدىن هەم هىندىستان، هىندونېزىيە، ۋىيېتنام، مالايشىيا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: رەئىس ئەزالارنى ۋە ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ماددىلارنى يۇمىشىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ. ئېغىزنىڭ بەتبۇيلۇقنى يوقىتىدۇ، ئىشتىهانى ئاچىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، يەل تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 4 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش ئاغرىقى پەيدا قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: كافۇر، سىركەنجۈبىل، قىزىلگۈل.

بەدىلى: دارچىن، قەلەمپۇر، زەپەر.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: داۋائى ۋە چىلانما دورىلار.

ئۆرۈك

باشقا نامى: مشمش، خۇبانى.

تونۇش: بۇ، ئەتىرگۈل ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، ئۆرۈككە ئۇرۇقداش دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمىقى كەڭ، تۇخۇم شەكىللىك، گۈلى يالغۇز ئۆسىدۇ، ئاق ياكى شاپتۇل چېچىكى رەڭلىك، مېۋىسى ئۇچكىلىك دۇگىلەك، پىشقاندا سارغىيىدۇ، تەمى تاتلىق. بۇ دەرەخنىڭ مېۋىسى «ئۆرۈك» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ماددىلارنى يۇمشىتىدۇ، سەپرانى سۈرىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى باسىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقدارda ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇچەي، ئاشقازىنى ئاجىز كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: شېكەر، مەستىكى، رۇمبەدىيان.

بەدىلى: شاپتۇل.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مۇراببا، قاينىتما دورىلار.

ئۆشنە

باشقا نامى: دەۋلە، ئۆشنە.

تونۇش: بۇ، ئۆشنە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق، ئۆشنىگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، شاخلىرى ئىنچىكە، ئۇزۇن، قارىغاي ياكى شەمشاد شاخلىرىغا خۇددى توردەك ئارتىلىپ ئۆسىدۇ؛ ئومۇمىي كۆرۈنۈشى كۈل رەڭ يېشىل، ئۇزۇلگەندە پاختا تۈتىلىرىغا ئوخشاش تۈتىچىلىرى كۆرۈنىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ يىپسىمان قىسمى «ئۆشنە» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدىكى ئورمانلىقلاردا دەرەخلەرگە يېپىشىپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بۇزۇق ماددىلارنى تارقىتىدۇ، يۇرەك ۋە نېرۋىنى قۇۋۋەتلەيدۇ، كۆكۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، چىرىشكە قارشى تۇرىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 30 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان.

بەدىلى: گاۋزىبان.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، مۇپەررەھ دورىلار.

ئۇجمە

باشقا نامى: تۇت.

تونۇش: بۇ، ئۇجمە ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق يوپۇرماق تاشلايدىغان دەرەخ، ئۇجمىگە ئۇرۇقداش بولۇپ، يوپۇرمىقى تۇخۇم شەكلىدە، گۈلى تاق جىنسلىق، گۈل يېپىنچىسى سارغۇچ يېشىل كېلىدۇ. يوپۇرمىقى بىلەن پىلە بېقىلىدۇ، يۇمران شاخلىرىنىڭ ئەۋرىشىم قوۋزىقىدىن چىققان تالالىرىنى ماتېرىيال قىلىپ قەغەز ئىشلىگىلى بولىدۇ. مېۋىسى ئاق يېكى قارا قوڭۇر بولۇپ، تاتلىق كېلىدۇ، ئادەتتە ئىستېمال قىلىنىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە هۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، مېڭىگە هۆللۈك يەتكۈزىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، ساپ قان پەيدا قىلىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ئۆپكىنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى پەسەيتىدۇ، قىزىتما ياندۇرىدۇ، سۈيدۈك ۋە چوڭ تەرەتنى راۋانلاشتۇرىدۇ، تېرىگە رەڭ بېرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقدارda ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: پەيلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: رۇمبەدىيان

بەدىلى: بىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

ئۇستقۇددۇس

باشقا نامى: يۇرەكئوتى.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۇللۇكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئۇستقۇددۇسقا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئۆتكۈر پۇرايدۇ، غولى ئەگرى، كۆپ شاخلىنىدۇ. يوپۇرمقى ئۇدۇل، گۈلى كۆكۈچ سۆسۈن، شېخىنىڭ ئۇچىدا توپلىشىپ ئۆسۈپ باشاقسمان گۈل رېتىنى شەكىللەندۈرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «ئۇستقۇددۇس» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭىنى تازىلايدۇ، پەي - نېرۋىلارنى قۇۋۋەتلەيدۇ ۋە قوزغىتىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، بەلغەم بوشىتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۋەتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 3 ~ 9 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەردە باش قېيىش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: سەندەل.

بەدىلى: گاۋزىبان ھىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەجۇن، قاينىتما دورىلار.

ئۇستقۇدىرىيۇن

باشقا نامى: ياۋا سامساق.

تونۇش: بۇ، قوناقگۇل ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك تاغ سامسىقى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ تەڭگىسىمان مېۋىسى «ئۇستقۇدىرىيۇن» ياكى «ياۋا سامساق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. قۇرۇتۇلغان تەڭگىسىمان مېۋىسى ئېللىپس شەكىللىك ياكى شار شەكىللىك بولۇپ، تەمى ئاچچىق، پۇرىقى ناھايىتى ئۆتكۈر، سامساق پۇرىقى بار.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ خېنەن، جياڭشى، گۇاڭدۇڭ رايونلىرىدىن ۋە ھىندىستاندىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىلىك ئاخىرىدا قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىششىق ياندۇرىدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، قۇستۇرىدۇ، بەلغەم بوشتىدۇ، ھۆللۇكلەرنى قۇرۇتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: بەدىنى ئاجىز كىشىلەردە كۆڭۈل ئېلىشىش پەيدا قىلىدۇ.

تاۋارتەكۇچىسى: بېھى سۇيى.

بەدىلى: ھىندى تۇزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت ۋە مەجۇن دورىلار.

ئېشەك سۈتى

باشقا نامى: لەبەنۇلھمار.

تونۇش: بۇ، ئات ئائىلىسىدىكى ھايۋان ئېشەكنىڭ سۈتىدىن ئىبارەت. ئېشەك ئادەتتىكى ئېشەك ۋە ياۋا ئېشەك دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. ئېشەكنىڭ تېنى ئاتنىڭكىدىن كىچىك بولۇپ، رەڭگى ھەر خىل، دوربغا ئېشەكنىڭ سۈتى ۋە تېرىسىدىن ئىشلەنگەن يېلىمى ئىشلىتىلىدۇ. ئېشەك سۈتىنى چىشى ئېشەك تەخەيلىگەندىن كېيىن سېغىپ چىقىرىلىدۇ. ئادەتتە قارا ئېشەكنىڭ سۈتى ياخشىراق ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە ھۆل، ئىككىنچى دەرىجىدە سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: يالۇغ قايتۇرىدۇ، ھۆلۈك يەتكۈزىدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ، ئۆپكىنى تازىلايدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، ئۆپكە جاراھەتلىرىنى پۈتتۈرىدۇ، قان توختىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 50 ~ 100 مىللىلىتىر، سىرتتىن ئەھۋالغا قاراپ ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: كۆپ ئىشلەتسە ئۇچەيگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا.

بەدىلى: ئادەم سۈتى، ئۆچكە سۈتى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتىما دورىلار.

ئېشەكېپلىمى

باشقا نامى: ئېشەك يېپلىمى.

تونۇش: بۇ، مەشھۇر ھايۋان ئېشەك تېرىسىنىڭ يېپلىمى بولۇپ، ئېشەكنى ئۆلتۈرۈپ تېرىسى سويۇۋېلىنغاندىن كېيىن مەخسۇس ئۇسۇل بىلەن ئېشەك تېرىسىدە ئېشەكېپلىمى ياسىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېپلىمز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى قۇۋۇەتلەيدۇ، قاننى كۆپەيتىدۇ، ئىچنى يۇمشىتىدۇ، قان توختىتىدۇ، ھاملىنى مۇقىملاشتۇرىدۇ، بەدەننى قۇۋۇەتلەيدۇ، نېرۋىنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 7 گرام.

زەھەرى: تال ۋە ئاشقازان ئاغرىقى بارلارغا ھەم قۇسۇۋاتقان، ئىچى سۇرۇۋاتقان، ھەزىم قىلىشى بۇزۇلغانلارنى بېرىشكە بولمايدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: سۇت.

بەدىلى: كەھرىۋا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

ئېگىر

باشقا نامى: ۋەج تۈركى.

تونۇش: بۇ، جايانئوت ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ئېگىرگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 50 ~ 100 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ پۈتۈن تېنى سېسىق پۇرايدۇ؛ يىلتىزسىمان غولى توغرىسىغا ئۆسىدۇ، سىرتقى پوستى سارغۇچ قوڭۇر، ئىچكى قىسمى سۇس هال رەڭ بولۇپ، نۇرغۇنلىغان چاچما يىلتىزلىرى بولىدۇ؛ يوپۇرمىقى تۈۋىدىن توپلىشىپ، تىك ئۆسىدۇ، شەكلى خەنجەرسىمان يېپ شەكىللىك، يوپۇرماق تومۇرى پارالىل بولۇپ، ئوق تومۇرى ئېنىق كۆرۈنىدۇ؛ گۆشلۈك باشاقسىمان گۈل رېتى بولۇپ، شەكلى يۇمىلاق تۈۋرۈكسىمان، گۈلى كىچىك، رەڭگى سۇس يېشىل كېلىدۇ. شىرنىلىك مېۋىسى ئۇزۇن، سوقچاق بولۇپ، پىشقاندا قىزىرىدۇ، تەمى ئاچچىق.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ئىلى ۋادىسىدا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: زەھەر قايتۇرىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قۇرت ئۆلتۈرىدۇ، نېرۋىنى تىنچلاندۇرىدۇ، يەلنى هەيدەيدۇ، ئاغرىقنى پەسەيتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 8 گرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: باشقا زىيان قىلمىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: بەدىيان، سىركەنجۈبىل.

بەدىلى: رەۋەن. زىراۋەندە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: ساپلاشتۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما، مەجۇن دورىلار.

ئىپار

باشقا نامى: مشكى.

تونۇش: بۇ، بۇغا ئائىلىسىدىكى هايۋان ئىپار كېيىكىنىڭ جىنسىي پۇراقلىق بەز خالتىسىنىڭ قۇرۇتۇلغان سۇيۇقلۇقى بولۇپ، «ئىپار» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى قىزىلغا مايىل قوڭۇر، تەمى ئاچچىق - چۈچۈك، خۇش پۇراق، سەل مايلاشراق.

جىقىش ئورنى: بۇرۇنقى زامانلاردا خوتەنىدىن كۆپ چىققانلىقى ئۈچۈن «مشكى خوتەنى» دەپ ئاتالغان. هازىر شىزاڭ ۋە نېپال، بىرما، رۇسىيە، ۋىيېتنام، هىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۈچىنچى دەرىجىدە ئىسسىق، ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلنى خۇشال قىلىدۇ، رەئىس ئەزالارنى قۇۋۇتلەيدۇ، تەبئىي هارارەتنى كۈچەيتىدۇ، ئىچكى ۋە تاشقى سەزگۈ قۇۋۇتلەرنى قوزغىتىدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىسپازما قايتۇرىدۇ، باهنى قۇۋۇتلەيدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 125 ~ 250 مىللىگرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئەينۇلا، نېلۇپەر، قىزىلگۈل.

بىرىكمىلىرى: قۇندۇز قەهرى، سازەج هىندى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرى/ملار: خېمىر دورىلار.

ئىستۇزۇمى

باشقا نامى: ئەنگۇر شپا، مارجان شوخلا.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، پىدىگەنگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 20 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ، غولى كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، شەكلى تۇخۇمسىمان، گىرۋىكى دولقۇنسىمان بولىدۇ؛ چەكلىك كۈنلۈكسىمان گۈل رېتى يېنىدىن ياكى قولتۇقىدىن ئۆسىدۇ؛ گۈلىنىڭ رەڭگى ئاق؛ شىرنىلىك مېۋىسى شارسىمان بولۇپ، پىشقاندا قارامتۇل سۆسۈن رەڭگە كىرىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ مېۋىسى «ئىستۇزۇمى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5~7 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

خۇسۇسىيىتى: يالليۇغ قايتۇرىدۇ. ئىششىق ياندۇرىدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، قان تازىلايدۇ، چوڭ تەرەتنى يۇمشىتىدۇ.

زەرەرى: ئاشقازانغا زىيان قىلىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىننە، بەدىيان.

بەدىلى: كاكىنەچ.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: ئەرەق دورىلار.

ئىتياڭىقى گۈلى

باشقا نامى: ۋاڭنىك گۈلى، گولى تاتۇرا.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ئىتياڭىقىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 60 ~ 130 سانتىمېتر كېلىدۇ؛ غولى تىك، تۈۋى ياغاچلاشقان، ئۇستۈنكى قىسمى ئاچماقلىنىپ شاخلىنىدۇ؛ ئاددىي يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، سېپى ئۇزۇن، شەكلى تۇخۇمسىمان ياكى ئۇزۇنچاق تۇخۇمسىمان، گىرۋىكى رەتسىز دولقۇنسىمان چىشلىق بولىدۇ؛ گۈلى يوپۇرماق قولتۇقىدىن ياكى شاخچىنىك بۆلۈنگەن ئورنىدىن ئايرىم ئۆسىدۇ، گۈل كاسىسى كانايسىمان، گۈل تاجسى سۇناي شەكلىدە، رەڭگى ئاق، غوزا مېۋىسى يۇمىلاق كېلىدۇ، قىسقا، قاتتىق تىكەنلىرى بولىدۇ، پىشقاندا يېرىلىدۇ، ئۇرۇقى قارا بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى ئېتىز ئەتراپى ۋە چىمەنلىكلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: نېرۋىنى تىنچلاندۇرۇپ، مەست قىلىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، يۆتەل ۋە دەم سىقىشنى پەسەيتىدۇ، رېماتىزمنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 0.5 ~ 1 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: باھقا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قارىمۇچ، بەدىيان.

بەدىلى: بەزرۇلبەنجى، كۆكنار گۈلى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات، ئابىزەن دورىلار.

ئىتياڭقى ئۇرۇق

باشقا نامى: تۇخۇمى تاتۇرا ۋاك ئۇرۇقى.

تونۇش: بۇ، پىدىگەن ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئاق گۈللۈك ئىتياڭقى ياكى تۈكلۈك ئىتياڭقى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ گۈلى «ۋاڭنىڭ گۈلى»، يوپۇرمقى «ۋاڭنىڭ يوپۇرمقى»، ئۇرۇقى «ۋاڭنىڭ ئۇرۇقى» ياكى «جەۋزماسىل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە يەرلىرىدىن تېپىلىدۇ.

تەسىرى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: مەست قىلىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، ئىچ سۈرۈشنى توختىتىدۇ، تۈتىدۇ (قابزلىق)، باھنى قۇۋۇتلەيدۇ، ئۇخلىتىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: كىچىك بالىلارغا بېرىلمەيدۇ. چوڭلارغا 0.1 گىرام.

زەھەرى: مىقدارىدىن كۆپ يەۋەتسە جۆيلۈيدۇ، سارىڭلىق پەيدا قىلىدۇ، ھەتتا ئۆلتۈرۈپ قويىدۇ، شۇڭا بۇنى زەھەرسىزلەندۈرمەي ئىشلىتىشكە بولمايدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: قارىمۇچ، بەدىيان، سۈت.

بەدىلى: بەزرۇلبەنجى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ، ھەب دورىلار.

ئىزخىر مەككى

باشقا نامى: گۈركىيا، كاھ مەككى.

تونۇش: بۇ، باشاقلىقلار ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولىلۇق ئۆسۈملۈك مەككە يېغى بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «ئىزخىر مەككى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ گۇاڭدۇڭ ئۆلكىسىدىن ھەم ئافرىقا، شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: غەيرىي تەبىئىي خىلىتلارنى تازىلايدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق تارقىتىدۇ، يەل ھەيدەيدۇ، سۈيدۈك ۋە ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئوخلىتىدۇ، ئىشتىھانى ئاچىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرام.

زەھەرى: بۆرەك ۋە باش ئاغرىقىغا زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: نېلۇپەر.

بەدىلى: راسەن، تاتلىق قۇسته.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت دورىلار.

ئىسپىغۇل

باشقا نامى: بەزىرۇقۇتۇنا.

تونۇش: بۇ، پاقىيوپۇرمىقى ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك تۇخۇمسىمان يوپۇرماقلىق ئىسپىغۇل بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ ئۇرۇقى «ئىسپىغۇل» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ. رەڭگى قىزىلغا مايىل قوڭۇر رەڭدە، خۇددى بۇغدايغا ئوخشايدۇ. ئۇرۇقىنىڭ لوئابى چىقىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ رايونىدىن ھەم كەشمىر، ئىران، ئافغانىستان، پاكىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: قىزىتما پەسەيتىدۇ، ئۇسسۇزلۇقنى قاندۇرىدۇ، ئىچىنى توختىتىدۇ، باش ئاغرىقىنى پەسەيتىدۇ، ئىسسىقتىن بولغان ئىششىقلارنى ياندۇرىدۇ، قانىنىڭ ھەرىكىتىنى ياخشىلايدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: جىنسىي ئىقتىدارىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: ھەسەل، ئاقىرقەرھا.

بەدىلى: بېھى ئۇرۇقى، سېمىزئوت.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: لوئابىنى ئېلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: تالقان ۋە لوئوق دورىلار.

ئىكللىملىك

باشقا نامى: قاغا تىرنىقى.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك سېرىق گۈللۈك بېدىنىك ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، مېۋىسىنىك شەكلى ياپىلاق، ئەگمە شەكىللىك، يېرىم ئاي شەكلىگە ياكى ئىلىۋەتكەن تىرناققا ئوخشىغانلىقى ئۈچۈن قاغا تىرنىقى دەپمۇ ئاتىلىدۇ، رەڭگى ئاققا مايىل سارغۇچ رەڭدە بولۇپ، تەمى ئاچچىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تاغلىق جايلىرىدىن ھەم ھىندىستان، پاكىستان، ئىران قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يالليۇغ قايتۇرۇش، ئىششىق ياندۇرىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، سۈيدۈك، ھەيزنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 5 گىرام.

زەھەرى: ئۇرۇقدانىنى ئاجىزلاشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، ئەنجۇر.

بىدىلى: بابۇنە.

لايىقلاشتۇرۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، زىمات، مەتبۇخ دورىلار.

ئىنەكپىتى چۆپى

باشقا نامى: ئىلمەك پۇشتى، ھەببۇلخۇرۇدۇ.

تونۇش: بۇ، يالمانقۇلاق ئائىلىسىدىكى كۆپ ياكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، ئىنەكپىتىگە ئوخشاش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمىقى چوك ۋە ئالقانسىمان يېرىلىپ، كۈنلۈكسىمان گۈل رېتىدە چېچەكلەيدۇ. پۈتۈن چۆپى «ئىنەكپىتى» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەسىرى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: پەي - مۇسكۇللارنى يۇمشىتىدۇ، ئىچنى سۈرىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، بەلغەم ۋە سەۋدانى سۈرىدۇ، قۇلۇنجنى ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 10 تال ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ھەزمنى بۇزۇپ، كۆڭۈلنى ئېلىشتۇرىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى رۇمى، پىننە.

بەدىلى: دەن، ھەببۇلمۇلۇك.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ جۇشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم، مەتبۇخ دورىلار.

ئىنەكپىتى ئۇرۇقى

باشقا نامى: توخۇمى بىدەنجىر، ئىلمەك پوشتى ئۇرۇقى.

تونۇش: بۇ، يالمانقولاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك ئىنەكپىتى ئۇرۇقىدىن ئىبارەت بولۇپ، ياپىلاق شەكىللىك، قىزىلغا مايىل قوڭۇر رەڭدىكى ئالتە خىل سىزىقچىلىرى بار، ئۆزى قاتتىق ھەم چۈرۈك، پۇرىقى سۇس، قىزىلغا مايىل بېغىر رەڭلىك، پارقىراق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېلىمىز ۋە ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدىن ھەم ئافرىقا ۋە ھىندىستان قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: تۆتىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: تىنچلاندۇرىدۇ، پەي - مۇسكۇللارنى يۇمشىتىدۇ، ئىچىنى سۈرىدۇ، ماددىلارنى تارقىتىدۇ، غەيرىي تەبىئىي بەلغەم ۋە سەۋدانى سۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەھەرى: ئازراق زەھەرلىك بولۇپ، ئىشتىھانى، ئاشقازانىنى سۇسلاشتۇرىدۇ، كۆڭۈل ئېلىشىش، قۇسۇش پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: كەتىرا، مەستىكى، پىننە.

بىرىلى: دەند (ھەببۇلمۇلۇك).

لايىقلاشتۇرۇشى: زەھەرسىزلەندۈرۈش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەتبۇخ، زىمات دورىلار.

ياقۇت

باشقا نامى: ياقۇت ئەسلىي.

تونۇش: بۇ، ھەممىگە تونۇش بولغان ئۆزى قاتتىق، رەڭگى سۈزۈك، داغسىز، پارقىراق كەلگەن قىممەت باھالىق، ئەتىۋارلىق منېرال بولۇپ، ئۇ گۈزەللىك، دوستلۇق، پاكلىق ۋە ئەخلاقلىقنىڭ سىمۋولى قىلىنىدۇ. ئەتىۋارلىق ھالقا، ئۈزۈك، بۇلاپكا، شەمشەر، نەپىس خەنجەر قاتارلىقلارنى زىننەتلەشكە ئىشلىتىلىدۇ. ياقۇت رەڭگىگە ئاساسەن قىزىل ياقۇت، ئاق ياقۇت، سېرىق ياقۇت، يېشىل ياقۇت دەپ بىرقانچە تۈرگە بۆلۈنىدۇ، قىزىل ياقۇت بىلەن يېشىل ياقۇت خەلقئارالىق سورت ھېسابلىنىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئاپتونوم رايونىمىزدىن ۋە يەمەن، مىسىر قاتارلىق ئەللەردىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: كۆڭۈلنى ئاچىدۇ، مېڭە ۋە يۈرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، قان تازىلايدۇ، كۆزنى روشەنلەشتۈرىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.1 ~ 1 گىرام.

زەرەرى: كۈشتە قىلماي ئىشلىتىشكە بولمايدۇ، ھەزىمنى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مەستىكى رۇمى.

بەدىلى: مەرۋايىت، كەھرىۋا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: كۈشتە قىلىش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: خېمىر دورىلار.

ياڭاق مېغىزى

باشقا نامى: مېغىزى ئەخرۇت.

تونۇش: بۇ، ياڭاق ئائىلىسىدىكى يوپۇرماق تاشلايدىغان، ياڭاقلا ئۇرۇقداش دەرەخ بولۇپ، يوپۇرمقى پەيسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق، كىچىك يوپۇرماقلىرى ئېللىپسىس شەكىلدە، ئۇچكىلىك مېۋىسى شار شەكلىدە بولىدۇ. سىرتقى مېۋە شۆپۈكى سىلىق، ئىچكى مېۋە شۆپۈكى قاتتىق ۋە بۇدۇر - بۇدۇر بولىدۇ. ياغچى مەزمۇت بولۇپ، ئۇنىڭدىن ھەر خىل ئۆي جاھازىلىرى ياسىلىدۇ. مېۋىسىنىڭ مېغىزى ئىستېمال قىلىنىدۇ ھەم ياغمۇ تارتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ جەنۇبىدا تېكىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: باھنى ۋە بۆرەكنى قۇۋۇۋەتلەيدۇ، مەنىنى قويۇلدۇرىدۇ، ئۆپكىنى راۋانلاشتۇرىدۇ، ئۇچەينى نەملەشتۈرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 12 ~ 20 گرام.

زەرەرى: ئىسسىق مىزاج كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئانار سۈيى، بىنەپشە.

بەدىلى: ھەببەتۇلخۇزرا، چىلغوزا.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يىرى: مەجۇن دورىلار.

يالپۇز

باشقا نامى: سۆئتەر.

تونۇش: بۇ، كالپۇكسمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك يالپۇز بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «سۆئتەر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

جىقىش ئورنى: ئېلىمىزنىڭ كۆپلىگەن جايلىرىدىن، بولۇپمۇ ئاپتونوم رايونىمىزدىن كۆپ چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ھەزمىنى ياخشىلايدۇ، يەل تارقىتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ، چىرىشنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ، زەھەر قايتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 10 گىرام.

زەرەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ، ئۆپكىگە قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: مېۋە سۈلىرى، سىركەنجۇبىل، كەتىرا.

بەدىلى: قەردەمانە.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم ۋە مەتبۇخ دورىلار.

يالپۇز جەۋھرى

باشقا نامى: مىنتول.

تونۇش: بۇ، چۈقا ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك يالپۇزنىڭ پۈتۈن چۆپىدىن خىمىيەلىك ئۇسۇللار ئارقىلىق ئېلىنغان جەۋھرى قىسمى بولۇپ، ئاپئاق ناۋاتتەك كىرىستال شەكىلده كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن تېپىلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىده ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئاغرىق پەسەيتىدۇ، يالۇغ قايتۇرىدۇ، ھارارەت پەسەيتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋان قىلىدۇ، تۇسالغۇلارنى ئاچىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 0.1 ~ 0.2 گىرام.

زەھەرى: سوغۇقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى قايدۇرىدۇ.

تەۋەتكۈچىسى: بەدىيان، ھەسەل.

بىدىلى: بىنەپشە.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ئىسسىقلىقتا ئۇچراشتۇرۇپ ئېرىتىپ، سۈيۇقلۇققا ئايلاندۇرۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: جاۋارىش، مەلھەم دورىلار.

يانتاق

باشقا نامى: سوسەن.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غولـلۇق، يانتـاققا ئۇرۇقـداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 40 ~ 60 سانتىمېتىر كېلىدۇ؛ غولى تىك، قاتتىق بولۇپ، كۆپ شاخلىنىدۇ؛ يوپۇرمىقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسكەن، قاتتىق، ئۇزۇنچاق تۇخۇمسىمان، يوپۇرماق يۈزى يېشىل، دۈمبىسى ئاقۇچ كۈل رەڭ، يـوپۇرماق قولـتۇقىدا ئـۇزۇن، قاتتىـق تىكـنى بولـىدۇ. بىرقانچە گۈللىرى تـىكەنگە ئـوخشاش ئومـۇمىي ئوقـىنىڭ ئـۇچىدا ئۆسـىدۇ، گۈلى كـېپىنـەك شەكلىـدە، رەڭگى قـىزغۇچ سۆسـۈن، قاسراقلـىق مېۋىـسى تەسـۋىـسمان بـولىدۇ. ئـۇرۇقـى دۈگىلەك، رەڭگى قارامتۇل بېغىر رەڭ كېلـىدۇ. يازدا شاخـلىرىدىـن ئاقۇچ سېرىق رەڭلـىك شىلـمىشـىق شېكەر شـىرىسى ئـاجرىلـىپ چىقـىپ، كىچـىك دانچە بولـۇپ قېتـىپ قالىدۇ، بـۇ يانتاقشېكىرى دېيىلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «يانتاق» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جـايلىرىـدىكى بوز يـەر ۋە جاڭگاللاردا، بولۇپمۇ تۇرپاندا كۆپ ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: بەدەننى قۇۋۇتلەيدۇ، ئۇچەينى قۇرۇتىدۇ، ئاغرىق توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 12 ~ 20 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئۆپكىگە زىيان قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل.

بىدىلى: تەرەنجىبىن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: سۇفۇپ دورىلار.

ياۋا كەشمىر

باشقا نامى: زىشې.

تونۇش: بۇ، ياۋا كەشمىر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق، ياۋا كەشمىرگە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، ئېگىزلىكى 0.5 ~ 1 مېتىر كېلىدۇ، يەر ئاستىدا شار شەكىللىك تۇگۈنەك غولى بار، چاچما يىلتىزى كۆپ بولىدۇ؛ گۈل شېخى يوپۇرماقلىرىنىڭ ئوتتۇرىسىدىن چىقىدۇ، كىچىك گۈل ساپلىرىنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئوخشاش ئەمەس، كۈنلۈكسىمان تىزىلغان. مېۋىسى ئورۇق، تەتۈر تۇخۇم شەكىلدە بولۇپ، ياپىلاق كېلىدۇ. بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ تۇگۈنەك يىلتىزى «ياۋا كەشمىر» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دەريا بويلىرى، سازلىق ۋە كۆلچەكلەردە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: ئىسسىقنى قايتۇرىدۇ، ھۆللۈكنى قۇرۇتىدۇ، سۈيدۈكنى راۋانلاشتۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 4 ~ 10 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: ئىسسىقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى ئاغرىتىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: پىلپىل.

بەدىلى: ئوغرىتىكەن.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما دورىلار.

يەرلىك توغرىغۇ

باشقا نامى: بۆره ئەرمنى.

تونۇش: بۇ، تال ـ تېرەكلەر ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك توغراقنىڭ تېنىدىن سىزىپ، ئېقىپ چىققان يېلىمدىن ئىبارەت بولۇپ، ۋەزنى يەڭگىل، قارامتۇل، ئاق رەڭلىك، ئاسان ئۇۋۇلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ تارىم ۋادىلىرىدىن، ئىچكى موڭغۇلىيەنىڭ غەرب تەرەپلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئۇچىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، يەل تارقىتىدۇ، تېرىنى پارقىرىتىدۇ، ئاشقازاننى قۇۋۇشتۇرىدۇ، يۆتەل پەسەيتىدۇ، قان تازىلايدۇ.

ئىشلىتىلىش مىقدارى: 3 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: كۆپ ئىستېمال قىلسا، ئاشقازانغا بۇزىدۇ ۋە قۇستۇرىدۇ، ئەزالارغا قۇرۇقلۇق يەتكۈزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ئاق سەندەل، بىنەپشە.

بەدىلى: يېرىم مىقدارىدا تۇز.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: جاۋارىش دورىلار.

يەر ياڭقى

باشقا نامى: خاسلڭ.

تونۇش: بۇ، پۇرچاق ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، يەر ياڭقىغا ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ، ساپقى ئۇزۇن، كىچىك يوپۇرمقى تەتۈر تۇخۇمسمان ياكى تۇخۇمسمان؛ گۈلى سېرىق، ئۇرۇقدان ئاستىدىكى ساپقى يەر ئاستىغا ئۇزىراپ كىرىپ ئاندىن مېۋىلەيدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: مېڭە ۋە ئەسەبلەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، بەدەننى قۇۋۋەتلەيدۇ، سۈت ۋە مەنىي پەيدا قىلىدۇ، ئۇزۇقلۇق بولىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ مۇۋاپىق مىقداردا ئىشلىتىلىدۇ.

زەھەرى: ئاشقازاننى بۇزىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: پىننە، زىرە.

بەدىلى: ياڭاق مېغىزى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: قاينىتما، ھالۋا دورىلار.

يوُلغوُن مېۋىسى

باشقا نامى: داۋا.

تونۇش: بۇ، يوُلغوُن ئائىلىسىدىكى ئۆسۈملۈك يوُلغوُننىڭ مېۋىسى بولوُپ، شەكلى خوُددى كىچىك پىلپىلگە ئوخشاپ كېتىدۇ، رەڭگى ئاقۇچ سېرىق رەڭدە، مېۋىسى كىچىك، ئىچىدە ئوُرۇقى بار. قىزغۇچ قوڭوُر، پوُرىقى سۇس، تەمى قېرىق كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغوُر ئاپتونوم رايونىنىڭ چۆل - جەزىرىلىرى، قوُملوُق، دۆڭلۈكلىرىدە ئۆسىدۇ.

تەبىئىتى: بىرىنچى دەرىجىدە سوغۇق، ئىككىنچى دەرىجىدە قوُرۇق.

خۇسۇسىيىتى: قورۇيدۇ، قوُرۇتىدۇ، ئىچنى قاتوُرىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئىچكى ئەزالارنى قوُۋۇشتىلەيدۇ، قىزىتما قايتوُرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 5 ~ 7 گىرام.

زەرەرى: باش قېيىشنى پەيدا قىلىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، بادام يېغى.

بەدىلى: موزا ۋە ئانار پوستىنىڭ ئىچىدىكى ئېقى.

لايىقلاشتوُرۇلوُشى: قوُرۇتوُش ئارقىلىق لايىقلاشتوُرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، مەتبۇخ دورىلار.

يۇمغاقسۇت كۆكى

باشقا نامى: كەشنىز سەبزى.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق، يۇمغاقسۇتكە ئۇرۇقداش ئۆسۈملۈك بولۇپ، يوپۇرمقى يايسىمان مۇرەككەپ يوپۇرماق بولۇپ، نۆۋەتلىشىپ ئۆسىدۇ؛ غولى ۋە يوپۇرمقى خۇشبۇي پۇرايدۇ، گۈلى كىچىك، ئاق رەڭدە. مېۋىسى يۇمىلاق بولۇپ، دورىغا يۇمران غولى ۋە يوپۇرمقى ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدا تېرىپ ئۆستۈرۈلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قان توختىتىدۇ، كۆگۈلگە خۇشلۇق يەتكۈزىدۇ، مېڭە ۋە بۆرەكنى قۇۋۋەتلەيدۇ، تىنچلاندۇرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، سۇلۇق ئىششىقلارنى تارقىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: ئەھۋالغا قاراپ 8 ~ 12 گىرام ئەتراپىدا ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: كۆپ يېسە مەنىنى كېمەيتىدۇ، پالەچ ۋە سوغۇق مىزاجلىق كىشىلەرگە زىيان قىلىدۇ، نېرۋىنى ئاجىزلاشتۇرۇپ، ئۇنتۇغاق قىلىپ قويىدۇ.

تۈزەتكۈچىسى: ھەسەل، تۇخۇمنىڭ سېرىقى، دارچىن.

بەدىلى: كۆكنار.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: زىمات ۋە قاينىتما دورىلار.

يۇمغاقسۇت ئۇرۇقى

باشقا نامى: تۇخۇمى كەشنىز.

تونۇش: بۇ، كۈنلۈكسىمان گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى بىر يىللىق سامان غوللۇق ئۆسۈملۈك يۇمغاقسۇت بولۇپ، بۇ ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپى «كەشنىز»، ئۇرۇقى «تۇخۇمى كەشنىز» نامىدا دورىغا ئىشلىتىلىدۇ.

چىقىش ئورنى: شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: سەپرا ۋە قان خىلىتىنىڭ ئۆتكۈرلۈكىنى تەڭشەيدۇ، قىزىتما ۋە يالۇغ قايتۇرىدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ، سۈيدۈك ھەيدەيدۇ، قان توختىتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 5 ~ 15 گىرام.

زەھەرى: باھقا زىيان قىلمىدۇ.

تاۋزەتكۈچىسى: ئىللىتىلغان تۇخۇم.

بەدىلى: كاھۇ ئۇرۇقى، كۆكنار ئۇرۇقى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قورۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان يالالمىلار: مەجۇن، مەتبۇخ دورىلار.

يۆگمەچئوت

باشقا نامى: لەپلەپ.

تونۇش: بۇ، يۆگمەچ گۈللۈكلەر ئائىلىسىدىكى كۆپ يىللىق سامان غوللۇق يۆگمشپ ئۆسىدىغان ئۆسۈملۈكنىڭ پۈتۈن چۆپىدىن ئىبارەت بولۇپ، يوپۇرماقلىرى سوقمچاق، كىچىك، غولى ئىنچىكە يىپتەك، غول قىسمىنى ئۆزگەرگەندە ئىچىدىن سۈتى چىقىدۇ، سۈتىنىڭ تەمى ئاچچىق شىرلاش بولىدۇ.

چىقىش ئورنى: ئېتىز ۋە داللاردا، يول بويلىرىدا ئۆسىدۇ، شىنجاڭنىڭ ھەممە يېرىدىن تېپىلىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە ھۆل سوغۇق.

خۇسۇسىيىتى: ئۆت ۋە جىگەرنى قۇۋۋەتلەيدۇ، توسالغۇلارنى ئاچىدۇ، ئىششىق يانىدۇرىدۇ، قىزىتما قايتۇرىدۇ، قان توختىتىدۇ، ئاغرىق پەسەيتىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 3 ~ 6 گىرامغىچە ئىشلىتىلىدۇ.

زەرەرى: سوغۇقچان كىشىلەرنىڭ بېشىنى قايدۇرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: بادام يېغى.

بەدىلى: سېمىزئوت.

لايىقلاشتۇرۇشى: ئادەتتىكىدەك ساپلاشتۇرۇپ لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: شەربەت، زىمات دورىلار.

يىلان قاسرىقى

باشقا نامى: سەلىخولھەييە.

تونۇش: بۇ، سىرىق باش يىلان ئائىلىسىدىكى ھايۋان، سىرىق باش يىلان، ئاق يەر يىلىنى، شۇنىڭغا ئوخشاش باشقا يىلانلارنىڭ تاشلىغان قۇرۇق تېرە قاسرىقى بولۇپ، سىلىندىر شەكىللىك، يېرىم سۇزۇك بولىدۇ. دۇمبە تەرىپى كۇل رەڭ، كۇمۇش رەڭلىك، پۇرىقى بىرئاز بەتبۇي كېلىدۇ.

چىقىش ئورنى: مەملىكىتىمىزنىڭ ھەممە جايلىرىدىن، جۇملىدىن شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونىمىزنىڭمۇ ھەممە جايلىرىدىن چىقىدۇ.

تەبىئىتى: ئىككىنچى دەرىجىدە قۇرۇق ئىسسىق.

خۇسۇسىيىتى: يالىلۇغ قايتۇرىدۇ، قان تازىلايدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، بۆرەك ۋە دوۋساقتىكى تاشلارنى ئېرىپ چىقىرىدۇ، سۆگەلنى يوقىتىدۇ، ئارتۇق ھۆللۇكلەرنى قۇرۇتىدۇ، جاراھەت پۈتتۈرىدۇ، ئىششىق ياندۇرىدۇ.

ئىشلىتىش مىقدارى: 1 ~ 3 گىرام.

زەرەرى: كۆزگە زىيانلىق، تېرىنى يىرىكلەشتۈرىدۇ.

تۇزەتكۈچىسى: يۇمغاقسۇت.

بەدىلى: باشقا ھايۋانلارنىڭ قاسراقلىرى.

لايىقلاشتۇرۇلۇشى: قۇرۇتۇش ئارقىلىق لايىقلاشتۇرۇلىدۇ.

كۆپ چۈشىدىغان ياسالمىلار: مەلھەم دورىلار.

جۇڭگو تېببىي قامۇسى تارماق تومى

ئۇيغۇر تېبابەت قامۇسى

يەتتىنچى جىلد

(ئۇيغۇر تېبابىتى خام دورىلار ئىلمى)

ئاپتورلىرى: ھەسەن دامولا، نېمىتۇللا ئەبەيدۇللا، مۇتەللىپ ئەلى ھاجى ئەمچى

بېكىتكۈچى: ئېھسان ئىمىن

مەسئۇل مۇھەررىرى: ئىسھاقجان مەھمۇد

مەسئۇل كوررېكتورى: زۆھرەگۈل سىدىق

مۇقاۋا ۋە بېزەك لايىھىلىگۈچى: ئەنۋەر قاسىم

بەت ياسىغۇچى: ئابدۇغېنى ئابباس

نەشر قىلغۇچى: شىنجاڭ خەلق سەھىيە نەشرىياتى

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى بۇلاقبېشى كوچىسى 196 ـ قورۇ

تور ئادرېسى: http://www.xjpsp.com

باسقۇچى: بېيجىڭ چەت ئەل يېزىقى باسما زاۋۇتى

تارقاتقۇچى: شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسى

نەشرى: 2009 ـ يىل 8 ـ ئاي 1 ـ نەشرى

بېسىلىشى: 2011 ـ يىل 6 ـ ئاي 1 ـ قېتىم بېسىلىشى

فورماتى: 1194 × 889 م م 1/16 كەسلىم 26.75 باسما تاۋاق قىستۇرما بەت 4

خەت سانى: 480 مىڭ خەت

كىتاب نومۇرى: ISBN 978 – 7 – 5372 – 4597 – 5

تىراژى: 1 – 3000

باھاسى: 180.00 يۈەن

نارقىتىش بۆلۈمى تېلېفون نومۇرى : 2823055 (0991) پوچتا نومۇرى: 830001